

**Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства
Університету «Львівський Ставропігон»
The Eastern-European Institute,
Kafedra Ukrajinoznastva University «L'viv Stavropigon»**

Віктор Ідзьо

**Будівничі Галицької держави,
князі: Володимир, Ярослав, Олег**

Івано-Франківськ “Сімик”, 2015

ББК 82.3(4УКР)-7

I-29

Друкується за рішенням Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи Університету “Львівський Ставропігон”, протокол № 1 від 4 січня 2015 р.

Рецензенти:

Грабовецький В. - доктор історичних наук, професор Кафедри українознавства Університету “Львівський Ставропігон”.

Калакура Я. - доктор історичних наук, професор Кафедри українознавства Університету “Львівський Ставропігон”.

Кононенко П. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства Університету “Львівський Ставропігон”.

Кононенко Т. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету “Львівський Ставропігон”.

Недюха М. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету “Львівський Ставропігон”.

Огірко О. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету “Львівський Ставропігон”.

Віктор Ідзьо

I-29.Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег. Наукове видання. “Сімік”, 2015р. - 206с.

ISBN 978-966-8067-69-4

Монографія академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Університету “Львівський Ставропігон” Віктора Ідзя Віктора Ідзя “Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег.” приурочена 55-літтю з дня народження (1960-2015 рр.), 35-літтю науково-педагогічної діяльності автора.

На основі досягнень сучасної української науки монографія доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя “Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег” робить глибокий, фактологічний аналіз письмових, археологічних, лінгвістичних, топографічних та картографічних джерел, більшість яких під таким кутом зору, аналізується та апробується вперше і за сукупністю аналізу яких, відтворюється роль князів Володимира, Ярослава та Олега у будівництві Галицької держави.

ISBN 978-966-8067-69-4

©Ідзьо В.С., 2015р.

Зміст

Вступ.....	4
Розділ I. Володимир, князь галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег (1141 – 1153рр.).....	5
Розділ II. Ярослав, князь галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег (1153-1187рр.)	120
Розділ III. Олег Ярославович, князь галицький - автор “Слова о полку Ігоревім”.....	176
Висновок.....	205

Вступ.

В монографії доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя «Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег» будуть розглянуті проблеми будівничих Галицької держави князів: Володимира, Ярослава та Олега на основі письмових, археологічних, лінгвістичних, топографічних та картографічних джерел, більшість яких під таким кутом зору, аналізується та апробується вперше на підставі свідчень античних, римських, арабських, вітчизняних джерел.

Зокрема у першому розділі монографії “Володимир, князь Галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег(1141-1153pp.)” вивчатимуться процеси зародження становлення та розвитку Галицької держави в час та епоху її засновника, енергійного князя Володимира Володаровича Галицького(1141-1153pp.).

У другому розділі монографії “Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег” - “Ярослав, князь галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег (1153-1178pp.)” буде розглянуто подальший розвиток господарства, політичних інститутів, державного ладу Галицької держави у час одного з наймогутніших володарів Галичини, князя Ярослава Володимировича Галицького відомого у галицькому народі, за свідченнями літописів, як “Осмомисл”.

На аналізі сукупності вітчизняних та іноземних джерел з’ясовується проблема розвитку феодальної державності в Галичині в епоху оспіваного “Словом о полку Ігоревім”, князя Ярослава Володимировича Галицького “Осмомисла”(1153-1187pp).

У третьому розділі монографії “Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег” - “ Олег Ярославович галицький - автор “Слова о полку Ігоревім” буде досліджуватися діяльність галицького князя Олега Ярославовича, продовжувача справи свого батька, князя Ярослава Осмомисла, в контексті дослідження пам’ятника української середньовічної літератури XII століття «Слова о полку Ігоревім», автором якого, за науковим дослідженням цього розділу, є князь Олег Ярославович Галицький.

Розділ I.

Володимир, князь галицький: господар, політик, полководець, дипломат, державний стратег (1141-1153pp.).

Наявність могутніх державних утворень, князівств, та торгово-економічних організацій на території Прикарпаття та Подністров'я, зокрема: Перемишльського, Звенигородського, Теробовлянського, Галицького та Берладського князівств, які політично та економічно в першій чверті XII століття розвинула династія князя Ростислава Володимировича, що отримала у спадкове володіння ці князівства від свого діда, великого київського князя Ярослава Мудрого, дає підстави розглянути розвиток цієї держави навколо Перемишля, який у X-XI століттях був політичним центром цих великих територій від Сяну до Дністра[1,с.2-10; 10,с.199-201].

Польський історик Ян Длугош зауважував, що Перемишль у X-XI століттях був дуже добре укріпленим містом, в ньому знаходився сильний руський гарнізон і княжа дружина[49,р.407-408; р.533-534].

Європейські джерела наголошують, що уже першого руського князя Ростислава Володимировича перемишльського, який розгромив польські і угорські війська і тим самим зняв усі претензії сусідніх володарів на ці землі, європейські джерела титулували: “DUX RUTENORUM” - князем руським.

Його сина, наступного князя Перемишльського Рюрика Ростиславовича: “DUCES RUTENORUM”- герцогом Русі.

Наступного володаря, князя Володаря Ростиславовича за з'єднання Прикарпаття з Подністров'ям, європейські джерела титулюють: “KÖNIG RUTENORUM”, “REX RUTENORUM” - королем “Прикарпатської Русі” чи “Королем Гірської країни Перемишльської”.

Наступного правителя, князя Володимира Володаровича Галицького, який є об'єктом нашого подальшого дослідження, угорські та польські джерела за об'єднання Прикарпаття та Подністров'я в одне князівство титулували: “великим князем Галицьким”[1,с.2-10; 10, с.199-201; 11, с.12-39].

Радянський дослідник П.А.Рапопорт вважав, що такий гучний титул: “KÖNIG RUTENORUM”, “REX RUTENORUM” Володарю Ростиславовичу, Пернемишльському було надано після розгрому ним військ київського великого князя Святополка і угорського короля Коломана, а також за об’єднання території від Перемишля до Дністро-Дунайських гірл. Дослідник наголошує на політичній та економічній могутності Володаря Ростиславовича Перемишльського і його значій ролі в політичному житті Європи[33,с.174-177].

Інший радянський історик В.Т.Пашуто теж вважав, що Галицька Русь в епоху Ростиславовичів в XI-XII століттях була одним із яскравих представників “загально-руських інтересів” як економічних так і політичних в Центральній, Південній та Західній Європі[29,с.214].

Таким чином, Перемишльський князівський центр був дійсно домінуючий і означував політичне життя на всю територію від Сана до Подунав’я. Однак цьому складному політичному житті була і друга, номінально васально-політична структура - Тербовлянське князівство, яке теж відіграло велику роль в становленні і утвердженні Перемишльської державності [10,с.199-201; 11,с.6-17].

Після смерті всіх братів володарів Прикарпатських та Подністровських князівств, головних князів Володаря Ростиславовича перемишльського, сина Ростислава Володаровича, брата Володара, князя Василька Валодаровича тербовлянського та його синів Юрія та Івана, державна традиція запроваджена Володарем Ростиславовичем, як його титулували європейські джерела “KÖNIG RUTENORUM”, “REX RUTENORUM”, продовжує поступальний розвиток галицької державної традиції та суспільства. Стародавню Хорватію - Галичину очолив син перемишльського князя Володаря, Володимир, якого угорські джерела титулюють “великим князем” за енергійну діяльність по зміцненню торгово-економічних та політичних центрів Прикарпаття та Подністров’я в одне велике і могутнє Галицьке князівство, зародження, становлення та розвиток якого є предметом дослідження[21,с.67].

Слід наголосити, що діяльність князя Володимира Володаровича чітко фіксується за сукупністю проаналізованих

свідчень джерел, які доповнюються свідченнями археологічної науки[14, с.31-62].

За таких обставин проаналізуємо час народження та історію політичного сходження князя Володимира Володаровича, Галицького[1,с.2-10].

Князь Володимир Володарович, був законним сином перемишльського князя Володаря Ростиславовича та дочки невідомої на ім'я, великого поморського князя[36,с.172].

Точної дати його народження джерела нам не подають. Однак знаємо, що у 1122 році він був повнолітний, оскільки організував похід з батьковим полком на Польщу. В цей час, на нашу думку, йому могло бути близько 25 років. Джерела нам фіксують точну дату його одруження з угорською прицесою Софією, це 1132 рік. З угорських і татівських джерел відомо, що угорська принцеса Софія, майбутня дружина князя Володимира Володаровича, народилася 1098 році. Як наголошував київський дослідник Л.Махновець, вона була дочкою угорського короля Коломана(Кальмана книжника) від першого шлюбу, сестрою угорського короля Стефана(Іштвана II) і зведеною сестрою Бориса, сина Єфимії Володимирівни[36,с.196].

Таким чином в час одруження князю Володимиру Володаровичу було біля 30 років. Якщо взяти за дати 1097 чи 1098 роки народження Володимира, на нашу думку, він був приблизно в одних роках з своєю дружиною, угорською принцесою Софією Коломанівною, тоді стає розуміємо, чому в нього народився тільки один син Ярослав[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Істориками вважається, що угорська принцеса Софія була дуже освіченою, знала багато мов, оскільки вона була дочкою найосвіченішого угорського короля, на прізвисько "Кальман-книжник". Автор цього дослідження робить припущення, що власне принцеса Софія, як посаг привезла з собою в Перемишль до свого чоловіка князя Володимира, кирило-моравське євангеліє IX століття з бібліотеки моравських князів, яку захопили прийшли угри і яке було в бібліотеці її батька короля Коломана (Кальмана-книжника). В історичній науці, це євангеліє відоме, як Галицьке, воно датується по першому записосу у ньому 1144 роком. На нашу думку воно під час перенесення столиці з

Перемишля до Галича було перевезено у нову столицю Галич у 1144 році, про що свідчить запис у ньому[15,с.62; с.710-714].

Таким чином за реконструкцією сукупності проаналізованих джерел, князь Володимир Володарович народився не пізніше 1098 року. Отже в час смерті у 1153 році йому було близько 55 років, це ще був не старий князь, господар, полководець та політик, як наголошують літописи: “ в час раптової смерті у 1153 році, князь Володмир Галицький був у розквіті сил”[14,с.31-62].

Як засвідчують джерела, зокрема польський хроніст Ян Длугош, князь Володимир Володарович виступає в джерелах, як полководець та князь у 1122 році, в час коли польський король Болеслав Кривоустий організував викрадення його батька перемишльського князя Володаря: ” в той же рік його син Володимир очолив великий похід руського війська на Вислівську волость. Завоювавши її він почав вторгатися в інші польські землі, що змусило поляків відпустити князя Володаря перемишльського. Польський історик Нарушевич опираючись на свідчення Яна Длугоша та невідомі польські хроніки пише, що в наступному 1123 році князь Володимир, по велінню батька Володаря, зробив другий похід на Польщу. За те, що поляки мучили в полоні його батька він своїми походами завдавав польським землям великої шкоди. Ян Длугош далі наголошує: ” що перемишльський князь Володар і його син Володимир організували ще два походи в 1024 році на прикордонні території Польщі”[49,р.402-403].

Згідно свідчень літописів, які використав російський історик XVIII століття В.М.Татищев, наголошується, що в 1126 році “Володимир і Ростислав заратились один на одного. Володимир бажав стати столичним перемишльським князем, а Ростислав заволодіти його уділом, Звенигородським князівством”[40,с.138].

Як бачимо із свідчень джерел всі Прикарпатські князі, князь галицький Іван та теребовлянський Григорій, а також великий київський князь підтримували права князя Ростислава Володаровича на перемишльський стіл, оскільки він не мав абсолютських стеремлінь на володарювання в усіх Карпатсько-Дністровському та Дунайському регіонах[21,с.67].

Утвердження Ростислава Володаровича в Перемишлі всіх влаштовувало, як і великого князя київського, якому Ростислав

Володарович підтвердив свій васалітет, так і Георгія Васильковича теребовлянського і Івана Васильковича галицького, які практично ставали незалежними регіональними князями і виходили з під залежності Перемишля, як столицьного міста Прикарпаття та Подністров'я[21,с.67].

В цей же час утвердження свого зятя, князя Володимира в Перемишлі бажав його тесть, угорський король Коломан, який надавав йому у цій боротьбі за Перемишль, військову допомогу. Однак князь Володимир Володарович через блокаду його політичних стремлінь всіх регіональних князів: перемишльського Ростислава, теребовлянського Григорія, та галицького Івана, змушений був залишатися тільки князем звенигородським [14,с.31-62].

Академік І.П.Крип'якевич вважав, що зачинщиками ворогування між братами були бояри. На мирному з'їзді у місті Ширці, що відбувся між братами князями Володимиром і Ростиславом у 1127 році, як це засвідчує Ян Длугош, бояри з обох сторін безуспішно намагалися дійти згоди між братами [21,с.61,с.229].

Тільки раптова смерть князя Ростислава Володаровича перемишльського у 1128-1129 роках, зразу зробила старшого брата Володимира Володаровича одним із могутніх володарів Прикарпаття[14,с.31-62].

Як наголошує київський дослідник М.Ф.Котляр, сутички із за Пемемишля продовжувалися б ще довго, як у 1128 році князь Ростислав Володарович не помер. Тільки за таких обставин князь Володимир, як старший в роді князя Володаря і повноправний наслідник, став князем перемишльським і звенигородським [20,с.81].

Однак Подністров'я, яким володіли по праву і спадку його брати Васильковичі, він не наважувався підчиняти військовим шляхом, оскільки брати князі Григорій Василькович та Іван Василькович були у свої княжіннях спадковими володарями. В Галичі князював Іван Василькович, який після смерті брата Юрія-Георгія був також князем теребовлянським. Про дві великі рівноправні громади, перемишльців і галичани, нам розповідає Печерський патерик під 1094 роком, який наголошує, що вони ведуть на рівні торгівлю з Києвом. Відомо, що князь Володар у

1125 році розбитий поляками під Перемишлем, як засвідчує польський літописець Ян Длугош, поїхав в Галич збирати нове військо для війни з Польщею[49,р.533-534].

В 1130 році галичани(очевидно і перемишляни), як засвідчує літописець разом з полочанами, київлянами, володимирцями, смолянами беруть участь у поході. Санкт-Петербурзькі вчені І.Я.Фроянов, А.Ю.Дворніченко вважають, що називаючи галичан серед основних княжінь Русі, літописець говорить про велику політичну і економічну могутність Галича уже в 1130 році [44,с.115-117].

У 1132 році князь Володимир одружується з дочкою угорського короля Коломана (Кальмана), Софією[1,с.2-10]. Внаслідок цього шлюбу встановлюються добросусідські відносини між Галичиною і Угорщиною[23,с.141-145].

Джерела не конкретизують чим займався князь Володимир Володарович утвердившись в Перемишлі після смері брата Ростислава у 1129 році, однак відомо, що з 1134 року він приймав участь в угорській усобиці, польсько-угорській війні на стороні угорського короля. В зв'язку з цією війною він зробив у 1135 році блискучий похід у Польщу, внаслідок якого, як наголошують польські джерела, він взяв місто Вісліцу і всю Вісліцку область і повернувся в Перемишль з великим польським полоном[49,р.407-408; 9,с.55-56].

Польський володар Болеслав зробив три походи в Угорщину в 1132, 1133 і 1134 роках, та всі вони були неуспішними, внаслідок нападу в тил Польщі зятя угорського короля, перемишльського князя Володимира. Ця допомога Угорському королівству відіграла велике значення в політичному житті князя Володимира Володаровича. Пізніше коли князь Володимир галицький був оточений угорськими військами короля Гейзи II під Перемишлем в 1151 році, князь Володимир нагадував угорському королю під час облоги Перемишля, сину Бели, Гейзі, що він помагав сліпому королю проти ляхів: ” Батько твій був сліпий, а я отцю твоєму доволі послужив списом і своїми полками за його обіду від ляхів”[36,с.150].

Угорські джерела теж наголошують, що відбивши напад поляків у 1135 році угорський король і його зять галицький князь Володимир у великій битві розгромили поляків. Після цієї

перемоги угорський король і його зять Володимир захотіли повністю перемогти Польщу. Справа їх обляшувалася тим, що війська їх були цілі, а поляки понесли великі втрати. В 1135 році вони вирішили нанести по Польщі комбінований удар з Буди і Перемишля. В результаті могутнього удару угорці захопили всі прикордонні з Угорщиною польські області, а князь Володимир Володарович перемишльський, Вісліцку область. Перед наступаючими угорськими та галицькими військами постало питання штурму Кракова, і тільки заручництво за Болеслава німецького імператора, який був посередником у мирних переговорах, спасло Польщу від повного розгрому[47; 48, т.21; с.150].

Мирний договір з Польщею був укладений в 1136 році. За цим договором князь Володимир Галицький, забезпечивши собі тил зі сторони Польщі та Угорщини, розпочинає переговори на сході, оскільки попередні відносини його з великим київським князем були напружені. Як засвідчують джерела князь Володимир Володарович вступає в досить дружні відносини з новим великим київським князем Ярополком. В.М.Татіщев, опираючись на невідомі нам джерела, наголошує, що великий київський князь Ярополк в 1136 році вів війну проти Польщі по просьбі Володимира: "того ж року Володимир і Васильковичі, князі червенські, скаржились великому князю київському Ярополку на вчинені їм від поляків многі обіди і просили у нього військової допомоги. Задля цього великий київський князь Ярополк зібрав велике військо і скоро сам пішов з братами своїми Вячеславом і Андрієм і синівцес Із'яславом та його полками. І переходячи до Галича, послав великий князь київський Ярополк хороброго воєводу і кормильця Андрія - Зева розвідати, де і як ляхи стоять і як на них іти зручніше. Воєвода Зев розвідав військовий стан та обоз польського короля Болеслава і місце розташування його воїнів по селах знатних поляків захопивши її, привів до великого князя Ярополка. Полонені заявили, що Болеслав стоїть за Галичем по лугах між болотами, а позаду нього гори і чекає Ярополка. Війська у нього багато більше ніж у Ярополка. Перемишльські князі стоять біля гір і не сміють наступати, а Болеслав ще чекає війська. Це привело багатьох в страх і вони радили, щоб не іти далше, а послати до Болеслава послів і

просити миру. Другі радили відступити і стати задля безпеки біля Звенигорода. Малодушних підкріпила промова Андрія Володимировича. І тоді вирішили обійти навколо Болеслава і з'єднатися з галицькими князями і напасти на поляків з двох сторін. Ярополк поширює слух, що він відходить, а в цей час виконує окреслений план, раптово підступає до польського табору і родить напад з однієї сторони, а галицькі князі нападають на нього з другої. Поляки розбиті і просять миру”, наголоси у свої висновкам В.М.Татішкв[40,с.258].

Руський літопис після перемоги над поляками наголошував: ” що великий київський князь Ярополк хоча князював не довго, з 1132 по 1139 рік, однак за час свого правління проводив політику єднання Руської держави, помагаючи окраїнним князям проти ворогів Русі”[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

В 1136 році він знову надав допомогу галицьким князям, яка забезпечила перемогу над польським королем Болеславом Кривоустим. Великий київський князь Ярополк не зазіхав на Галичину і тільки постійно надавав галицьким князям та Галичині військову допомогу, виражаючи своєю владою “загальноруськими інтересами”, чис заслужив у галицьких князів повагу”[9,с.56].

Підтримуючи в 1136 році проти поляків князя Володимира Перемишльського великий київський князь Ярополк перемогою під Галичем, остаточно припинив агресію Польщі в Галичину. Ці напади, очевидно й були передумовою перетворення окремих князівств Прикарпаття в середині XII століття в могутню Галицьку державу[23,с.147].

Однак у 1136 році, наголошує В.М.Татішев, загроза Перемишлю була настільки сильна, що навіть спільно з Угорським королівством та великим київським князем Ярополком, князь Володимир заледве зміг припинити агресію поляків. У цьому епохальному періоді історії Перемишля, треба наголосити на полководському та дипломатичному таланті князя Володимира, з'єднувача Галичини. В цей же час, наголошував В.М.Татішев, Польща, розпалась власне із-за своєї агресивності, оскільки король Болеслав Кривоустий із-за поразок підірвав військовий авторитет Польщі, що визвало незадоволення регіональних польських князів щодо королівської влади і після

смерті короля Болеслава, польські князі не бажали сильної влади для своїх князівств. За таких обставин ослаблена військовими поразками та втратами людських ресурсів, Польща, стала запорукою складання єдиної та сильної Галичини. Не слід виключати, що польський король Болеслав Кривоустий знав стремління перемишльського князя Володимира Володаровича і не бажав в сусідстві могутньої Галицької держави. Його постійні війни по ослабленню позиції князя Володимира в Галичині в середині XII ст. і полководський і політичний талант останнього, однак заступав планам Володимира у 30-х роках XII століття в утворенні Галицької держави. Князь Володимир під лозунгом “захисту руських земель” та “агресивності поляків” зумів втягнути у війну проти польського короля Болеслава Кривоустого не тільки свого тестя, угорського короля, але й великого київського князя Ярополка, що можна назвати, на передодні утворення Галицької держави, великим політичним та дипломатичним успіхом[40,с.258-259].

В цей же час ми бачимо, що до володінь князя Володимира входила і Бердаська область в якій з його волі сидів племінник, князь Іван Ростиславович, що бачимо із грамоти Івана Берладника, племінника Володимира Володаровича, яка датується 1134 роком. Можна наголошувати, що землі Буковини, Молдавії та Подунав'я, як це засвідчує “Грамота князя Івана Ростиславовича Берладника“ він, володів такими великими торгово-економічними центрами з міжнародною торгівлею, як:” Берлад, Малий Галич, Текучий і другі”, “від Галицького стола” теж були власністю Володимира Володаровича, князя галицького[6, с.336-381; 8, с.191-192; 9, с.5-7.].

Дальше в хронологічному порядку, джерела не конкретизують чим займався князь Володимир Володарович утвердившись в Перемишлі. Однак з угорських та польських джерел відомо, що він приймав участь в угорській усобиці, в 1134 році, в подальшому в 1135-1136 роках князь Володимир активний учасник у польсько-угорській війні на стороні свого родича угорського короля[14,с.31-62].

В 1136-1138 роках у польсько-руську війну Володимир Володарович зумів залучити на своєму боці великого київського князя Ярополка. Щоб зрозуміти глибоко політичну діяльність

князя Володимира Галицького, наступника (великокнязівського) перемишльського престолу, слід досконало розглянути сукупність всіх наявних джерел та висновків вчених та проаналізувати господарську, політичну та військову діяльність князя Володимира Володаровича після того, як він став князем великого Перемишльського князівства[14,с.31-62].

Як бачимо із свідчень джерел до 1123 року, ще при житті батька Володаря Ростиславовича, Володимир та його брат Ростислав займали визначне місце в політичній діяльності Перемишльського князівства. Володимир і Ростислав активно допомагають батьку князю Володарю перемишльському з своїми дружинами у його війні з поляками. Як відомо з джерел у 1124 році Володимир Володарович з волі батька, князя Володаря, став звенигородським князем, а його брат, князь Ростислав, отримав в управління столичний Перемишль. Такі реалії зберігались до смерті князя Володаря Ростиславовича[14,с.31-62].

Після смерті князя Володаря перемишльського, як засвідчують польські джерела, зокрема Ян Длугош, князь Володимир Володарович оточений силою звенигородського боярства та рицарства, переконаний у своїм праві, як старший в роді, зайняти по батьковій смерті, перемишльський стічний стіл, підтриманий військовою потугою угорського королівства, вирішив силою своєї та угорської зброї, відібрати у брата князя Ростислава, Перемишльське князівство[49,р.407-408; р.533-534].

Практично, як вважав галицький історик XIX століття, Д.Зубрицький, опираючись на польські джерела, князь Володимир в час Володаревого полону фактично виконував обов'язки князя Перемишльської землі. Він разом з стриєм князем Васильком Ростиславовичем, теребовлянським вів переговори з поляками про викуп батька з полону[8,с.101-109]. Його дипломатія закінчується перемогою і йому вдається викупити батька з полону, хоча всю славу в цьому питанні Руський літопис віддає сташому в роді, стрию, теребовлянському князю Васильку Ростиславовичу[10,с.199-201].

В подальшому після викупу князя Володаря перемишльського з полону, власне князь Володимир Володарович організовує великі походи в Польщу, в помсту за полон батька-князя. Джерела засвідчують, що князь Володар послав сина Володимира

грабувати Польщу. Як засвідчують польські джерела Володимир виконав волю батька і в 1124 р. полонив і опустошив Польщу по місто Беч[12,с.5-6; 49, р.407-408, р.551-535].

Польський король Болеслав Кривоустий у відповідь на похід князя Володимира відправився у Перемишльське князівство де попалив багато міст і сіл. Між ним та Володарем відбулася битва у якій перемогли поляки. В цій битві Володар втратив двох своїх визначних рицарів Навротинського і Завшитинського, що змусило князя Володаря відступити в 1124 році в Галич, де він до 1125 року збирав нове військо проти поляків. Безсумнівно, наголошував Д.Зубрицький, що така кривава війна відбулася зразу ж після визволення з полону князя Володаря. І Володимир Володарович, як бачимо, прийняв у ній найактивнішу участь[8,с.191-192; 9, с.5-7].

Російський дослідник XIX століття І.Лінніченко, опираючись на свідчення Яна Длугоша, теж наголошував на тому, що після визволення батька Володаря, князь Володимир весь час проводив у походах на Польщу. Війна закалювала його, додавала досвід. Він виростав хоробрим воїном, рицарем, який подавав приклад своєму війську. Водночас, воюючи з Польщею, опираючись на союзна Угорщину, князь Володимир Володарович перебирав досвід політичного улаштування Польщі, Угорщини, одночасно ставав політиком європейського масштабу. Поряд була окрім Польщі, Угорщина і Чехія на політичне улаштування якої, як вважав дослідник І.Лінніченко, орієнтувався князь Володимир Володарович, що пізніше й визначилося в його одноосібному правлінні в Галичині. В цей же час, як наголошують вітчизняні та польські джерела, князь Володимир Володарович не перебирав засобами, задля отримання перемоги над поляками, він був віроломним, жорстоким в молодому віці, що пізніше відображено в його внутрішній і зовнішній політиці[23,с.147].

Вже перед смертю князя Володаря перемишльського, наголошує польський хроніст Ян Длугош, князь Володимир зробив великий похід на поляків і завдав Польщі великого урону[49,р.402-408].

Зразу ж по смерті князя Володаря, як вважав галицький дослідник О.Партицький, його сини князі Володимир та Ростислав зробили великий опустошуючий похід в Польщу, їх

війська дійшли до ріки Вислока, в області якої були зруйновані всі польські міста та села[27, с.23].

Однак скоро брати посварились за якусь невелику волость, що розміщена на межі між Перемишльським та Звенигородським князівствами. Не слід виключати, що князь Володимир, який не отримав Перемишльського князівства, підтриманий тестем, угорським королем, зокрема його військовою допомогою, шукав приводу, щоб військовим шляхом зайняти Перемишль. Можна наголосити, що якась частина перемишльських бояр, вважала, що власне старший брат, князь Володимир, повинен князувати в Перемишлі по старшинству, а не молодий і недосвідчений в політичних справах, князь Ростислав[13,с.46-54; 24, с.58].

З'ясуємо політичні відносини Угорського королівства з Перемишльським князівством. Як відомо після тяжких поразок угорців під Перемишлем від князя Володаря Ростиславовича, був укладений мирний, чи як вважають дослідники, союзний договір. Він був підкріплений у 1132 році шлюбом сина Володаря, Володимира з принцесою Софією, дочкою угорського короля Кальмана I. Договір був укладений Перемишлем з Угорщиною тому, щоб уникнути війни на два фронти. Як відомо в цей час союзниця Перемишльського князівства Візантійська імперія все активніше протидіяла проти Угорщини. В час коли угорці концентрували всі військові сили на кордоні з Візантією, перемишльські князі одночасно нападали як на Польщу так і на Угорщину. Союзна угода і шлюб поклали край нападам перемишльських князів на Угорщину. Стосунки набрали досить дружніх відносин, за яких обставин могутній угорський король побажав бачити свого зятя на столичному перемишльському столі у чому захоплював князя Володимира і не тільки словами, але й наданням великої військової допомоги. Слід зауважити, що за нормами феодального права, старший Володимир Володарович повинен був наслідувати Перемишль, однак вмираючий князь Володар, невідомо керуючись якими причинами, віддав Перемишль молодшому сину, князю Ростиславу. Останній, як вважав дослідник І.Шараневич, підтриманий перемишльськими боярами, які знали властолюбство князя Володимира, вирішив не віддавати старшому брату Перемишль. Військові дії не привели ні до якої

небудь переваги, хоча угорський король сильно помагав зятю Володимиру військами[14, с.31-62].

Дослідник XIX століття І.Лінніченко вважав, що істинним зачинщиком усобиці в Галичині був угорський король, який домагався своєму зятю, князю Володимиру та своїй дочці Софії Перемишльського стола. Князя Ростислава підтримували Васильковичі і великий київський князь Мстислав. Така політична ситуація привела до військової рівноваги, хоча угорський король мобілізувавши всі наявні військові сили Угорського королівства від Адріатики жо Карпат, старався не зважати на протидію руських князів. Перемишльський стіл для дому Арпадів був визначний, уже по традиції на ньому повинна була бути його дочка Софія, оскільки мати князя Володимира перемишльська княгиня Ланка (Олена-Ілона), дружина князя Ростислава перемишльського, була з угорського королівського дому і водночас підтримана військовою організацією Угорського королівства зуміла утриматись на перемишльському престолі утверди і возвести за допомогою угорської зброї на перемишльський престол своїх малолітніх синів Володаря та Василька. У цьому випадку могутній угорський король, влада якого поширювалася від Адріатики до Карпатських гір, теж бажав бачити, за політичною традицією, свого зятя та свою дочку Софію володаркою могутнього Перемишльського князівства. Однак рівновага військових сил схилила обидві сторони до переговорів. Як бачимо, наголошував дослідник І.Лінніченко, тут мова може йти про сферу впливу на Галичину, з однієї сторони Київського великого князівства, з другої сторони Угорського королівства[23, с.147].

Зовсім по іншому підійшли до з'ясування цієї проблеми Санкт-Петербурзькі вчені І.Я.Фроянов і А.Ю.Дворніченко, які вважають, що внаслідок активної зовнішньополітичної діяльності князя Володимира, активною стала і звенигородська громада, яка підтримала свого князя у претензіях на перемишльський стіл. За допомогою останньої князь звенигородський Володимир намагається вигнати з Перемишля брата Ростислава. Дослідники наголошували, що спочатку у конфлікті приймали участь тільки військові дружини князів. Подальші події говорять, що у конфлікт були втягнуті обидві громади - звенигородська і перемишльська.

Коли великий київський князь Мстислав послав військо на допомогу перемишльському князю Ростиславу, угорський король після приїзду Володимира з дружиною в Угорщину, теж вислав йому на допомогу велике угорське військо[44,с.115-117].

В цей же час князь Ростислав в'язав в облогу Звенигород де воевода князя Володимира Іван Халдієвич з звенигородцями і 3 тисячами угрів міцно обороняв місто. На кінець оборони, оборонявшися побачили помилку в розташуванні військ князя Ростислава перемишльського, вийшли з міста і так сильно перемогли Ростислава, що у останнього не залишилося іншої можливості, як покинути облогу міста Звенигорода і відійти до Перемишля[47,с.34-56].

Таку ситуацію І.Я.Фроянов. А.Ю.Дворниченко пояснюють так. Князь Володимир, хоча і залишив Звенигород, однак обнадіяв, громаду, що скоро вернеться з угорською військовою допомогою. Громада у відсутність князя Володимира не тільки захистилась, але й перемогла Ростиславове військо. Чому ж громадськість міста так трималася за князя Володимира, та очевидно тому, що отримала запевнення князя Володимира, що коли він посяде перемишльський стіл, місто отримає за вірність і допомогу більшу економічну і політичну самостійність. Отже, наголошують дослідники, в міжкнязівських чварах звенигородська громада мала свій торгово-економічний інтерес. Власне тут, наголошують І.Я.Фроянов. А.Ю.Дворниченко, ми прослідковуємо зіткнення торгово-економічних та політичних інтересів двох громад: перемишльської та звенигородської[44, с.115-117].

Академік-історик І.П.Крип'якевич вважав, що розполювачами ворогування між братами-князями були перемишльські та звенигородські бояри. На мирному з'їзді у місті Щирці у 1127 році, як це засвідчує польський хроніст Ян Длугош, бояри з обох сторін безуспішно намагалися дійти згоди, і тільки смерть князя Ростислава Володаровича, вважав академік І.П.Крип'якевич, припинила в Галичині усобицю і заложила процеси подальшої централізації Галицької держави, князем Володимиром, перемишльсько-звенигородським[21, с.67].

Джерела не конкретизують чим займався князь Володимир Володарович утвердившись в Перемишлі, однак відомо, що він

приймав участь в угорській усобиці, а тобто у польсько-угорській війні на стороні угорського короля. В зв'язку з цією війною він зробив у 1135 році блискучий похід у Польщу, внаслідок якого, як наголошують польські джерела, він взяв м. Вісліцу і всю Вісліцку область і повернувся в Перемишль з великим польським полонем[20, с.79].

Галицький історик XIX століття Д.Зубрицький вважав, що перемога Володимира відбулась внаслідок зради якогось воєводи "угорця". Польський історик Нарушевич вважав, що це був відомий в історії князь Борис Коломанович, якого підтримували поляки в його претензіях на угорський престол і якому дали в утримання Вісліцку область. Та це ймовірно не відповідає істині, наголошував Д.Зубрицький[8, с.191-192; 9, с.5-7].

Що стосується князя Бориса Коломановича, то він був сином угорського короля та княгині Євфросимії, дочки Володимира Мономаха. Виріши, наголошує І.Лінніченко, він почав домагатися угорського престолу, опираючись на частину угорських вельмож. У його домаганнях його підтримувала Польща, яка бажала використати усобицю в Угорщині, щоб відібрати прикордонні області від Угорщини. Польський король Болеслав зробив три походи в Угорщину в 1132, 1133 і 1134 роках, та всі вони були неуспішними. На стороні Бориса та Болеслава ми знаходимо і руське військо, як вважають дослідники, це військо послане київським великим князем. Ворогом цієї коаліції був зять і союзник угорського короля князь Володимир Володарович. Це він нагадував під час облоги Перемишля сину Бели, Гейзі, що він Володимир допомагав сліпому королю проти ляхів:" Батько твій був сліпий, а я отцю твоєму доволі послужив списом і своїми полками за його обіду від ляхів"[23,с.147-155].

Угорські джерела теж наголошують, що відбивши напад поляків у 1135 році угорський король і його зять галицький князь Володимир у битві розгромили поляків. Після цієї перемоги угорський король і його зять Володимир захотіли повністю перемогти Польщу. Справа їх облящувалася тим, що війська їх були цілі, а поляки понесли великі втрати[47; 48, т.21].

В 1135 році вони вирішили нанести по Польщі комбінований удар з Буди і Перемишля. В результаті могутнього удару угорці

захопили всі прикордонні з Угорщиною польські області, а Володимир Володарович Віслічку область. Перед наступаючими угорськими військами та військами перемишльсько-звенигородського князя Володимира постало питання штурму Кракова, і тільки заручництво за Болеслава німецького імператора, який був посередником на мирних переговорах, спасло Польщу від повного розгрому[45, с.17-18; 47; 14, с.31-62].

Мирний договір з Польщею був заключений і Володимир Галицький розпочинає переговори на сході, оскільки попередні відносини його з великим київським князем були напружені[40, с.92-94]. Джерела після цієї перемоги наголошували, що великий київський князь Ярополк хоча князував не довго, з 1132 по 1139 рік, однак за час свого правління проводив політику єднання староукраїнської держави, помагаючи окраїнним князям проти ворогів Русі-України[11]. В 1136 році він знову надав допомогу галицьким князям, яка забезпечила перемогу над польським королем Болеславом Кривоустим. [21, с.91]. Така повага і авторитет великого князя Ярополка підтверджується свідченнями літопису, який наголошує: ” що у 1138 році галичани разом з киянами, смолянами, володимирцями на чолі з Ярополком ідуть на Чернігів”[36, с.192]. Однак можна наголосити, що Ярополк добре знав ситуацію в Польщі надаючи допомогу Володимиру. Перед Галичиною була могутня, з’єднанана во єдино агресивна Польща, яка була настільки могутня, що справлялася як з угорцями так і з галичанами[23,с.147]. В цей же час Болеслав Кривоустий знав агресивність Володимира по польсько-угорській війні намагався не допустити створення Галицької держави[40, с.258-259]. Д.Зубрицький зауважує, що Польська держава за час правління Болеслава Кривоустого стала могутньою тому, що Болеславу вдалося зломити опір польських князів і підчинити їх загальнопольській ідеї. Розумний князь Володимир розумів, що протистояти цій Польській державі тільки дипломатією, а тобто не завжди впевненим союзом з угорським королівством та великим київським князівством, не можна. Для забезпечення недоторканості кордонів Галичини від Польщі, потрібна власна державна могутність[9, с.37].

Власне в цей час наголошує дослідник І.Лінніченко, князь Володимир Галицький бачучи могутню Польську державу

намагається відновити свою зверхність серед Прикарпатських князів і підчинити їх загально-державним інтересам. Його помисли переплелись з аналогічною позицією великого київського князя Ярополка, що можна покласти в першу фазу формування великої Галичини, де перемога над польським королем Болеславом Кривоустим в 1136 під Галичем, заклала перший етап становлення незалежної Галицької держави[23, с.152].

Можна вважав, що паростки єдності Галичини проросли ще за Мстислава Мономаховича(1125-1132рр.), який послабив центральну владу в Києві і практично заснував в Русі-Україні державний федералізм, на якому проросли регіональні держави. Він підтримував тих князів, які уособлювали собою регіональну владу. Так в 1126 році великий князь Мстислав втручаючись у політичні справи Галичини підтримав центральне правління в Перемишлі на чолі з князем Ростиславом. До його розуміння проблеми були включені і князі Григорій та Іван Васильковичі. Однак вся діяльність в цьому питанні великого князя Мстислава була не послідовною, тому після його смерті 15 квітня 1132 року наступний великий київський князь Ярополк надав торгово-економічні привілеї регіональним князівства Русі, як і торгівлі та і в політичній діяльності. Вчені ХХ століття вважали правління великого князя київського Ярополка політичною, соціальною і економічною революцією, внаслідок якої міста та князівства отримали від Ярополка великі права. Слід наголосити, що торгівельні права міст були закріплені великим князем Ярополком в 1135-1136 роках[5,с.21].

Московський дослідник ХХ століття В.Янін вважав, що торгово-економічні пільги нібито на перший погляд не підривали великокнязівської влади, однак сильно зміцнювали регіональні князівства і юридично закріплювали за ними право економічної самостійності, яке згодом переросло в політичну незалежність. З точки зору процвітання Русі, це було явище прогресивне, однак з точки зору феодального права, стимулювало регіональну самостійність князівств[40,с.258].

Київський дослідник П.П.Голочко вважає, що час правління великого князя київського Ярополка є часом переходу від єдиновладдя до поліцентризму. Великий київський князь

Ярополк послаблюючи великокнязівську владу, тим самим дав можливість посилитись, як політично, так і економічно регіональним князівським центрам, які використовуючи авторитет великокнязівської влади, по суті, за її рахунок, вирішували свої політичні питання. Перемога великого київського князя Ярополка в Галичині в 1136 році над могутнім і свавільним польським королем Болеславом Кривоустим укріпила авторитет не тільки великокнязівської влади, але й авторитет перемишльського князя Володимира, який отримав завдяки перемозі першість серед Прикарпатських князів[42,с.108-115, с.115-116].

Після смерті великого князя Ярополка в 1139 році в Києві починається міжусобна боротьба за великокнязівський стіл, як зауважував галицький історик другої половини XIX - поч. XX ст. І.Шараневич:” яка тільки прискорила кристалізацію незалежної Галицької держави”[45,с.37].

Однак цей процес не набув широких форм. Як тільки на великокнязівському столі утвердився великим князем Всеволод Ольгович, Владислав краківський зразу ж вступає з ним в дружні відносини. Союз був вигідний обидвом. Краківський князь Владислав боявся своїх братів, а також галицьких князів, які підтримували опозиційних до його центральної влади, регіональних польських князів. Союз Всеволода з Владиславом був скріплений шлюбом сина Владислава, Болеслава з дочкою Всеволода, Звениславою. Цей союз залишався дієвим до самого вигнання Владислава з Польщі. Після укладення союзу з Польщею, новий великий київський князь Всеволод захотів відібрати у князя Із'яслава Мстиславовича, Волинське князівство. Він посилає у Волинь своє велике військо, яке доповнюють перемишльський князь Володимир та галицький Іван. Також на допомогу Всеволоду прийшло військо Владислава краківського. Така ситуація зовсім не влаштувала галицьких князів і вони дізнавшись, що князь Всеволод бажає перевести князя Із'яслава у Переяслав, а Володимир віддати своєму сину Святославу, зразу ж вступили в ворожі стосунки з Всеволодом. З'єднання Київщини і Волині в одних руках сильно налякало прикарпатських князів Володимира і Івана, що заставило їх ще більше консолідуватися. Отже наголошував у XIX столітті російський вчений І.Лінніченко,

консолідації Прикарпаття і Подністров'я і перетворення їх в єдину могутню Галицьку державу, сприяли своєю політичною діяльністю передусім самі київські князі[23,с.155].

Ситуація була майже безвихідна і знову в таких обставинах князь Володимир перемишльський та князь Іван галицький вжили достатньо заходів, щоби дипломатичним шляхом забезпечити безпеку своїм князівствам. Як наголошував галицький історик Д.Зубрицький, галицькі князі замість того щоб битися з волинським князем Із'яславом Мстиславовичем подружилися з ним і повернулися з походу проти нього додому. Поляки не задовільнившись ходом війни, лиш пограбувавши околиці міста Володимира, повернулися в Польщу. Ось так закінчилась війна нового великого київського князя Всеволода в 1140 році проти Волинського князівства[9,с.57].

Таким чином на передодні смерті галицького князя Івана Васильковича, ми бачимо політичну консолідацію двох родичів, володарів Галичини, які єдині в своїх політичних стремліннях. Таку очевидно політичну єдність князів Володимира перемишльського і Івана галицького можна прослідкувати у продовж всього десятиліття, а тобто від того часу, коли Володимир став князем Перемишльським та Звенигородським, а Іван князем Галицьким та Теробовлянським[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Як бачимо із свідчень та висновків вчених, обидва володарі діють за одне в усіх своїх політичних стремліннях. Такий дуумвірат, чи як вважає російський дослідник Д.Александров, співправління Галицькою державою, князями Володимиром та Іваном було притаманно для тогочасної Європи. Аналогічні процеси в цей час він спостерігає в Польщі, Угорщині, Німеччині, де кожний володар мав свої великі князівства, однак був співправителем держави. Галичина в цьому питанні не виключення власне тому Д.Александров називає в 30-х роках XII століття Володимира та Івана, князів Галицьких, співправителями Галицької держави. До них, на думку дослідника, такими співправителями Прикарпаття та Подністров'я були їхні батьки, князі - Володар перемишльський і Василько теробовлянський[2, с.45, с.47, с.52, с.54, с.116].

Смерть князя галицького і теребовлянського Івана в 1141 дозволила Володимирі перемишльському стати єдиновладним володарем Галицької держави. Він злучує всю велику територію чотирьох князівств, що простягнулась від Карпат до Дунаю в одну етнічну, політичну, економічну та релігійну інфраструктуру, яка проглядається з епохи кельтської військово-політичної присутності на території Прикарпаття і Подністров'я [12, с.23-27].

Літопис Руський так описував подію переходу столиці з Прикарпаття в Подністров'я: "сього ж року преставився у городі Галичі, Василькович Іван і взяв волость його Володимирко Володарович. Сів він у обох волостях Галицькій і Перемишльській, князюючи в Галичі" [36, с.193].

За таких власне обставин природна смерть князя галицько-теребовлянсько-берладського, Івана Васильковича у 1141 році, дозволила перемишльсько-звенигородському князю Володимирі Володаровичу, законно, як спадковому володарю, заволодіти Галицьким і Теребовлянським князівствами і стати одноосібним володарем Прикарпаття та Дністро-Подунав'я.

Однак повній абсолютській владі галицького князя Володимира Володаровича у 1141 році перешкоджав племінник і васал, князь Берладський Іван Ростиславович. Хоча на перший погляд, він виявив повну покору і васалітет могутньому стрію Володимирі і не міг заважати його абсолютизму, оскільки той був надто могутнім, як у військовому та політичному плані [14, с.31-62; с.5-119; с.32].

Володимир, князь Галицький володів у 1141 році всіми ключовими центрами: Перемишлем, Звенигородом, Галичем і Теребовлем, князь Іван Ростиславович, з волі стрія Володимира, тільки князівством Берладським, яке у нього після 1141 року було відібране і йому, як по праву молодшого васала, було надано Володимиром Галицьким, Звенигородське князівство, для того, щоб йому перебувати в полі зору князя Володимира, а отже біля столичного Галича. Таким чином у 1141 році Володимир Володарович, Галицький володів усією територією стародавньої "Великої чи Білої Хорватії IX-X століть", у його час в середині XII століття, Галичини, яку визначив у кордонах Володимирового правління середини XII століття, ще у X столітті

у своєму творі “Про управління імперією”, візантійський імператор Костянтин Багрянородний [3, с.85, с.375; с.5-6].

Такому швидкому зміцненню князя Володимира передувала попередня епоха в яку, як наголошував Д.Александров, аналізуючи факти із 1138 року, співправителі князі-родичі Володимир та Іван політично діяли спільно, разом злучуючи у спільній меті не тільки свої військові дружини та бояр, але й торгово-ремісничу знать та перемишльсько-галицький народ. Так наголошує дослідник Д.Александров:” під 1138 роком джерела засвідчують участь князя Володимира перемишльського та князів Васильковичів у війні київського князя Ярополка Мономаховича з чернігівським Всеволодом Ольговичем. Руський літопис так відтворює ці події: ”Весною 1138 року привів Всеволод Ольгович половців до города Прилука. Ярополк тоді скликав братів своїх і з синівцями своїми зібрав, і з суздальцями та ростовцями із полочанами та смолянами із киянами та переяславцями і Васильковичі Іван та Ростислав прийшли і Володимирко Володарович прислав на поміч галичан і король угорський Бела Сліпий угрів прислав”[36,с.190].

У 1139 році, наголошує дослідник Д.Александров і як засвідчує Руський літопис:” Всеволод після смерті Ярополка претендує на князювання в Києві. В союзі з ним виступають Іван Василькович, князь галицький та Володимир Володарович князь перемишльський. Відсутність в джерелах свідчень про князя Ростислава Володаровича та про князя Юрія Васильковича може говорити про те, що їх уже не було в живих”[14,с.31-62; с.5-119; с.32]. В цьому ж 1139 роком Руський літопис наголошує: ” що галицький князь Іван Василькович і перемишльський князь Володимир Володарович спільно діяли проти волинських і київських князів, на прохання вже нового київського князя Всеволода. Однак не врядившись, повернулись додому”[36, с.192].

Такі ж свідчення, наголошує історик Д.Александров, отримуємо і під 1140 роком, за якими: ”князь перемишльський Володимир та князь Іван галицький діють спільно захищаючи свою спільну велику Перемишльсько-Галицьку державу, як її співправителі. Така солідарна спільна політична діяльність родичів - князів Івана галицького і Володимира

перемишльського, на думку Д.Александрова, дає право зрозуміти на яких правових основах після смерті князя Івана, князь Володимир зайняв Галицьке і Теробовлянське, а також Берладське князівства”[2, с.45, с.47, с.52, с.54, с.116].

Руський літопис, що був написаний в Києві дуже скупо підтвержує нам ці події, немов би літописець все це знає, але чомусь з якихось певних політичних міркувань замовчує ці доленості для Галицької держави події, які тільки датує - 1141 роком[20, с.81].

Тільки за умов викладеного та проаналізованого вище, можна зрозуміти, чому процес утворення Галицької держави пройшов мирним шляхом, що зберегло стабільним соціально-економічний та політичний лад у цій частині Європи, кристалізувало єдність і водночас могутність, дякуючи енергійній політиці володаря нової Галицької держави, князя Володимира Володаровича[32, с.74].

В подальшому політична кар’єра цього князя хоча і була терниста, однак визначальна в процесах консолідації земель Прикарпаття та Подністров’я в одну Галицьку державу, як скупо зауважив Руський літопис: “цього ж літа (1141р.) преставився в Галичі Василькович Іван - і взяв волость його Володимирко Володарович, сидячи в обидвох волостях Галицькій і Перемишльській, князюючи в Галичі”. Ця полія мала доленосне значення для кристалізації Галицької держави[36, с.193].

Таким чином в середині XII століття, внаслідок перенесення столиці князем Володимиром Володаровичем з Перемишля в Галич територія Прикарпаття і Подністров’я з 1141 року називається Галичиною, яка дуже швидко внаслідок військово-політичної та торгово-економічної діяльності її енергійного засновника, князя Володимира Володаровича, набирає єдину політичну, економічну, та культурно-релігійну інфраструктуру по усіх басейнах рік від Сану до Дністра від північних схилів Карпат по басейну ріки Дністра та Прута до Причорноморського побережжя та Подунав’я. На сході Галицька держава просувається на схід в верхів’ях Західного Бугу де по нових кордонах межує з Волинню[21, с.61].

Внаслідок об’єднання єдине Галицьке князівство прискорює свій політичний та торгово-економічний розвиток в середині XII

століття. Зміцнення одноосібної князівської влади дає можливість розвитку сільського господарства, торгівлі, ріст великого феодалного землеволодіння. Власне в цей час, збільшилась кількість населення. Вся діяльність нової адміністративної інфраструктури політично фіксується джерлами, “як діяльність великої Галицької землі”[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Політична доля єдності Галичини в цей час теж була вирішена. З 1141 року ми проглядаємо повну незалежність Галичини як від західних так і східних сусідів.

В цей час як східні так і західні сусіди отримали від галичан військову поразку: Київське князівство на Рожному полі, Угорське королівство в битві під Перемишлем. Якщо врахувати агресивність галичан щодо Польщі, вторгнення перемишльського та теробовлянських князів, в тому числі з половцями в Польщу, то можемо наголосити, що Галичина в час об'єднання в 1141 році, дійсно, як зазначав літопис “славилася тишиною, спокоєм”.

Таким чином, як бачимо до 1125 року Угорське та Польське королівство та сусіди на сході, Волинь та Київщина не сміли нападати на Галичину. Як зазначають джерела, Галичина міцно дотримувалася союзу з Візантійською імперією, що прискорило її політичний та культурний розвиток, зокрема найтіснішими стали торгово-економічні та військові відносини, які відомі з більш стародавньої епохи “Великої чи Білої Хорватії” про договірні взаємини з якою нам описав у своїй праці візантійський імператор Костянтин Багрянородний[3,с.85-86, с.375-376; с.5-6].

Слід наголосити, що самодержавному правлінню князя Володимира Володаровича зразу по його утвердженню в чотирьох князівствах почав протидіяти великий київський князь Всеволод Ольгович. Щоб приборкати непокірну Галичину, як з заходу так і сходу, Всеволод київський іде на все більше зближення з Польщею. У 1142 році між великим київським князем Всеволодом Ольговичем і великим краківським князем Владиславом II було укладено військово-політичний союз. Син Владислава, Болеслав одружився з Дзвениславою Всеволодівною. Опісля почалася війна в Польщі до якої було запрошено на боці великого київського князя Всеволода і князя Володимира Галицького[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Як бачимо міцний союз Всеволода з Польщею був утворений для того, щоб тримати в покорі князя Володимира галицького. Хмари над князем Володимиром галицьким згущувалися. В зв'язку з посиленням польської загрози, наголошують ряд дослідників, князь Володимир галицький швидко, прорахувавши це, переніс столичний центр з Перемишля в Галич, що було політично вірним кроком[27,с.23; 10,с.199-201].

Ужгородський дослідник С.Федака теж вважає, що перенесення столичного центру з Перемишля в Галич дуже не сподобалося великому київському князю Всеволоду, тому він супроти діяльності князя Володимира галицького утворює на Волинському князівстві свого сина Святослава Всеволодовича. Володимир галицький розумів, що таким кроком Всеволод київський розпочинає поступове підминання Галичини під Волинь. Розуміючи неминучість війни з поляками та київськом-волинським великокнязівським доменом, він швидко стабілізує одноосібну політичну владу в Галичині, приборкує місцеве боярство, яке орієнтувалося то на Київ то на Польщу. Тільки таким чином, наголошує історик С.Федака, князю Володимиру Володаровичу вдалося забезпечити собі незалежність від Києва [11,с.12-28].

Власне за таких політичних реалій у 1141 році адміністративно-політичним центром Південно-Західної Русі-України, стає Галич, куди була перемиським князем Володимиром Володаровичем перенесена столиця, яка стала акумулюючим центром всього політичного життя Прикарпаття-Подністров'я та Подунав'я[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Князь Володимир Володарович був першим великим володарем територія якого на сході та південному сході доходила по лінії Горині, Свічі, Південному Бугу, на Заході, де Галичина межувала з Польщею і Угорщиною кордони проходили по річці Сян по вододілах рік Віслока і Віслоки, далше по ріці Сян, Карпатському хребту до Семиграддя і по Серету. Далше кордони проходили по Дністро-Дунайському міжріччі, охоплюючи гирла рік Дністра та Дунаю. До Галицького князівства належало і Закарпатська Русь, населення Карпатських гір, які здавна були заселені слов'янами[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Окрім Галича, могутніми торгово-економічними та політико-адміністративними центрами були: Перемишль, що лежав на стародавнім торгівельному шляху, що з'єднав Галичину з Польщею та Чехією, Звенигород в Прикарпатті, в Подністров'ї Галич та Теревовль. На півдні Бакота, Берлад, Малий Галич на Дунаї[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Князь Володимир Володарович у 1141 році став могутнім володарем, якому внаслідок підчинення військово-політичної сили усіх чотирьох князівств, бояр та громад: Перемишльського, Звенигородського, Галицького та Теревовлянського князівств вдалося стабілізувати політичну і економічну ситуацію на такій великій території. Він зумів зразу ж у 1141 році перебороти намагання сусідніх князів, претендентів на галицький стіл, а також підчинити собі могутніх галицьких феодалів-бояр, які здавна мали в Прикарпатті та Подністров'ї сильні політичні і економічні позиції. Злучення воедино чотири князівства зразу ж поставило князя Володимира Галицького в один ряд наймогутнішими володарями Центрально-Східної Європи. Таке становище дозволило йому зразу у 1141 році стати фактично незалежним, щодо Києва, центрально-європейським володарем [14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Статус галицького князя, на нашу думку, був набагато вищий ніж раніше, коли Володимир був лише князем перемишльським чи перемишльсько-звенигородським. Московський дослідник О.М.Рапов наголошував: ” що у 1141 році Володимир Володарович об'єднав всі дрібні князівства, що знаходились на території від Карпат до Дністро-Подоунав'я під своєю владою. Це політико-адміністративне об'єднання різко посилило політичну і військову могутність галицького князя і привело до нових територіальних надбань. Ця сталось тому, що він був, дідичний, спадковий володар, який по праву і заповіту брата, вмираючого галицького-теревовлянського князя Івана, успадкував владу в Подністров'ї та Подоунав'ї, що не дало можливості боярам, за законами феодального права, запросити собі на княжіння іншого руського князя. За таких політичних та феодально-правових умов у 1141 році проходить повна централізація Галицько князівства, як військова так і адміністративна.

Ослаблення великокнязівської влади і військово-політична могутність князя Володимира Володаровича, вважав московський дослідник О.М.Рапов, ось причини, які привели до повного від'єднання Прикарпаття, Подністров'я та Подунав'я від Київської держави і перетворили останніх в самостійну, Галицьку державу з своїм спадковим володарем з роду внука Ярослава Мудрого, князя Ростислава Володимировича”[32,с.74].

Дещо іншу має точку зору на цю проблему дотримується київський історик М.Ф.Котляр, який вважає, що в 1141 році князь Володимир Володарович сформував Галицьку землю, яка об'єднувалася з чотирьох незначних князівств. Тільки Галицька земля, об'єднана Володимиром, прискорила ріст самого Галича, його соціально-економічне і політичне життя. Злучення значної частини західно-руських земель навколо Галича, на думку М.Ф.Котляра, було облегшено швидким наростанням центробіжних процесів феодального розпаду. Київський центр виявився неспроможний перешкодити утворенню сильного Галицького князівства і його політичному відокремленню. Однак, великокнязівська влада з перших років існування нового могутнього Галицького князівства робила все для того, щоб підчинити могутнього князя Володимира Володаровича, галицького, загальноруській державницькій ідеї. Робились спроби його вигнання чи навіть заміни останнього. Протидіючи централізаторським діям київського князя Всеволода Ольговича, князь Володимир Галицький одночасно намагався ослабити могутність волинських мономахів, в першу чергу князя Із'яслава Мстиславовича. Так у 1141 році Всеволод звелів у Володимирі посадити свого сина Святослава, а Із'яславу велів перейти у Переяславське князівство. Такий хід подій створив реальну загрозу існуванню могутньому Галицькому князівству, яке так добре і швидко було організоване енергією князя Володимира Галицького. Якщо врахувати союзні та родинні взаємовідносини Всеволода київського з польськими князями, то можна наголосити, що могутній галицький князь, наголошує М.Ф.Котляр, у 1141 році попав у своєрідні стратегічні кліщі. Вірний своїй політиці посадження братів і синів по ключових містах великий князь київський, Всеволод, наголошує М.Ф.Котляр, уже в 1141 році шукав приводу, щоби вигнати

незалежного князя Володимира Володаровича із Галича до Перемишля. Справа йшла до військового конфлікту між ними [20, с. 79-82].

З точкою зору київського історика М.Ф.Котляра не згідні Санкт-Петербурзькі вчені І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко, які вважають, що Галич вже у IX-XI століттях був могутнім торгово-економічним та політичним центром. За свідченням Аноніма угорського Галчем в 896 році управляв незалежний галицький князь. Дослідники наголошують, що князювання Івана Васильковича в Галичі в 1124 році лиш підтверджує, що Галич в IX-XI століттях був могутнім центром і цілком гідно з 1144 року зайняв місце столиці Галицької держави [44, с. 132].

Свідчення угорських джерел, які засвідчують про наявність у Галичі в IX столітті "галицького князя" [47], наголошують І.Я.Фроянов. А.Ю.Дворніченко, спростовує твердження М.Ф.Котляра, що Галич в XII столітті був "звичайнісіньким князівським замком без посада" [22, с. 115-117; 20, с. 75-82; 48, т. 21; с. 150].

Поява у Галичі в 1124 році князя Володаря, як наголошував Ян Длугош, факт багатозначний, який живе в ньому певний час та збирає нове військо [49, р. 407-408; р. 533-534], свідчить про високий рівень соціально-економічного та політичного життя міста. Про рівність по значенню центрів Перемишля і Галича нам говорить як Ян Длугош так і Печерський патерик, який в 1094 році говорить про "гостей з Галича і лодії з Перемишля" [49, р. 407-408; р. 533-534; 28, с. 108].

Таке вивіщення Галича у 1094 році, коли він відсунув на задній план по економічному розвитку Перемишль, Звенигород та Терибовль, вважають І.Я.Фроянова та А.Ю.Дворніченко, не випадкове. Галицька громада уже в 1094 році активно конкурувала з Перемишлем, Володимиром та Києвом, що яскраво дає відповідь на питання, що Галич не випадково став у 1141 році столичним центром Галицької держави. Ось, чому Галич уже в час князювання Івана Васильковича став центром князівства Галицько-Теребовлянського, в час князя Володимира Володаровича всього Прикарпаття і Подністров'я, а в подальшому, за темпом розвитку випередив і Київ і в середині

XIII столітті - став столицею (Південно-Західної Русі) чи як вважав М.С.Грушевський - України-Русі[44,с.132-134].

Вчений В.Т.Пашуто вважав, що переїзд у 1141 році перемишльського князя Володимира і заснування нового столичного центру в Галичі, був пов'язаний політичними обставинами. Князь Володимир бажав правити самостійно, а у Перемишлі його діяльність обмежувалася великими боярами. Роль Перемишля, "Гірської країни Перемишльської", як великого центру в Центральній Європі дуже велика. Однак уже в XII столітті внаслідок близькості кордонів з Угорщиною, Польщею, Чехією, Перемишль став дуже незахищений від раптового нападу сусідів. Щоб опинитись під Перемишлем угорському королю потрібно було всього день ходу, краківському князю приблизно такий самий час, і хоча Перемишль був добре укріплений оточений захисними фортецями та містечками, однак великому війську він протистояти міг тільки за умов допомоги у його захисті всієї Галичини[29, с.148].

Коли князь Володимир Володарович переніс столицю в Галич у ньому вся економіка, міжнародна торгівля знаходилася в руках стародавнього родового галицького боярства, про що розповідає нам старогалицька беліна записна Гільфедріном "Дюк Степанович". Однак слід наголосити, що основна маса перемишльського боярства разом з князем Володимиром теж переселилася у нову столицю Галич і до певної міри склала конкуренцію галицькому боярству, що викликало в подальшому незадоволення і привело до повстання та призив на княжіння місцевим боярством в Галич, князя Івана Ростиславовича звенигородського[13, с.46-54].

Перенесення столиці з Перемишля в Галич було обумовлено великою територією, яку в спадок отримав Перемишльський князь Володимир Володарович. Тому для управління йому потрібна була велика адміністрація боярство, служила знать, а також релігійна організація. З цією метою він засновує в Галичі єпископію. З Галича йому було зручніше управляти землями як Прикарпаття так і Дністро-Подунав'ям(Берладським князівством), тому Володимир вибрав, добре захищене від раптового нападу ворогів місто Галич, яке давало йому швидко

орієнтуватися як південному, центрально-європейському так і в причорноморському політичному житті[26, с.367].

Цілком очевидно, наголошував московський дослідник А.М.Насонов, що Подунав'я перейшло в спадок князю Володимиру Володаровичу від Галицько-Теребовлянського князя Івана Васильковича. Уже у час князювання Володимира Володаровича в Галичі, галичани вважали Теребовль та Дністро-Дунайське пониззя з центром у місті Берладі, своєю волостю [25,с.136].

Домінування могутності Галицької Русі в Подунав'ї відзначає і грамога князя Івана Берладинка від Галицького стола. Очевидно Берлад, Текучий, Малий Галич були тими центрами, які утримували позиції володарювання князя Володимира Галицького на Дунаї[6,с.336-381].

Важливим рішенням князя Володимира зразу ж після злучення в одну Галицьку державу, чорирьох князівств, наголошував академік-історик І.П.Крип'яквич, було встановлення нової столиці. Всі інші міста Галичини знаходились на окраєні: Перемишль близько польського кордону, Теребовль поблизу половецьких степів. Прикритий Дністро-Дунайськими містами та Теребовлем з півдня Галич був тією могутньою столицею з якої можна було контролювати і степовиків і Дністро-Подунав'я. Внаслідок такого міцного прикриття раптовий удар Галичу не загрожував. Як відомо усі решта, центри, Перемишль, Звенигород могли дуже довго витримувати облоги від поляків угорців, тому Галич, який стояв в центрі Прикарпаття і Подністров'я, був тим зручним політичним центром, який забезпечував активне управління усією Галицькою державою. Галич мав можливість і час зібрати великі військові сили, якщо напад на Галичину був з якоїсь одної сторони. Галич, наголошував академік І.П.Крип'яквич, був важливим економічним центром Європи. Судноплавний Дністер давав можливість “гостям з Галича і лодьям із Перемишля”, як зауважує Печерський патерик в 1094 році, вести торгівлю як з Києвом, так і з Костянтинополем, Будюю, Регенсбургом на Дунаї, Причорноморськими містами [21,с.73]. Важливим товаром, яким торгував Галич, була сіль. Як виразився літопис київський князь у 1094 році “не пустив гостей

з Галича і лодій із Перемишля і не було солі в усій Русі” [28,с.108].

Всі ці обставини підняли Галич до столичного центру. Однак передусім слід відзначити, що спочатку проходило економічне вивіщення Галича, а опісля політичне, хоча можна наголосити, що Галич стоячи на великому торговельному шляху, оскільки Дністер був в той час повністю судноплавним, складав один із могутніх адміністративно-торгових центрів Подністров’я, який відомий з III-IV ст. н.е. (246 р.), як наголошує про Галич (Галтіс) готський історик Йордан та Географ Баварський у VIII-IX ст. [11,с.8-19; 12,с.23-27].

Становище торгово-економічного центру без політичної адміністрації було типовим явищем для міст-держав тогочасної Європи наголошують у своєму дослідженні сенкт-петербурзьські вчені І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко[44, с.132-134].

Однак, і це, як вірно наголошував академік І.П.Крип’якевич, зробило Галич могутнім столичним центром Галицької держави, тільки тоді, коли в 1141 році князь Володимир Володарович затверджує за Галичем статус столиці, і всю землю від Сяну по Дунай називає відносно свого нового столичного центру - Галичиною, а весь народ галичанами. Ця назва для народу цієї великої території закріплюється в і Руському літописі і в угорських, польських, чеських і німецьких дрежеллах, французькому епосі[21, с.61].

Не будемо виключати, що у Галичі з самого початку сформувався могутній клас боярства, яке виросло із торгово-ремісничої знаті. Могутність галицького боярства ми проглядаємо із самого початку князювання у місті, як столичному центрі, Володимира Володаровича. Бояри постійно намагаються обмежити самостійне правління князя. За таких обставин, можемо говорити, що до утвердження в Галицькій землі Володимира Володаровича було не простим, однак владний князь, за допомогою військової сили, утвердив своє панівне становище, в такому сильному боярському торгово-економічному центрі, як Галич[13,с.46-54].

Джерела засвідчують, що Галич цього часу був і могутнім культурним та релігійним, очевидно єпископським центром. Це підтверджує нам Галицьке євангеліє, яке датується 1144 роком,

тобто роком утвердження князя Володимира перемишльського в Галичі. Зауважимо лиш, що Галицьке євангеліє, є унікальним пам'ятником, воно написане на сербо-хорватській мові, має рідкісний срібний XII століття, оклад. Галицьке євангеліє залишається єдиним поки що переконливим джерелом, що у історичному, культурному, релігійному та мовному розумінні достовірним джерелом, яке засвідчує велич Галицької держави XII століття[16,с.92-93].

Тепер ще раз звернемося до населення та соціальних станів міста. Джерела засвідчують, що в місті були всі “ і худі і багаті і добрі і духовенство”. Загальна чисельність міста в час переїзду князя Володимира Володаровича в Галич складало 15 тисяч чоловік. В основному, це була торгово-реміснича знать, духовенство, в підгородді проживали селяни-землероби. Місто більше виглядало на великий торговий центр, в якому всю владу мали бояри, купці “гості” та торгово-реміснича знать. Цей наш здогад підтверджує свідчення Печерського патерика, який в 1094 році засвідчує про “гостей з Галича, які торгували в Києві сіллю”[28,с.108].

Галицький дослідник І.Шараневич, що проводив археологічні роботи в Галичі вважав, що місто в IX-XII ст. було “середовищем галицьких купців”, які займалися торгівлею у західній, південній та східній Європі. Факт продажі великої кількості солі в Києві, наголошував дослідник, дуже показний. Він говорить, що “гості з Галича” про вигнання яких жалкували кияни, були тут завжди бажаними[45,с.33].

Таким чином, наголосимо, що князь Володимир Володарович, зробив своєю столицею місто, яке було в XII столітті ключовим в торгово-економічній структурі міст Русі та Європи.

Безсумнівно, що така могутність Галича, як вірно зауважує і київський історик М.Ф.Котляр зразу ж налякала всіх сусідів і в першу чергу великого київського князя Всеволода, тому М.Ф.Котляр вірно наголошує, що уже в 1141 році великий київський князь Всеволод Ольгович робив все можливе для заміни, а той фізичного знищення князя Володимира галицького. Однак процес започаткований князем Володимиром по утвердженню Галицької держави, могутність якої стала потрібною всьому населенню Прикарпатсько-Дністровського та

Дунайського регіонів, і яка зразу ж по утворенні, завоювала визнання в усій Європі, тому знищити її було уже не можливо[20,с.82].

Дослідник І.Лінніченко вважав, що уже в 1141 році великий київський князь Всеволод робив все, щоби знищити Галицьке князівство, він почав організовувати великий похід у Галичину, хоча офіційної для цього причини не було. Формально, князь Володимир галицький виконував всі феодалні повинності, щодо свого київського сюзерена, однак, наголошує І. Лінніченко, цього було недостатньо тому, що князь Володимир бажав виграти час, щоб у спокою свого правління ще більшою енергією нагромаджувати військові сили, щоб забезпечити свою могутність. Все йшло до зіткнення, як політичних так і торгово-економічних інтересів. Великий князь київський Всеволод перший розпочав конфронтацію. Він зібрав на Володимира галицького велику кількість князів, зокрема: Мстиславовичів, підняв краківського князя Владислава, який з'явився особисто з усім своїм військом. Князь Володимир галицький закликав на допомогу союзного угорського короля. Однак коаліція князів, яка виступила проти галицького князя була потужна, це були майже всі наймогутніші володарі Русі. Однак, наголошує І.Лінніченко, Володимир побачивши, що війна знищить ще зовсім не окріплу Галицьку державу, вирішив вдатися до дипломатії. Власне за допомогою дипломатії він вийшов із скрутної ситуації, а саме знищення нової Галицької держави, стало примарою для його ворогів. Його дипломатія базувалася на залякуванні князів коаліції. Володимир галицький переконував князів, що якщо Всеволод вб'є його і відбере в нього Володимира його князівство, то опісля він поступить так само з рештою князями, оскільки буде тоді сильним, оскільки підчинить собі всю військову організацію Галичини. До цього в нього вже є Волинь і Київщина. Після цього, наголошував князь Володимир галицький, з такою силою, він піде на вас, як оце зараз на мене. Така політика дала можливість відступити втечею, а в цей час князі не переслідували князя Володимира, а великий київський князь Всеволод задовільнившись фактом перемоги над Володимиром і признанням васалітету останнім повернувся в Київ[23,с.156].

Ця сутичка, як вважають дослідники відбулась на Волині. Князь Володимир галицький, не дав можливість вторгнення великого київського князя Всеволода в суто галицькі землі очевидно з двох причин: по перше - думав про зраду боярства, друге, що головне та зраду торгово-емісничої знаті[13, с.46-54].

Джерела слабо описують війну князя Володимира галицького і Всеволода Ольговича київського у 1141 році на Волині. Не слід виключати, що вона відбулась із - за того, що князь Володимир галицький намагався захопити якісь порубіжні міста, про що пізніше наголошував літопис. На нашу думку це була проба сил нашвидкоруч з'єднаного Галикоцього князівства з могутнім Київським. Однак жодна сторона не була готова до довготривалої війни. В стані Всеволода не всі князі підтримували політику великого князя. Переконливі доводи Володимира галицького, з якими він звернувся до окремих князів коаліції, очевидно були тим критерієм, які сприяли швидкому її закінченню в 1141 році. Припиненню війни з Володимиром галицьким були і інші причини. В той час, коли краківський князь Владислав пішов з усім військом на допомогу Всеволоду київському його молодші брати вдарили йому в спину і фактично нейтралізували союзника Всеволода, що наступав на Галичину з заходу. Тут не можна також виключати дипломатичної звитяги князя Володимира галицького. Уже в наступні роки сам краківський князь Владислав просить допомоги у Всеволода київського. Літопис так описує цю подію під 1142 роком: ” У ту зиму послав Всеволод сина свого Святослава, та Із'яслава Давидовича з Володимиром галицьким у поміч свату своєму князеві лядському Володиславу на братів його менших, на Болеславовичів. І зібрались вони коло города Чернецька і пустошивши вони вернулися взявши в полон більше мирних ляхів ніж ратних”[36,с.372].

Галицький історик Д.Зубрицький вважав, що великого успіху цей похід не мав, оскільки галицький князь Володимир фактично не воював, він тільки дбав за інтереси свого князівства. Ослаблення поляків було йому на руку. Дослідник наголошував, що ця війна була корисною тільки для Володимира галицького і він використав її сповна. Д.Зубрицький наголошував, що князь Володимир галицький взяв більше мирних ляхів ніж ратних і з великою здобиччю повернувся в Галич[9,с.58].

Наступний галицький історик І.Шараневич теж наголошував, що князь Володимир галицький з великою охотою включився у війну в Польщі. Він особисто, на чолі всіх своїх полків, вторгся в польські землі на ворогів Владиславових, які займали порубіжні, відносно Галичини, землі. Ослаблення безпосередніх сусідів з заходу було стратегічним завданням князя Володимира галицького. Тому він особливо сильно розпочав війну власне тут, про що свідчить великий полон з яким він повернувся в Галич[45,с.38].

Всі вище виложені і проаналізовані свідчення говорять, що становище Галицького князівства в 1141-1142 роках залишається таким, як за перших Ростиславовичів. Академік І.П.Крип'якевич вважає, що із-за того, що князь Володимир намагався проводити свою самостійну політику виключно в інтересах Галичини, його князівство було стиснуто з усіх сторін сусідами з півдня Угорщиною, з заходу Польщею, від півночі - Волинським князівством і з сходу Київським князівством, з Дністро-Дунайського пониззя половецькими ханами та Візантійською імперією. Перебуваючи у такому становищі, князь Володимир галицький повинен був проводити обережну політику, щоб не допустити війни на два фронти. В цей же час йому потрібно було мати і союзників. Як бачимо, союзниками його була Угорщина, Візантійська імперія, опозиційні до краківського князя Владислава польські князі. В 1141 році, щоб зміцнитись він прийняв васалітет великого київського князя Всеволода і навіть по велінню останнього ходив походом в Польщу. Однак стратегія галицького князя Володимира залишалась одна і та ж - політичне та військове зміцнення, що дало б повну незалежність і в першу чергу від київського великого князя[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

В цілому в перші роки правління в Галичі його зовнішньополітична діяльність залишається мирною. Як бачимо він припиняє активні походи проти Польщі і робить похід в 1142 році виключно за вказівкою великого київського князя Всеволода.

З 1126 по 1142 роки він не виступав проти Угорщини підтримуючи з нею родинні (союзні) відносини. Він також підтримував дружні відносини сусіднім з Волинським князівством. Після 1141 року прагнув підтримувати дружні відносини з великим київським князем Всеволодом Ольговичем, однак не дивлячись на свої мирні наміри змушений був

відбиватися від нападів на свою нову Галицьку державу, з усіх сторін. Поява його могутньої Галицької держави була не по нутру всім сусідам і в першу чергу Польщі та великому київському князю, який терпів князя Володимира із-за його могутності. Володимир галицький, як бачимо підтримав плани Всеволода щодо війни з Польщею, однак Всеволод вимагав, щоби Володимир визнав його верховну владу і "поклонився" йому, однак Володимир галицький відмовився і тому Всеволод Ольгович знову відновив війну. Він знову зібрав всіх князів Русі для походу в Галичину[21,с.74].

Київський дослідник М.Ф.Котляр з цього приводу наголошує, що подальші плани порозуміння між великим київським князем Всеволодом і галицьким князем Володимиром розходяться після 1142 року, тобто після того, як великий київський князь Всеволод зумів посадити свого сина Святослава в Володимирі, а Із'яслава Мстиславовича перевів у Переяслав. Це створило реальну загрозу самостійному правлінню Володимира галицького. Як вважає дослідник, конфлікт ставав неминучий, навіть при відвертій лояльності Володимира Галицького [20,с.144].

Руський літопис так зображує ці події: " У той же рік посварилися Всеволод з Володимиром із-за сина, бо сів син Всеволода в Володимирі і почали один на одного складати війну і Володимир кинув йому хресну грамоту. Всеволод тобі з братами пішов на нього. Того ж року ходили Ольговичі на Володимира: "Всеволод і з двома братами з Ігорем і Святославом, Давидович Володимир і Вячеслав Володимирович, Мстиславовичі два - Із'яслав і Ростислав і Святослав Всеволодович і Всеволодовичі два Борис і Гліб і Глібович Ростислав і Володислав лядський князь. Пішли вони на велемовного Володимира, заставляючи його добровільно приїхати до Всеволода і поклонитися йому. І угрів він привів до себе на поміч, але були вони йому без ніякої користі"[36,с.196].

Київський дослідник Л. Махновець зауважує, що коаліція на чолі з великим київським князем Всеволодом, що вирушила в Галичину, запросила також і половців. Війська підійшли під Тереховль, відрізуючи від держави галицького князя Володимира Дністро-Дунайські його володіння. Під Тереховль

прибув і князь Володимир галицький з усіма своїми полками та з угорською допомогою, яку надіслав йому молодий угорський король Гейза II, брат дружини Володимира, Софії. На чолі великого угорського війська стояв ховатський бан, дядько Володимира галицького по матері, другий після короля сановник, палатин Угорської держави, Белуш. В цей же час, як наголошують джерела, в час протистояння великий київський князь Всеволод зайняв все Дністро-Дунайське пониззя. Не дивлячись на те, що князь Володимир галицький втратив Дністро-Дунайське пониззя, він вирішив продовжити протистояння. Противники цілий тиждень стояли по обох сторонах річки Серет. Союзники Всеволода київського прислали до Володимира галицького послів з пропозицією поклонитися Всеволоду київському. Ряд князів, які теж були залучені до походу, теж не хотіли зміцнення Ольговичів. І лише після того, як князь Володимир галицький відступив в район Рожного Поля і тут на злощасному місці для київлян, Всеволод київський ухилився від битви, він відійшов до Звенигорода [36,с.196].

Руський літопис так розповідає про подальші події: "І став Всеволод по цій стороні Звенигорода, а Володимир став по ту сторону, зійшовши з гори, а межі ними була ріка Білка. І повелів Всеволод кожному полку робити гаті. І на завтра перейшли ріку взяли гори в тилу у Володимира, бо Володимир думаючи, що вони до нього йдуть став приготувавшись до бою перед городом на оболоні, а усім Всеволодовим полкам не можна було битися з ним через тісноту, тому що болота підійшли аж під гори. Тому то зайшли руські полки на гори од сторини Перемишля і од Галича. Ситуація в цей час змінюється на користь Всеволода, оскільки Із'яслав Давидович привів половців, які стали мобільною силою, яка могла напасти на галицькі міста і села. Їх прихід став можливим після того, як берендеї, торки та половці взяли штурмом Ушицю та Микулин". Це очевидно і перелякало галичан. Коли побачили це галичани, то занепокоїлись, кажучи: "Ми тут стоїмо, а там жінок наших візьмуть. І почав Володимир слати послів до Ігоря: " якщо ти помириш мене з братом, то я по Всеволодовій смерті поможу тобі щодо Києва. І так підманув він Ігоря. І став Ігор благати Всеволода і мольбою і гніваючись і

кажучи: ” не хочеш ти мені добра. Нащо ти призначив еси мені Київ. Ти і приятелів мені не даси приймати. І послухав його Всеволод і того ж дня під вечір учиним мир. І виїхав Володимир і поклонився Всеволодові, а Всеволод зустрів його зі всіма своїми братами. І дав Всеволоду Володимир за труд 1400 гривень срібла, Лаврентіївський літопис пише, що 1200 гривень, раніш багато наговоривши, а потім багато заплативши, і цим його вблагав. Всеволод же з братами цілувавши його примирив з собою. Сказавши йому:” Осе ти цілий еси і більши не гріши, - повернув йому Всеволод Ушицю і Микулин. І вернулися вони до себе” [36,с.196-197].

Як бачимо, Всеволод діяв проти Володимира підступно, а тобто за допомогою половців намагався знищити Галичину. Сам же він, як воїн ніяк не виявився. Два рази галичани пропонували Всеволоду вирішити долю суперечок битвою. Один раз на Рожному Полі, другий раз під Звенигородом, однак, остінній чекав на половців. Тільки половецька орда, яка становила неуправляемо, могла безборонно знищувати Галичину. Тому, Володимир, зробив у цьому випадку єдиний правильний вибір у цій ситуації, що можна наголосити на високій дипломатії галицького князя. Тільки напад половців на Дністро-Подунав'я і міста Галичини примусили Володимира прийняти васалітет і виплатити Всеволоду велику контребуцію.

Галицький історик Д.Зубрицький так пояснював ці події, які засвідчені в літописі. Цілком очевидно, що сусідство з Ольговичами на Волині не задовільняло галицького князя, він боявся, що Ольговичі, рано чи пізно нападуть на нього і відберуть від нього добреорганізовану в економічному та політичному розумінні його батьківщину. Така підозра цілком очевидна і вона засвідчена в літописі: ”розсварився Володимир з Всеволодом із-за посадження сина Всеволодового Святослава в Володимирі”. Як бачимо, посаженню Святослава в Володимирі протидівав Володимир і Всеволод розумів, що становище Святослава на Волині хитке. Як вважав дослідник Д.Зубрицький, не довіряючи Володимирі, Всеволод київський почав придумувати, якесь особливе поклоніння для Володимира галицького, хоча було вже одне признание Володимиром зверхності Всеволода. Були так звані хресті грамоти, признание Володимиром влади Всеволода.

Друге, що насторожило Всеволода київського, що Володимир галицький не хотів їхати в Київ на поклоніння Всеволоду, очевидно, що це була процедура не обов'язкова. Всеволод просто шукав причини, щоб відібрати Галичину у Володимира і посадити у ній одного із своїх синів. У деяких дослідників, які проаналізували хід протистояння із-за Волині князя Володимира галицького з Всеволодом київським виникло враження, що Володимир галицький сам намагався приєднати до своєї Галицької держави і Волинське князівство. Однак, наголошує дослідник Д.Зубрицький, такі твердження треба відкинути, оскільки розумний галицький князь, прекрасно розумів, що утриматись на Волині він так само не має шансів, як і Святослав Всеволодович, оскільки Волинь є родовим гніздом мономаховичів і вони по ослабленню влади Всеволода Ольговича будуть претендувати на неї. Він повинен був в цей час думати тільки про своє політичне утвердження власне на своїх обширних територіях, які простяглися від Польщі та Угорщини і простяглися до Дністро-Подунав'я. Обширність володінь, а це: Перемишльське, Звенигородське, Галицьке, Тереховлянське та Берладське князівства, потребували пристальної уваги галицького володаря. В цей час князь Володимир галицький був настільки могутній і багатий, про що до речі свідчать заплачені гроші “1400 гривень Всеволоду за труд”, щоб думати, що інші князі дозволять йому захопити ще й Волинь. Власне в цей час захоплення князем Володимиром галицьким Волині, могло обернутися для нього катастрофою. Скоріше всього князь Володимир галицький суперничав з Всеволодом київським у питанні повернення Із'яслава Мстиславовича у отчу Волинь, якою володіли його предки. Мономахович Із'яслав волинський був другом Володимира галицького, що засвідчено і джерелами. Очевидно по його клопотанню і печучись інтересами власної безпеки князь Володимир галицький розпочав протистояння з Всеволодом київським[9,с.60-61].

Характерно, що ввійшовший в Галичину великий київський князь Всеволод, теж побачив її добре улаштованою в політичному розумінні. Всі ключові міста були вірні Володимирі. Навіть звенигородський князь Іван Ростиславович, не став пособником великого київського князя Всеволода, а підтримував політичну

лінію свого стрія, галицького князя Володимира Володаровича. За таких обставин київський князь Всеволод пішов на примирення з Володимиром галицьким не тільки тому, що прохання князя Ігоря зіграли велику роль. Угорський фактор теж не треба відкидати, і хоча літописець насміхаючись з Володимира галицького наголосив, “що приведена велика кількість угрів залишилась Володимирі без потреби”. Однак, на нашу думку, власне цей угорський фактор став тією причиною, що “Володимир залишився цілий” і його “гріх був прощений”. Слід наголосити, що велике ополчення, вся Русь, і Польща не злякали князя Володимира, і тільки взяття половцями Ушиці та Микулина дещо змінили хід війни і перенесли її в Центральну Галичину, а тобто під стіни Звенигорода. В цей час прибуття половців вирішило протистояння, що заставило князя Володимира галицького піти на примирення. На таке примирення його штовхала знать, яка була в його війську, як із Дунайських міст та Берладського князівства та Галичини, яка боялась половців. Власне великий викуп і віддання Ушиці і Микулина були тією умовою, яка знову утверджувала Галичину від Карпатських гід до Дністро-Дунайських гірл. Однак у цей раз Володимир галицький отримав уже ці території з рук великого князя київського Всеволода. Про приналежність Дністро-Дунайських володінь до Галицької держави нам засвідчує російський дослідник В.М.Татищев у якого під 1144 роком записано, “що Володимир після війни із дунайськими болгарами і візантійцями володів всіма містами до Дунаю”[40,с.158].

Можна припустити, що після такого принизливого “примирення” з великим київським князем Всеволодом Дністро-Подунав’я, тобто Берладське князівство, вирішило вивільнитися з під залежності князя Володимира галицького. Однак, Володимир галицький не дивлячись на принизливий мир, залишався одним із могутніх володарів Центрально-Східної Європи. З’ясовуючи це протистояння київський дослідник П.П.Толочко вірно наголошував, що конфлікт не переріс у війну, сторони пішли на взаємні поступки: ” І дав Всеволоду Володимир 1400 гривень срібла за труд... Всеволод вернув йому Ушицю і Микулин. І вернулися вони до себе”[42,с.122; 36,с.197-198].

Дослідники О.М. Рапов, опираючись на свідчення В.М.Татищева наголошував, що конфліктом у 1144 році між Володимиром Володаровичем галицьким та Всеволодом Ольговичем київським відбувся тому, що Володимир захопив всі князівства своїх родичів. Він наголошував, що така велика контребуція, яку надав Володимир галицький київському князю, це плата за визнання Всеволодом київським всіх прав Володимира на всі галицькі князівства та нижньо-дністровсько-дунайські володіння[32,с.73].

Конфлікт між київським великим князем Всеволодом і галицьким князем Володимиром, на думку дослідника В.Т.Пашуто, Л.В.Черепніна, Б.Д.Грекова, виник також тому, що могутній сюзерен Володимир, відібрав у Івана Ростиславовича Дністро-Дунайське князівство з центром у Берладі, яким той володів, як відомо з грамоти з 1034 року[26,с.367; 5, с.21; 6,с.336-381].

Осівши в Галичі Володимир перепідчинив Дністро-Дунайські землі в своє управління і отримував з нього великі доходи. Однак вважав історик В.Т.Пашуто, тільки що осівший в Галичі Володимир не міг мати великих грошей для виплати контребуції. Ці гроші він взяв з громадськості міста Галича, чим й визвав незадоволення горожан, що й викликало повстання галичан в майбутньому [29,с.181].

Дослідники І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко теж вважають, що власне галичани виділили на виплату контрибуції половину суми, що потягло за собою незадоволення галичан князем Володимиром[44, с.134].

Цю точку зору відхилив інший дослідник О.М.Рапов, який наголошував, що уже князь Василько Ростиславович володів великими багатствами, про що свідчить сума грошей 1200 гривень, які він заплатив за викуп брата, перемишльського князя Володаря, ця сума на думку О.М.Рапова, не була обтяжлива для нього. Зауважимо, що князь Василько був князем одного князівства, Теробовлянського. Володимир же володів Галицьким князівством, яке складалося з чотирьох князівств включаючи Берладське, він володів територією від Карпатських гір до Подунав'я. Тому сума контрибуції 1400 гривень була йому посильна. Тим паче, що літописець наголошує, що галицький князь Володимир зразу заплатив всі гроші, а не десь їх збирав.

Про будь-який збір грошей в Галичі у галичан для відкуплення, літопис не говорить[32,с.73].

Свідчення, які були в розпорядження В.М.Татищева свідчать: ” в 1144 році Володимир вів війну з дунайськими містами, які внаслідок його поразки відійшли. Війна його також проводилась з болгарами і візантійцями”. Після перемоги над ними “ І володів він усіми градами до Дунаю”, наголошував В.М.Татищев [40,с.158].

Незадоволення галичан скоріше носило не матеріальний а моральний характер, як зауважують дослідники І.Я.Фроянов і А.Ю.Дворніченко, Галицька держава не захотіла пробачити своєму князю фактичної поразки, оскільки Дністро-Подоунав'я з ключовими центрами Ушицею та Микулином були повернуті шляхом дипломатичного компромісу та контрбуцції, яку “велемовному Володимирі прийшлося багато заплатити”. Моральна сторона поразки, наголошують дослідники, ось основна причина незадоволення галичан своїм князем Володимиром[44,с.135].

Аналізуючи конфлікт князя Володимира Галицького і князя Всеволода Київського автори монографії “Історія УРСР” вважали, що безпосередньою причиною походу київського князя Всеволода у Галичину був князь Іван Берладник. Київський князь розпочав політику з'єднання Русі, тому князь Іван Берладник був у його поході на захід у Галичину козирною картою, звідсіль впливає і неприязнь могутнього галицького князя Володимира і в майбутньому його сина Ярослава до племінника. Проти підтримки політичних стремлінь Івана Ростиславовича рішуче виступив князь Володимир, що й спричинило конфлікт, який надав праве великому князю київському Всеволоду і втрутитися у конфлікт і виступити походом у Галичину[17,с.406-407].

Всі проаналізовані нами точки зору подій 1144 року зводяться до широкого незадоволення галичан правлінням князем Володимиром Галицьким, як наголошено вище, весь тягар контрбуцції в подальшому було вкладено на галицьку торгово-ремісничу знать, широкі народні маси. Все це незадоволення стало наслідком повстання, яке Руський літопис так нам датує другою половиною січня 1145 року: ”на ту ж зиму вийшов Володимир із Галича в город Тисменицю на лови. А в цей час

послали галичани послів по Івана по Ростиславовича у Звенигород і ввели до себе в Галич. Володимир же почувши про це зібрав дружину і прийшов на нього до Галича і став навкоги города. Та виїзджаючи з города галичани билися кріпко і багато падало з обох сторін. А в м'ясниці в неділю на ніч виступив на них Іван з галичанами і багато вони билися. І побили в Івана дружину багато і відрізали його од города і не можна йому було вернутися в город і пробіг він скрізь чуже військо до Дунаю, а звідти полем прибіг до Всеволода в Київ. Галичани же усю неділю билися після Івана з Володимиром, та по неволі одчинилися йому в масляну неділю. Володимир увійшовши в Галич, багато людей порубав, а інших покарав карою лютою”[36,с.197].

Як бачимо протистояння між самовладним правлінням князя Володимира і галичанами було велике. Як видно із свідчення джерела все місто протистояло князю Володимирі. Все місто запросило князя Івана Ростиславовича звенигородського на галицький престол. І власне з галичанами він бився проти війська стрія Володимира, а звідтіля втік до князя Всеволода в Київ. Як наголошує літописець, сили були не рівні. У противагу виступу галицької торгово-ремісничої знаті, князя Володимира підтримали всі решту багаті верстви міста, родовиті галиці бояри та дружина. Про те що князь Володимир увійшовши в Галич покарав лютою карою галичан, однак не говорить, що він покарав галицьких бояр. Як відомо князь Володимир зібрав швидко дружину і скоро з нею прибув під Галич. Сила дружини була більша ніж дружина князя звенигородського і галицьке ополчення. Літопис чітко відзначає, що “побито у Івана дружину багато”, “відрізано дорогу до города”, а сам город взято в повну облогу[36, с.197].

Руський літопис наголошує, що князь Іван Ростиславович втік до великого князя Всеволода в Київ, що може натякати на якийсь зв'язок повстання в Галичі з великим князем київським Всеволодом Ольговичем. Як бачимо київський князь Всеволод не віддав опісля племінника Івана галицькому князю Володимирі, а навпаки почав спрямовувати його в Подунав'я для продовження боротьби з могутнім галицьким князем Володимиром. Взнавши це князь Володимир жорстоко покарав галичан[36,с.197-198].

На думку галицького дослідника Д.Зубрицького, галичани побачивши, як владно володарює князь Володимир, вирішили запросивши молодого звенигородського князя Івана припинити володарювання в місті перемишльської знаті, якою оточив себе князь Володимир. Очевидно, наголошував дослідник Д.Зубрицький, що повсталі проти правління Володимира не тільки ремісники і купці, але й якась незадоволена вторинною роллю в місті, частина галицького місцевого боярства, яка до вокняження в місті князя Володимира повністю контролювала місто. Власне вона і запросила на княжіння нового князя, є як реальна та місцева правляча еліта міста Галича[9,с.62-63].

Галицький дослідник І.Шараневич наголошував, що після того, як князь Іван Берладник вокняжився на галицькому столі з волі місцевого галицького боярства, князь Володимир проти такого сепаратизму столичної знаті совокупив всі полки міст та князівств для боротьби з галичанами. Причина може бути та, що галичани, які мали з Києвом пільгові торгово-економічні відносини, очевидно діяли в інтересах великого київського князя Всеволода, який теж нелюбив князя Володимира галицького за надмірне властолюбство. Вони думали, що вигнавши Володимира і прийнявши Івана тим самим отримають допомогу великокнязівської влади. Однак князь Володимир діяв швидко. Галичани не могли й думати, що за такий короткий час князь Володимир збере велике військо з усієї Галичини. Все це може говорити, що не дивлячись на поразку, князь Володимир залишався володарем, який опирався на регіональні політичні центри: Перемишль, Звенигород, Терибовль їх боярську та торгово-ремісничу знать, яка вважала князя Володимира законним і єдиним володарем Галицької держави[45,с.39].

Дослідник ХІХ століття М.Дашкевич наголошував, що конфлікт між регіональними та центральними верствами галицького суспільства вирівнявся на користь центральної князівської влади, оскільки регіональні центри підтримали законного володаря Володимира, а не сепаратистські сили центру, які бажали вивищитися над князем і домінувати в галицькому суспільстві і управляти ним при слабій князівській владі всією Галицькою державою. Регіональні князівські центри підтримали князя Володимира, який фактично, з точки зору феодалного права, не

мав прав на князювання в Галичі. Бояри, які з волі Володимира тримали всі ключові центри Галичини, звичайно підтримали князя Володимира від якого й отримали управління волостями в регіонах. Галичани ж поклалися тільки на власні сили і князівську дружину князя Івана Ростиславовича.

Одже підтриманий власниками великих феодальних землеволодінь, боярами, які на заклик князя Володимира прибули під стіни Галича з власними військовими загонами та ополченнями міст, внаслідок чого князь Володимир мав повну переважаючу військову силу під Галичем. Він зумів розгромити галицьке військо і дружину Івана Ростиславовича швидко, військовим маневром відрізати його військо від міста і прогнати свого повсталого васала з Галичини. Навіть раптовість нападу, як наголошує літописець, не був несподіванкою для завжди готового до бою війська князя Володимира. Галичани побачивши велику силу Володимирового війська здалися і відкрили ворота, оскільки розуміли, що князя Івана з підтримкою не буде, а з тою військовою силою яка була у князя Володимира вони справитись не зможуть. У них не було іншого виходу, як здатися на милість князю Володимирі. Як бачимо, князь Володимир з дружиною ввійшов в Галич. Хто ж була та вірна його дружина. Дослідник М.Дашкевич вважав, що це були бояри, володарі великих міст, містечок та територій від Карпат до Берладі, своєрідна військова добреорганізована сила, підчинена єдиному правителю, князю Володимирі, яка з його волі і правила всіма наданими ним землями. Це була тогочасна військова еліта галицького суспільства[7,с.19-20].

Це підтверджує і Руський літописець, який наголошував, що дружина в любий момент бажала за князя Володимира і його сина Ярослава, який “любив і кормив її, голови свої покласти”[36, с.197].

Власне за допомогою цього великого добреорганізованого класу феодалів, боярської дружини, князь Володимир галицький утримував всю повноту влади в Галичині від Карпатських гір до Подунав'я, власне за допомогою боярської дружини він жорстоко розправився з повсталими галичанами, як наголошує літописець “багато людей порубав, а інших покарав лютою смертю” [36,с.197].

Однак відновлення правління князя Володимира Галицького в Галичі і покарання винних, не означало припинення боротьби та інтриг навколо Галицького князівства. Як засвідчують джерела, князь Іван Ростиславович, після невдалого вокняжіння в Галичі втік в Київ до великого київського князя Всеволода Ольговича, який хоч офіційно й перебував у дружніх відносинах з васальним уже галицьким князем, однак не припиняв інтриг проти нього. Великий київський князь Всеволод бажав політичного і економічного ослаблення Володимира галицького, як наголошував галицький історик ХІХ ст. Д.Зубрицький, даючи підтримку, більш дипломатичну князю Івану Ростиславовичу, ніж фактичну. Домовившись з галичанами, торгово-ремісничою знаттю і боярами, він практично санкціонував переворот і посадження князя Івана Ростиславовича в Галичі[9,с.66-67].

Російський історик С.М.Соловйов вважав, що захист і політичний притулок, який був наданий князю Івану Ростиславовичу Всеволодом Ольговичем київським є продовженням попередньої політики, яку проводили князь Володимир галицький та князь київський Всеволод Ольгович. Прийняття в Києві князя Івана Ростиславовича ще більше загострили існуючі протиріччя, які привели до нової війни між Київським та Галицьким князівствами в 1146 році[38,с.421].

Як бачимо із джерел, великий київський князь Всеволод Ольгович, теж примінив дипломатичний прийом. Після укладення договору, та визнання князем Володимиром галицьким васалітету, яке пройшло у вигляді примусового “поклоніння”, великий київський князь Всеволод Ольгович розуміючи, що військовим шляхом він вичерпав своє підкорення Галичини, він вирішив покорити Галичину дипломатичним шляхом. Нагода була велика. Галичани, які торгували в Києві отримали від великого князя Всеволода великі торгові пільги, і були зацікавлені в союзі з великим київським князем Всеволодом і номінальній залежності Галичини від Києва. Однак, такої думки не дотримувався князь Володимир галицький, який вважав ситуацію в яку він попав і вихід із неї винятковою та тимчасовою мірою своєї дипломатії. Його спрямованість була на повну незалежність і перетворення Галичини в Центрально-Європейську державу на зразок Польщі та Угорщини[32,с.74] .

Це розумів і київський великий князь Всеволод Ольгович, тому вирішив спрямувати галицьку торгово-економічну та політичну знать на вигнання князя Володимира із Галича і заміну його більш лояльним до Києва кандидатом. Не виключно, що князь звенигородський Іван Ростиславович та київський князь Всеволод Ольгович уже давно щодо цієї заміни вели таємні переговори, як і галицька торгово-економічна знать та бояри з київським великим князем. За таких обставин самі запросини галичанами князя Івана Ростиславовича проходили за згодою великого київського князя Всеволода Ольговича. Це підтверджує факт втечі князя Івана Ростиславовича до князя Всеволода Ольговича в Київ. Сам факт, наголошує галицький дослідник Д.Зубрицький, що князь Іван Ростиславович знайшов у великого князя київського Всеволода гостиприємність і заступництво, показовий. Внаслідок такого заступництва, Всеволод Ольгович київський тепер міг втручатися у внутрішні справи Галицького князівства[8,с.191-192].

В цей же час князь Володимир галицький після утвердження в Галичі робив всі спроби, щоби добитися від Всеволода Ольговича київського видачі князя Івана Ростиславовича, однак, той відмовив. Тоді, за свідченням джерел, князь Володимир галицький так розсердився на князя Всеволода Ольговича київського, що розірвав мир з ним і з усіма своїми полками виступив у Київську землю. Йому вдалося організувати і очолити велику армію, яка складалася з галицьких, звенигородських, перемишльських, теребовлянських та берладських полків. Внаслідок могутнього удару була завойована Прилуцька земля і вся територія Верхів'я Бугу[45,с.39].

Академік І.П.Крип'якевич наголошував, що місто Прилуки були сильно укріплені князем Володимиром, вони стали могутнім ричагом політики Володимира галицького на сході. Завоювання Прилук дало можливість Володимирі галицькому утворити плацдармом для швидкого наступу на Київ[21,с.74].

Ряд дослідників, які сумують свідчення джерел, вважають, що окрім Прилуцької волості князь Володимир галицький захопив ще й інші міста Волинської землі. За таких обставин великий київський князь Всеволод Ольгович "відстоюючи законні права князя Івана Ростиславовича на князювання в Галичі й беручи

його офіційно під свій захист, оголосив війну князю Володимирові галицькому. Завданий попередній урок Володимирові галицькому, наголошує київський дослідник М.Ф.Котляр, не пішов йому на користь, лишившись претендентів, ставши одноосібним володарем Галичини, він знову повертається до попередньої як внутрішньо так і зовнішньо-політичної проблеми і остаточно вирішує питання в користь повної незалежності Галичини, внаслідок чого виникла нова війна. І хоча великий київський князь Всеволод Ольгович і в цей раз, як наголошує М.Ф.Котляр, знову зібрав могутнє військо і князя Болеслава Краківського запросив і половців, та в цей раз військового успіху цей похід не мав, що фактично забезпечило Галичині і її володарю князю Володимирові галицькому повну незалежність[20,с.83].

Події розвивались так. Київське військо, як і в першу кампанію підійшло під Звенигород, місто, яке по логіці повинно було б зразу ж відкрити ворота великому київському князю Всеволоду Ольговичу та його законному князю Івану Ростиславовичу берладнику, оскільки до вокняження в Галичі він був князем звенигородським, однак цього не сталося. Що стосується князя Івана Ростиславовича берладського, то цілком можливо, що йому вдалося утвердитися в місті Берладі за допомогою київського князя Всеволода і в 1146 році він з своєю дружиною та берладниками взяв участь у поході на Звенигород, щоб утвердитися в місті де він раніше князував. Не можна виключати, що власне “відстоюючи інтереси” князя Івана Ростиславовича київський князь Всеволод Ольгович прийшов власне тільки під Звеннтігород. Однак місто не відкрило воріт, і тому київський князь Всеволод Ольгович віддав наказ, щоби штурмом взяти місто. Однак штурм міста був відбитий талановитим полководцем, воєводою князя Володимира галицького Іваном Халдієвичем. В цей же час, коли Всеволод Ольгович київський штурмував Звенигород, князь Володимир галицький, зробив блискучий обхідний удар в тил противника, внаслідок якого йому вдалося захопити Побужжя і загрожувати захопленням Києва. Захоплення суто Київської волості і загроза захоплення Києва примусила великого київського князя Всеволода Ольговича зняти облогу Звенигорода і повернутися з

усім військом для оборони власних територій. Новий похід великого київського князя Всеволода, який він планував здійснити з метою остаточного покорення князя Володимира галицького так і не відбувся із - за смерті останнього, що утвердило повну незалежність Галичини[20,с.83].

Руський літопис так передає нам ці події: ”Всеволод зібрав братів своїх, Ігоря і Святослава, якого залишив у Києві і з Ігорем пішов до Галича із двома Давидовичами з Із’яславом і Володимиром та з Вячеславом Володимировичем. У похід пішли також Із’яслав і Ростислав Мстиславовичі синівці його і Святослава він узяв сина свого і Болеслава князя лядського і половців диких усіх. І було багато множество воїнів і тому йшли вони на повозях і на санях до города Звенигорода і спалили навколо нього острог у перший день. У другий день учинили віче звенигородці, хочаби здатися. Та був у них воєвода Володимирів муж, Іван Халдієвич. І схопив він у них трьох мужів і вбив їх і кожного з них перетнув навпіл, викинув із города. Цим він загрозив городянам і стали звенигородці відтоді битися без обману. Побачивши це Всеволод став готуватися, щоб взяти місто. На третій день по зорі пішли всі вої приступом до города, билися до пізньої вечірні і запалили місто у трьох місцях, та городяни з божею поміччю погасили. Бог ото і свята Богородиця спасли місто від лютої раті і вигукнули городяни: ”Киріє елейнос!” “... і вернулися звідти князі кожний до себе”[36,с.198].

Дослідник Д.Зубрицький так характеризує це літописне свідчення:” з великою хоробрістю захищали галичани Звенигород, місто в якому Володимир Галицький розпочинав свою князівську кар’єру... Воєвода його Іван Халдієвич показав талант як могутнього воїна, так і полководця. Битва проходила від ранку до вечора. Всеволод кидав на штурм міста все нові та нові полки. Навіть підпал міста та пожежа в ньому, при добреорганізованій обороні, не зламали захисників. Неможливість взяти міста і наступ Володимира на Київ, застала його зняти облогу і поспішати на оборону власних земель, маючи намір в майбутньому ще раз шукати перемоги в Галицькій землі, однак смерть останнього звільнила Галичину від свого заклятого ворога і дарувала їй повну незалежність. Безсумнівно, що поразка в Галичині зразу ж відбулася на його браті Ігорю. У відсутність

Всеволода та Ігоря в Києві активно з громадськістю вели переговори, як волинські князі Мономаховичі так і князь Володимир галицький. Суть їх політичної діяльності заключається в тому, що Ольговичі узурпували владу на Русі і розпочали братовбивчі війни з усіма князями. В цей же час управляючі у відсутність князів урядники обкрадали місто. Очевидно, що якусь долю з цих пограбувань отримував і князь Ігор. Цим, як вважає інтригував у Києві князь Із'яслав Мстиславович. Одже, наголошував дослідник Д.Зубрицький, жадність князя Ігоря і хитрість князя Із'яслава привели останнього на великокнязівський стіл. Галицький князь Володимир не зумів, а може не хотів підтримувати князя Ігоря і тільки здаля споглядав за політичними чварами в Києві[9,с.66-67].

Дослідник І.Шараневич вважав, що князь Володимир галицький не зумів надати допомогу князю Ігорю, оскільки Мстиславовичі швидко перемогли Ігоря, зайняли Київ і віддали Ігоря городянам, які його вбили[45,с.39].

В цей час, після смерті великого князя Всеволода Ольговича в Києві розпочалась усобиця між Мстиславовичами і Ольговичами за великокнязівський стіл, тому галицький князь Володимир вирішив не брати участь у київських чварах. Він ставав самостійним володарем, тому київські справи його просто не цікавили. Вірно наголошує київський дослідник П.П.Толочко, що в цей час зміцніла позиція Галицького князівства, яке виграло війну, утвердилося стратегічно на Волині, в Прилуцькій землі. Колотнеча в Києві дозволила князю Володимирі галицькому отримати повну незалежність від Києва. Військові кампанії, які були викликані київськими князями проти зміцнення Галичини у 1141, 1144, 1146 роках нічого не дали київській великокнязівській владі. Якщо ретельно розглянути хід політичних подій, то можна наголосити, що власне вони спричинили утвердженню повної незалежності Галичини, оскільки виглядали як зовнішня агресія і тільки підштовхнули раніше роз'єднані князівства Прикавпаття і Подністров'я до консолідації. І такий активний консолідатор Прикарпаття та Подністров'я в одну галицьку державу, виявився в особі князя Володимира Володаровича галицького[42,с.121-122].

Такому етно-політичному зміцненню Галичини в одну державу, наприклад, сприяв другий похід великого київського князя Всеволода Ольговича в Галичину у 1146 році. Про це яскраво говорить довготривала облога Звенигорода, зміна тактики галицького князя Володимира у веденні війни з київським князем Всеволодом, ось основна стратегічна запорука перемоги галичан. У 1146 році, наголошував О.М.Рапов, ми бачимо одночасно дві бойові картини - перша це безуспішний штурм міста Звенигорода київським князем Всеволодом і демонстрація полководського мистецтва воєводи Івана Халдієвича, який вдало вів оборону проти всіх наймогутніших князів Русі і друга, це завоювання князем Володимиром міста Прилук і всього Побужжя. Раптова смерть Всеволода Ольговича і боротьба Ігора з Мстиславовичами, дозволила князю Володимиру галицькому утримати за собою Прилуцьку землю і все Побужжя[32,с.73].

Таким чином, героїчна оборона Звенигорода, як і захоплення Прилуків та Побужжя князем Володимиром галицьким, так яскраво змальована київським літописцем, симпатії якого явно на стороні галичан, та князя Володимира, була фактором повної політичної незалежності Галичини. Літописець підкреслив, що політико-адміністративна система галицького князя була вже дуже міцна. “На другий день воєвода Іван Халдієвич, муж Володимирів... загрозив місту і стали звенигородці битися без обману”[36,с.197].

Історик В.Т Пашуто наголошував на розумній обороні міста Звенигорода, відзначив полководський талант воєводи галицького князя Володимира, Івана Халдієвича, який у такий тяжкий час, коли йому протистояли всі наймогутніші князі Русі, зумів протидіяти зраді, налаштувати оборону і порядок в місті. Його вірність і відданість своєму князю Володимирі, інтересам своєї Галицької держави і ненависть до ворогів, в особі яких виступали всі князі Русі на чолі з князем Всеволодом київським, яскраво говорить, що Галичина як окрема держава сформувалась внаслідок нерозумної політичної діяльності та військових експансій у Галичину київських князів[29,с.18].

Санкт-Петербурзькі історики І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко наголошують на активній ролі в формуванні Галичини городян. Роль городян прослідковується у стремліннях галицького князя

стати незалежним. Городяни Галичини виходять на активну політичну сцену і очолюють суперництво з містами Київського князівства. Власне вони стали у Звенигороді тією підтримкою галицькому князю Володимирі, допомогли княжому воєводі виявити і покарати зрадників Галичини, активно захищали Звенигород від нападів великого київського князя Всеволода. Уся завзятість боротьби під Звенигородом між громадами Галичини і Київщини, наголошують І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко, очевидна, як і те, що київська громада пішла ні з чим з під Звенигорода говорять наступні події. Ольговичі, зразу ж після смерті Всеволода Ольговича були вигнані з Києва, а приємник київського престолу князь Ігор був вбитий київською громадою. Це, як бачимо, Ольговичі отримали плату за поразку під Звенигородом. На них була звалена вся негативна політика, яка привела до втрати київською громадою влади над галицькою, де остання внаслідок боротьби отримала повну незалежність [44,с.135].

Отже плани київського князя Всеволода взяти Звенигород, а опісля Галич, зазнали краху, хоча, як зауважує дослідник І.Шараневич, князь Всеволод посилав на штурм Звенигорода “і русь і половців і ляхів”[45,с.39].

Київський дослідник М.Ф.Котляр вважає, що плани київського князя Всеволода в Галичині провалилися із-за хвороби великого князя. Великий князь Всеволод, на думку дослідника, виходив з військом з Києва уже хворим. Похід остаточно підірвав здоров'я Всеволода, а поразка загнала його у могилу. Смерть великого князя київського Всеволода вивільнила Галич з під будь-яких зобов'язань щодо Києва[20,с.83].

Уся політична активність не створила київському князю Всеволоду Ольговичу доброї слави. Його не визнавали великим князем, як Ростово-Суздальська земля так і Галицька. Як бачимо із походів, великий князь Всеволод Ольгович не був ні талановитим полководцем, політиком та дипломатом, хоча б таким як галицький князь Володимир Володарович. Авторитет свій він остаточно втратив запросинами половців для політичних та військових баталій на Русі, після чого звичайно, не міг мати авторитет[42,с.122-123].

Такої ж точки зору притримувався і визначний російський історик Б.О.Рибаков, який наголошував, що князь Всеволод київський, щодо свого утвердження був дуже жорстокий, лукувай, однак найсильніше він скомпроментував себе зв'язками з половцями та наведеннях останніх на Русь[34, с.103-104].

Політичні помилки київського князя Всеволода Ольговича, не загладжували, а роз'ястрували рани на Русі. Наприклад його інтрига з князем Іваном Ростиславовичем та галичанами стала роковою, останній за згодою великого київського князя посіяв смуту в Галичині, яка закінчилась погромом Галича, князем Володимиром та вигнанням назавжди без права мати уділ в Галичині князя Івана Ростиславовича. Такі ж чвари проводив князь Всеволод Ольгович і в Ростово-Суздальській землі. Русь не бажала правління Ольговичів, тому вбивство в Києві князя Ігоря Ольговича, яскраве цьому підтвердження[4,с.121].

Ряд дослідників вважають, що київський князь Всеволод Ольгович зустрів сильну опозицію зі сторони суздальського князя Юрія Володимировича “довгорукого”, який підтримав у цій боротьбі князя Володимира галицького. Їх узгодженні спільні дії не дозволили князю Всеволоду Ольговичу київському стати першим серед всіх князів Русі[17,с.379].

Таким чином, після вбивства Ігоря, київський великокнязівський престол захопив волинський князь Із'яслав Мстиславович, якого М.Ф.Котляр називає діяльним, завзятим, енергійним і вокняжіння якого, ще більш ускладнило становище Галицького князівства. Намагаючись об'єднати під своєю рукою всі князівства Русі новий великий київський князь Із'яслав з новою силою взявся за обмеження політичної влади в Центрально-Східній Європі, Галицького князівства. Розглядаючи Волинь, як свою вотчину, князь Із'яслав відібрав її у Святослава Всеволодовича і дав йому в замін декілька незначних міст розміщених далеко один від одного, поблизу київського кордону. В руках діяльного князя Із'яслава Мстиславовича дуже у короткий час опинились Київщина і Волинь, що склало для самостійності Галичини велику загрозу. Окрім цього князь Із'яслав у своїй зовнішній політиці опирався на родичів, зокрема польського князя Болеслава Кривоустого і угорського короля

Гейзу від якого отримував допомогу у 1148 році проти Чернігівського князівства[20,с.83-84].

Галицький історик Д.Зубрицький відносно вокняжіння в Києві Із'яслава Мстиславовича, наголошує, що князь Із'яслав намагався визначитися в своїй політиці щодо Галицького князівства. В його час, над Київщиною нависла загроза зі сторони Ростово-Суздальського князя. Війна, що розгорілася між мономаховичами у 1146 році відвернула на певний час загрозу від Галичини. Князь Володимир галицький зірко спостерігав за цією війною, однак як вірно наголошує Д.Зубрицький:” наша Батьківщина отримавши незалежність під мудрим правлінням князя Володимира не приймала участі у тій бойні, а спостерігала за нею, насолоджуючись спокоєм”[9,с.67].

Академік І.П.Крип'якевич теж вважає, що після смерті князя Всеволода в 1146 році боротьба між мономаховичами за київський великокнязівський стіл загострилася. Ситуація, яка була для Галицького князя катастрофічна стала повсякденною, що дало можливість такому розумному князеві, як Володимир Володаровичу виграти час і спостерігаючи за бойнею в Київській землі підготувитись до подальших подій. У цій війні князь Володимир галицький підтримував нейтралітет, щоправда йому було не до вподоби переведення Святослава Всеволодовича з Волині. Однак глибока рана нанесена самим Всеволодом не дозволила йому втручатися у волинські справи, оскільки Із'яслав мав усі права на Волинь, оскільки Волинь була родовим гніздом мономаховичів. Така позиція князя Володимира була до того часу, допоки князь Із'яслав київський не зачіпав інтересів Галичини, а як тільки Із'яслав почав інтригувати з Володимиром галицьким, останній підтримав Юрія Володимировича “довгорукого”, князя суздальського[21,с.75]. Суть війни між мономаховичами з'ясував і дослідник І.Шараневич, який вважав, що Юрій суздальський виступив проти мономаховича Із'яслава тільки тоді, коли останній не передав престол старшому братові, князю Вячеславі і в подальшому відібрав в останнього Турівське князівство в коритсь свого сина. Він також прогнав від себе і сина Юрія, Ростислава, який приїхав в Суздаль і просив батька розпочати війну проти Із'яслава, який в роді не по праву старшинства узурпував великокнязівський стіл[45,с.40].

Цілком ймовірно, що сторону князя Юрія суздальського проти князя Із'яслава київського, Володимир галицький прийняв тому, що останній відмовився від видачі князя Івана Ростиславовича і надав йому притулок. З цього приводу Руський літопис говорючи про війну князя Із'яслава Мстиславовича з князями, наголошує, що із війни в Новгород-Сіверський прибіг Іван Берладник [36,с.203].

Він, як бачимо втік від князя Із'яслава Мстиславовича, оскільки з останнім вів переговори щодо його видачі його стрийко Володимир галицький. Із'яславу не на руку було сваритися з могутнім сусідом з заходу, оскільки його удар міг вирішити долю самого князювання Із'яслава в Києві, очевидно, спарва з видачею Івана Бердладника була вирішеною, що зумовило його втечу від Із'яслава. Однак втечу Івана Берладника, Володимир Галицький розцінив, як небажання Із'яслава його видавати і вбачаючи, що боротьбу з Із'яславом київським уже розпочато, він встановив стосунки з князем Юрієм суздальським і підтримав його претензії на великокнязівський стіл. Однак Із'яслав Мстиславович вирішив приборкати Юрія і зробив великий похід у землі Юрія Довгорукого у Верхів'я Волги. Однак похід був не успішний і в цьому році у відповідь князь Юрій Мономахович суздальський зібравши багаточисельне військо суздальське вирушив походом проти князя Із'яслава київського. Обидва війська зустрілися біля Переяслава. Дослідник Д.Зубрицький наголошує, що Юрій довгорукий не бажав кровопролиття і вимагав, щоби племінник, добровільно передав йому, як старшому в роді Київ, так радили Із'яславу і кияни. Та Із'яслав вирішив воювати з дядьком і був розгромлений у битві під Переяславом, утік в Київ, а звідтіля взявши дружину і дітей і митрополита Клима, втік у Володимир-Волинський, а князь суздальський Юрій вступив в Київ і як говорить літопис руський "сів на столі отця свого". Після такої крамоли, щодо власних стрийв Із'яслав втратив авторитет в усіх руських князів. Перебуваючи в Володимирі він почав примножувати військо і шукати собі в боротьбі за Київ іноземної допомоги. Він попросив допомоги у свої польських родичів князів Болеслава і Генріха, а також зятя свого угорського короля Гейзи і Владислава князя чеського. Угорський король відправив на допомогу Із'яславу 10-

ти тисячне військо, польські князі особисто з'явилися до Володимира з усіма своїми військами. Звідтіля всі разом прибули в Луцьк і там зупинилися[9,с.68-69].

Щоб заручитися підтримкою в своїх претензіях на великокнязівський стіл волинський князь Із'яслав відправив послів до стрія Вячеслава, обіцяючи йому співправління в Києві. Однак Вячеслав прийняв сторону князя Юрія київського. Російський дослідник М.М.Карамзін вважав, що князь Вячеслав знаючи, що Із'яслав обманює, не підтримав його. Його, вважав дослідник, не перелякали полки угорського короля, польських та чеських князів. Навпаки князь Вячеслав взнавши про похід такої сильної коаліції, сповістив про це князя Юрія київського і сам з'єднав свої полки з ним. Характерно, що найбільшим спостерігачем у цих подіях поки що залишався один із наймогутніших володарів Центрально-Східної Європи, галицький князь Володимир, який зайняв, щодо фамільної війни мономахівичів нейтралітет[18,с.142].

Така могутня коаліція волинського князя біля Галичини насторожила галицького князя Володимира і він, як наголошує літопис: "спорядив усі свої полки від Берладі до Карпат і почав обережно вичікувати, як будуть розвиватися події". План коаліції був такий, війська Із'яслава волинського повинні були безборонно йти на схід і не боятися раптового удару Володимира галицького по Волині. В цей час, щоб нейтралізувати похід Володимира галицького на Волинь,я к наголошував літописець: "під гору галицького князя підійшов угорський король з усіма своїми полками, цим він не давав Володимирі теж рушити на схід". Однак у князів Юрія і Володимира теж був свій план, щодо нейтралізації угорського короля. В цей час, коли угорський король підходив до Карпат, на нього в спину ударив союзник і родич галицького князя візантійський імператор Мануїл I. Швидким маршем візантійське військо ввійшло в Угорщину і тим самим зв'язало угорців. Угорському королю тепер самому потрібно було поспішити на другу межу своєї держави, щоб відвернути раптовий напад Візантії. Тоді коли кордони князя Володимира галицького з заходу стали у безпеці, він з усіма своїми полками рушив на схід, щоб надати допомогу князю Юрію суздальському[38,с.142].

Як зауважують дослідники, угорський король Гейза II вів тоді довготривалу війну з візантійським імператором Мануїлом I Комнином, який намагався відібрати від Угорщини підвладні колись Візантії землі. Імператор Мануїл був до того ж у родинних стосунках як з Юрієм суздальським так і з Володимиром галицьким, сестра якого була жоною стрія Мануїла I Комнина[36, с.226].

Звільнившись від угорської опіки, галицький князь Володимир зразу ж вислав на допомогу князю Юрію свій передовий полк, давши йому знати, що сам з усією своєю галицькою військовою силою виходить йому на допомогу. Втішений такою звісткою князь Юрій суздальський зібрав усі полки свої суздальські і руські, полки брата князя Вячеслава, виступив у Пересопницю де з'єднався з військами Володимира галицького[18, с.142].

Сам князь Володимир галицький з основними своїми полками отаборився біля міста Шумська. Противники взнавши, що Володимир галицький прислав в стан Юрія свої допоміжні полки, а сам зайняв позицію у тилу, відрізаючи тим самим шлях відходу угорцям, полякам та чехам, союзники перелякалися. Становище їх було незавидне і вони вислали посольство до князя Юрія просити миру: "Ви є нам замість батьків. Чому заратилися сьогодні на брата і сина свого Із'яслава. Уладьте з ним. Володійте Києвом, кому із вас належить, а віддайте Із'яславу Володимир і Луцьк і другі міста, які йому належать". Вячеслав і Юрій відповіли їм: "Бог поможи нашому зятю королю угорському і нашому брату Болеславу і сину нашому Генріху, за те що між нами добра хочете. Якщо ви велите нам миритися, то не стійте на нашій землі, животів наших і сіл не губіте. Нехай Із'яслав їде у свій Володимир і ви всі ступайте також у свої землі, а ми із своїм братом і сином Із'яславом самі замиримся", тобто, як наголошував Д.Зубрицький, без іноземного научення[9, с.71].

Союзники, що підтримували волинського князя Із'яслава, почали виконувати цю умову, а мономаховичі почали уряджуватись про заключення миру. Як бачимо із джерел, тільки признання за Юрієм столичного Києва спасло союзників та волинського князя Із'яслава від повного розгрому. Дослідник І.Шараневич, наголошував, що угри, чехи, ляхи і Із'яслав побачивши повне оточення руськими, суздальцями і галичанами

вирішили швидко помиритися з Юрієм признавши за ним Київ. Не спав і галицький князь, в цей час, коли польські князі перебували на Волині він дав про це знати пруським князям, які вторглися з півночі і почали плюндрувати Польщу. Польським князям Болеславу і Генріху нічого не залишатися, як залишити Із'яслава волинського і швидко відступити в Польщу на захист своїх територій. За таких обставин, наголошував галицький дослідник І.Шараневич, уже мова про Київське князівство йти не могла, князю Із'яславу волинському, можна було просити тільки про князювання в Володимирі за умови повного визнання стрія Юрія Володимировича великим київським князем. Тільки за таких умов миру, чехи, ляхи і угри і сам Із'яслав міг залишитись волинським князем, а його союзники неушкодженими повернутися в свої країни[45,с.40].

Руський літопис, так описує ці події:” король був не вільний і послав він йому Із'яславу десять тисяч угрів і так сказав король. Осе посилаю я тобі полки свої, а сам маю намір підступити під гори галицького князя і не дати йому рушити на тебе”[36, с.227]. Та князь Володимир врахував таку тактику угорського короля. Дослідник Л.Махновець наголошував, що князь Володимир був добре обізнаний, що угорський король веде війну з візантійським імператором і коли “король підступав уже під гори галицького князя” з основним своїм військом він сповістив про це візантійському імператору Мануїлу. Імператор Мануїл тільки чекав військового прорахунку угорців. Імператор, наголошував київський дослідник Л.Махновець, негайно, особисто, на чолі великого візантійського війська швидким маршем вторгся в Угорщину, що вивільнило князя Володимира галицького від нападу з заходу і дало можливість сповістити князю Юрію, що він з усіма своїми галицькими полками виступає йому на допомогу[36,с.227-228].

Руський літопис так описує нам ці події: ” в той же час прийшли в город Пересопницю два Юрійовичі: Ростислав і Андрій і підмога Володимирова з Галича. Сам же Володимир Володарович приступив був блище до города Шумська і убоялися ляхи і угри”[36,с.227].

В цей час, наголошував російський дослідник М.М.Карамзін, угри, чехи і ляхи веселилися в Луцьку за обідами Із'яславовими,

та взнавши, що мужній Володимир галицький відрізав їм шлях повернення додому вийшовши на поміч княю Юрію Мономаховичу, а останній усю силу Русі зібрав в Пересопниці, вони не захотіли битися і почали радити князю Із'яславу волинському помиритися з стриєм Юрієм і визнати його право на великокнязівський київський престол. Помирившись самі і відчасти Із'яслава з Юрієм, вони покинули територію Русі. Опісля, Юрій, як великий князь київський звинуватив князя Із'яслава волинського в наведенні іноземців на Русь, розсердився на останнього і побажав відібрати у нього Володимирське князівство. Маючи такі наміри великий київський князь Юрій перервав переговори з князем Із'яславом волинським і вирішив продовжити війну запросивши до неї князя Володимира галицького[19,с.295].

Російський історик С.М.Соловйов вважав, що Юрій вів переговори з Із'яславом тільки до того часу, доки його союзники знаходились на території Русі, як тільки угри, чехи, поляки вийшли з території Русі переговори з племінником закінчились. Основним мотивом подальшої конфронтації постало питання данини з Новгороду, Із'яслав бажав залишити її за собою, однак Юрій київський повважав, що її традиційно отримує великий київський князь. Мир також не міг бути укладений із-за позиції деяких князів, які вважали, що князь Із'яслав волинський навів іноземців на Русь і за це в нього взагалі треба відібрати Волинське князівство. Особливо настоював на цьому князь Юрій Ярославович, який наголошував, що Із'яслав на Русь та Юрія навів іноземців, і якщо не відібрати в нього Володимирське князівство, то він і далі буде наводити іноземців на Русь. Власне ці доводи, як наголошує літописець, заставили князя Юрія київського висловитись: "прогоню Із'яслава, візьму його волость"[38,с.448].

Таким чином, війна між київським та волинським князями відновилась. Князь Із'яслав волинський, як наголошував дослідник Д.Зубрицький, виступив з Володимира з усім військом захищати Луцьк. Його стремління були такі: "або загинути з честю, або перемогти"[9,с.71].

Князь київський Юрій, за свідченням джерел, "підступив під Луцьк де заперся брат Із'яславів, Володимир. Шість неділь стояв

київський князь Юрій біля Луцька. Облога затягнулася у місті не вистарчало вже продуктів і води. Із'яслав намагався йти на допомогу обложеному Луцьку та князь галицький Володимир, загородив йому дорогу своїми полками". Однак скоро князь Володимир галицький, наголошував дослідник С.М.Соловйов, почав розмірковувати, що ж дасть йому поразка князя Із'яслава волинського. Князь галицький хотів довгого протистояння між київським та волинськими князями. Перемога князя Юрія київського на Волині ніяк не влаштувала галицького князя, оскільки ніхто не знав, як поведеться князь Юрій з'єднавши в одних руках Київщину і Волинь, чи не перетвориться він в ворога і нападника на Галичину. Ставши надто могутнім Юрій з киянами, волинянами, суздальцями міг перенести і даліше війну на захід, а тобто у Галицьке князівство. Ситуація, коли у князя Юрія залишався Київ, а у князя Із'яслава Володимир і які між собою ворогували, влаштувала Володимира галицького, тому він не нападав на волинські полки, не бажав над Із'яславом військової перемоги. Сам Із'яслав волинський, побачивши настільки могутнє галицьке військо і що його не перемогти і не пробитися до Луцька, він почав просити князя Володимира галицького: "помири мене з стриєм Юрієм, я в усьому винуватий перед ним, то Володимир почав просити Юрія помирити з собою Із'яслава. Юрій же Ярославович і син Юрія Ростислав не бажали миритися з Із'яславом і вважали, що Із'яслава треба вигнати із Русі, та другий син Андрій та стрий Вячеслав, погодилися на мир. "Брат - говорить Вячеслав Юрію, ти не помирившись підеш, а Із'яслав мою волость спалить". Російський дослідник С.М.Соловйов, вважав, що останні доводи князів, які хотіли утихомирити Русь і припинити ворожнечу князів були переконливим доводом для примирення Юрія київського з Із'яславом волинським[38,с.450].

Та князь Юрій київський, наголошував дослідник Д.Зубрицький, після деяких роздумів, вважав замирення передчасним. Він сказав, що зможе за допомогою своїх киян та суздальців захистити волость брата Вячеслава. Такі судження він робив "надіючись на множество воїнів і бачачи, що в Луцьку починається голод". Київський князь Юрій вважав, що місто ось, ось відкриє перед ним ворота[9,с.71].

Руський літопис, так описує ці події: ” І стояли вони коло города і не давали лучанам навіть води з ріки зачерпнути три неділі, а всього стояли вони поблизу Луцька шість неділь. Коли ж Володимир, брат Із’яславів уже знемагав із людьми своїми в городі, то Із’яслав зібрався з полками своїми з города Володимира, маючи намір піти на Вячеслава і на Юрія до Луцька битися військом. Але в той час рушив Володимир Володарович із Галича полками своїми і прийшов і став на ріці Полоній межі городом Володимиром і Луцьком і таким чином роз’єднав їх. Добрий бо князь Володимир і братолюбством світяться, миролюбством славлячись і нехотячи нікому зла, задля того і став межі ними, що мав намір уладнати їх між собою. Через це не можна було Із’яславу піти на Вячеслава і на Юрія, щоб дати їм бій.

Із’яслав послав тоді посла до Володимира галицького, свата Юрієвого говорячи йому: ”помири мене із стриєм моїм і сватом твоїм Юрієм. Я в усьому винуватий перед Богом і перед ним. І благав Володимир за Із’яслава, але Ростислав син Юріїв із Юрієм Ярославовичем не давали миритися, тому Із’яслав ще більше благав миру”. І вложив бог добрий намір у серце Андрієві, бо він є милостливим до свого роду, а ще більше до християн і став він благати отця, говорити: ”ти не слухай Ярославовича Юрія. Примири синівця з собою. А князь галицький Володимир ще наполегливіше слав послів до Вячеслава і Юрія.” Бог поставив нас властителями на кару лиходіям і на добродіяння благочестивим. А як ми можемо молитися тому, що сотворив нас: ”Отче нас і Господи, нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим”- коли синовець ваш Із’яслав, котрий, як вами обома роджений, перед вами не виправдовується, а кається і милости вашої домагається. Я теж не простий є ходак перед вами. Ангела бог не зішле, а пророка в наші дні нема, ні апостола...Отже князь Вячеслав, послухай брата свого і свата Володимира. І узявши до серця слова його схилився до переговорів і до миру”[36,с.228-229].

Великий київський князь Юрій же, наголошує літописець, вислухав, і так вони уладналися: ” Із’яслав відступив Юрієві Київ, а Юрій вернув Із’яславі усі данини Новгородські. І так вони уладившись роз’їхались в мирі”. Це замирення відбулось

недалеко від Луцька у селі Полонне. Власне у ньому Володимир галицький змусив помиритися князів Юрія Мономаховича та Із'яслава Мстиславовича[36,с.228-229].

Таким чином, літописець, сторонник князя Із'яслава волинського, описує всі події затяжної боротьби за великокнязівський київський престол мономаховичів, в якій брав активну участь і галицький князь Володимир. У ході боротьби до укладення миру у 1150 році уся боротьба була загострена навколо Волинського князівства. Вирішення питання, як вважав дослідник В.Л.Янін, у 1150 році задовільняло князя Володимира галицького, як бачимо його дипломатія стала вирішальною у вирішенні цього питання. Таке вирішення, коли київський і волинський князь залишалися ворогами, задовільняло князя Володимира, оскільки давало можливість зміцнення його Галицької держави[46,с.60-79].

Як бачимо князь Володимир галицький був вірний союзу з Юрієм кивським, допоки, той був лиш князем київським. Як тільки князь Юрій побажав відібрати у князя Із'яслава Волинське князівство і вигнати останнього з Русі, Володимир галицький зразу перелякався таких намірів князя Юрія київського, оскільки об'єднання Київщини та Волині загрожувало Галичині і тому він розпочав примирювати ворогуючих родичів. Щоб замирити ворогуючих князя Із'яслава волинського і князя Юрія київсько-суздальського, князь Володимир галицький, як ми бачимо із літопису, примінив весь свій талант тонкого дипломата, та всю свою освіченість. Ця його роль була підчинена єдиній меті - повній незалежності Галичини. За ради цієї мети, наголошував літописець: "Володимир Володарович вирушив із Галича усіми своїми полками і прийшовши став на ріці Полоній, межі ними і роз'єднав воругоючих"[36,с.228].

Із цього свідчення стає ясно, що для галицького війська роз'єднані військово-політичні системи Волині та Київщини не склали загрозу. Окремим Волині і Київщині, Угорщині і Польщі галицький князь міг протистояти, тому сшив ворогуючі сторони до миру. Галицький князь, однак розумів, що волинський князь залишиться його небезпечним противником, та не ворогом, як Юрія київського. Ідучи на союз з Юрієм, Володимир розумів, що позиція Із'яслава в Києві сильніша ніж Юрія, однак він надіявся на багаточисельні суздальські полки Юрія зможуть протистояти і

нейтралізувати волинського князя Із'яслава. Очевидно ці ж багаточисельні полки князя Юрія стали завадою до остаточного “вигнання Із'яслава з Русі”. Володимир галицький прекрасно розумів, що через певний час ворогуючі сторони знову чекає конфлікт, власне ворогування Волині і Київщини було на руку йому для власного зміцнення і повної незалежності утвореної на протистоянні Волині і Київщини, його Галицької держави[32,с.69-70].

Як мудрий політик задля забезпечення своїх стратегічних планів князь Володимир галицький вжив весь свій талант тонкого дипломата, згідно діяльності якого Володимир-Волинський залишався за князем Із'яславом, а князь Юрій отримував визнання Із'яслава на Київ. Як бачимо сидячи в Галичі князь Володимир галицький міг контролювати за всіма подіями як на Волині так і в Київщині, в любий момент з своїм могутнім рицарським військом, яке концентрувало його владу від Берладі до Перемишля, вдарити в спину волинському князю Із'яславу, якщо той домагатиметься для себе Києва. Для Володимира галицького Київ, ослаблений війнами і боротьбою князів уже не представляв загрози, своєю зовнішньополітичною діяльністю на сході. Галицький князь Володимир добивався рівності в правах з Києвом, він не бажав визнавати вже київського князя першим, він вважав себе уже незалежним володарем, про що говорить літопис: ”я теж межі вами не простий ходак”. В цей же час князя Володимира галицького по відношенню до Юрія київського Руський літопис називає “сватом”, Із'яслав, бувший великий київський князь з Володимиром галицьким - “брати” [36,с.227-228].

Заради забезпечення Галичині повної незалежності, наголошують санкт-перербургські дослідники І.Я.Фроянов і А.Ю.Дворніченко, князь Володимир галицький не довірячи ні Із'яславу волинському ні Юрію київському, зірко споглядав за політичними процесами на сході, він робив усе, щоби Волинь і Київщина не опинилися в одних руках, тому Володимир галицький то був ворогом то мирником однієї з воюючої сторони, робив усе щоби відвернути загрозу він економічного і політичного зміцнення Галичини[44,с.137].

Бачучи могутнє становище князя Із'яслава на Волині і його союз з Польщею, Угорщиною та Чехією він занепокоєний таким політичним розкладом, однак роблячи послугу князю Із'яславу він тим самим нейтралізує, як самого Із'яслава щодо Галичини, так і його союзників на заході[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

За таких політичних обставин князь Володимир галицький бачучи могутність князя Юрія вже володаря киево-суздальського у 1149-1150 роках, укладає з ним військово-політичний союз. Власне цей військово-політичний союз Володимира і Юрія у 1150 возводить Юрія на великокнязівський київський престол. Союз, за тогочасною традицією, був скріплений династичним шлюбом, одруженням єдиного сина князя Володимира галицького, Ярослава на дочці Юрія, Ользі Юрївні[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Дослідник Л.Махновець у примітках до Руського літопису вважав, що одруження Ярослава і Ольги, як і укладання союзної угоди між Володимиром та Юрієм відбулося в 1149 році, оскільки вже в 1149 році Руський літопис називає Володимира галицького сватом Юрія[36,с.226].

Київський дослідник М.Ф.Котляр вважає, що союз було укладено в 1149 році, а одруження Ярослава та Ольги відбулося в 1150 році[20, с.84]. Руський літопис під 1150 роком наголошує: "оддав Юрій дочку свою за Святославовича за Олега, а другу Ольгу за Володимировича за Ярослава в Галич[36,с.229].

Дослідник М.Ф.Котляр справедливо наголошує, що шлюб був заключений раніше, літописець порушив хронологію, щоби красивіше розповісти про цю подію, оскільки в розпалі боротьби за Київ галицький князь Володимир, виходячи з суто своїх галицьких інтересів, активно підтримував свого свата князя Юрія в оволодінні Києвом[20,с.84].

Коли князь Із'яслав розгромлений Юрієм і вигнаний з Києва осів в Володимирі, і як свідчить літописець: "безліч народу вийшло на зустріч йому з радістю великою. І сів Юрій на столі отця свого віддаючи хвалу й славу богів"[36,с.227-228].

Володимир галицький убоявся його, могутність Києва його не влаштуувала, хоча вона вже не була такою як в час правління його далекого предка великого князя Ярослава Мудрого, однак, сьогодні князь Юрій об'єднавши Суздальську та Київську землі загрожував "вигнанням Із'яслава з Русі". Що ж до Волині цього

часу, то навіть в союзі з Польщею та Угорським королівством вона не могла скласти загрозу Галичині. Дослідники І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко вірно наголошують, що коли князь Володимир галицький зупинив похід князя Із'яслава волинського на Луцьк, той був не страшний його могутньому війську. Однак треба наголосити, що у князя Володимира галицького були ще великі військові резерви, общинні військові організації міст, від Карпат до Дунаю, які він не використовував у цьому поході. У волинському поході князь Володимир галицький використав тільки боярсько-рицарську знать, яка була підчинена йому безпосередньо. Фактично, якщо б відбулась битва то політика князя Із'яслава після поразки від князя Володимира галицького зазнала би повного краху, однак стратегічна політика могутнього і мудрого галицького князя Володимира залишила Із'яслава цілим і не дозволила князю Юрію злучити Київ і Володимир в одних руках. В цей же час вже київському князю Юрію прийшлося рахуватися з могутністю свого свата і союзника Володимира галицького, оскільки при заволодінні Києва кияни боялися більше могутності Володимира галицького ніж князя Юрія, а отже наголошують дослідники, суздальський князь Юрій не був грізний для киян без могутніх галицьких полків свого свата Володимира[44,с.229].

Після військової кампанії, яка була закінчена успішно галицьким князем Володимиром, він зосереджується на економічному та політичному облаштуванні Галичини, нарощуючи її економічну та політичну могутність в Центральній-Східній Європі. В цей час князь Володимир нагромаджує ресурси. Йому підвладна, Погоринська земля, яка починає вливатися в економічну та політичну інфраструктуру Галичини. Великі прибутки він отримує від Дністро-Дунайської торгівлі, економічного та культурного впливу Візантії, з імператором якої Мануїлом, який до того ж є його родичем, князь Володимир перебуває в союзних відносинах[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

За таких політичних та економічних обставин в другій половині XII століття на перший щабель в торгово-економічному та політичному розвитку в Русі-Україні виходить Галич, який поступово стає осередком концентрації нової великокнязівської влади. В цей час Галич долучає до своїх володінь окрім Дністро-

Дунайських земель ряд Волинських територій. За допомогу у війні проти волинського князя Із'яслава, Володимир галицький від свата Юрія отримує свою "частку в Руській землі". Про могутність Галичини говорить той факт, що князь Із'яслав зміцнившись на Волині не напав на свого західного сусіда, князя Володимира галицького, щоб в майбутньому забезпечити собі тил в поході на Київ. А взнавши про безпечність стрія Юрія, зламавши "хрестоцілування", швидким маршем виступив на Київ, що заставило князя Юрія тікати за Дніпро. Феодальна війна на сході Русі-України знову відновилась.

Руський літопис так передає нам ці події: "У той же час рушив Володимир з Галича свотові своєму Юрієві на поміч проти Із'яслава. І прийшла Із'яславу вість, що Володимир уже перейшов Болохів і йде мимо города Мунарева до города Володарева. Із'яслав тоді послав посла до Мстислава, сина свого кажучи йому: "Іде на мене до Києва Володимир галицький, а звідси Юрій з Олеговичами. Із'яслав, побачивши, що кияни його не підтримують і що з сходу та заходу на нього йде могутнє військо, розпочав дипломатичну гру з недосвідченим політиком князем Вячеславом. Він звернувся до Вячеслава, спершу, як наголошував літописець, вигнавши його, що запрошує його князювати в Київ, на що Вячеслав відповів: "А коли рать іде з Галича, а друга од Чернігова, то ти мені Київ даєш?"[36,с.232].

Однак різними хитрощами князю Із'яславу вдалося вговорити князя Вячеслава "посісти київський трон". Літопис так зазначає ці події: "Ти отче не трудися, нехай я поїду до Звенигорода проти Володимира, а ти зо мною куди твоє військо. Сам же ти отче їдь у Київ коли тобі вгодно"[36, с.232].

Дослідник І.Шараневич з цього приводу наголошував, що князь Вячеслав обласканий Із'яславом втягнувся в війну на стороні Із'яслава, переступивши брату Юрію хрестоцілування. В цей час Володимир зібрав велику силу галицьку і рушив у Київську землю зустрів Із'яслава біля Ольшаниці розгромив останнього, полонив багато людей і прогнав останнього з Києва знову у Володимир-Волинський. Тим часом поспів і князь Юрій з зібраними задніпровськими військами. Обидва володарі галицький і київський, зустрілись як рівні на Олеговій могилі і сердечно вітали один одного. Так князь Юрій за допомогою свого

свата, князя галицького знову став князем київським князем, фактично князь Юрій отримав ключі та права на Київ з рук галицького князя, який перший увійшов в нього і фактично йому ніхто не перешкоджав стати його володарем. Кияни боялися Володимира галицького, щоб він на чолі своїх переможних полків не вступив в Київ і самочинно не покарав винних за зраду свату Юрію. Князь Володимир очевидно розумів настрої киян і розумів, що рано чи пізно він однак покине Київ, тому будучи природженим дипломатом він вирішив змінити свій гнів на милість. Князь Володимир галицький, зазначав дослідник І.Шараневич, вступив в Київ, як богомолець, шанувальник духовності, та святинь “вічного міста”. Він відвідав київські церкви, молився в них усердно, “не чинячи киянам ніякого зла”[45,с.41].

Галицький історик Д.Зубрицький так реконструював військовий похід Володимира галицького на Київ. Зустрівся Володимир галицький з Із'яславом біля Ольшаниці. Побачили же полки Із'яславові могутню галицьку силу, перелякались, не дивлячись на всі переконання свого князя, вдались навтьоки так, що і останній послідував їхньому прикладу. Галичани гналися за Із'яславовими воїнами, багатьох вбили та полонили. Володимир же боявся засади в горах заборонив знищувати Із'яславові війська до решти. Після зустрічі з Юрієм, який просив на вимогу киян, щоби галицький князь не вступав в місто з усім військом, Володимир відправився з невеликою дружиною на богомоління в Київ. Він їздив і в Вишгород поклонитися мощам святих Бориса і Гліба, молився і в Софії київській і в Десятинній церкві і в Печерському монастирі. Там же в Печерському монастирі з князем київським Юрієм створив любов велику. Простившись з Юрієм, він прогнавши ставшого йому на дорозі сина Із'яславового, Мстислава, повернувшись з славою в Галич[9,с.75 76].

Російський історик С.М.Соловйов наголошував, що по дорозі додому Володимир галицький зайняв волинські міста. Укріпившись в Дорогобужі Володимир підступив під Луцьк, та не зміг взяти добре укріплене місто. Зайнявши міста по ріці Горині він віддав їх Мстиславу Юрійовичу, який став з його волі

князем Пересопницьким, таким чином обмежив владу Із'яслава на Волині, щоб той не міг раптово напасти на Київ[38,с.75-76].

Російський історик М.Карамзін з приводу нападу волинського князя Із'яслава на Київ наголошував, що політика Із'яслава, щодо Києва була дуже підступною і непродуманою. Вона не подобалася ні киянам ні його війську. Ні обман стрія Вячеслава, який дав йому своє військо, ні виступ проти грізного Володимира галицького не утвердило його політики в Києві. У поході військо зрадило його. Торки, берендеї, що супроводжували його побачивши велике галицьке військо втікли від нього. Поляки і угри, союзники Із'яслава з заходу на яких він розраховував, теж не підступили під галицькі кордони, боячись могутності Володимира галицького. Побачивши критичність свого становища князь Із'яслав бажав з сорому померти, адже здавалось добре продуманий план зазнав краху і становище його було критичним, оскільки йому грозило “вигнання з Русі”[19, с.298].

Руський літопис так описує наслідки галицької перемоги в Київській землі:” Із'яслав тоді приїхав у Київ. І тут затрубивши в труби скликав він киян і рушив він полками своїми проти Володимира, кажучи так: ”Сюди мені є ближче до нього піду раніш”. І взявши брата Володимира, сина Мстислава він пішов до Звенигорода і сюди прийшовши став полками своїми. І прийшла йому вість, що Володимир уже йде через Пережтове поле. Із'яслав почувши, рушив од Звенигорода до Тумиша і туди ж прибули чорні клобуки. А на другий день по вранішніх зорях приготувався Із'яслав і рушив на бій проти Володимира полками своїми і перейшов ріку стрипу і ріку Ольшаницю. Володимир же в той час стояв у верхів'ї Ольшаниці полками своїми. Коли ж Володимир почув, що Із'яслав перейшов уже Ольшаницю, то приготувався до бою. Рушив Володимир проти Із'яслава. Стрільці перестрілювалися через ріку, а Володимир почав приступати з усією силою. Погані ж побачили велику силу Володимирову, убоялися, а Із'яслав був із невеликим військом, а Вячеславів полк не вспів до нього дійти. І стали чорні клобуки мовити Із'яславу: ”княже сила його велика, а в тебе мало дружини. Щоб не перейшов він нас через ріку, не погуби нас і сам же не погибни. Адже ти наш князь, коли ти будеш мати силу

і ми з тобою. А нині не твій час, поїдь княже звідси”. Із’яслав же сказав: ”Лучче браття помремо, а ніж соромом сей візьмемо на себе”. Та кияни почали наполягати на нього кажучи: ”Поїдь княже звідси”. І не сказавши кияни побігли од нього назад і чорні клубуки побігли звідти до своїх веж. Із’яслав же це побачивши сказав дружині своїй: ”Уже мені доїхати тільки з чужоземцями з уграми і ляхами. А моя дружина вже перелякана”. А тоді і сам він побіг звід звідти. Волимир же побачивши, що кияни біжать, а сюди чорні клубуки за нього заходять сказав: ”обман се. Із’яслав десь тут перебуває з полками своїми в горах і через те військо Із’яслава вціліло, а вони не одважилися за ними гнатися. Із’яслав же прибіг до Києва, а Володимирова дружина догнала тил його, тих захопила, других перебила”[36,с.232].

На відміну від свідчень Київського літопису, дещо іншу картину перемоги князя Володимира галицького у битві під Києвом над князем Із’яславом нам розповідає літопис використаний В.М.Татіщевим: ” Ісполчились Із’яслав і Володимир один проти одного. І послав на світанні роз’їзд Із’яслав до полків Володимирових, які напали на стада Володимирові, та Володимирові сторожі учинили могутній відпір, декілька чоловік Із’яславових і чорних клубуків взяли і привели до Володимира, який узнавши про Із’яслава зразу ж озброїв і сполчив полки і пішов на нього. Стрільці почали перестрілюватися через ріку Стугну. Тоді Володимир не хотючи продовжувати через ріку бій і томити людей з усім військом ударив на Із’яслава. Половці же яких Мстислав привів стояли на лівому Із’яславовому крилі блище до поля і останнім велено було з боку із тилу напад на Володимира учинити, та побачивши могутні добре улашттовані Володимирові полки, що наступали, убоялися половці галичан закутих в броню, погані почали відступати, а потім в паніці втікли в степ. Із’яслав же хоробро з своїм полком пішов на Володимира. Тоді ж корні клубуки, що стояли на лівому крилі Вячеславовому, бачучи, що Володимир ударом рицарської важкоозброєної кінноти змів їхню передню силу, бачучи, що він набагато сильніший, почали говорити, що Володимир всіх погубить, що поки можливо треба відступити добрим порядком. Та Із’яслав підбадьорив лякливих: ”що ви боїтеся великого галицького війська, який же сором нам буде,

ліпше усім нам тут померти ніж стид на себе прийняти”. Та від сильного удару важкоозброєної рицарської (боярської) кінноти, галицького війська, чорні клубуки не витримали і кинулися навтьоки, і кияни побігли з поля битви, говорячи, щоби і Із’яслав відступав. Із’яслав неможучи з малим військом оборонятися з уграми і ляхами теж удався навтьоки і тільки через те, що Володимир не переслідував останнього після поразки на полі битви, полки Із’яслові залишилися цілі, та ар’єргард утікаючого війська був відчасти перебитий, відчасти взятий в полон”[41,с.18-10].

Таким чином, порівнюючи свідчення джерел, ми бачимо, що по фактичному матеріалу bliщі до істини свідчення використані В.М.Татищевим, які яскраво малюють нам картину бою, розміщення військ протистоячих одих проти одних військ, показують військово-політичну могутність Галичини і слабкість київського військово-політичного центру. Як бачимо, для війни з Галичиною князю Із’яславу не вистарчало суто своєї дружини та киян. Навіть половці, чорні клубуки, торки, угри та ляхи не змогли протистояти наростаючій військово-політичній та державній могутності Галичини. Хоча київський літописець і натяками наголошує, що поразка відбулася внаслідок неприбуття на поле битви Вячеславової дружини, та очевидно, що Галичина у час князя Володимира своїми власними військовими силами була сильніша ніж дружина київського князя, київського ополчення, яке було підсилене чорними клубуками та половцями, угорцями та поляками. Розгром київських військ на полі бою говорить, що сила Київського центру була уже не великою. Військо князя Володимира Галицького без особливих труднощів зайняло Київ. Кияни, як наголошує літописець “убоялися Володимира, могутню силу його галицьких полків і тому зразу без будь-яких умов признали його свата та союзника Юрія суздальського своїм володарем і перевозили військо Юрієве через Дніпро, показуючи йому лукаво свою відданість, щоб розорення від Володимира галицького уникнути”[41,с.19].

Цілком зрозуміла боязнь киян перед князем Володимиром галицьким, їхні брати і батьки воювали і погинули на полі битви з Володимиром галицьким, багато киян попало в полон. Окрім цього Київська земля від поразки отримала і політичну,

економічну та моральну поразку, оскільки після цієї поразки, Галичина ставала повністю незалежною, а тобто непідвладна ще недавно столичному Києву[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Переможець, галицький князь, наголошують дослідники І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко, фактично диктує умови миру київській громаді. Його роль у цій війні така велика, що без нього не приймається жодного рішення. Фактично він віддає Київ князю Юрію, без нього Володимира галицького князювання Юрія в Києві просто не мислиме. Про будь-який “поклон” князя Володимира галицького, вже князю київському Юрію, не може бути й мови, обидва володарі “свати”. Як засвідчують джерела, ”обидва володарі на конях як рівні цілуються біля Печерського монастиря”. В цей же час кияни ніяк не можуть протистояти Володимирі галицькому, оскільки військово-політична сила Києва із-за феодалських усобиць ослабла, кияни уже бояться військово-політичної сили галичан. Тільки тому, наголошують дослідники І.Я.Фроянов і А.Ю.Дворніченко, що кияни боялися перемігшого їх на полі битви князя Володимира галицького, вони ввели урочисто його свата князя Юрія на княжіння в Київ. Неможна сумніватися, що князь Юрій був грізний для киян тільки дякуючи великій військовій могутності його свата, галицького князя Володимира[44, с.136].

Цілком очевидно, що за таку військово-політичну допомогу вже київський князь Юрій змушений був віддячуватися відданням галицькому князю Володимирі Бужської та Погоринської земель. Ці наші висновки підтверджує і літописне свідчення сказане устами волинського князя Із'яслава: ”стрий мій не дав мені волості в Руській землі, а Володимир галицький по його волі мою взяв і хоче у мене все відібрати”[36,с.232-233].

Князь Володимир галицький як бачимо, отримав внаслідок війни мономаховичів Із'яслава та Юрія за Київське князівство, великі територіальні надбання, зокрема Бужську землю, яка так і назавжди залишилася за Галичиною і стала в подальшому галицьким етнічним компонентом. Як наголошують дослідники І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко, галицька громада в соціально-політичному, військовому та економічному розумінні у середині XII століття вирівнялася з київською, а можливо й стає могутнішою, оскільки київську роздерали феодалські усобиці,

імперські амбіції, а галицька насолоджувалася спокоєм у внутрішньому житті, стабільністю торгово-економічних та політичних відносин[44,с.136-137].

Порівнявши свідчення Руського літопису і Татішевських джерел можемо реконструювати битву між князями Із'яславом та Володимиром Галицьким біля ріки Ольшаниці. По сукупності проаналізованих джерел, можемо охарактеризувати її як значну поразку претендента на київський великокнязівський стіл і наголосити, що Київ цього часу уже не був тим могутнім політичним центром, який би міг консолідувати Русь-Україну. Внаслідок швидкого торгово-економічного та політичного зростання, його близькість до країн центральної, західної Європи, Візантійської імперії, його місце переймає Галич, який поступово і це яскраво видно в XIII столітті спочатку стає столицею Галицького князівства, а опісля переймає роль столиці всієї Русі-України.

Однак літописець не бачить занепаду Києва внаслідок поразки князя Із'яслава. Він згладжує поразку Із'яслава не розкриває великої трагедії киян та їх союзників: угрів, чехів, ляхів, берендеїв половців, які були залучені до цієї битви князем Із'яславом. Із недійшовших і використавших В.М.Татішевим, джерел, ми ясно бачимо трагедію, яка відбулася під Києвом - повний погром київської громади. Надія киян їх бажаний князь разом з ними був розгромлений наголову у їх власній Київській землі, чого ніколи раніше не бувало і був змушений тікати з поля битви. Дослідник В.М.Татішев яскраво, опираючись на недійшовші до нас джерела, описує всю цю трагедію київського князя Із'яслава. Він наголошує: ” що Володимир галицький не бажав томити людей перестрілкою через ріку і почав наступати усім військом”. Далше історик В.М.Татішев описує, як були розгромлені, поставлені у бойовий порядок Із'яславові війська: ”Половці, що їх привів Мстислав стояли на лівому крилі у Із'яслава-побігли в поле. Угри, ляхи, кияни і Із'яськова дружина в центрі, чорні клубуки стояли на правому крилі. Полки князя Володимира галицького були усі в броні і добре споряджені, їх улаштованість і чисельність, як і військово мистецтво переважало. Володимирові полки, наголошує татішевське джерело, налягали на чорних клубуків і вони побігли. Так само

побігли в степ і половці. Усі погані, зауважує джерело, почали відступати, попередивши князя Із'яслава, що вони відступають. Із'яслав же злобою горячи на Володимира, просив їх знову вступити в бій говорячи: "краще нам всім тут померти, ніж сором на себе взяти". І дійсно поразка в битві наклала великий сором на Київську землю, оскільки після цієї рокової поразки вона фактично втрачала контроль над Галичиною і та перетворювалася в самостійну феодальну центрально-європейську державу. Татіщевське джерело наголошує: "Побачивши, що чорні клубуки та половці почали втікати з поля бою, кияни, що стояли в центрі, почали відступати. Князь Володимир галицький побачивши, що половці побігли в одну сторону, чорні клубуки в другу, а кияни в третю, спочатку подумав, що це маневр, однак потім знову напав усією своєю силою на відступаючі війська". Таким чином В.М.Татіщев змальовує нам яскраву картину повного розгрому київських військ, київської громади біля ріки Ольшаниці, показує полководський талант князя Володимира галицького, відтворює трагедію київського князя Із'яслава. Як бачимо із свідчення, князь Із'яслав своєю хоробрістю підбадьорював своє військо, переконував чорних клубуків та половців, наголошуючи: "краще нам тут загинути, ніж сором на собі нести". Та чорні клубуки і кияни відповідали Із'яславу: "княже сила його велика. Не погуби нас і сам не погуби. Поїдь княже звідси. Це сказавши кияни побігли од нього і чорні клубуки побігли від нього до своїх веж. А тоді й сам він побіг з битви"[41,с.18-19].

Академік І.П.Крип'якевич не загострював на цьому бою свою увагу, він просто в загальних фразах наголосив, що князь Володимир галицький під час походу в Київську землю мав бій з князем Із'яславом. Дослідник, не вважав, за необхідне з'ясовувати це питання, оскільки на його думку, зайняття князем Юрієм Києва і поразка князя Із'яслава не підірвала могутності Києва, хоча це не так[21,с.75].

Цілком очевидно, що після розгрому військ князя Із'яслава і киян у битві на ріці Ольшаниця, Київ не міг і не мав чим захищатися проти князя Володимира галицького. Руський літопис так про це пише: "Кияни же убоявшись Володимира галицького, увели князя Юрія в Київ. Юрій сів у Києві і зустрівся

з Володимиром у Печерському монастирі і встановили вони межі собою приязнь велику... І пішов Володимир до Галича[36,с.233].

Російський дослідник М.М.Карамзін наголошував, що і Володимир галицький і Юрій суздальський святкували перемогу свою в монастирі Печерським, де і уклали між собою рівноправний союз і уклали міждержавний договір, за яким Бужськ і другі землі на Волині переходили у власність галицького князя[19,с. 298].

Київський дослідник П.П.Толочко так реконструював поразку князя Із'яслава. Поки князь Із'яслав умовляв стрія Вячеслава, до Києва підійшли полки князя Володимира галицького. Часу для організації оборони столиці Русі було обмаль і князь Із'яслав на чолі київського ополчення, чорних клубуків, загонів угрів і поляків виступив на зустріч Володимирі галицькому, який стояв з усіма своїми полками на річці Стугні. Військо князя Із'яслава і військо князя Володимира зустрілись на Перепетовім полі. Почалась стрілянина через ріку. Чорні клубуки злякались сил князя Володимира галицького і почали умовляти Із'яслава не вступати в бій: "княже, сила його велика, а у тебе мало дружини, не погуби нас і сам не погибни". Гордий князь Із'яслав, який вважав уже себе великим київським князем, володарем Русі-України: "вважав за краще вмерти, а ніж залишити поле бою переможеним". Він звернувся до полків з палкою промовою, проте заклик його не знайшов відгуку, кияни, а за ними чорні клубуки, половці почали відступати, а опісля панічно втікати. Тільки дружина Із'яслова та невеликі загони угрів та поляків лишилися на місці, але вступати в бій з такою силою було безглуздо. Втеча з поля бою дозволила київському князю Із'яславу зберегти більшу частину дружини. Не має сумніву, наголошує київський дослідник П.П.Толочко, що князь Із'яслав програв не тільки велику битву, яка підірвала авторитет Києва, він програє й сам Київ. У ранці наступного дня військо князя Володимира галицького і князя Юрія суздальського вступило в Київ. Без бою здобув князь Із'яслав Київ, без бою його і віддав[43,с.133].

Та на цьому феодальна війна із вигнанням князя Із'яслава з Києва не закінчилась. Руський літопис не розповідає нам подальшого ходу подій, та очевидно, що князь Із'яслав ціною

особистого приниження, визнання князя Юрія великим київським князем, змушений був визнати і територіальні надбання у Волині, які Юрій передавав за допомогу Володимиру галицькому. В таких обставинах визнання територій, які відійшли до Галичини, князь Володимир мав сенс поручитися за Із'яслава перед Юрієм. Тільки за таких обставин князь Із'яслав зміг утримати за собою Волинське князівство. Джерела наголошують, що він вступив в дружні відносини з сином Юрія, Андрієм, якому скаржився: ”Стрий мені волості не дає, не хоче мене в Руській землі. А Володимир галицький за його велінням волость мою взяв і знову до Володимира мого хоче прийти на мене”[36,с.234].

Російський дослідник С.М.Соловйов вважав, що енергійний князь Із'яслав, вважав себе основним претендентом на великокнязівський київський стіл. Для цього він розробляв політичні комбінації задля свого утвердження в Києві. Власне за таких політичних комбінацій він розпочав свій похід і вигнання стрія Юрія з Києва, однак план його провалився із-за неузгодженості дій з угорським королем. Це коштувало йому ганебного розгрому під Києвом, вигнання з Києва і обмеження ролі і земельних володінь в самому Волинському князівстві. Втрата Погоринської землі та Бужська, на думку князя Із'яслава була першою фазою розподілу Волині між галицьким князем Володимиром та київським Юрієм. За таких обставин він вирішив продовжувати боротьбу. В цей час він послав свого брата Володимира в Угорщину сказати угорському королю: ”Ти мені сам говорив, що Володимир не сміє голови висунути. Я вигнав Юрія із Києва, Юрій переді мною побіг, а Володимир зговорившись з Ольговичами прийшов та й прогнав мене із Києва. Нині ж отже, як ти сам мені говорив, сідай на коня. Король зразу ж зібрав усе своє військо і сів на коня і послав Із'яславу сказати: ”Я уже виступив з братом твоїм Володимиром, виступай і ти. Буде знати Володимир кого займати. Та у Володимира були свої приятелі в уграх і послали вони вість до Володимира, що король іде на нього і галицький князь кинувши обоз свій біля Белза де стояв тоді, поскакав з дружиною до Перемишля, де уже король почав воювати. Король пройшовши гору узяв місто Сянок, а посадника Володимирового схопили. Багато сіл коло Перемишля взяв. Володимир же це побачив і

послав послів до архієпископа Кукшиша і до інших двох єпископів і до вельмож королевих своїх послів послав, щоб уговорили короля повернутися. Не жалів ні золота і добився свого. Король послухав підкуплених галицьким князем Володимиром єпископів і вельмож своїх, став говорити: "Тепер уже не час воювати, ріки замерзають, ось коли ріки стануть тоді підемо знову". Російський дослідник С.М.Соловйов наголошує, що такий дипломатичний хід спас Галичину від угорського вторгнення, яке навів на цю Руську землю претендент на володарювання Руссю, волинський князь Із'яслав. Це було не перше наведення чужоземців. Ще раніше волинський князь Із'яслав приводив чехів, поляків та угрів, а також заклятих ворогів Русі - половців. Як наголошував дослідник, не дивлячись на підписання миру з Угорським королівством, Галичина понесла втрати, було попалено багато сіл біля Перемишля. І хоча за окремою угодою місто Санок на навколишні землі були знову повернуті князю Володимиру галицькому, цей регіон потрібно було знову зміцнювати[38,с.75-76].

Російський дослідник М.М.Карамзін вважав, що похід угорського короля не завдав ніякої шкоди Галичині, зайняті села та місто Сянок були віддані Володимиру галицькому. Угорський король побачив, що поки велись переговори, підійшли усі галицькі полки князя Володимира і останній затягував час з переговорами, щоб підтягнути все своє військо і укріпити духом населення Перемишльської землі. Бажаючи без кровопролиття позбавитися сильного противника, наголошував дослідник, хитрий князь Володимир купив золотом дружбу угорського архієпископа і знатних вельмож угорського короля. Всі вони переконували свого легковірного монарха в необхідності швидко закінчити війну, що відвернуло загрозу віроломного вторгнення в Галичину і спасло галицького князя [19,с.298].

Київський дослідник П.П.Толочко наголошує, що поспівши під Перемишль, князь Володимир галицький побачив, що угорське військо у даний момент було чисельніше ніж галицьке, а його полки були на підході, тому він примінив дипломатичний хід, зробив вигляд, що запросив миру. Перед золотом та іншими дарами, які вельможам, духовенству, та угорському королеві

Гейзі II були подаровані угри не встояли, і їхні полки повернулись назад. Щоправда наголошує дослідник, угорський король мотивував свою поведінку несприятливими кліматичними умовами, які нібито заважають проведенню військової операції, хоча очевидно мотиви були другі. Король не бажав загострювати відносини з могутнім галицьким князем, оскільки “сердився на нього із-за цього грецький цар, який погрожував війною, друг і союзник Володимира”[43,с.133].

Дослідник В.М.Татішев вважає, що угорські вельможі розпізнали у князю Із'яславі свого майбутнього ворога. Воне не бажали міцної влади у себе в Угорщині, та й очевидно на Русі. Зміцнення князя Із'яслава на Волині, утвердження в Києві все це переносило війну Із'яслава до кордонів Угорщини. Князь Володимир же галицький, як сусід був Угорщині не страшний, тому політична стратегія Угорщини, бажала, що б власне їх родич, князь Володимир, був володарем Галичини оскільки дружиною Володимира, була угорська принцеса Софія, що врегульовувало угорсько-галицькі відносини. Характерно, наголошував дослідник, що архієпископ і єпископи окрім подарунків вимагали, щоби Володимир “прийняв їх релігійний закон”, на що Володимир відповідав: ”що нині у війні будучи, того без великого супротиву народу учинити не може, та обіцяв, що пізніше буде старатися задовільнити їх прохання”. Та хоча його відповідь була такою, що її вони конкретно зрозуміти не могли, вони розраховували на майбутнє і власне з цією своєю великою стратегією склонили угорського короля до закінчення війни, оскільки з князем Володимиром галицьким, єдиним володарем Русі можна було говорити про якийсь релігійний компроміс та союз з Католицькою Церквою, а з київським князем Із'яславом та іншими князями Русі про це не могло бути і мови. Важко говорити, які переговори велись князем Володимиром галицьким по релігійних питаннях з архієпископом католицької церкви, однак, оскільки власне архієпископ Кукшиш, наполягав на примиренні і був другом князя Володимира галицького, то це означає, що князь Володимир дійсно давав якісь обіцянки архієпископу по релігійних питаннях. На думку В.М.Татішева, ці релігійні переговори він використовував, як дипломатичний прийом, задля відвернення угорсько-галицької війни[41,с.21].

Галицький дослідник І.Шараневич вважав, що угорські єпископи та король пішли на мир з Володимиром галицьким, тому, що Володимир галицький був у союзі з візантійським імператором Мануїлом II Комнином, який вторгся в межі Угорського королівства. При таких обставинах угорський король Гейза II був змушений повернутися в Угорщину для захисту своїх кордонів з Візантією[45,с.43].

Таким чином “ціломудрений Із’яслав, дбаючи про загальноруські інтереси”, як вважає М.Ф.Котляр, навів на Галицьку Русь угрів, вважаючи князя Володимира галицького ворогом, князь Із’яслав швидко забув, що цей його ворог в свій час спас його від реальної загибелі. У внутрішні справи Русі втручаються угорці, поляки, чехи, половці. Іноземною найманою силою князь Із’яслав волинський підривав, а не утверджував підвалини Київської держави[20,с.84-85].

Однак наведення угрів нічого не дало волинському князю Із’яславу, оскільки князь Володимир галицький, як виразився М.М.Карамзін, теж був відважний і честолюбивий, повсюдно приміняв гнучку дипломатію і тим самим був найбільшим ворогом для держав сусідніх, зокрема: Польщі, Угорщини і Волині[19,с.298].

Таким чином напад угорців на Галичину, за намовою Із’яслава, князя волинського, ще більше згуртував союз князя Володимира галицького і князя Юрія київського[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Загрозивши князю Володимирі галицькому нападом Угорщини, князь Із’яслав волинський отримавши зимою 1150 року військову допомогу з Угорщини в 10 тисяч воїнів, він знову рушив на схід, щоб зненацька захопити Київ. Та князь Володимир галицький тримав його під своїм прицільним поглядом. І як тільки князь Із’яслав знову відправився в похід на Київ, князь Володимир галицький зразу ж з усім військом виступив походом на Волинь і з усім своїм військом кинувся за Із’яславом. В цей же час Володимир галицький послав посла в Пересепницю і через певний час з’єднав своє військо з військом князя Андрія Юрійовича. Взнавши про це князь Із’яслав, побажав повернутися і битися з Володимиром галицьким, який зупинився табором через річку Ушицю за лісом. Однак на раді було вирішено йти на Київ на князя Юрія київського, який, як було відомо готових до

битви військ не має. Увійдеш у Київ, радили йому воєводи, тоді й Володимир галицький нічого нам зробити не зможе. Якщо чорні клубуки з нами з'єднаються не буде причини боятися ні Юрія ні Володимира. Угорські полководці теж підтримали таку думку. За таких обставин, бачачи велику галицьку силу і уникаючи битву, Із'яслав послухав своїх воєвод. Вночі розклав великі вогні роблячи вигляд, що він готується до битви, а сам вночі перебравшись через ріку Тетерів попрямував в сторону Києва. В цей же час, як наголошують джерела, кияни, щоб настрашити князя Юрія та вигнати його з Києва, сказали йому, що Із'яслав полки Володимира галицького і його дітей розбив. В це повіривши князь Юрій 6 квітня покинув Київ і виїхав за Дніпро. В цей же час Володимир галицький і Андрій Юрійович стояли з усіма своїми військами біля міста Мильська чекаючи від Юрія київського вістей і його самого для подальшої боротьби з Із'яславом. Посланці же повернулися і сказали, що Із'яслав пирує в Києві, а Юрій ледве втік в Городець з небагатьма людьми. Володимир же галицький здивувався на те, що князь Юрій зовсім до оборони не приготувався і повірив у брехливі вісті киян, наголосив: ” Як ви там княжите, я не розумію, він розгнівався і повернув в сторону Галичини. Прийшовши під Мильськ, сказав мильчанам, щоби дали за себе відкуп, якщо усі полоненими та розореними бути не хочуть. Вони же зібрали усе срібло і золото і навіть те що у їхніх жінок у вухах було і зливши його принесли йому, яке він взявши і так побирав всі гради і волості до своїх володінь”[41,с.24-25].

Дослідник М.М.Карамзін, розглянувши джерела по питанню зайняття князем Із'яславом Києва, наголошував, що коли Із'яслав просувався з союзним угорським військом до Києва жителі Дорогобужа зустріли його з хрестами, та побачивши з ним угрів так перелякалися, що чуть не вигнали Із'яслава з міста, з великими труднощами він заспокоїв міщан, та всю Руську землю, яка побачивши угрів вагалася чи відходити їй від Юрія чи ні. Будьте спокійні, сказав Із'яслав, я керую ними, не лякайтеся їх. Тільки побачивши, що угри не несуть розорення Руській землі всі решта міста піддалися Із'яславу, це дало йому можливість майже без боїв добратися до Києва з якого князь Юрій поспішно втік. Коли Володимир галицький доганяючи Із'яслава волинського,

взнав, що Юрій, як боягуз втік з Києва, сказав: "Сват мій є приклад безпечности, пануючи у Русі, не знає що в ній робиться, один син в Пересопниці, другий в Білгороді і не дають батьку вістей про рух ворога. Чи мені одному воювати зараз з Із'яславом, який увійшов в Руську землю і став сильний", і розізлившись повернувся назад в Галичину збираючи по дорозі данину зі всіх міст волинських, мешканці яких, щоб уникнути розорення, віддали йому усе срібло і золото. І хоча Із'яслав залишив брата Володимира стерегти Володимир, та проти всіх галицьких полків князя Володимира галицького Волинська земля не могла встояти, їй прийшлося вибирати, або заплатити контрибуцію Володимирі галицькому, або перетворитися в попелище[19,с.302-303].

Що стосується вчинку князя Володимира галицького і взяття контрибуції з Волинської землі, то його дії цілком оправдані, адже нещодавно за наведення князем Із'яславом угорців йому теж треба було виплатити угорським вельможам велику контрибуцію. Цю контрибуцію він законно взяв з волинян, як плату за спалені й розорені міста і села в Сяноцькій землі. Цією контрибуцією з Волинської землі князь Володимир галицький поповнював після підкупу угорської знаті, опустілу галицьку казну. Не слід відкидати твердження, що князь Володимир витратив великі кошти на відновлення сіл та містечок в Сяноцькій землі[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Дослідник С.М.Соловйов наголошував, що князь Володимир галицький був здивований неготовністю князя Юрія київського відбити напад. Він, Юрій, наголошував, Володимир галицький, надіється на мене, як я можу тепер поїхати на Із'яслава, адже тепер у нього вся Руська земля. Причина втечі князя Юрія з Києва, наголошує С.М.Соловйов, заключається не тільки в помилці правління і в безпечності князя Юрія в Києві і його синів. Князь Юрій правив самовладно і пригнітив усю Руську землю, опираючись виключно на своїх суздальських та відчасти київських бояр, що визвало незадоволення ним у народі. Побачивши, що князь Юрій відправив суздальські полки в Суздаль на відпочинок, а чернігівські в Чернігів, а галицькі в Галич, кияни запросили до себе любого їм князя Із'яслава [38,с.456-57].

Таким чином, можна наголосити, що втеча суздальського князя Юрія з Києва і заняття його волинським князем Із'яславом, не припинило феодальної війни в Київській землі в яку, щоб отримати повну незалежність, був втягнутий галицький князь Володимир. Юрій не змирився з ганебним вчинком племінника зібрав нове велике військо за Дніпром і знову почав готуватися до походу на Київ. Він обравши тактику князя Із'яслава раптовим маршем підійшов до Києва. Не змігши взяти його штурмом, він відійшов до Білгорода. Тут він очікував приходу галицького князя Володимира, до якого прийшовши під Київ, вислав синівця свого Володимира Андрійовича[36,с.246].

Київський князь Із'яслав же це почувши, боячись, щоб під Києвом Юрій суздальський не з'єднався з Володимиром галицьким, рушив за Юрієм і наздогнав його полки. Усі виладналися до бою і почалася люта січа, як наголошує літописець, і перемогли Вячеслав, Із'яслав і Ростислав Юрія суздальського, а половців Юрієвих побили. Як же почув це Володимир галицький, в той же час поступово пішов до Галича [36,с.248-249].

Дослідник В.М.Татіщев вважав, що князь Юрій Мономахович не поспішав битися з Із'яславом, він маневрував, очікуючи полки Володимира галицького, та київський князь Із'яслав почав сильно наступати. В цей же час князь Володимир галицький спішив до нього з усіх сил, він був уже близько в один день їзди де проходив бій. Князю Юрію, вважав В.М.Татіщев, треба було відступити ще трохи на захід і тоді очевидно Юрій суздальський з'єднався б з Володимиром галицьким і уникнув би розгрому. Володимир галицький отримавши повідомлення, що Юрій суздальський повністю розгромлений з сумом повернувся і пішов в Галич[41,с.33-34].

Окрилений перемогою, яку було отримано в 1151 році над Юрієм суздальським, київський князь Із'яслав побажав зразу ж розправитися з Володимиром галицьким. З цією метою він попросив допомоги в угорського короля, свого родича. Руський літопис так описує цю подію: "У той же час, коли Мстислав Із'яславович вів на поміч отцю своєму угрів, почув князь Володимир галицький, що йде Із'яславович, Мстислав од короля з підмогою з уграми і пішов у слід за ними. Оскільки ж Мстислав

не знав цього, то він став коло города Сапоже, а угри стали навколо нього. Тоді ж вислав був йому і уграм князь Володимир Андрійович із Дорогобужа багато питва і потім розповів йому Володимир Андрійович: ”Іде за тобою Володимир галицький”. Мстислав же п’ючи з уграми сказав їм: ”Іде Володимир галицький за нами. Угри ж п’яні вихвалялись, мовлячи: ” Як він на нас прийде, то ми будемо з ним битися. Мстислав ото ж ту ніч розставивши сторожів сам ліг спати з уграми. А опівночі прибїгли до нього сторожі кажучи: ”Іде Володимир”, Мстислав тоді з дружиною сівши на коней став будити угрів, а угри лежали п’яні, як мертві. І було перед світом. І вдарив на них Володимир Галицький і мало їх захопили, всіх перебили. Мстислав втік з дружиною своєю”[36,с.249].

Дослідник В.М.Татіщев, опираючись на недійшовші до нас свідчення, наголошував: ” що угорців було вбито 12 тисяч чоловік. Князь Володимир галицький, як гроза напав на п’яних угрів, порубав їх усіх і полонив. Взяв в полон головного угорського воеводу і узнавши, що розгром угорського війська по його безпечності відбулося, обрізав йому вуха і ніс і відправив до угорського короля. Мстислав з 200 дружинниками утік в ліс. Решта руського війська теж була перебита. В цей же час, наголошує В.М.Татіщев, Володимир галицький з злості багато волинських міс завоював і полонив”[41,с.34-35].

Руський літопис так зображує цю подію:”... Тоді ж Із’яславу прийшла вість до Києва, що син його переможений, а угри побиті... І рушив Вячеслав і Із’яслав на Юрія до Переяслава... Билися вони коло Переяслава два дні, спаливши підгороддя. Опісля Вячеслав та Із’яслав послали послів до Юрія сказавши: ” Ми оба кланяємося тобі. Ти іди до Суздаля, а сина посади в Переяславі. Юрій же не мав підмоги нізвідки, а дружина його була вся побита і поневолена. І примушений обставинами князь Юрій Суздальсткий цілував їм хреста з дітьми своїми”[36,с.250].

Дослідник В.М.Татіщев наголошує, що хоча князь Юрій був примушений миритися з князями-родичами Вячеславом та Із’яславом, вважав цей мир як перервою для подальшої боротьби за Київ. Із Переяслава князь Юрій послав до князя Володимира Галицького посла тайно і просив його, щоби той знову виступив на Київ і що він знову збирає військо і відомстить Із’яславу за

своє нещастя. Князь Із'яслав взнавши про це послав посла до Юрія кажучи: ” що ти мені хреста цілував, а сам зазиваєш на мене Володимира галицького. Почувши вість від Юрія Володимир галицький почав рухатися в сторону Переяслава. Почувши, що Із'яслав так наліг на Юрія, що примусив останнього до заключення швидкого миру. Володимир галицький, побачивши це, повернувся в Галич”[41,с.33-34].

Дослідник Д.Зубрицький вважав, що після декількох поразок князь суздальський Юрій був примушений відмовитися від Києва і віддати його переможцю волинському князю Із'яславу. В цей же час князь галицький після розгрому угорського війська залишився сам на сам з двома могутніми ворогами угорським королем Гейзою II та київським князем Із'яславом, який з'єднав сили Київщини і Волині почав загрожувати самостійності Галичини. Таке з'єднання означало повний крах попередньої політичної діяльності Володимира галицького, який як тільки не старався, щоб не допустити такого з'єднання. Розгромивши повністю князя Юрія суздальського, тепер князь киево-володимирський Із'яслав готувався, щоб нанести Володиміру галицькому вирішальний удар, ворогу такому хороброму і розумному[9,с.80-81].

Дослідник С.М.Соловійов вважав, що хоч киево-володимирський князь Із'яслав вигнав князя Юрія в Суздальську землю, та це не означало, що Юрій припинить боротьби за Київ. Із'яслав розумів, що скоро Юрій підніме всю Суздальську землю і знову прийде до Києва. Якщо до нього долучиться і галицький князь Володимир, то на цей раз вони візьмуть реванш і “остаточно вигонять його Із'яслава з Русі”. У зв'язку з цим князь киево-володимирський Із'яслав послав посла до угорського короля, свого зятя, говорячи: ”Володимир галицький дружину твою і мою знищив... дай нам бог відомстити за дружину, збирайся брате ти у себе а я у себе. Король відповів, що він уже збирається. Із'яслав боявся, щоби збори не були довгими, оскільки знав, що князь Юрій збирає і ополчує всю Ростово-Суздальську землю. Йому хотілося до нової війни з Юрієм Суздальським розправитися з Володимиром Галицьким, щоб уникнути війни на два фронти. З цією метою він відправив до угорського короля сина свого Мстислава, щоб той поспішив короля[38,с.467].

Князь Із'яслав робив всі спроби, щоби ударити на галицького князя спільно з угорським королем, оскільки сам справитися з могутністю Володимира галицького він уже не міг. Дослідник М.М.Карамзін наголошує, що цього бажав і угорський король, ажде втрата великого 12 тисячного війська болем пройшла по всій Угорщині. Кожний із володарів отримав кровоточачу рану від Володимира галицького, і кожний готувався до помсти, розумів своє тяжке становище і Володимир галицький, тому теж досить ретельно готувався до відсічі ворогу[19,с.306].

Угорський король Гейза II, отримавши від великого князя київського Із'яслава запрошення, швидко спорядив своє військо і дав знати Із'яславу, що він виступає, та боячись, щоб він сам не був розбитий Володимиром галицьким, вимагав від великого київського князя Із'яслава, щоб він поспішив з своїми полками. Як бачимо, наголшував Д.Зубрицький, Володимир галицький був настільки могутній володар, що його військової могутності боявся навіть угорський король[9,с.81].

Руський літопис так описує нам цю подію під 1152 роком: ” У той же час, прислав Гейза король до Із'яслава посла кажучи: Отче! Я кланяюсь тобі.Ти прислав еси про обіду од галицького князя і я ж тут готуюсь. А ти теж готуйся. Ми не облишемо оба сього на собі. Хай як нам із ним бога дасть”.

Із'яслав тоді послав сина свого Мстислава до короля в угри, повести короля на галицького князя. Король же назначивши час, коли піти, послав посла до Із'яслава і сказав йому: ” Я ось на коні вже сідаю і сина Мстислава з собою беру. І ти сідай уже на коні. Із'яслав же це почувши, зібрав всю свою дружину і взявши з собою Вячеславове військо і всіх чорних клубуків і киян ліпших і дружину руську...”

Князь Із'яслав отже прийшов на ріку Сян, що тече під Перемишль. І коли ж він перебрів ріку Сян, то сюди прийшов до нього посол од короля із сотнею дружини і сказав Із'яславу: ” Зять король тобі кланяється і так тобі мовить. Ось вже я тут п'ятий день стою, ждучи тебе. Поїдь - но. Із'яслав же це почувши з великим поспіхом поїхав. Із'яслав же пообідавши тут, а тоді виладнавши полки свої пішов до короля. І коли він прибував до табору, то король сівши на коней з мужами своїми виїхав на зустріч Із'яславу з радістю. І тут обнялися вони з великою

любов'ю і з великою честю і поїхали і сіли в короля у шатрі і стали думати як ото рано завтра поїхати битися. І таким чином вони це надумали...”.

На другий же день рано король, ударивши в бубни, а тоді приготувавши до бою полки пішов до Із'яслава. І приславши гінця він сказав: ” поїдь зі своїми полками поблизу мого війська, а де я стану, тоді і ти стань, щоб добре нам про все гадати. Із'яслав же сказав королеві, сину хай буде так! І прийшли вони до ріки Сяну нижче від Перемишля і тут стали полками своїми. Володимир же стояв по тій стороні своїми полками. А в короля було війська сімдесят і три полки, окрім Із'яславових полків і окрім повідних коней і обозних. І ввійшовши вони в землю Галицьку, землю Володимирову, вони стали, бо був день неділя, а король за своїм звичаєм ніде не знімався у похід в неділю. Володимир же не даючи в своїй Землі раті ввійти стрів їх і захопив авангард королівського війська. Але на другий день знявся король і рушив, а Володимир відступив і став за укріпленнями. І тоді король почав розсилати полки свої на бродах, а галичани насупроти розтавляти свої полки. Але не могли вони вистояти проти короля, бо куди пішов Володимир з своїм військом, там же і король ставав на проти нього. А Із'яслав пішов своїми полками в гору Сяну на броди і тут підійшовши стояв вище короля на другім боці. І нині ж многи полки угорські пішли мимо Із'яслава на броди”.

Із'яслав ото ж сказав дружині своїй: ” Браття і дружина бог ніколи Руської землі і руських синів на безчестя не давав! Вони всюди добували свою честь. І нині браття подбаймо про це всі. У цих землях і перед чужими народами дай нам бог честь свою добути!”

І це сказавши дружині своїй Із'яслав кинувся всіми своїми полками вбрід. А король і всі його полки побачили полки Володимирові вони кинулися всі до них кожен на свій брід і вїхали звідсіль у військо Володимирове. І так потоптали вони їх і багатьох побили, а інші поховались, а інших захопили.

Володимир же побачивши силу угорську побіг перед ними та вривався в угрів в чорних клубуків і тільки один утік з боярином Ізбигнівом Івачевичем у місто Перемишль. Город же Перемишль вони тоді не взяли були, хоча нікому із нього було битися. А не

взяли вони його тому за гроодом на лузі за рікою Сан був княжий двір і там у ньому добра було багато і туди наринули всі вої...

Із'яслав і король зібрали всіх своїх воїв і всю свою дружину тут же стали оба табором перед городом над рвкою Вягром. А Володимир почав слати послів до короля, миру просячи. На ту ж ніч вислав Володимир своїх мужів до архієпископа Кукниша і до воевод королевих, і навмисне прикинувся ніби він поранений і сказав їм: "Благайте за мене короля. Ранений я є вельми. І я каюся за те королю, що тобі я через серце вередив, а іще що став проти тебе. Нині ж королю бог гріхи прщає і ти мені се прости і не видай мене Із'яславу, тому, що я вельми є недуж. А якщо мене бог візьме, то сина мого ти прийми до себе. І се хай йому спом'януть мужі його. Отець твій був сліпий, а я отцю твоєму досить послужив своїм списом і своїми полками за його обіду із ляхами я за нього бився. Спом'яни про мене те в се мені прости. І многі дари вислав він архієпископу і мужам тим золотом і сріблом і посудом золотим і срібним і одежею, щоби вони вблагали короля, щоби він не став на нього і волі корлеви не вчинив.

На другий день король з'їхавшись з Із'яславом розповів це Із'яславу і сказав: " Отче. Я кланяюсь тобі. Осе Володимир прислав до мене і благав він і кланяється, а ще він і ранений є вельми і не буде жити. І я тобі отче про це даю знати. А ти йому що одповіси?

Із'яслав же сказав королеві: Сину, якщо Володимир помре, то се бог убив його... Нині ж дав нам його бог, то ми самого захопимо, а волость його візьмемо. Мстислав Із'яславович також вельми переконував короля, а найпаче отця свого Із'яслава всіма провинами Володимира. Але король його не послухав, а послухав архієпископа і всіх мужів своїх, тому, що Володимир вислав їм майно своє. І сказав король: "Я не можу його вбити... бо він благає мене і клянеться мені і за свою вину кається. Але якщо нині хрестацілувавши, одступить він нього, то тоді як мені з ним бог дасть. Хай або я буду в Угорській землі або він в Галицькій". Володимир прислав посла також до Із'яслава і сказав: " Брате я кланяюсь тобі і каюся за свою вину, тому що я винуватий єсмь. То ж нині брате прийми мене до себе, і прости мені і короля застав нехай мене прийме. А мені дай бог з тобою бути. Із'яслав

же на те все не хотів навіть уваги звертати, але через королеву принцип і його мужів він почав тоді з ним ладнатися. І сказав король Володимирові: ”на тім тобі хреста цілувати, що скільки ти взяв городів в Руській землі, то все тобі треба повернути із Із’яславом перебувати і не відлучатися від нього ні в добрі ні в злі, а завши з ним бути. І він на все це з радістю згодився. Із’яслав однак не хотів водити його до хреста...Хай він одужить, я тоді отче за се візьмуся, я або голову свою зложу, або добуду Галицьку землю. А нині я його вбити не можу...”. І так послали вони своїх мужів кажучи: ”Ось ти прислав еси до нас обох. Нині ж ми на тебе то облишаємо і волость від тебе не одбираємо. Але на тім тобі цілувати хреста, скільки ти взяв волостей в Руській землі, то тобі треба повернути все, і від Із’яслава тобі не одлучатися, але завше із ним бути. І сказали мужі Із’яслові та королеві”.

Так тобі і мовлят Із’яслав і король: ” Ти прислав еси до нас і за свою вину каєшся, тому ми обидва тобі те все прощаємо і волості од тебе не одбираємо. Але на тім цілуй хреста чесного. Скільки за тобою городів руських, то тобі все треба повернути і від Із’яслава тобі не одлучатися до кінця живоття свого. А допоки ти жив еси, то бути тобі завше з ним разом. Володимир ото ж на всім на тім цілував хреста, але лежав удаючи ніби він знемагає од ран, хоча ран на ньому не було. з’яслав же з королем з’їхались разом і таким чином пробувши у великій приязні і великій веселості, роз’їхались, король в свою землю пішов в Угри, а Із’яслав в Руську землю”[36,с.249-250].

Дослідник В.М.Татіщев вважав, що Володимир галицький готувався дати бій київському князю Із’яславу і угорському королю Гейзі II. Для цієї боротьби він отримав допомогу від Візантії та Болгарії. Із’яслав для проведення військової кампанії в Галичині отримав допомогу від угорського короля і польських князів. Володимир совокупив воедино усі війська від Дунаю до Галича найняв також 30 тисяч болгар і сербів і власного війська мав 70 тисяч. У короля угорського було 73 полка у Із’яслава було 30 тисяч. Приблизно таке ж військо було і у Володимира з найманцями. Князь Володимир не пускав їх через Сян переїхати і спіймали кормильників короля, що необережно виїхали до ріки. Ранком виступив князь Володимир з усім своїм військом до ріки,

та бачучи, що йому військ королевих не утримати, відступив і став трохи вище по ріці у хорошому місці, зайнявши високі, залишивши по сторонам болотисті місця. Король же зразу пішов за ним, Із'яслав пішов вище. Володимир же сильно стояв проти Із'яслава і броди його утримував і королівські полки, що не перейшли два рази у суматоху приводив. Із'яслав не дивлячись на упадок духу людей, хоч і перейшов ріку та не зміг від берега далеко іти і королю помогти, були перед ним глибокі рви, він стояв на одному місці до того часу поки декілька полків угорських йому не прийшли на поміч. Тоді Із'яслав наступив всією силою на Володимира і зім'яв його ліве крило. В цей же час і король перейшов у наступ зі своїми полками, та Володимир сильно проти нього бився і не дав йому дальше іти, що змусило обидві наступаючі сторони, як руських киян так і угрів і була січа жорстока. Угри не хочючи залишитись в соромі перед руськими, не хочючи уграм честь перемоги уступити і одні і другі хотіли своєю хоробрістю щигольнути і з усім усердям наступали на галичан, та їх атаки були відбиті. Мстислав же Із'яславович бачучи короля в печалі, взяв меч в руки і кинувся на полки галицькі сказавши королю: "Ти за нас нині терпиш, а мені соромно так стояти. Король же жаліючи Мстислава сам з усім своїм двором наступив і в'їхав в галичан і болгар і став рубатись. Володимир хоча бачив свої на лівому крилі від Із'яслава зім'ятих, що як муж надто хоробрий, показуючи над уграми свою хоробрість в'їхав сам з кращими людьми в угорські полки і в чорних клубуків і яких багато дуже побив, до того часу допоки при ньому мало людей залишилось і ледве зміг сам від'їхати, бо серби і болгары втративши хоробрість почали відступати за болота. В той же час і усі галицькі полки почали відступати. В такий час Володимир залишився в нападаючому авангарді при загальному відступі військ із військовим загоном боярина Ізбігнева і боярином Вятевичем. При такій ситуації Володимир не міг відступити разом з військом, оскільки шлях до військ йому був відрізаний, тому Володимир відступив в Перемишль. Відступаючі війська Володимира, які відходили в бойовому порядку, не переслідувались і залишились цілі тільки тому, що на шляху наступаючих угрів і руських, на поляні, лежав княжий двір у якому було багато різного майна та припасів. Володимир

бачучи, що відрізаний від військ почав просити миру у короля і Із'яслава. Він нагадав королю про свою допомогу його батьку, дав великі дари його вельможам. Тому король і особливо архієпископ, що тайно отримав дари хотіли миру. Угорські вельможі і архієпископ так говорили королю: "нам буде краще, що великі руські князі не єдині, хай буде їх більше і хай вони одні з одними воюють і нам не вредять і нам боятися не буде причини. А якщо Володимира віддаш в руки Із'яславу, сором тобі буде перед усіма государями... І так вони усі найзнатніші угорські вельможі і особливо архієпископ Володимира вигороджували. І король усіх їх послухав сказавши Із'яславу: не можу погубити просячого милості і каючогося в винах і цим склонив Із'яслава до миру". Від Володимира же король і угорські вельможі, наголошує В.М.Татіщев, опираючись на свідчення недійшовших до нас джерел, золотом і сріблом і товарами взяли більше як на 2000 гривень. І так роз'їхались" [41,с.39-40].

Таким чином перед нами два різні джерела, які описують нам одні і ті ж події: Руський літопис і Татіщевський літописний збірник. Де свідчення першого можна умовно назвати літописом Із'яслава Мстиславовича, другий виляг із літопису Володимира галицького. Про те свідчення в "Літописі Володимира галицького" більш об'єктивні ніж свідчення "Літопису Із'яслава Мстиславовича", зауважував ще вчений Б.О.Рибаков. Руський літопис, тобто літопис Із'яслава Мстиславовича, відстоює інтереси цього князя проти Ольговичів, Юрія суздальського і Володимира галицького, а значить затушовував факти історії періоду 1146-1154 років. З свідчень обидвох джерел ми бачимо грандіозну феодалну війну за київський великокнязівський стіл в яку втягнуті з різними інтересами всі володарі Центрально-Східної Європи: Угорщини, Польщі, Чехії, всієї Русі [35,с.161-163, с.206].

Князь Володимир галицький у цій війні бажав одного - повної незалежності для Галичини, тому боротьба, яка розгорілася навколо Києва і яка знислювала стару столиць Русі-України, були тим джерелом яка перетворювала Галицьке князівство в незалежну феодалну державу з своє незалежною від сусідів політичною, економічною та культурною інфраструктурою [32,с.74].

Під Перемишлем, згідно свідчення літопису “Володимира галицького”, який використав дослідник В.М.Татіщев, ми бачимо, що князь Володимир галицький, повністю незалежний і могутній володар, він “совокупив воедино усі війська від Дунаю до Галича найняв також 30 тисяч болгар і сербів і власного війська мав 70 тисяч. Літописець прирівнює військові сили угорського короля і Із’яслава: ”У короля угорського було 73 полка у київського князя Із’яслава було 30 тисяч, приблизно таке ж військо було і у Володимира галицького з найманцями” [41,с.39-40].

Угорський король та архієпископ уже вважають Володимира галицького “великим князем” це видно із розмови короля і архієпископа: ”Угорські вельможі і архієпископ так говорили королю: ” нам буде краще, що великі руські князі не єдині, хай буде їх більше і хай вони одні з одними воюють і нам не вредять і нам боятися не буде причини. А якщо Володимира віддаш в руки Із’яславу, сором тобі буде перед усіми государями...”[41,с.39-40].

Як бачимо, угорський король та архієпископ вважають Володимира галицького собі рівним володарем, що видно із свідчень під час укладення миру угорським королем Гейзою II та Із’яславом Київським з Володимиром галицьким: ” Але якщо нині хрестацілувавши, одступить він нього, то тоді як мені з ним бог дасть. Хай або я буду в Угорській землі або він в Галицькій...”

Із’яслав же з королем з’їхались разом і таким чином пробувши у великій приязні і великій веселості, роз’їхались, король в свою землю пішов в Угри, а Із’яслав в Руську землю”[36,с.249-251].

Таким чином із даного джерела ми чітко бачимо, що в час походу на князя Володимира в центрально-європейській громадській думці, що Угорська земля, Гальцька земля і Руська земля це різні політичні інфраструктури[25,с.140].

Татіщевський, чи літопис Володимира галицького, подає також і такий дипломатичний прийом, як підкуп угорських вельмож, що до речі стверджує і Київський літопис. Суму яку заплатив князь Володимир галицький по тих часах 2000 гривень була великою, а це значить, що він був досить могутнім володарем. На жаль джерела не подають цифри, за яку суму князь Володимир галицький найняв 30 тисяч болгар і сербів, які були сусідами його Галицької держави на Дунаї, однак ясно, що князь

Володимир мав у тому регіоні міцні політичні і торгово-економічні позиції і був там впливовим володарем. В той час коли “літопис Володимира галицького” подає повний хід військової кампанії під Перемишлем, “літопис Із’яслава київського” коротко характеризує всю кампанію. Із свідчення “літопису Володимира галицького” нам стає ясно, чому він припинив боротьбу і почав просити миру, як і всю причину, яка дала можливість зостатися цілим усьому його війську і в подальшому за наявності останнього утримати всю повноту влади в Галичині: ” В той же час і усі галицькі полки почали відступати. В такий час князь Володимир галицький залишився в нападаючому авангарді при загальному відступі військ із військовим загоном боярина Ізбігнева і боярина Вятевича. При такій ситуації князь Володимир не міг відступити разом з військом, оскільки шлях до військ йому був відрізаний, тому князь Володимир відступив в Перемишль. Відступаючі війська Володимира галицького, які відходили в бойовому порядку, не переслідувались і залишились цілі тільки тому, що на шляху наступаючих угрів і руських, на поляні, лежав княжий двір у якому було багато різного майна та припасів. В цей же час князь галицький Володимир, бачучи, що відрізаний від військ почав просити миру в угорського короля Гейзи II і київського князя Із’яслава”[41, с.39-40].

Попробуємо зробити порівняльний аналіз свідчень “Літопису Із’яслава київського” та “Літопису Володимира галицького”, який був відомий російському історикові В.М.Татищеву, про події під Перемишлем у 1151 році[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Як бачимо із свідчень “Літопису Із’яслава київського” ми можемо зрозуміти, що літописець наближена особа до великого князя Із’яслава, оскільки він передає нам всі взаємовідносини великого князя київського Із’яслава з угорським королем Гейзою II, як особисті розмови так він знає всі їх спільні стратегічні плани, так і окремих сторін. Він буває при спільних сніданках, обідах, весіллях-святкуваннях та особистих взаєминах двох володарів. Цілком очевидно він був перекладачем і знавцем угорської мови. Досить конкретно він описує битву під Перемишлем. Він добре знає маневри угорських та руських військ, переговори між князем Із’яславом та Гейзою II,

наголошуючи на особистій участі всіх князів Русі і угорського короля в битві. В той же час Руський літопис приховує і применшує роль князя Володимира галицького в битві словами: ” Володимир же побачивши силу угорську побіг перед ними і врзався в чорних клубуків і тільки один з боярином Ізбїгневом Івашевичем утік в місто Перемишль”[36,с.252].

Така коротка звістка про хід великого бою у якому ми не бачимо нікого з дійових осіб зі сторони князя Володимира галицького як і не знаємо кількість вбитих та попавших в полон, явно не повна і не відповідає реаліям ходу битви під Перемишлем. Зауважимо, що угорський король Гейза II знав про приготування князя Володимира галицького до бою і про наявне його велике військо. Він, як наголошував літописець, п’ять днів чекав на великого князя київського Із’яслава боячись самочинно входити в Галицьку землю і бути розгромлений Володимиром галицьким. Руський літописець коротко наголошує, що полк Володимира був потоптаний і збитий, однак він не говорить, що він був розгромлений наголову чи всі його воїни і бояри попали в полон. “Угри і кияни кинулися у Володимирове військо, однак як проходив сам хід битви ми з Руського літопису так і не знаємо, єдине що зауважено, що одні перед одними не бажали засоромитися і віддати першість перемоги. Літописець, як бачимо не показав всіх поразок і прорахунків угорського короля і київського князя Із’яслава під Перемишлем. Він розкрив тільки ті місця, які були потрібні київському князю. Літописець не показав могутність і добренавченість галицького війська, галицьке військо, судячи із висловів угорського короля майже не уступало по озброєності і навченості, угорському, в той же час було могутніше ніж, київське. Це видно із свідчення, коли король почав розставляти свої полки, а галичани свої, але не могли вистояти проти короля, наголошує Із’яславів літописець, бо куди пішов Володимир з своїм військом там стояв і король. Як бачимо навіть із Руського літопису, роль угорського війська у розгромі Володимира галицького домінуюча, роль князя київського Із’яслава у цій битві допоміжна. Про суто Із’яславове військо, яке б маневрувало супроти галичан, немає ніяких свідчень, літописець тільки наголошує на могутності угорського війська: ” а в короля було 73 полки окрім Із’яславових полків, окрім

повідних коней і обозних”. Про те, що угорський король задавав тон першості в усій кампанії свідчить і літопис: “На другий день король приготувався до бою і послав посла Із’яславі, щоби він перебував з своїм полком біля його війська... Із’яслав же відповів, хай буде так”. Про домінування угорського короля в цій кампанії говорить і той факт, що князь Володимир галицький послав посла просити миру не до київського князя Із’яслава, а до угорського короля Гейзи II, від якого власне залежала його доля [36,с.252].

Це видно із позицій по питанні долі Галицької держави. Так київський князь Із’яслав бажав вбити Володимира галицького, а його Галицьку державу його приєднати до своєї, угорський король Гейза II явно з цим не згоджувався, наголошуючи, що він “кається і в подальшому буде в дружбі, як Із’яславом київським так і з угорським королем Гейзою II і міста всі захоплені в Руській землі, віддасть”.

Як бачимо викладені свідчення Руського літопису не відповідають ходу реальних подій битви під Перемишлем. Це зауважив ще, використовуючи не дійшовший до нас “Літопис Володимира галицького”. Російський дослідник В.М.Татіщев наголосував: ” Володимир взнавши, що король зговорився з Із’яславом на нього іти велів швидко всім своїм військам від Дунаю і усїєї Країни Дністра, до Галича збиратися, також болгар найняв і сербів 30 тисяч за гроші, які прийшовши стали на Дністрі біля Галича. І було війська у нього більше як 70 тисяч. Оскільки В.М.Татіщев наголошує, що сербів і болгар було 30 тисяч, то власне військо князя Володимира Галицького складало 40 тисяч воїнів. Цьому війську князя Володимира галицького протистояло 73 полки угорського короля і 30-ти тисячне військо київського князя Із’яслава. При такому військовому розкладі стає ясно, що поодинці ні угорський король Гейза II ні Із’яслав Київський не були страшні Володимиру галицькому. Злучене військо угорського короля Гейзи II і Із’яслава київського налічувало 110-140 тисяч чоловік, проти 70 тисяч, які були під орудою галицького князя Володимира. Дослідник В.М.Татіщев вважав, що військові сили обидвох сторін були приблизно однаковими, оскільки князь Володимир галицький відважився відкрито дати бій угорсько-руській коаліції. Таку військову силу,

наголошував В.М.Татіщев, Володимир галицький міг реально мобілізувати, якщо взяти за основу, що його володіння простягалися від Сяну, витоків Дністра до Дунаю[41,с.37].

По цьому питанню визначні вчені В.Т.Пашуто, Л.В.Черепнін, Б.Д.Греков вважали, що територія Подунав'я була власністю галицького князя Володимира. Він маючи велику військову силу тому, що сильно укріпився в Подунав'ї, тримаючи там своїх посадників з значною військовою силою, яка вирішувала для поповнення його казни усі політичні та торгово-економічні справи на Дунаї з Західною Європою та Візантією, що видно відчасти з свідчень грамоти князя Івана Берладника[26,с.337].

Дослідник В.М.Татіщев явно наголошує на невеликій кількості київського війська. У той же час, коли князь Володимир галицький побачив, що не зможе втримати броди проти угрів, то Із'яславове військо тримав сильно і не давав йому через ріку переправитися. Київський князь Із'яслав побачив, що тут його військо не перейде, і пішов вище по ріці, а цей брід залишив королівському війську... І тільки допомога королівського війська дала можливість Із'яславу переправитися через ріку. Згідно свідчень Татіщевського літопису, князь Володимир галицький приступивши до ріки Сяну сильно броди захищав і Із'яславові полки утримував, королівські полки, що уже переходили назад відганяв. Князь Із'яслав не дивлячись на упадок духу людей, хоча один раз і був перейшов Сан, не зміг далеко від берега відійти і королю допомогти, тому, що перед ним був глибокий рів. Із'яслав бився на місці, допоки йому на допомогу не перейшло декілька угорських полків, що вище по броду перейшли річку. Тільки тоді, Із'яслав з усією своєю силою наступив на Володимира галицького і зім'яв його ліве крило. В той же час і король з усіма своїми полками перейшов ріку, та Володимир галицький запекло проти нього бився і не дав йому дальше іти. Хоробрість була із однієї і з другої сторони. Перемога у битві під Перемишлем, очевидно, наступила тоді, коли Із'яслав після звернення до короля, з усіма своїми людьми кинувся на галичан. Тоді, король сам з усім двором в'їхав у галичан і болгар. Власне в це час військо його, зокрема перші серби і болгари почали відступати за болота. В цей же час і Володимирові полки стали відходити. Сам князь Володимир, щоб зупинити наступ вривався з

своїм полком у чорних клубуків і багато їх побив, однак внаслідок глибокого входу в розположення військ ворога був відрізаний від відступаючого галицького війська, що заставило його відступити в Перемишль. Свідчення Татіщевського джерела “Літопису Володимира галицького” більш конкретно описують нам сам хід бою, причини, які спасли від розгрому галицьке військо і умови та хід переговорів між угорським королем Гейзою II, великим київським князем Із’яславом та князем Володимиром галицьким, яскраво показують окрім збитків, розграбування княжого двору, і матеріальні витрати в 2000 гривень Володимира галицького задля досягнення миру[41,с.39-30].

Як бачимо детальний опис ходу битви під Перемишлем за свідченнями ”літопису Володимира галицького“, які використав В.М.Татіщев відповідає реальному ходу історичних подій у співставленні з іншими джерелами включаючи і Руський літопис.

У висновок можемо наголосити, що тільки за допомогою могутнього угорського війська, великому київському князю Із’яславу вдалося отримати тимчасову перемогу над галицьким князем Володимиром. Однак “Перемишльське замирення” не вирішувало питання відносин між Із’яславом київським і Володимиром галицьким. Цілком очевидно, що битва, яка була з військовою гідністю програна князем Володимиром галицьким, де останній показав хоробрість і звитягу, могутність його Галицької держави була оцінена і супротивниками, зокрема угорським королем Гейзою II. Князь Володимир галицький зумів не тільки зберегти все військо, яке відступило в глибину Галичини, але й провести успішні переговори, за якими він і сам залишився живим і зумів зберегти цілісність та недоторканість кордонів своєї Галицької держави. Цю битву князь Володимир галицький хоч і програв, але з належною гідністю, показуючи своїм прикладом хоробрість усьому галицькому війську. Скувавши своєю дружиною всю силу угорського та руського війська він дав можливість усьому своєму війську відступити і залишитися цілим. Галицький історик XIX століття Д.Зубрицький вірно наголошує, що добича у тогочасній війні була головнішим завданням воїнів. Тому переслідування

галицького війська відійшло на задній план, коли на дорозі виріс княжий терем. Тому все угорське військо кинулося його грабувати забувши про втікаючого ворога[9,с.83].

Російський історик С.М.Соловйов вважав, що битва під Перемишлем для князя Володимира галицького закінчилася незначними втратами, розграбованим теремом і контрибуцією в 2000 гривень. В цей же час угода ним так хитро укладена яку він не збирався виконувати, ні до чого його не зобов'язували. Якщо до того ж додати, що галицьке військо його, яке організовано вийшло з бою залишилося цілим, могло і далі утримувати його владу в Галичині, то він і надалі залишався одним із наймогутніших володарів у Центрально-Східній Європі, якщо врахувати, що він був у дружніх відносинах з більшістю угорських найвизначніших сановників, яких підкупив золотом і які були його особистими друзями і родичами по його дружині угорській принцесі Софії і мали великий вплив на його ж родича, угорського короля Гейзу II, включаючи архієпископа, то можна наголосити, що підтримка угорським королем Гейзою II великого київського князя Із'яслава відбулася в останнє[38, с.468].

Що стосується Перемишльської битви, то галицький дослідник І.Шараневич вважав, що угорський король Гейза II не перслідував відступаюче галицьке військо тому що не бажав війни. Він прийшов на допомогу Із'яславу київському більше із-за правил родинного феодального етикету. Його військо кинулося грабувати княжий палац, тому що угорські воєводи воювали з неохотою проти галичан і не бажали знищення Володимирової держави. На погоні за галицьким військом настоював князь Із'яслав, та угорці не бажали більши воювати, вони бажали задовільнити свої бажання грабунками княжого палацу. Побачивши це Із'яславове військо теж кинулося грабувати майно Володимира галицького[38,с.4683].

Дослідник М.М.Карамзін вважав, що у час коли угри і кияни грабували княжий двір забувши про існування галицького війська, це дало останньому знову зібратися в місті Перемишлі і укріпити позицію у ньому галицького князя[19,с.307].

Дослідник Д.Зубрицький описує становище галицького князя: "Наступила глуха ніч після кровопролитного бою, втомлений денною боротьбою галицький князь задумався тяжкою думою.

Він переконався, що союзники його візантійський імператор Мануїл так і князь Юрій суздальський в зв'язку з віддаленістю не виручать його із становища у яке він попав. Можна було ще боротися і ще раз поспробувати щастя у війні, сил ще було достатньо, та він не захотів вводити війну в Галицьку землю. Він повважав, краще пустити в хід дипломатію, оскільки війна сьогодні для нього може мати пагубні наслідки. І вирішив він перед тим, як приступити до продовження війни, перед якою стояв неминуче, поспробувати добитися миру. У нього серед найзнатніших угорських вельмож були родичі його дружини, принцеси Софії, які претендували на королівський трон і безперечно розраховували на його Володимира, його галицьку військову допомогу. Окрім родичів були і друзі, серед яких архієпископ Кукшиш з яким князь Володимир галицький давно вів дискусії по питанню унії Церков. Опираючись на останніх і купивши золотом їх і приятеля архієпископа Кукшиша він відправив послів в королівський стан. Посли, як наголошують джерела, в першу чергу обдарували золотом давнього приятеля Володимирового архієпископа Кукшиша, королю теж піднесли дари і нагадали про допомогу князя Володимира батьку Гейзи II, Белі II, не забули сказати, що дружина Володимира галицького, угорська принцеса Софія, сестра Гейзи II, змагає в Перемишлі. Визначі сановники угорського короля, його двоюрідні брати, родичі і друзі галицького князя Володимира та його дружини, сестри угорського короля, угорської принцеси Софії, що склали найблище оточення короля, архієпископ, виявили особливе заступництво Володимиру, який “кався перед королем за перебите його військо”, говорячи: ” якщо видаш Володимира Із'яславу, сором тобі буде перед усіма государями”. Усі разом угорські вельможі переконували короля Гейзу II у користь князя Володимира галицького. Взнавши про це київський князь Із'яслав почав перед королем в усіх бідах звинувачувати Володимира, однак, угорський король Гейза II не послухав Із'яслава, а послухав своїх вельмож і архієпископа, тому що Володимир, як стратегічний сусід, та теж родич угорського короля Гейзи II побажав поквитатися з Володимиром за попередню його допомогу його батьку Беллі II. При цьому його рідна сестра, принцеса Софія, була володаркою Галичини, її син

Ярослав був племінником угорського короля Гейзи II, у його жилах теж текла кров угорських королів, якого князь Володимир, теж син угорської принцеси Ілони, просив після його смерті “взяти до короля”. Та й взагалі родич князь Володимир галицький був угорському королю Гейзі II менш грізний ніж об’єднавший би всю Русь від Києва до Карпат, великий київський князь Із’яслав. Зрештою угорський король Гейза II від якого залежала доля миру оцінив і по військовому, ситуацію. Він побачив, що місто Перемишль приготовлене до тривалої облоги, до нього знову зтікаються галицькі війська. Щоб взяти місто Перемишль штурмом треба втратити не менше 10 тисяч воїнів. Угорський король Гейза II розумів допоки він буде стояти під Перемишлем з сумнівним кінцем, візантійський імператор Мануїл в цей же час захопить сусідні землі з Візантією. Втративши багато воїнів при штурмі угорському королю Гейзі II всерівно прийдеться віддати місто київському князю Із’яславові, який автоматично після цього стане володарем “половини Руського світу” і зразу стане найнебезпечнішим з Угорським королівством, сусідом, небезпечнішим ніж орієнтований на добросусідство з Угорщиною, князь-родич Володимир галицький. Зробивши шляхетний жест в сторону князя Володимира, угорський король Гейза II збереже добросусідські відносини з могутнім галицьким князем, оскільки князь Володимир, як сусід і родич, обмежений владою в власній Галицькій державі, про захоплення Галичини угри ще тоді не мріяли, він менш грізнішим ніж великий київський князь Із’яслав, все це говорило угорському королю Гейзі II в користь скорого укладення миру, на який його схилили і всі його найзнатніші угорські вельможі, родичі Володимира галицького з сторони його дружини угорської принцеси Софії[45,с.43; 47; 48, t.21; с.150].

Перемишльський мир, вважав Д.Зубрицький: ” був великим політичним успіхом князя Володимира галицького, оскільки не зобов’язував його ні до чого. При його укладенні князь Володимир галицький показав себе тонким проникливим політиком і дипломатом, точно розрахував усі за і проти і уклав мирний вигідний договір, який фактично його ні до чого не зобов’язував. Віддавши золото і срібло, князь Володимир зберіг більше, єдність і могутність своєї Галицької держави, спокій у внутрішньому

господарстві, що дало можливість його батьківщині, Галичині, мирно розвиватися відхиливши нашість багаточисельних іноземців”[9,с.86-87].

Дослідник І.Шараневич нічого надзвичайного в підкупі князем Володимиром галицьким угорських сановників, тим паче родичів по лінії дружини, угорської принцеси Софії, яким він підніс подурнки, не бачив. Підкуп, на думку дослідника, був невід’ємним атрибутом середньовічних політичних діячів і князя Володимира галицького в тому числі. Мягкістю умов миру, наголошував дослідник, був той факт, що імператор Візантійської імперії Мануїл загрозив Угорському королівству війною, що очевидно пішло на користь князю Володимиру галицькому при укладенні миру. Загроза візантійського імператора та настанови власних вельмож дозволили угорському королю Гейзі II зробити вибір на користь м’яких умов миру для князя Володимира галицького. Всі ці обставини і пояснюють ситуацію, чому угорський король Гейза II не гнався за галицькими військами, а обмежився облогою Перемишля і швидким укладенням миру. Він прекрасно розумів, що війна між Із’яславом і Володимиром після цього ще більше загостриться, тому, що військовий потенціал галицького князя залишався дуже великий. Його військо було ціле і при першій крахії для Володимира галицького ситуації ним будуть відвойовані втрачені під Перемишлем позиції. Угорський король Гейза II розумів, що князь Володимир галицький не тільки не признає над собою влади київського князя Із’яслава, але й не віддасть жодного захопленого ним міста в Руській землі[45,с.43].

Дипломатія Володимира галицького, якого Руський літопис, часів Із’яслава називає “багатоговірливим”, своїми зусиллями звела на нівець таку добре підготовлену великим київським князем Із’яславом військову кампанію проти Галичини. Князь Із’яслав зразу по виході з Галичини відчув це. Коли його люди приїхали в обіцяні Володимиром “руські міста”, то були прогнані звіттіля воеводами Володимира. Сам князь Володимир галицький насміється у слід від’їзджаючому з Галича послу київського великого князя Із’яслава: ”Поїхав муж руський ухопивши гради”. Сама перемога у жорстокому бою дала зрозуміти і угорському королю Гейзі II і великому київському князю Із’яславу, що боротьби князь Володимир галицький не припинить і згодом

зібравши нове військо продовжить її. Внаслідок добре проведених переговорів, князь Володимир галицький зробив так, що іноземці, як виразився Д.Зубрицький, з чим прийшли в Галичину з тим і пішли. Однак вони зрозуміли, що Галичина є вже добреулаштована в політичному, економічному та військовому розумінні держава з якою треба їм рахуватись. Доблесть на полі бою князя Володимира галицького вміння дивитись смерті в лице, яку він узгоджував з талантом тонкого дипломата, знавця політичної європейської ситуації, робить честь цьому енергійному і талановитому володарю, творителю Галицької держави[9,с.87].

Що стосується подарованих князем Юрієм міст в “Руській землі” за військову допомогу, то князь Володимир галицький вважав, що ці міста уже назавжди є його власністю і не збирався відділяти їх від Галичини. Оскільки київський князь Із’яслав не мав сили їх відібрати у галицького князя Володимира військовим шляхом і це прекрасно розумів угорський король Гейза II, то питання з віддачею міст повисло в повітрі. Князь Володимир галицький не допустив посадників у міста, оскільки зберіг навіть після поразки значну військову силу, якій київський князь Із’яслав не міг протистояти. Дослідник О.М.Рапов вірно зауважував, що велика кампанія київського князя Із’яслава в Галичині закінчилась повним провалом. Угорський король Гейза II побачив, що князь Із’яслав слабший у військовому розумінні за Володимира галицького володар, якого, йому більше у його західній політиці підтримувати не слід, оскільки це відіб’ється для нього наводом Володимиром галицьким на Угорщину, військ Візантійської імперії. За таких обставин, київський князь Із’яслав ніколи не зможе відібрати від галицького князя Володимира міст в Руській землі, а сам князь Володимир їх ніколи не віддасть. Таким чином, усі подаровані князем Юрієм суздальським, міста: Бужськ, Шумськ, Тихомль, Вигошів, і Гнойниця, наголошував дослідник О.М.Рапов, князю Володимирі галицькому вдалося зберегти за собою навіть після поразки під Перемишлем[32,с.73].

Дослідник М.М.Карамзін теж наголошував, що угорський король Гейза II, хоча і говорив, щоб князь Володимир “на словах віддав міста в Руській землі”, та особливого усердя у скорому вирішенні цього питання не прикладав. Наприклад, він міг домогтися віддачі негайно, однак цього не сталося. Із літописних

свідчень стає ясно, що король поспішав з укладенням миру, це очевидно тому, наголошував М.М.Карамзін, що візантійський імператор Мануїл загрожував війною чи вже вторгся в Угорщину. До угорського короля Гейзи II доходили слухи про наступ візантійського імператора Мануїла на Угорщину, в той час, коли всі військові сили Гейзи II були сковані Володимиром галицьким під Перемишлем. Очевидно, наголошував М.М.Карамзін, візантійський імператор Мануїл взнавши про укладення легкого миру для теж родича і союзника Володимира галицького, особливо не розвивав військової кампанії[19,с.307].

Візантійський імператор Мануїл I, як зауважував український дослідник Л.Махновець, часто нападав на Угорщину і відбирав порубіжні землі в Угорського королівства. Один раз він навіть загрожував взяттям угорської столиці Буди, тому переляк угорського короля цілком можна зрозуміти. У подальшому, внаслідок загрози візантійського імператора Мануїла I угорський король Гейза II не підтримував військових походів київського князя Із'яслава проти Володимира галицького відговорюючись: "у мене війна з цесарем, якщо буду вільний то прийду"[36,с.226].

Звертаючись в черговий раз за допомогою у 1152 році київський князь Із'яслав говорив королеві: "самого ми тебе не зовемо, тому що знаємо, що цесар проти тебе воює"[36,с.240]. Тому ми склоняємось до думки, що швидке укладання мирної угоди нічим необтяжливою для князя Володимира галицького, була загроза угорському королю від візантійського імператора Мануїла, який був з князем Володимиром галицьким не тільки в союзних відносинах, але й в родинних. Сестра князя Володимира галицького, княжна Ірина Володарівна була дружиною стрія імператора Мануїла, Ісаака Комнина, про що наголошував літописець "повели дівку Володареву, Ірину, за царевича за Олексича"[36,с.226].

Приблизно такої ж точки зору дотримується київський дослідник П.П.Толочко, який наголошує: "Немає сумніву, що на угорського короля Гейзу II справили враження дарунки князя Володимира галицького і він послухав порад своїх духовних і світських сановників. Напевно так воно і було, але не виключено, що в угорського короля були й важливіші причини, які змушували його швидше розпочати мирні переговори. Як свідчать джерела,

візантійський імператор Мануїл I вийшов з великим військом на допомогу родичу і союзнику і васалу, як це трактували в Костянтинополі, Візантійської імперії, Володимиру галицькому”. Перед королем була невизначість. Взяти Перемишль було неможливо, довготривала облога могла нічого не дати, а за цей час візантійський імператор Мануїл I міг раптово вдарити з другої сторони на Угорщину[43,с.133-135].

Одже, як бачимо Галичина часів князя Володимира галицька була зв’язана невід’ємно з політичними процесами, які проходили у тогочасній Центральній та Південній Європі[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

З’ясуємо в контексті галицької проблеми і візантійсько-угорські відносини. Як бачимо із свідчень джерел уже в 1149 році галицький князь Володимир мав з Угорським королівством досить ворожі відносини з другої сторони союзні з Візантійською імперією. Ряд джерел наголошують, що князь Володимир галицький зробив у підтримку походів візантійського імператора Мануїла I ряд вторгнень в Угорщину. Історики XIX ст. Д.Зубрицький, І.Шараневич, М.Карамзін вважали, що ці походи Володимир галицький робив під виглядом захистів інтересів на угорський престол Бориса Коломановича[19,с.307].

Київський дослідник П.П.Толочко вважає, що у військовий конфлікт між Візантійською імперією і Угорщиною був втягнутий на стороні Візантії, князь Володимир галицький. Візантійсько-угорське притистояння розпочалося із-за того, що Далмація, яка раніше знаходилася підданою Візантійської імперії перейшла під угорський протекторат. В осені 1151 року візантійський імператор Мануїл I вирушив з великим військом на Угорщину. Щоб прикрити пряму інтервенцію він сказав, що йде на Угорщиною з метою відновити на престолі Бориса Коломановича. З цією метою, як пише візантійський історик Кіннам, він поставив Бориса Коломановича полководцем значного візантійського підрозділу у складі якого перебувало багато угорців. Можна наголосити, що імператор Мануїл бажав замінити на угорському престолі ненависного йому короля Гейзу II, Борисом Коломановичем. В гіршому випадку Борисом можна було налякати Гейзу II і зробити його послухнішим у політичних відносинах з Візантійською імперією. Як засвідчує візантійський

літписець Кіннам внаслідок вторгнення великого візантійського війська Угорщина була сильно пограбована, угорський король не зміг організувати гідної відсічі, грізне військо Гейзи II, що так лякало галичан під Перемишлем було наголову розбите, сам угорський король Гейза II попросив в Візантії миру і згодився на усі умови візантійського імператора. Джерела наголошують, що 1152 року угорський король Гейза II незгоджуючись з рішеннями мирного договору з Візантійською імперією знову відновлював війну. Одна у 1154 та 1156 роках отримав від візантійського імператора Мануїла ряд тяжких поразок в яких візантійське військо наголову розгромило угорське. До кінця своїх днів, а тобто до 1162 року угорський король Гейза II внаслідок обтяжливого для Угорщини мирного договору, змушений був не тільки підтримувати дружні відносини щодо Візантії, але й передати останній всі спірні землі, включаючи й Далмацію [43,с.182-184].

Оскільки розгром Угорщини Візантією відбувся у 1151 році, а похід Гейзи II під Перемишль пройшов в 1152 році, загроза несподіваного удару по Угорщині з боку Візантії була реальною. Угорський король Гейза II тільки бажав чисто символічно задля збереження гідності, покарати князя Володимира галицького за знищене 12 тисячне військо, однак передання Галичини в руки великого князя київського Із'яслава не входила в його плани. Галицько-Суздальський союз підкріплений союзом з Візантією, був дієвим, і вразі знищення угорцями галицького князя Володимира наслідки для Угорщини з сторони Візантії могли бути найтрагічніші. І хоча боротьба під Перемишлем була жорстокою і здавалось би розбитий князь Володимир галицький тримав на пульсі всю ситуацію і контролював хід похід, в контексті політичних та військових подій в Центрально-Південній Європі, він зумів так змоделювати переговори, що кінець війни став для нього успішний [14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Попробуємо реконструювати події тих часів. Літописи зберегли майже стенографічні описи князівсько-королівських з'їздів, на яких вирішувалася доля переможеного Володимира галицького. Збереглись промови великого київського князя Із'яслава Мстиславовича, його сина Мстислава, а також промови і заклики угорського короля Гейзи II. Є проект мирного договору з

пропозицією визнати його князем Володимиром галицьким, є суперечки по проекту договору де видно позицію Гейзи II і Із'яслава. Відома й точка зору Володимира галицького, який як наголошує літописець: "на цьому всьому згодився і мав віддати усі захоплені ним раніше руські міста"[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Однак князь Володимир галицький визволившись вирішив зробити по іншому, оскільки політика галицького князя була обумовлена дотримання союзу з Візантійською імперією і Суздальським князем Юрієм, який був підкріплений і династичними шлюбами в першому випадку сестри князя Володимира Ірини з стрием візантійського імператора Іссаком і з другого боку сина Ярослава з дочкою суздальського князя Юрія, Ольгою[30,с.189-191].

Попробуємо проаналізувати в усіх дрібницях розвиток феодалної боротьби після укладення миру між угорським королем Гейзою II, Із'яславом київським та галицьким князем Володимиром згідно якого галицький князь Володимир був змушений негайно повернути "руські міста: Бужськ. Шумськ, Тихомль, Вигошів, і Гнойницю". Руський літопис так передає ці події:" І сказав король Володимирові - на цім цілуй хреста, що скільки ти взяв городів руських, то все тобі треба повернути і з Із'яславом перебувати і не відлучатися від нього ні в добрі ні в злі, а завше з ним бути. І на все це він з радістю згодився"[36,с.253].

"І прийшов Із'яслав до города Володимира, послав посадників своїх у городи, що про них цілував був хреста Володимир у Бужськ у Шумськ у Тихомль у Вигошів у Гнойницю, та не дав їх Володимир"[36,с. 254].

Дослідник В.М.Татішев вважав, що: "Володимир утвердивши мир під Перемишлем бажав одного виграти час, оскільки знав, що князь Юрій суздальський збирає військо для остаточного розгрому Із'яслава. В той же час коли посадники приїхали отримувати міста, він отримав вість із Ростова, що князь Юрій сват його, совокупив полки муромські, рязанські і полки усіх міст, що знаходяться між Доном і Волгою і Вятичів і виступив проти Із'яслава. За таких обставин князь Володимир галицький зразу забув про обіцянку королю і Із'яславу дану ним під

Перемишлем і почав готувати військо до походу в Київську землю”[41,с.40].

В цей же час київський князь Із’яслав послав в Галич посла свого Перта Бориславича, з грамотою, в якій нагадав галицькому князю Володимирові про мирну угоду після її утвердження в Перемишлі про не необхідність віддати міста. Руський літопис так описує ці події: ” І сказав йому Володимирові Із’яслав - Ти хреста оце нам обом з королем цілував на тім, що скільки Ти взяв Руської волості, то тобі треба все повернути. А ти сього не думав еси. Нині ж я сього не вспоминаю всього, але якщо ти маєш намір хресного цілування додержати і з нами обома бути, то поверни мої городи”. - І сказав Володимир Перту Бориславичу - ти скажи:” ти брате вибрав еси час проти мене і короля на мене привів еси. Але якщо буду я жив, то або голову зложу, або за себе одомщу. І як тільки Петро з’їхав з княжого двору, то Володимир пішов до божниці до святого Спаса на вечірню, тобто пішов галереєю, яка з’єднувала другий поверх князівського палацу з хорами церкви до божниці і тут побачив Петра, який поїхав, то поглузував над ним і сказав: ”Поїхав муж руський схопивши всі волості”, і це сказавши пішов він на хори. Одспіваши вечірню, Володимир таки пішов із божниці і коли був він на тім місці на сходах де ото поглузував над Петром він сказав”ой се хтось мене вдарив в плече”. Але тут його підхопили під руки і однесли його в горницю і поклали в окріп... І настав вечір і став Володимир знемагати вельми, а коли була пора спати, тоді Володимир Галицький представився”[36,с.257].

Мал 1. Руський літопис. Похорон князя Володимира Галицького.

Дослідник В.М.Татіщев так доповнює ці події: "Посол прийшовши всі повеління Володимиру виговорив і коли Володимир міст віддати не захотів положив перед ним грамоти. На все це Володимир послав таку відповідь: "Скажи брату мойому Із'яславу. Що все це він на мене вигадав і короля угорського на мене привів і волості мої розорив". Згадай княже, що король говорив. На те Володимир в гніві сказав:" король що хотів то говорив, а ти йди геть і передай князю своєму мої слова... Побачивши від'їзджуючого посла Володимир жартуючи сказав: "Оце Із'яславів посол забравши, усі волості йому повіз, посміявся над ним і пішов до божниці походу... Петро Бориславович виїхав із Галича і під вечір зупинився на ночівлю в Болшеві"[41,с.43].

Академік І.П.Крип'якевич так характеризує політичну ситуацію після того як князь Володимир галицький отримав повідомлення, що Юрій суздальський скоро прибуде під Київ. Він зібрав велике військо і напав на Волинь, Із'яслав який збирався в похід на Юрія, однак отримавши жакливу вість, що щойно вмираючий під Перемишлем від ран Володимир швидко ізцілювся і вторгся в Волинську землю. Із'яслав тоді відложив похід на князя суздальського і виступив на Волинь на Володимира, та не успів його наздогнати. В цей же час Володимир з великим полоном повернувся в Галич. Похід Володимира був зумовлений тим, щоб відволікти всі сили Із'яслава від Юрія і дати останньому переправитися з великим військом через Дніпро. Як бачимо князь Володимир галицький не тільки не повернув Із'яслові міст, але й ще завдав великого урону Волинській землі. Що ж до укладення миру і хрестоцілування, то він заявляв. Що його примусили силою. Із'яславу він відповідав, " що ти брати не об'явивши війни на мене прийшов, ще й короля на мене навів". За таких обставин князь Володимир галицький розірвав дипломатичні відносини з Із'яславом і вигнав його посла[21,с.76].

В цей же час князь суздальський Юрій Володимирович зібравши велике військо вирушив на Київ. Однак його похід в 1153 році був невдалий і йому прийшлося повернутись назад. В цей же час із заходу на Київ ішов галицький князь Володимир Володарович, який щопрада теж повернув. Воюючі сторони вважали перемирря тимчасовим, своєрідним дипломатичним прийомом, які були притаманні для середньовічної Європи і

сприяли перегрупуванню сил, однак після 1153 року, навіть після смерті такого визначного політично діяча, як князя Володимира Галицького, верх над киянами і волинянами почали брати галичани і суздальці, які відбили всі удари своїх ворогів і перейшли в наступ. Про це говорять і факти.

Так у 1155 році князь суздальський Юрій вигнав Мстислава з Пересопниці в Луцьк і з наступним галицьким князем, зятем Ярославом Володимировичем галицьким почав штурмувати останній. Опісля в 1157 році князь Юрій з зятем Ярославом утверджуються і в Києві[44, с.138].

Та це буде в майбутньому, а зараз в Галичі трагедія, якої не чекав ніхто, помер засновник Галицької держави, князь Володимир Володарович. До київського посла Петра Бориславовича, що перебував у Болшеві прибув гінець, який сповістив: "Поїдь князь тебе кличе. Петро приїхав і прибув на князівський двір. Тут з галереї другого поверху "сіней" палацу галицького князя назустріч йому зійшли князівські слуги всі в чорних плащах. Побачивши це Петро здивувався, що це могло би означати? Коли же він зійшов на галерею, то побачив сина померлого князя Ярослава Володимировича галицького сидячого на батьковому троні в чорному плащі і в чорній шапці. Всі галицькі бояри, воможі і рицарі були також в чоному. Боярину Петру поставили стілець і він сів. Новий галицький князь Ярослав же подивився на Петра і заплакав. Петро сидів і нічого не розумів і почав запитувати: "що це усе означає?". Йому відповіли, що цієї ночі бог узяв князя Володимира. Петро відповів, що цієї ночі коли я поїхав князь Володимир був повністю здоровий. Йому сказали, що щось ударило його в плече і від цього він занедужав і бог узяв його. Князь Ярослав же сказав Петру - військо батькове і його дружина вся у мене, хіба що тільки один ескадрон, поставлений у почесному рицарському караулі біля гробу його тай той у моїх руках..."[41,с.43].

Так відбулася перша зустріч Петра Бориславовича з князем Ярославом Володимировичем, тоді ще юним князем галицьким, а пізніше грізним Ярославом Осмомислом, який внаслідок клопіткої праці по зміцненню Галичини перетвориться у одного з наймогутніших володарів Центрально-Східної Європи[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

В Радзивілівському літописі, цій зустрічі присвячена мініатюра, на якій зображений Ярослав Осмомисл на троні в короні, герольд, мечник з заголеним мечем, є повідомлення про бояр рицарів. Все це в сукупності малює, наголошував дослідник Б.О.Рибаков, недостатньо вивчену галицьку державну організацію[35,с.163-165].

Як бачимо із вищесказаного, в розпалі феодальної війни помирає знаменитий галицький князь Володимир, засновник та володар великої Галицької держави від підніжжя Карпат до Дунайських гірл, чоловік мудрий, хоробрий, що урядував своєю молодю та могутньою Галицькою державою майже 30 років зі славою хороброго воїна, дипломата, господаря та державного діяча[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Могутність його в тому виражалася, що київські князі, щоб приборкати його змушені були напружати для цього всі сили Русі та іноземних володарів і то в багатьох випадках їх зусилля у війнах з князем Володимиром галицьким були даремними. Князь

Володимир Володарович був справжнім надхненником своєї справи. Незалежність для Галичини і перетворення останньої в могутню центрально-європейську державу було справою усього його життя. За для цього він негребував нічим ні військовими кампаніями ні тонкощами дипломатії[9,с.90].

Князь галицький Володимир був чоловік властолюбивий, досвідчений у військовому мистецтві і неумомимий у походах, при цьому, наголошував галицький дослідник І.Шараневич, далекоглядний політик. Він старався досягнути своєї цілі не тільки зброєю, яке й дипломатією. Завжди починаючи військову кампанію князь Володимир Галицький міряв свої сили з ворогами перед тим, як давати їм бій. Якщо їх не вистарчало, то він зв'язував свою силу з могутніми сусідніми князями, втручаючись у справи західних і східних сусідів. Ходив у військові походи, об'являв війни, ламав договори ставав союзником одних і тих же, як тільки небезпека починала загрожувати його власній Галицькій державі. Він любив та плекав, своїми руками створену, Галицьку державу, він жив во ім'я неї, во ім'я її майбутнього і був її дійсно першим, як виразився угорський король Гейза II: "Великим Галицьким князем"[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Князь Володимир галицький, що з'єднав в одне ціле княжіння від Карпат до витоків Дунаю, вартий поваги, як державець, який перший в стародавній Русі-Україні, внаслідок впливу західно-європейських кран, передусім сусідньої Угорщини та Польщі, утвердив в Галичині передачу престолонаслідування по західно-європейському зразку, від батька до сина. Раптово створивши Галицьку державу, раптово померши, він раптово передав її в фазі найбільшої політичної могутності, в міцні та надійні руки, ще більш знаменитого свого єдиного сина, майбутнього великого князя Галичини, Ярослава, який привів її до повної політичної незалежності та економічного розквіту[45,с.44-45; 32, с.73-74].

Князь Володимир Володарович галицький, наголошував академік І.П.Крип'якевич, був людиною талановитою і заповзятою. З великою енергією він здійснював з'єднання прикарпатських та подністровських князівств навколо себе. Така діяльність не могла пропасти даремно й вона кристалізувалася у вигляді Галицького князівства. Його планам сприяло й те, що інші князі скоро померли і він залишився спадкоємцем їхніх князівств [22,с.72-76].

У проведенні своїх політичних заходів князь Володимир галицький був безоглядний, готовий ламати договори, тільки щоб зберегти своє Галицьке князівство та територіальні та матеріальні надбання. Основною силою, на яку він опирався, були галицькі бояри, що складали його сеньйоріальну раду і очолювали його військово-адміністративні округи, тримали всі найвищі посади в війську, складали першу Галицьку Раду-Сенат. Він зумів своєю ідеологією сприяти розбудові Галицької держави, об'єднати навколо себе, як торгово-ремісничу і купецьку знать так і міські громади, які теж служили його планам і задумам в розбудові могутньої Галицької держави. Ним було встановлено нову столицю великої держави, стародавнє місто Галич, від якого дуже швидко назва Галичина, поширилася на всю територію від Карпат до Подунав'я. І дійсно, вибір в користь столиці Галича був як політично, так і економічно вірний. Всі попередні столиці Перемишль, Звенигород в яких князував в різні часи Володимир галицький були більш уразливими щодо раптового нападу на них. Інша справа - Галич, який стояв у середині держави,

символізуючи своєю серединністю її єдину силу і зрічність управління[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Однак вступивши в Галич князь Володимир зустрівся там з місцевою опозицією, яка повстала проти нього і яку знищив за допомогою бояр та війська[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Зовнішньополітичне становище Галичини у час правління князя Володимира було стабільне, хоча Галичина була стиснута з усіх сторін: Угорщиною, Польщею, Волинським та Київським князівствами, з півдня половцями, однак внаслідок економічного розвитку та політичної єдності, гнучкої дипломатії, яку застосовував князь Володимир Володарович до своїх ворогів, сильної військово-політичної організації, Галичина, зуміла протистояти всім ворогам її єдності[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

В цей же час, перебуваючи в такому становищі, князь Володимир галицький проводив обережну і цілеспрямовану політику, укладав потрібні і корисні союзи. В цілому політика князя Володимира галицького носила мирний характер, та не дивлячись на те в останні десятиліття свого правління він змушений був постійно відбиватися від агресивних сусідів, які нападали на Галичину з різних сторін. Його довготривалий союз з князем Юрієм суздальським був скріплений шлюбом сина Ярослава і його дочки Ольги, що дало йому територіальні надбання: Погоринські міста, Прилуцьку та Бужську землі, на сході, які він утримував до кінця свого життя і передав у спадок своєму єдиному сину Ярославу Володимировичу. Всі ці надбані землі в епоху князя Володимира галицького в подальшому вплились в політичну та етнічну етноструктуру Галичини[14,с.31-62; с.5-119; с.32].

Князь Володимир Володарович був справжнім творцем Галицької держави, він своєю розумною політикою, яка складається з подвигів усього його життя, зумів утвердитись і в Подунав'ї і на Волині, кристалізувати з різних племінних об'єднань одну галицьку народність, яка і сьогодні в рамках незалежної Української держави відома в усій Європі під назвою - Галичина, а народ, як Галичани[21,с.72-76; 22, с.72-76].

Володимир галицькому вдалося перебороти не тільки князів, але й місцевих галицьких бояр та торгово-ремісничу знать Галича, щоб утвердитися в місті. Тому політика його як

внутрішня так і зовнішня була зухвала, безоглядна, підчинена одній меті, приведення щойно утвореної Галичини до європейського визнання, як окремої європейської держави, для якої князь Володимир галицький робив все швидко задля її розквіту й могутності[17,с.407-408].

Князь Володимир галицький, наголошував дослідник О.М.Рапов, помер в лютому 1153 року, залишивши у спадок сину князю Ярославу велику Галицьку державу, що простягалася від верхів'я Сана і Горині до Пониззя Дністра та Дунаю, де на сході його могутня Галицька держава включала також в себе такі стратегічні торгово-ремісничі центри як Бужськ, Шумськ, Тихомль Вигоші, Гнойницю та інші, які він в тяжкій боротьбі, за допомогою могутньої галицької військової організації зберіг за Галичиною[19,с.295].

Смерть князя Володимира галицького кардинально не змінювала політичне становище Галичини, його молодий син, єдиний спадкоємиць галицького престолу, князь Ярослав, підтриманий боярами та громадами галицьких міст став наступним законним володарем Галицької держави[14,с.31-62; с.32-33].

Руський літопис яскраво передає все оточення юного князя Ярослава під час траурних днів у час прощання галичан з засновником Галичини, князем Володимиром Володаровичем, в основному це, основні дорадники князя, галицькі бояри, воєначальники та кращі люди галицьких міст. Як бачимо із літописного свідчення великі галицькі бояри, як наголошують угорські джерела: “галицькі принци і барони” які були власниками великих міст, містечок, великих земельних латифундій, були основними дорадниками юного князя Ярослава у цей час. Можна наголосити, що князь Ярослав в цей скрутний час був повністю підтриманий боярами, оскільки положення галицького боярства у XII столітті, як правлячої еліти Галичини було значне, вони склали основну велику галицьку раду(Senat) при галицькому князю, були, як наголошували угорські джерела: “ділчними баронами, принцами Галицької держави”[39,с.25-26].

В цей час галицькі бояри були найбільшими земельними власниками в Галичині і одночасно значними військовими

полководцями-воєводами дружинниками галицького князя [31, с.6].

Цілком очевидно, що Бужська земля і Погоринські міста теж були віддані князем Володимиром в управління галицьким боярам. Власне вони галицькі вельможі (бояри) так дорадили князя, що він відмовив київському князю Із'яславу, сказавши, що: "всю Галицьку землю батько передав мені у спадок цілою..." [19, с.310].

У висновок першого розділу праці наголосимо, що стосується питання подальших після смерті князя Володимира Галицького у 1153 році політичних взаємовідносин між Галичиною і Київщиною, то ми бачимо їх із відповіді князя Ярослава і бояр київському послу: "Ми не хочимо тим князю своєму урона нанести, та положившись на Бога, будемо його з усіма нашими силами і можливостями захищати допоки Бог ізволить..." [36, с.257-258].

Галицькі мужі за ці території оголосили війну Києву, а під час битви, сказали князю своєму Ярославу: "Ти молодий еси, поїдь но звідси і на нас дивись, оскільки нас отець твій кормив і любив, то волимо ми за отця твого честь і за твою, голови свої готові зложити. І ще додали вони, кажучи князю своєму. Ти в нас князь один еси, якщо тобі що станеться, то що нам діяти? А хто з нас буде жив, то прибіжить до тебе і тоді ми запремося в городі з тобою. І так одіслали вони князя свого, а самі поїхали битися..." [36, с.260].

Таким чином, вищевикладеним у першому розділі завершуємо дослідження з історії політичного, економічного та етнічного становлення Галицької держави, яке відбулось згідно свідчень Руського літопису в 1141 році.

З гідно з аналізу джерел та висновків вчених організація політичного, етнічного, економічного та культурно-релігійного життя в Прикарпатті та Подністров'ї у 30-50 роках XII століття пов'язується з життям та енергійною діяльністю князя Володимира Володаровича галицького, який силою свого характеру, та силою своєї військово-політичної організації заклав фундаменти Галицької держави [14, с.31-62; с.5-119; с.32].

Раптова смерть князя Володимира Галицького у лютому 1153 року уже не могла змінити цієї природньо-кристалізованої та

гармонійно-злученої етно-структури Карпат, Прикарпаття та Подністров'я, яку ми проглядаємо у ранішому військово-політичному об'єднанні на цих територіях у V-X століттях, відомої із джерел як “Велика чи Біла Хорватія”, яка і була тим могутнім носієм монолітної політичної та військової культури, яку бачимо у відновленій у середині XII століття князем Володимиром Володаровичем, Галичині[1,с.2-10; 3, с.375-376; с.5-6].

Внаслідок послідовних дій за період правління енергійних князів Ростиславої династії в XI перші половині XII століття князівства Прикарпаття та Подністров'я продовжували набирати сили і бути зростаючим та добреорганізованим політичним, економічним та етнічним цілим, де політичні, економічні, військові та культурно-релігійні процеси привели до утворення та кристалізації енергійним князем Володимиром Володаровичем історично-політичного, етнічного, економічного та культурно-релігійного феномена, Галицької держави XII століття, етнічні витоки та державно-політичні процеси якої є предметом подальшого дослідження[14,с.31-62; с.5-119; с.32; 11, с.8-42].

Список використаних джерел та літератури:

1. Ауліх В.В. "Із історії Галицької землі V-X ст." - В кн. Київська Русь. Культура, традиції. - К., 1982.
  2. Александров Д.Н. Южная, Юго - Западная и Центральная Русь и образование Литовского государства. - М., 1994.
  3. Багрянородний К. Об управлении империей. - М., 1989.
Тимошук Б.А. Восточнославянская община VI-X века. - М., 1991.
  4. Голубовский П.В. История Северной земли до пол. XIV в. - К., 1881.
  5. Греков Б.Д. Революция в Новгороде Великом в XII веке. Учёные записки Института Истории Российской асоциации НИИ общественных наук. - М., 1921. - Т.IV.
  6. Дашкевич Н.П. Грамота князя Ивана Ростиславовича Берладника 1134 г. Сб. по истории права, посвящённый М.Ф.Владимирову-Буданову. - Киев, 1904.
  7. Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкого по русским и иностранным известиям. - К., 1873.
  8. Зубрицкий Д. История Галицко-Русского княжества. - Львов, 1852.- Ч.I.
  9. Зубрицкий Д. История Галицко-Русского княжества. - Львов, 1852.- Ч.II.
  10. Ідзьо В.С. Стародавній Перемишль (IX-XII). - Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т.IV.
  11. Ідзьо Віктор. Галицька держава-процеси етнотворення і становлення (III- II ст). - Львів "Камула", 2005.
  12. Ідзьо В.С. Кельти-галати - фундатори Галичини. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1997. - №2.
  13. Ідзьо В.С. Роль боярства в Українській державі в XIII ст. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1998. - №6.
  14. Ідзьо В.С. Князь Володимир Володарович - фундатор Галичини. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2004. - Т.V.
- Ідзьо Віктор. Володимир, князь Галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег(1141-1153рр.)". - Івано-Франківськ "Сімік", 2012р. - 120с.

- Гординський Л., Зінчипшин І. Мандрівка по Теревовлі і Теревовлянщині. - Львів, 1998.
15. Ідзьо В. Галицьке Євангеліє як мовна, літературна та історична пам'ятка 1144 року. Українознавець. - Львів, 2007. - Ч. V.
16. Исаевич Я.Д. Культура Галицко-Волынской Руси. Вопросы Истории. - М., 1973. - №1.
17. История Украинской ССР. - К., 1981. - Т. I.
18. Карамзин М.Н. История государства Российского. - М., 1988. - Т. I.
19. Карамзин М.Н. История государства Российского. - М., 1993. - Т. I - II.
20. Котляр Н.Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси IX-XIII вв. - К., 1985.
21. Крипякевич І.П. Галицько-Волинське князівство. - К., 1984.
22. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. Видання друге. - Львів, 1991.
23. Линниченко И. Взаимные отношения Руси и Польши до начала пол. XIV столетия. - К., 1884.
24. Лонгинов А.В. Червенские города. - Варшава, 1885.
25. Насонов А.Н. "Русская земля" и образования территории Древнерусского государства. - М., Изд-во АН СССР, 1950.
26. Очерки истории СССР IX-XIII вв. - М., 1953.
27. Партицький О. Старинна історія Галичини. - Львів, 1884.
28. Патерик Печерского монастыря. - Спб., 1911.
29. Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. - М., 1950.
30. Пашуто В.Т. Внешняя политика древней Руси. - М., 1968.
31. Пашин С.С. Боярство и зависимое население Галицкой (Червоной) Руси XI-XV вв. Автореферат диссертации на соискание кандидата исторических наук. - Ленинград, 1986.
32. Рапов О.М. Княжеские владения на Руси в X - первой половине XIII века. - М., 1977.
33. Роппорт П.А. Военное зодчество западно-русских земель X-XIV вв. - Л., 1967.
34. Рыбаков Б.А. "Слово о полку Игореве" и его современники. - М., 1971.

35. Рыбаков Б.А. Пётр Бориславич.” Поиск автора Слова о полку Игореве”. - М., 1991.
36. Руський літопис. - К., 1989.
37. Славянские древности. - К., 1980.
38. Соловьёв С.М. Сочинения. - М., 1988 - Т. II.
39. Софроненко К.А. Общественно - политический строй Галицко - Волынской Руси. - М., 1955.
40. Татищев В.Н. История Российская. - М., 1963. - Т. II.
41. Татищев В.Н. История Российская. М., 1963. - Т. III.
42. Толочко П. Древняя Русь. - К., 1987.
43. Толочко П.П. Историчні портрети. - К., 1990.
44. Фроянов И.Я., Дворниченко А.Ю. Города-государства древней Руси. - Л., 1988.
45. Шараневич И. История Галицко-Волынской Руси. - Львов, 1863.
46. Янин В.Л. Очерки комплексного источниковедения. - М., 1977.
47. Anonum Belas Regis Notarii de gestis Hungarorum liber 2; De civitatibus Lodameria et Galicia. - Scriptorum rerum Hungaricarum. - Budapestini, 1937. - Т. I.
48. Archaeologia Hungarica. - Budapest, 1937. - Т. 21.
Руський літопис. - К. 1989.
49. Dlugosz Jn. Opera omnia. - Cracovie, 1873.

Розділ II

Ярослав, князь галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег(1153-1187рр.)

Зовнішньополітичне становище Галичини у час початку правління князя Ярослава Володимировича було не стабільне. Галичина була стиснута з усіх сторін Угорщиною, Польщею, Волинським та Київським князівствами. Перебуваючи в такому становищі молодий галицький князь Ярослав Володимирович почав проводити обережну і цілеспрямовану політику, укладаючи потрібні і корисні віськово-політичні союзи[14,с.31-62; с.5-60].

Слід наголосити, що діяльність князя Ярослава Володимировича чітко фіксується за сукупністю проаналізованих свідчень джерел, які доповнюються свідченнями археологічної науки[14,с.31-62; с.5-60].

За таких обставин прослідкуємо час народження та історію політичного сходження князя Ярослава Володимировича галицького[1,с.2-10].

Ярослав Володимирович галицький був законним сином творителя Галицької держави, великого галицького князя Володимира Володаровича та дочки угорського короля Коломана I, принцеси Софії. Історики вважають, що мати Ярослава Володимировича, угорська принцеса Софія була дуже освіченою, знала багато мов, оскільки вона була дочкою найосвіченішого угорського короля, який був відомий в Європі на прізвище "Кальман-книжник". Автор цього дослідження робить припущення, що власне вона, як посаг привезла з собою в Перемишль, стару столицю Галичини, знамените Галицьке євангеліє, яке очевидно було у бібліотеці велико-моравських князів, яку захопили прийшли угри і яке разом з іншими цінними книгами було в бібліотеці її батька короля Коломана. В історичній науці, це євангеліє відоме, як Галицьке, воно іменується першому записі у ньому під 1144 роком[6,с.71- 87; 22, с.172].

Точної дати народження Ярослава Володимировича, Галицького джерела нам не подають. Подають тільки точну дату смерті - 1 жовтня 1187 року[6,с.219].

Однак, джерела фіксують точну дату одруження його батька Володимира Володаровича з угорською прицесою Софією у 1132 році. За таких обставин можемо припустити, що княжич Ярослав народився у 1132-1133 роках. Таке припущення нам дає право наголошувати точна дата одруження Ярослава з дочкою у той час великого київського князя Юрія Володимировича “довгорукого”, княжною Ольгою - 1150 рік[14,с.31-62; с.5-60].

Як наголошує Руський літопис, князь Володимир галицький бачучи могутність князя Юрія суздальського у 1149-1150 роках укладає з ним військово-політичний союз, внаслідок якого, фактично в 1150 році фактично посаджує князя Юрія суздальського на великокнязівський київський престол. Тільки після того, як Юрій став великим київським князем у 1150 році цей союз був скріплений династичним шлюбом, одруженням сина Ярослава на дочці Юрія Ользі, тоді вже дочці великого київського князя. Руський літопис наголошує, що одруження Ярослава та Ольги відбулося в 1150 році: ”оддав Юрій дочку свою за Святославовича за Олега, а другу Ольгу за Володимировича за Ярослава в Галич”[22,с.229].

Таким чином між шлюбом князя Володимира галицького з угорською принцесою Софією (1132р.) та народженням Ярослава Володимировича в кінці 1132 чи на початку 1133 року і одруженням з київською княжною, дочкою великого київського князя Юрія “ довгорукого ” з 1150 року Ольгою Юрьівною, яке відбулося у 1150 році, відбулось тоді, коли Ярославу Володимировичу виповнилося 18 років[14,с.31-62; с.5-60].

Отже князь Ярослав Володимирович одружився зразу ж як тільки став повнолітнім князем. Таким чином в час раптової смерті його батька галицького князя Володимира Володаровича у 1153 році йому було біля 23 років, він був одружений законним шлюбом, що робило його повноправним володарем Галицької держави з точки зору феодального права, традиції та християнського релігійного віровчення[14,с.31-62; с.5-60].

Таким чином, довготривалий союз з великим київським князем Юрієм і водночас князем суздальським був скріплений шлюбом з його дочкою Ольгою, що надало його батьку і в подальшому і сину, новому князю Ярославу великі територіальні надбання: Погоринські міста і Бужську землю, які можливо вони отримали,

як приданне “віно” за князівною Ольгою Юрьівною, що було в традиції великих київських князів. Ці землі, які князь Ярослав Володимирович утримував по смерті свого батька князя Володимира він зберіг в територіальній цілісності Галицької держави до кінця свого життя[14,с.31-62; с.5-60].

Таким чином із перших літописних свідчень ми бачимо, що князь Ярослав Володимирович галицький був справжнім продовжувачем розбудови Галицької держави, він своє розумною політикою, яка складається з подвигів усього його життя, зумів остаточно утвердитись в Подунав'ї і на Волині, розвинути з різних племінних об'єднань, одну Галицьку народність, яка і сьогодні в рамках незалежної Української держави відома в усій Європі під назвою - Галичина[10,с.72-76; 11, с.52-55].

Князю Ярославу Володимировичу, вдалося перебороти не тільки князів, але й місцевих галицьких бояр та торгово-ремісничу знать Галича, щоб утвердитися у ньому. Тому політика його як внутрішня так і зовнішня була свавільна, безоглядна, підчинена одній меті, приведення щойно утвореної Галичини до європейського визнання, як окремої європейської держави, яка перебувала під час його правління у розквіті і могутності[7,с.407-408].

В лютому 1153 року, князь Ярослав галицький з рук раптово померлого батька великого галицького князя Володимира Володаровича отримав велику та могутню Галицьку державу, що простягалася від верхів'я Сана і Горині до Пониззя Дністра та Дунаю, де на сході його держава включала також в себе такі стратегічні торгово-ремісничі центри як Бужськ, Шумськ, Тихомль Вигоші, Гнойницю та інші, які він в тяжкій боротьбі зберіг за Галичиною[19,с.73].

Раптова смерть князя Володимира галицького кардинально не змінювала політичне її становище, молодий князь Ярослав знав як йому бути у скрутній ситуації, що засвідчено його слозами по померлому батьку. Він бачив, як його батько зухвало поведився з послом і поспішив дипломатично загладити враження залишене вже покійним батьком Володимиром. Однак із свідчень літопису в якому князь Ярослав признає васалітет щодо князя Із'яслава київського ми не знаходимо ніде, що князь Ярослав галицький згоджується негайно віддати Погоринські міста. В цьому ми

бачимо розумну дипломатію молодого князя Ярослава. За таких обставин, можна наголосити, що посол, який приїхав від київського князя, Петро Бориславович поїхав до Києва з рішенням князя Ярослава досить компромісним - з васалітетом, але без Бужьська і Погоринських міст, що фактично зводило до нуля сам васалітет, а отже про віддання міст не могло бути і мови [23,с.470].

Характерно, що це перший розумний політичний крок юного князя Ярослава Володимировича. Літопис яскраво розповідає про все оточення князя Ярослава галицького під час траурних днів під час прощання галичан з великим галицьким князем Володимиром, в основному це, всі галицькі бояри, воєначальники галицького війська, представники регіональних князівських центрів та кращі люди міста Галича, які і були основними дорадниками молодого князя Ярослава у цей час. Можна наголосити, що князь Ярослав в цей скрутний час був повністю у волі могутніх галицьких бояр. Положення галицького боярства у XII столітті, як правлячої еліти Галичини було значне, вони склали основну велику галицьку раду-думу-senat при галицькому князю[5,с.46-54; 24, с.25-25]. В цей час галицькі (принци, барони), як називають їх угорські джерела, галицькі магнати - польські джерела, були значними дружинниками князя. Цілком очевидно, що Бужьська земля і Погоринські міста теж були віддані князем Володимиром в управління галицьким боярам[6,с.71-87].

Російський дослідник М.М.Карамзін наголошував, що після першого посольства після смерті галицького князя Володимира, київський великий князь Із'яслав послав друге посольство в Галич. Князь Із'яслав наголошував, щоб князь Ярослав доказав істинність дружби і повернув міста в Київській землі. Та галицькі вельможі (бояри) так дорадили князя Ярослава, що він відмовив Із'яславу, сказавши, що: ” цю всю Галицьку землю батько передав мені”[8,с.310; 18, с.6].

Галицький дослідник XIX століття Д.Зубрицький вважав, що молодий володар не знав як йому поступити, тільки щоб зберегти мир і єдність своєї Галицької держави. В один момент він був уже готовий відати всі захоплені його батьком Володимиром міста, та галицькі бояри сказали своєму володарю: ” що будуть

усі його честь захищати і міст не дадуть”. Руський літопис так зображує відповідь князя Ярослава і галицьких бояр київському послу: ”Ми не хочимо тим князю своєму урона нанести, та положившись на Бога, будемо його з усіма нашими силами і можливостями захищати допоки Бог ізволить”[22,с.257-258].

З однієї сторони благородне бажання боярства захищати свого князя яскраво підкреслювало, що власне вони, бояри, становили основний панівний клас в Галичині, а з другої, був кинутий зухвалий виклик великому київському князю Із’яславу і йому нічого не залишалося як внаслідок переможної війни схилити галицького Ярослава до передання Погоринських міст[14,с.31-62; с.5-60].

Київський князь Із’яслав зрозумів, що васалітет Ярослава галицького, це той самий васалітет, який сповідував його батько Володимир, а отже князь Ярослав фактично продовжує політику свого батька Володимира галицького. За таких обставин київський велкий князь Із’яслав вибрався походом в Галичину [4,с.178-197].

Руський літопис так розповідає про ці події: ” У цім же році (1153р.) Із’яслав Мстиславович почав готуватися на Ярослава Володимировича до Галича. І коли було три неділі до м’яниць то рушив Із’яслав на Галич. На другий день Феодорової неділі у вівторок перейшов він ріку Серет, а сам пішов до города Теробовля. А ввечері була вість Ярославу галицькому, що Із’яслав іде до Теробовля. І це почувши Ярослав пішовши через ріку Слов до Теробовля, та не встиг до бродів. Із’яслав перейшов був до них галичан ріку Серет, а сторожі ж Із’яславоі побачивши полки галицькі і примчали і розповіли про них Із’яславу. Із’яслав же тоді приготував полки свої рушив на супроти. І коли були вони ото один поблизу одного, то Бог розігнав млу і прояснив. І таким чином стали війська супроти дивлячись одні на одних. Галицькі мужі ж почали мовити князю своєму Ярославу: ”Ти молодий еси, поїдь но звідси і на нас дивись, оскільки нас отець твій кормив і любив, то волимо ми за отця твого честь і за твою голови свої зложити. І ще додали вони, кажучи князю своєму. Ти нас в нас князь один еси, якщо тобі що станеться, то що нам діяти? А хто з нас буде жив, то прибіжить до тебе і тоді ми запремося в городі з тобою. І так

одіслали вони князя свого, а самі поїхали битися. І зступилися полки і була січа люта і билися вони од полудня до вечора і настало серед них замішання і не знали воникотрі побідили. Із'яслав гонив галичан, а брати його повтікали. Бо тоді побіг Святополк Мстиславович, володимирський князь, а у слід за ним Володимир Мстиславович і Мстислав Із'яславович. Із'яслав тут же і став на бойовищі на ніч, а галичани відійшли тоді в свій город Теревовль. Із'яслав бо захопив був галицьких мужів, а галичани захопили Із'яславових в розвідці. І зостався Із'яслав з невеликою дружиною на бойовищі і поставив він стяги галицькі і пішли галичани під свої стяги і захопили вої Із'яслава безліч колодників. На ту же ніч убоявшись, що він зовсім був з малою дружиною на бойовищі Із'яслав сказав: Аби не зібралися вони на нас із города, бо колодників було більше ніж його дружинників. І побачив він множество колодників галичаї і тоді повелів, рубати їх, а ліпших мужів з собою забрав. А на другий день Із'яслав Мстиславович пішов в Київ. Був же плач великий по усій Галицькій землі”[22,с.260].

Російський дослідник В.М.Татіщев, опираючись на недійшовші джерела, так званий “Галицький літопис XIIIстотліття”, так подає картину вищеописаних подій: ” На друге посольство Із'яслава бояри галицькі відповіли, щоби нині Із'яслав Ярослава, як людину у війнах недосвічену залишив у спокою, краще було б щоби Із'яслав з'їхався з Ярославом і вчинив з ним новий договір. Із'яслав же чуючи цю незрозумілу відповідь, і розуміючи, що вони хочуть виграти час і більше війська зібрати і Угорщину від союзу з ним відірвати швидко зібравши війська виступив в похід і маршем підійшов до Теревовля”[14,с.31-62; с.5-60].

Дальше В.М.Татіщев використав, якісь невідомі Із'яславові джерела і розповідає про вилаштування військ перед боєм: ” Він велів полкам озброїтися і розставив їх так. Сам із киянами і чорними клубуками став в середині проти галичан, на правому фланзі поставив братів Святополка, Володимира, проти болгар на лівому фланзі сина Мстислава з переяславцями і Вячеславовим полком. І так полки стояли одні проти одних і ніхто битви не починав. Галицькі вельможі стали казати Ярославу. Ти княже молодий, виїдь з полків і стань на зручне місце і дивись, як ми будемо керувати і битися, ти будеш нам як отець. Отець бо твій

нас любив і обдаровував, оце ми хочемо за твою честь і користь захищати не жаліючи животів наших. Ти у нас один і якщо тобі що небудь станеться, то ми усі будем, як вівці без пастиря, нас же хоча тисячу поб'ють військо тим не убавиться і ти з часом нове зібрати зможеш. Того раді іди стань біля граду взявши своїх дворових, а ми будемо з Із'славом битися і хто з нас живий буде то дальше тобі служити буде. Так Ярослав їх послухав і став позаду на три перестріли на високому місці. Тоді почалася битва жорстока, ні одні ні другі один одному не уступали аж до самого вечора і була велика сум'ятиця. Галичани спочатку розбили праве Із'яславове крило, а потім і ліве, Із'слав в середині багато галицької піхоти порубав, і болгар впало, а галичани також гонячись за Із'славом багато його людей полонили і привели в Теробовль. При всьому тяжкому становищі, що сталося після битви, втеча Із'слава з поля бою, наголошує В.М.Татіщев, яскраво говорить, що битву під Теробовлем виграла галичани, які заставили київського князя з соромом втікати в Київ, так і не отримавши Погоринських міст"[25,с.46 - 47].

Дещо інакше доповнює картину бою і значення бою під Теробовлем Ніконовський літопис. Як наголошує це джерело, щоб сховати сором поразки князь Із'слав і кияни, яких як говорить Руський літопис залишилося дуже мало після битви, кияни поспіхом побігли до Києва, оскільки битва була для них нещаслива. Ніконовський літопис прямо говорить: "Битва була для Із'слава нещаслива і галичани піймавши київських мужів Із'славих, бояр і воєвод і нарочитих людей і відвезли їх в Галич"[14,с.97; с.222].

Таким чином в січні 1154 року київський князь Із'слав, вирішивши силою зброї приборкати Галичину й молодого князя Ярослава отримав повне фіаско. Як наголошує літописець київський князь Із'слав довго готувався до битви з галичанами і накінець 16 лютого київське військо зійшлося під Теробовлем з галицьким і в кровопролитній битві, яка проходила до самого вечора отримав жорстоку поразку. Не допоміг навіть обман. Побачивши, що усі князі, які були з ним в поході розгромлені і повтікали з поля бою він, розуміючи, що на наступний день буде остаточно розгромлений вночі втік з поля бою в Київ, що й засвідчив і Київський літопис[14,с.31-62; с.5-60].

Київський історик П.П.Толочко, який вважає, що київському князю Із'яславу, який залишився на полі бою змолою дружиною нічого не залишалося, як вночі покинути Галичину, оскільки він розумів, що велике військо галичан на ранок знову вийде битися і побачить, що війська у Із'яслава вже немає[26,с.151].

Галицький дослідник XIX століття І.Шараневич наголошує, що зібравшись в Тереховлі галичани збиралися на ранок на битву, щоб відбити полонених. Взнавши це київський князь Із'яслав вирішив нелюдським методом умертвити полонених, а сам втік у Київ[28,с.45-46].

Характерно що вчений В.М.Татищев подає нам розміщення військ з обох сторін. На правому крилі, за свідченням літопису, який був у розпорядженні В.М.Татищева, стояли болгари проти волинян, в центрі галичани проти киян, на лівому фланзі галицьких військ стояли берладські полки проти чернігівців [25,с.46], а це значить що Дунайські міста і болгари, як васали галицького князя Ярослава теж ось уже у друге після Перемишльської битви склали частину галицького війська. Таким чином, як бачимо із проаналізованих свідчень київський князь Із'яслав втечею спасся із програної ним битви, ганебно і підступно спочатку захопивши, а потім умертвивши галицьких воїнів. Із свідчень ми бачимо, що київський князь Із'яслав не досяг своєї мети в Галичині, оскільки князь Ярослав не віддав Погоринських міст. Дослідник О.М.Рапов з цього приводу наголошував: "Київський князь Із'яслав Мстиславович вимагав від галицького князя Ярослава Володимировича міста: Бужськ, Шумськ, Тихомль, Вигошів, Гнойницю, якими володів ще його батько галицький князь Володимир. Та князь Ярослав, за дорадою галицьких бояр вирішив міст не віддавати і дати військовий відпір київському князю Із'яславу за допомогою галицької військової сили, як висловились бояри мусимо: "відстояти честь свого князя, бо батько його їх бояр любив і обдаровував і вони готові за його честь і за честь князя Ярослава голови свої зложити..."[19,с.75].

В цей же час галичани зуміли примирити з собою угорського короля, подружити його з молодим галицьким володарем Ярославом, немало роль у цьому зіграла "княгиня Володимирова Софія", рідна сестра угорського короля Гейзи II і мати Ярослава

Володимировича, так що в Теробовлянській битві військ Угорського королівства, як союзника Києва, вже не було. У подальшому протистоння між князем Ярославом галицьким та Із'яславом київським із-за Погоринських міст, закінчилося повною катастрофою для київського князя. Літописець наголошує: "Коли Із'яслав прийшов до Погорині, то Ярослав теж прийшов з своїм військом, що змусило Із'яслава відійти на Серет до Теробовлі"[22,с.259].

Таким чином, як наголошує Ніконовський літопис, протистояння кнізів Із'яслава і Ярослава закінчилося тим, що: "що галичани піймали київських мужів Із'яславових, бояр і воевод і нарочитих людей і відвели їх у Галич"[14,с.117; с.222; с.5-60]. Так безславно закінчилися походи київського князя Із'яслава у західному напрямку з метою підчинити Галицьку державу, хоча руський літописець всіляко намагається виправдати всі негативні наслідки як внутрішньої так і зовнішньої політики великого київського князя Із'яслава[14,с.31-62; с.5-60].

З цього приводу дослідник Д.Зубприцький зауважував: "Незрозуміло чому руський літописець ставить князя Із'яслава Мстиславовича в один ряд з найвидатнішими діячами Русі-України і приписує йому доблесті, які ми зовсім в нього не бачимо. На нашу думку був він властолюбивий, користолюбивий, свавільний не шляхетний, про що може говорити, що він заволодів великокнязівським тронем своїх стрійв принизивши гідність останніх. Він один із перших розпочав традицію наведення угрів, ляхів та половців на Русь і втручання останніх у її внутрішні справи. Він інтриган розірвав традиційні відносини на Русі і фактично утворив із неї окремі держави в тому числі: Суздальську і Галицьку"[18,с.92-93].

Таким чином після теробовлянської битви Галицька держава фактично залишилася поза сферою впливу Києва. Санкт-Петербурзькі вчені І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко вважають, що після Теробовлянської битви молодий галицький князь Ярослав зайняв могутні позиції в Центрально-Східній Європі. У Галичині продовжилось торгово-економічне та політичне зростання яке концентрувалося владою князя та боярського управління. Після теробовлянської битви, наголошують

дослідники, Київ був уже не той що раніше, сили його внаслідок зтяжних феодальних воєн ослабли[14,с.31-62; с.5-60].

Друга справа Галич, який у своїй внутрішньополітичній і зовнішньополітичній діяльності притримувався нетралітету, князі якого зірко слідували щоб зміцнювати одночасно як економічну так і політичну могутність. Все це об'легшувалося тим, що Галичина перейшла на центрально-європейську систему престолонаслідування, у якій влада спадково передавалася від батька до сина, тобто Галичина прийняла угорську модель державного управління[27,с.173-183].

Все це потребувало концентрації влади в одних руках на усій великій території і відповідно велику кількість урядників, які б могли могутньо представляти на місцях владу галицького князя. Такі виконавці і водночасно володарі великих областей були, це галицькі бояри, які суміщали водночас владу адміністративних намісників і воєводами великих військових загонів і які усвідомлювали, що їх влада без влади князя, як володаря усієї Галицької держави неможлива, ось на думку О.М.Рапова, основні причини, що привели до повного відокремлення Галицького князівства від Київської Русі і перетворення його в самостійну Галицьку державу[19,с.73-74].

Ось таку спадщину отримав князь Ярослав Володимирович галицький по смерті свого батька у 1153 році, цілу добре відрегульовану і облаштовану по центрально-європейському зразку політичну і економічну систему, тому не дивно, що Радзівіловський літопис, якого коментує Б.О.Рибаків, присвячує Ярославу цілу мініатюру, на якій галицький Ярослав зображений у золотій короні. “Слово о полку Ігоревім” теж наголошує, що князь Ярослав сидить на золотокованому престолі. На мініатюрі герольд-мечник стоїть тримаючи заголеного меча, така традиція була в Угорщині. Біля нього як наголошують угорські джерела, “його руські барони, рицарі закуті в лати-броні та угорські шоломи”. Таким побачив київський посол оточення князя Ярослава в час смерті великого галицького князя Володимира Володаровича[14,с.31-62;с.5-60].

Польські джерела наголошують, що в час правління князя Ярослава набрала сили родовита руська шляхта, яка володіла містами і селами. Дослідник ХІХ століття М.Дашкевич

наголошує, що галицьке вище суспільство складалося з таких станів: ” князь, дружина купці. Бояри, безсумнів складали найвищу ланку суспільства, так званих “баронів галицьких”, “сенат сеньйорів”, по угорських джерелах, по польських - “магнатів руських”, “руську шляхту”. Син князя Володимира галицького, Ярослав опирався на цю систему, яка, як виразились самі бояри була у повній відданості своєму князю: ” готові були захищати честь свого князя усіма наявними засобами”, оскільки батько молодого володаря: “любив їх і кормив і обдаровував і вони готові за честь його батька і за честь молодого володаря Ярослава, голови свої зложити”[20,с.510-512; 6,с.71-87; 2,с.19-21].

Ця сила допомогла утвердитися князю Ярославу Володимировичу у перші тривожні роки його правління. Щоправда, слід відзначити, що доля була милостливою до нього. Вона піднесла йому зразу все, що деякі із могутніх князів добивалися у продовж всього життя. Для досягнення мети йому не прийшлося запобігати перед сильними світу цього. Про все подбав для нього батько Володимир[14,с.31-62; с.5-60].

Політична біографія князя Ярослава галицького починається після того, як у 1150 році йшла батько князь Володимир Володарович одружив сина з дочкою великого київського і водночас суздальського князя Юрія Володимировича, Ольгою. Шлюб цей був не міцний, однак на початку князівської кар’єри коли були живі князь Володимир галицький і князь Юрій киево-суздальський, він відіграв свою позитивну роль. Цей шлюб втягнув князя Володимира галицького в коаліцію з Юрієм суздальським від якого молоді Галицька держава зазнала більших прикостей ніж позитивних користей[26,с.243-244].

Смерть князя Володимира та інтронізація князя Ярослава оригінально описана київськими літописцем, цілком відповідає ходу історичних та політичних подій в Галитчині[3,с.92-93].

Цілком очевидно, наголошують Санкт-Петербурзькі вчені І.Я.Фроянов і А.Ю.Дворніченко, що смерть галицького князя Володимира не змогла зупинити боротьби галичан за незалежність. Утвердження на галицькому престолі молодого володаря, князя Ярослава, при сильній військово-політичній системі, не змінила намірів галичан і привела, як вважають дослідники, галицьку і київську громади до нової війни, яка

закінчилася під Теробовлем повною поразкою київської громади. Як бачимо перемога під Перемишлем, де домінуючу роль відігравали угорці і це наголошує літописець, при відсутності останніх під Теробовлем не повторилась. Битва під Теробовлем показала, що сили галицької громади стали більшими і що власне вона тепер пертендує на лідерство на Русі. Перемога галичан під Теробовлею, наголошують дослідники, показала, що торгово-економічні та політичні процеси в Галицькій державі проходять швидшими темпами в ритмі Центральної, Західної та Південної Європи і випереджають розвиток київської громади, яка в XII столітті розвивалася повільніше, оскільки була віддалена від загально-економічного, політичного і культурного процесу, що проходив в Європі ніж Галичина[27,с.138].

Як засвідчують джерела, князь Ярослав Володимирович повністю продовжує політичну лінію свого батька Володимира опираючись на боярство. І бояри, воходячи із державних інтересів Галичини повністю підтримують лінію свого князя у питанні розбудови могутності Галицької держави. За обставин наявності у галицьких бояр великої військово-професійної виправки, як наголошує Ніконовський літопис: ” Битва для Із’яслава під Теробовлем була нещаслива. Галичани піймавши київських мужів, всіх Із’яславових бояр, воєвод і нарочистих людей відвели їх в Галич. Сам київський князь Із’яслав спасся втечею з поля битви, зробивши ганебний вчинок, вбивши полонених русичів-християн”[14,с.117-118; с.222-223].

З’ясуємо роль самого князя Ярослава Володимировича у вирої подій, які відбулися зразу ж після смерті його батька Володимира. Як наголошують дослідники, у час битви під Теробовлем князю Ярославу Володимировичу галицькому було 23 роки і по середньовічних мірках життя володарів він годився в сини, а той в онуки київському князю Із’яславу Мстиславовичу. До початку кампанії він уже рік чи, як вважають дослідники два роки, був одружений на Ользі Юр’ївні суздальській і доводився зятем претенденту на київський великокнязівський престол князю Юрію суздальському. Без сумніву, як вірно наголошують джерела, князь Ярослав Володимирович не мав великого досвіду у війнах. Джерела нічого нам не горять про його участь у ключових бивах, які проводив його батько, галицький князь

Володимир. Зрозумілі сльози на очах, як наголошує літописець, після раптової смерті князя Володимира Володаровича. Очевидно Ярослав ще не був готовий до самостійного правління Галичини. Але, як наголошує сам князь Ярослав: “у нього була вся батькова дружина і всі галицькі бояри, які зразу ж коли він сів галицький трон заприсягнулися в вірності молодому володарю, оскільки, його батько їх кормив, любив і обдаровував” і звичайно, що діти погиблих бояр за честь молодого князя автоматично займали місце своїх батьків при князю, як сам князь місце свого померлого батька. Все це нам логічно подає літописець із діалога самого князя Ярослава з київським послом Петром Бориславичем [26,с.243].

Одже як бачимо із джерел, князь Ярослав Володимирович вступив на престол у тяжкий для його Галицької держави час, однак як бачимо у своїх зовнішньополітичних планах був підтриманий всім галицьким суспільством. Ситуація була тяжка, його батько князь Володимир щойно зухвало насміхаючись на великим київським князем Із'яславом провів переговори, весь хід яких виправити вже було неможливо. Війна Галичем Києву була виголошена, молодий галицький володар Ярослав, не знав як йому визначитися по відношенню до Києва, однак досвідчені у внутрішній та зовнішній політиці найкращі соратники його батька Володимира, найзнатніші боярські роди взяли долю всієї Галицької держави в свої руки, як заявили бояри послу:” що міст не віддадуть, що Із'яславу треба почекати з війною допоки Ярослав возмужає, однак, якщо буде війна, то вони, бояри, будуть захищати честь свого князя усіма наявними у них засобами”. Зухвалість галицьких бояр по відношенню до київського посла, та київського князя, очевидно, вона нічим не відрізняється від зухвалості щойно померлого їхнього володаря, князя Володимира галицького, що може означати, що всі галицькі бояри, найблищі соратники князя Володимира галицького, підтримували дії свого князя і були його однодумцями. Молодому князю Ярославу нічого не залишалося, як виконувати волю свого померлого батька Ватькак та волю великих галицьких бояр, як виразників політичних стремнень галицької політичної та військової думки[10,с.76-77].

Як бачимо політика галицьких бояр була далекоглядною. У 1154 році помирає великий київський князь Із'яслав Мстиславович і починається кровопролитна війна між руськими князями за Київ і Галичина звільнилася від кровопролитних війн зі сторони Києва. Теробовлянською битвою, закінчується, як наголошував російський історик XIX століття С.М.Соловйов, політична діяльність великого київського князя Із'яслава в Галичині, яка закінчилась для нього повним фіаско. Смерть князя Із'яслава Мстиславовича в листопаді 1154 року привела на київський трон князя Юрія Володимировича суздальського, що дало можливість князю Ярославу галицькому активно зайнятися внутрішніми справами в Галичині без огляду на київські зовнішньополітичні устремління[23,с.471-472].

З цього приводу київський дослідник М.Ф.Котляр вірно наголошує, що після смерті князя Із'яслава Мстиславовича його наступники не змогли єдиновладно правити на Волині, яка розділяється на два князівства Володимирське і Луцьке. При такій ситуації Галицьке князівство, яке протистояло одночасно Київському та Волинському, не бачило противників своїй незалежності на сході. Ні київські ні волинські князі не могли завадити зміцненню окремого Галицького князівства[9,с. 84-85].

Таким чином у 1155 році сів по праву старшинства на київському великокнязівському престолі Юрій Володимирович суздальський. Руський літопис так описує цю подію: ” І так Юрій дякуючи Богові увійшов у Київ. І вийшло назустріч йому множество народу і сів він на столі отців своїх і дідів своїх і прийняла його з радістю уся Руська земля”[22,с.265].

Ставши київським великим князем Юрій вигнав з Волині сина Із'яслава, Мстислава, який в свій час настоював, щоби вигнати князя Володимира з Галичини. В цей же час, великий київський князь Юрій Володимирович побажав відібрати у Із'яславовчів і Луцьк і запросив до походу зятя князя Ярослава галицького. Князь Ярослав галицький з Володимиром Мстиславовичем постоявши біля Луцька і не добившись нічого вернулись назад [22,с.267]. Однак, наголошував дослідник І.Шараневич, хоча Луцька князь Ярослав галицький не взяв, однак розорив всю Луцьку землю чинячи помсту князю Володимиру Мстиславовичу, за те, що той під час перемишльської кампанії

київського князя Із'яслава вимагав, щоб вбити його батька, галицького князя Володимира, а Галичину віддати Із'яславу [28,с.46].

Цього ж року князь Ярослав Володимирович надає допомогу своєму тестеві великому київському князю Юрію Володимировичу у його боротьбі з чернігівським князем Із'яславом Давидовичем, який як наголошує літописець, почав був замишляти війну проти великого князя Юрія. Зразу ж по чернігівській кампанії князь Ярослав галицький надає допомогу Юрію київському проти половців. Руський літопис так відтворює ці події: ” У цім же році прийшли знову половці по викуп за мир... Юрій же тим часом зібрався з синівцями своїми із Ростиславом і галицьку поміч узявши, пішов на збір до Канева. Половці побачивши їх і на ту ніч всі вони втекли”[22,с.266].

Російський історик С.М.Соловйов наголошував, що коли половці прийшли з військом говорити про мир то великий князь київський Юрій Володимирович тим часом теж зібравши всі руські сили, всіх князів Русі і всі полки зятя свого Ярослава галицького, теж прийшов розмовляти про мир. Великий київський князь Юрій Мономахович прийшов розмовляти про мир з таким могутнім військом, що немов би вибрався на війну. Половці ж побачили силу руську, так перелякалися, що ні подарунків не захотіли ні віддачі полонених, вночі всі повтікали. Такою великою кількістю військ князь Юрій київський показав половцям силу Русі. Сам же князь Ярослав галицький не йшов в похід, він показував що не є тестю Юрію підвладним володарем, військова допомога тестю, це зовсім інший аспект політичних взаємовідносин[23,с.472].

Як бачимо із джерел між Юрієм київським і Ярославом галицьким продовжував діяти союз підписаний ще Володимиром галицьким та Юрієм суздальським. Як бачимо союз між Юрієм та Ярославом був міцний. В усіх справах великий князь київський Юрій радиться тільки з князем Ярославом галицьким, як наголошує літописець: ” Послухав Юрій зятя свого Ярослава галицького бо вірив йому”[14,с.31-62; с.5-60].

Руський літопис в 1157 році наголошує: ”рушив Юрій із зятем своїм Ярославом Володимировичем галицьким із синами своїми із Володимиром Андрійовичем і берендичами до города

Володимира на Мстислава на Із'яславовича... І зустрілися Юрій із Ярославом галицьким в Світухах, звідтіля рушили оба до Володимира і стали у селі Хваличичах. Юрій бачачи, що в цю пору города не взяти і не хочачи кров проливати. Юрій зжалився і порадився з дітьми своїми і мужами своїми, вернувся в Київ, а зять його Ярослав пішов у Галич, свою волость"[22,с.269].

В цей же час, наголошує літописець: "Привів був Юрій Івана Ростиславовича прозваного Берладником із Суздаля, окованого, маючи намір оддати його Ярославу, зятеві своему. Бо послав був уже по Берладника князя Святополка Юрійовича і воєводу Костянтина Сірославича з великою дружиною. Та почав Юрієві мовити митрополит Костянтин і всі ігумени кажучи: "Гріх тобі є. Цілувавши йому хреста ти держиш його в такій біді і ще хочеш видати його на вбивство. І він послухавши їх відіслав його назад у Суздаль". Після цього в стосунках між Юрієм та Ярославом настали прохолодні відносини, оскільки Юрій в усіх своїх політичних стремліннях опирався на Ярослава Галицького, то не видача Івана Ростиславовича берладника Ярославу прискорило його падіння в Києві. По дорозі до Суздаля, як зазначають джерела, його відбила дружина князя Із'яслава Давидовича і привезла в Чернігів. В цей же час помирає в Києві великий київський князь Юрій довгорукий і київський трон займає чернігівський князь Із'яслав Давидович. Здавалося б Із'яслав Давидович в якого тепер перебував Іван Ростиславович повинен був би чинити натиск у зовнішньополітичній діяльності на князя Ярослава галицького, однак цього не сталося. Новий великий київський князь Із'яслав вступає з князем Ярославом галицьким в дружні відносини, князі починають приятелювати. Однак скорій дружбі знову постає питання видачі Івана Ростиславовича берладника, Ярославу галицькому. Щоб добитися видачі Івана берладника, князь Ярослав галицький надав допомогу великому князю київському Із'яславу Давидовичу в поході на Турів, однак після турівської допомоги, коли видачі Івана берладника не сталося, князь Ярослав галицький зайняв ворожу позицію щодо київського князя Із'яслава Давидовича. Київський дослідник П.П.Толочко, вірно наголошує, що побачивши слабкість великого київського князя Із'яслава Давидовича, могутній Ярослав галицький першим вступив з ним в боротьбу заручившись при

цьому підтримкою більшості руських та польських князів, угорського короля, які всі разом почали вимагати у великого київського князя Із'яслава Давидовича видачі Івана Ростиславовича берладника[26,с.299].

Руський літопис під 1158 роком так описує ці події: ” У тім же році став Ярослав Володимирович галицький домагатися Івана Ростиславовича стрийчича свого. Ярослав бо підмовив був князів руських, і короля угорського Гейзу і лядських князів, щоб вони були йому помічниками проти Івана і вони обіцялися йому всі і послали послів у Київ до Із'яслава Давидовича, Ярослав галицький Избигнева Івачевича, Святослав Ольгович - Жирослава Васильовича, Ярослав Із'яславович - Онуфрія, Володимир Андрійович - Гаврила Васильовича, Святослав Всеволодович - княжича, король Гейза - мужа свого, і од ляхів свої мужі. Але Із'яслав переспорив усіх їх і одвід їм давши одправив їх” [22,с.273].

Російський дослідник С.М.Соловйов вважав, що така загальна озлобленість на князя Івана берладника виникла внаслідок того, що князь Іван брав гроші за мниму службу у одного князя і зразу ж переходив до іншого. Таким чином, він обманом набрав багато грошей і не служив ні одному князю. Про те, що князь Іван Ростиславович служив за 12 гривень золота і за 200 гривень срібла у одного князя, а взявши гроші переходив до другого князя, є свідчення в Руському літописі[23,с.486].

Таким чином, наголошував російський дослідник М.М.Карамзін воєвода-князь Іван берладник взявши гроші в угорського короля, польських князів, суздальських князів, берладської волості Галичини, втік в Київ до великого князя Із'яслава Давидовича. Таким чином князь-воєвода Іван берладник вступив в розпалі феодальної війни в Центрально-Східній Європі ограбувати всіх володарів. Допомігши з своїм загоном великому князю Із'яславу Давидовичу заволодіти Києвом він заслужив довіру останнього і покровительство[8,с.323]. Про це свідчить і Руський літопис: ” Іван же тоді переполошившись поїхав у поле до половців і пішовши з половцями став в городах подунайських і розбив він два кораблі і взяв багато добра в них обох і шкодили вони рибалкам галицьким. Із'яслав Давидович тим часом послав мужів до Івана і привів його до Києва”[22,с.273].

Таким чином Іван Ростиславович проявив себе в Галичині, як “розорювач землі”. За час свого перебування в Галичині, за допомогою половців, він намагався закріпитися в Дунайських містах. Як старший в роді галицьких князів він при сприятливих умовах мав право, якщо не на верховне правління то по крайній мірі на якийсь уділ в Галицькій землі, однак князь Ярослав галицький за допомогою бояр правив самовластно і ділитися владою з стрийчичем не бажав, тим паче, що влада в Галичині була спадковою і переходила від батька до сина. Тому вчинки князя Івана Ростиславовича були оцінені європейською князівською та королівською думкою, як крамольні. Руський літопис так описує ці події: ”...І прибуло до нього половців багато і берладників у нього скупчилось шість тисяч і рушив він до города Кучелмина і раді були там йому. А звідти він до города Ушиці рушив. Та в город увійшла була залога Ярославова і стали міцно битися вої залоги з городських стін, а смерди перескасували через заборала до Івана і перебігло їх 300. І хотіли половці взяти город та Іван не дав узяти їм і розгнівавшись половці поїхали від Івана”[22,с.373]. При усіх наявних ознаках розбою князя Івана в Галичині він отримує притулок в Києві у великого київського князя Із’яслава Давидовича. Академік І.П.Крип’якевич вважав, що така активність Івана Ростиславовича у Берладському князівстві пов’язана з тим, що раніше вона була його власністю, та внаслідок заколоту ще проти батька Ярослава, Берладське князівство у нього було відібране. Існуюча грамота, яка датується 1134 роком вказує на приналежність цієї території князю Івану Ростиславовичу, від галицького стола. Потерпівши поразку від військ князя Ярослава він змушений був втікати в Київ[10,с.77].

Можна припустити, що князь Іван Ростиславович зробив цей похід по намові київського князя Із’яслава Давидовича, який хотів уступчивості князя Ярослава галицького у державницьких питаннях. Відомо, що князь Ярослав цього часу, це самостійний центрально-європейський володар і тому князь Іван Берладник, був єдиним зняряддям Києва, для приборкання незалежності Ярослава галицького. Очевидно в Києві зірко спостерігали за походом князя Івана і коли побачили, що скоро він буде повністю розгромлений галицькими військами Ярослава, то як, наголошує

руський літописець: ” Із’яслав Давидович послав мужів по Івана і привів його до Києва”[22,с.273].

Підступні наміри київського князя Із’яслава Давидовича проти князя Ярослава галицького не проходили поза увагою останнього і сусідніх, як руських так і польських князів, угорського короля. Ставало очевидним, що якщо київський князь Із’яслав такими вчинками протидіє Ярославу галицькому, то рано чи пізно він такими ж вчинками буде воювати з рештою князями Русі. Тому князі волинський, луцький та пересопницький хотіли ж зразу піти війною на князя Івана берладника. З цією метою і був укладений галицько-волинський союз, проти Києва, оскільки князь Іван наводив половців не тільки на галицьке, але й на волинське пониззя, а київський князь який бажав зверхності на Русі не знаходив іншого шляху, як покривання злочинів князя Івана берладника і не бажав приборкувати галицького князя-ізгоя. Київський князь Із’яслав взнавши про наміри галицького та волинських князів створив свій київсько-чернігівський союз, до якого з своєю дружиною був включений “претендент на галицький престол” князь Іван Ростислав берладник. Дослідник І.Шараневич вважав, що Іван Ростиславович підтримував тайні зв’язки з якоюсь частиною галицького боярства та торгово-ремісничої знаті, яка була незадоволена владним правлінням князя Ярослава в Галичі. Останні призивали князя Івана на галицьке княжіння і обіцяли відійти від князя Ярослава[28,с.50].

За таких обставин, маючи від князя Івана Ростиславовича таку інформацію великий київський князь Із’яслав Давидович вирішив військовим шляхом посалити Івана Ростиславовича в Галичині. З цією метою він послав послів до чернігівських та новгород-сіверських князів, що б ті ішли йому на допомогу у війні з галицьким і волинським князями. Та чернігівські князі не бажали посилення князя Із’яслава Давидовича в Києві і дипломатично відповіли останньому: “ Кому він володсті шукає брату чи сину? Краще же почекати, якщо вони підуть на тебе з похвальбою то й Бог буде з тобою і я і племінники мої. Та Із’яслав не послухав цього і вирішив розпочати війну”. Таким чином феодальна війна в 1158 році знову була розпочата із-за політичних амбіцій київського великого князя Із’яслава Давидовича. Не виключно, що союзником Із’яслава Давидовича була Візантія, яка теж

виступала проти посилення князя Ярослава Володимировича галицького в Дунайському регіоні. Однак влада князя Ярослава Володимировича на цей регіон була визнана чернігівським, смоленським, волинським, польськими князями, угорським королем. Діяльність князя Івана Ростиславоча, який за тайною згодою великого київського князя Із'яслава Давидовича розладнював грабунками дунайську торгівлю, була засуджена всіма цими володарями, які вимагали від київського князя видачі князя Івана берладника законному володарю князю Ярославу галицькому. Все йшло до війни, і вона почалась. Руський літопис так описує нам ці події: ” У тім же році Із'яслав Давидович почав війну проти Ярослава проти галицького, добуваючи волості Іванові Ростиславовичу, на прозвище берладнику. До нього бо Івана Ростиславича слали послы галичани, велячи йому сісти на коней і таким словом підмовляючи: Тільки покажеш ти стяги і ми одступимо од Ярослава. І до Із'яслава приходила йому та ж вість із Володимира, що хочать, зібравшись, піти на нього до Києва. І став він слати послів до брата свого Святослава до Ольговича і до Всеволодовича Святослава велячи їм піти на Галич: Брате! Кому ти волості домагаєшся чи брату своєму чи сину. І добре тобі не починати раті першим... Із'яслав не послухав брата і рушив з Києва”[22,с.273-274].

В цей же час князь Ярослав Володимирович галицький уклавши договори з володимирським князем Мстиславом Із'яславовичем і Володимиром Андрієвичем Дорогобужським, здійснював усі приготування до відбиття нападу. Великий київський князь Із'яслав Давидович знаючи настрої галицьких міщан вирішив використати слушний момент і тому впершу чергу він виступив на Галич. Під Мукоревим, коли чекав він підмогу, дружину свого племінника, довідався, що князь Ярослав галицький з усіма своїми полками виступив на Київ. Князь Мстислав Із'яславович володимирський і Володимир Андрійович дорогобужський теж з'єднали з ним свої полки. За таких обставин треба було терміново змінювати плани і великий київський князь Із'яслав Давидович наказав всім своїм полкам повертати до Василева. Тут до нього приєднався і племінник князь Святослав Володимирович з половцями. Із Василева великий київський князь Із'яслав Давидович виступив до Білгорода, але як виявилось запізнився,

місто вже було зайняте військами князів Ярослава галицького і Мстислава володимирського, що надало їм стратегічної переваги. Це відбулося внаслідок зради васалів, князів берендеїв, торків і половців, союзників київського князя, тому Із'яславу було перерізано шлях до Києва і 22 грудня 1158 року Ярослав галицький, Мстислав володимирський, князь Володимир дорогобужський урочисто вступили в Київ. Як годиться переможцям все майно великого київського князя Із'яслава Давидовича було забрано: товари, золото, срібло, челядь, отари худоби, коней - все переправили до міста Володимира. Слід наголосити, що міщан, купців та все місто не грабували[26,с.250].

Щоб витримати закон і порядок в Києві князь Ярослав галицький та його союзники вирішили запросити на київський престол князя Ростислава смоленського. В цей час функцію великого київського князя виконував князь Ярослав галицький, що дало право автору “Слова про похід Ігорів”, Олегу Ярославовичу галицькому, висловитись: “Ти відчиняєш ворота Києву”. Таким чином 12 квітня 1159 року князь Ростислав смоленський дав згоду бути київським князем, що дозволило князю Ярославу повернутися в Галич, а князю Мстиславу у Володимир. Події 1158-1159 років високо піднесли авторитет князя Ярослава галицького, зміцнили його політичне становище не тільки в Галичині, але й в усій Центрально-Східній Європі. Очолена Ярославом Галицька держава процвітати внаслідок того, що в ній встановилось єдиновладдя і один князь проводив без конкурентів як зовнішню так і внутрішню політику. Очевидно, що така монархічна влада повинна була мати сильну опору і вона дійсно була в могутньому і розвиненому класі боярства, яке від імені князя управляло великими областями в тому числі торгово-ремісничою знаттю, купцями, міщанами та селянами. Філософія та політичні стремління бояр виражені під час Теробовлянської битви: ” Ти у нас князь один, що ми без тебе, як вівці без пастиря”. Дослідник М.Дашкевич вважав, що така форма правління в Галичині у вигляді одного князя і багаточисельного боярства розвинулася внаслідок впливу політичної інфраструктури Угорської держави, де був один король та безчисельна знать[2, с.19-21; с.24-33].

При такій міцності влади в Галичині князь Іван Ростиславович берладський, не міг становити серйозної загрози князю Ярославу Володимировичу галицькому. При тому, що галицьке військо в час правління князя Ярослава Володимировича галицького нараховувалося від 50 до 70 тисяч добре озброєних воїнів, керувалося випробуваними у битвах галицькими воєводами, князь Іван берладник зміг зібрати 6 тисяч різношерстного війська. Не дивлячись на те, що великої загрози він не складав, однак постійно турбував галицького князя Ярослава своїми вторгненнями.

Почав він турбувати князя Ярослава Володимировича і в 1159 році, оскільки помагав київському князю Із'яславу Давидовичу відновитися на київському престолі, та як наголошує літописець: "не дивлячись на те, що у них було багато половців, оскільки прийшла київському князю галицька і волинська поміч, князь Із'яслав Давидович та князь Іван Ростиславович змушені були відступити у поле до половців".

В 1160 рік князь Із'яслав Давидович, князь Іван Ростиславович та половецька орда знову намагалися раптовим ударом захопити зненацька Київ. Найжахливіше, що вони зробили, це дозволили половцям грабувати та палити села та церкви на Десні. Така жахлива вість застала з'єднати свої зусилля всіх руських князів, як наголошує Руський літопис: "...Так що Володимир у той же день прийшов був з військом і з київським військом і з галицькою підмогою. Війська зустрілись і почалась січа велика. Коли ж Із'яслав побачив, що половці яких рубають втікають, а піші топляться в Десні... Із'яслав убоявся і поїхав назад за Десну" [22,с.277].

Галицький дослідник І.Шараневич наголошував, що коли князь Ярослав галицький взнав, що Із'яслав і Берладник привели половців він вислав могутню галицьку рать під проводом боярина-воєводи Теодора Єлчича під Чернігів, він ні за яких умов не бажав відновлення князя Із'яслава Давидовича на київському княжінні[28,с.51].

Щоправда у цій битві, наголошував російський дослідник М.М.Карамзін в той час, коли князь Із'яслав втік за Десну, князь-воєвода Іван берладник зумів дати бій наступачим військам і утримати всі міста по Десні. Що дало їм обидвом в подальшому

знову зібратъи сили і вторгтися в Смоленське князіство де вони багато людей побили[8,с.327-328].

В цей же час військо князя Івана берладника у 1161 році напало на Галицьке Причорномор'я, де захопило торгове місто Олешша. В цьому ж році князі Із'яслав Давидович та Іван Ростиславович берладник найнявши половців знову напали на Переяслав і зайняли його. Опісля князі Із'яслав Давидович та Іван Ростиславович зайняли Київ і всю Руську землю. Дружина же Ростислава же стала мовити: "всі брати твої до тебе не прийшли ні берендичі ні торки, а з ним сила велика. Ти піди в Білгород і там почекаєм братів своїх". Літопис наголошує: "Рушив Мстислав із города Володимира з військом своїм та галицькою помічю та берендеями та торками і печенігами і зустрілися вони з Ростиславом біля Білгорода. Із'яслав Давидович тоді взнавши про рать велику побіг... і коли був біля озера в'їзджав у борок, торчин Воїбор рубанув його по голові шаблею, а другий вдарив його списом в стегно. Убитий же був князь Із'яслав місяця березня в шостий день"[22,с.281-282].

Дослідник М.М.Карамзін наголошував, що переможці відіслали тіло князя Із'яслава Давидовича у Чернігів, якого там оплакали його брат князь Святослав та князь Іван берладник. Цей претендент на Галицьке князіство втратив єдиного свого покровителя, який за його інтереси спочатку втратив Київське князіство, а потім, внаслідок зради і власне життя. Князь Іван Ростиславович берладник, як його друг і соратник, не виніс такого тяжкого удару. Смерть друга і покровителя князя Із'яслава Давидовича перекроїла всі плани цього князя-вигнанця, як його називає літописець "ізгоя" і він не бачив виходу відновлення своєї влади у Галицькому князістві. За таких обставин Іван Ростиславович берладник вирішив покинути Русь і поїхав в Візантію де й закінчив своє життя в Фесалоніці, де по завданню князя Ярослава "Осмомисла", був отравлений ядом, як вважали сучасники[8,с.330].

Руський літопис так сповіщає про ці події: " У тім же році перставився князь Іван Ростиславовч, прозваний берладником у городі Солуні. І деякі так говорили, що від отрути була йому смерть"[22,с.283].

Доля князя Івана Ростиславовича берладник, повна середньовічного романтизму. В 30-тих роках XII століття він князь берладський, від галицького стола. З 1144 році він князюючи в Звенигороді спокусившись на галицький престол втрачає всі свої шанси на князювання в Галичині. В нього відбирають як Звенигородське князівство так і Берладське. Опісля князь Іван Ростиславович берладник поневіряється по Русі служачи різним князям водночас втікаючи від переслідування могутнього родича князя Ярослава Володимировича галицького. В кінцевому за різного рода прогрішення попадає в суздальську в'язницю, звідкіля його спасає князь Із'яслав Давидович чернігівський з яким він здобуває Київ і з яким пов'язує все своє політичне та військове життя, аж до смерті останнього. Слід наголосити, що особиста дружба та спільна боротьба цих князів потребує подальшого дослідження[20,с.510-512].

Привертає й цікавий факт з біографії, що князь Іван Ростиславович берладник переселився у Візантію в якій знайшов "політичний притулок", цим очевидно візантійська дипломатія мала намір, якось тиснути на князя Ярослава Володимировича галицького у питаннях придунайських територій, однак успіху у цьому не мала. Влада князя Ярослава галицького у Подунав'ї буда сильна і візантійській адміністрації нічого не залишалось, як визнати за Галичиною ці території. В цей же час на противагу прийняття Візантією князя Івана Ростиславовича берладника, галицький князь Ярослав, приймає до себе противника візантійського імператора Мануїла I, його брата, царевича Андроніка Комнина і цим змушує Візантію признати за собою дунайські території[16,с.336-338].

Справа Дунайських міст, наголошував академік І.П.Крип'якевич, мала деяку роль у взаєминах між Візантією і Галичиною, однак боячись степовиків, Візантійська імперія віддала ці міста Галичині, за умовою, що та буде захищати від степовиків, причиноморські кордони Візантії[10,с.78-79].

Таким чином з виходом з політичного життя України-Русі таких двох затятих ворогів галицького князя Ярослава Володимировича, як князя Із'яслава Давидовича та князя Івана Ростиславовича берладника, закінчується процес протистояння Галицької держави Київській Русі. Галичина признається повністю за князем

Ярославом галицьким, який в цей час встановлює різноманітні політичні та торгово-економічні та союзні відносини з країнами Центральної Європи. За таких обставин джерела розпочинають нам змальовувати внутрішньополітичне та економічне життя Галицької держави. Зокрема під 1164 роком джерела наголошують на стихійному лисі, яке прокотилося Галичиною [12,с.34-56].

Руський літопис так зображує ці події: ” У той же рік була повінь велика у городі Галичі. ... од сильного дощу в один день і в ніч із Дністра несподівано пішла велика вода на оболонь і дійшла до Бикового болота і потопила бюільше 300 чоловік, що ішли були із сіллю із города Удеча. І багато людей попадали з дерев і вози що їх вода була повикидала, а багато інших потопилося. Хліб був у них сильно дорогий на ту зиму”[22,с.286].

Російський дослідник В.М.Татішев доповнює картину повені в Галичині:” І розлилась вода в Дністрі по обидві сторони вельми далеко, люди спасалися по деревах великих, скотина і жита на полях погинули від чого учинилась дороговизна і голод великий” [25,с.79].

Київський дослідник П.П.Толочко наголошує, що в цей час відзначається високий рівень господарства, однак у 1164 році розміри стихії були такими великими, що утоплених налічували сотнями. Таким чином це стихійне лихо не спричинило голод в Галичині, літописець зауважив тільки, що підвищились ціни на хліб та тільки нат одну зиму. Очевидно у наступньому році ситуація повністю стабілізувалася[26,с.257].

При усіх бідах і природних стихіях, ми бачимо князівську владу в Галичині більш сконцентровану на вирішенні внутрішніх соціально-економічних питань. З однієї сторони, це може говорити про зменшення політичної активності Галицької держави в Центрально-Східній Європі, що дало можливість сконцентрувати сили на з’ясуванні внутрішніх питань великої країни, оскільки, як бачимо у час князя Ярослава, у князів були відсутні амбіції на формування імперії з центром в Києві. Князь Ярослав галицький запрошуючи князя Ростислава смоленського на київський престол, думками був у Галичині, де його чекала клопітка робота по облаштуваня Галича та регіонів своєї держави. В цей час, як бачимо князь Ярослав галицький всесторонньо

врегулював політичні відносини з сусідами, поляками, угорцями, візантійцями, половцями і як вище було наголошено, Київською Руссю[14,с.31-62; с.5-60].

Галицький дослідник Д.Зубрицький наголошував, що після міжнародного признання Галицької держави, князя Ярослава залишили в спокою усі сусіди з якими він врегулював свої відносини, це дало можливість зайнятися розбудовою Галицької держави, а людям в спокою займатися сільським господарством, ремеслами, торгівлею[3,с.104].

Санкт-петербургські дослідники І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко вважають, що внаслідок швидкого внутрішнього розвитку і не втручання сусідів у внутрішні справи Галичини, галицька громада зуміла перетворити свою державу у квітучу, добреулаштовану економічно і політично європейську країну. Галичина, була настільки могутня, що тепер уже галицька військова допомога йшла то Києву, то Візантії то Угорщині. І хоча на самому початку галичани були незадоволені політикою князя Ярослава, однак останньому внаслідок гнучких економічних та законодавчих реформ, які в основному базуються на центрально-європейському економічному та цивільному праві, вдалося не тільки заспокоїти міську та сільську, як торгово-економічну так і сільськогосподарську знать, але й на чолі боярства об'єднати все галицьке суспільство єдиною державницькою ідеєю[14,с.31-62; с.5-60].

Щоб продовжувати свої реформи він спочатку зміцнив військову організацію, на чолі якої стояли випробувані і досвідчені в боях бояри, подководці його батька, такі як Костянтин Сірославич, Збігнев Іваневич, захисник Звенигорода Іван Халдієвич та інші[14,с.31-62; с.5-60].

Сприятливим умовам проведення реформ сприяв і хід історичних подій. З політичної сцени сходять запеклі вороги державної єдності Галичини, такі як князь Із'яслав Давидович та князь Іван Ростиславович берладник, на яких орієнтувалась якась частина галицького суспільства. За таких обставин, князь Ярослав галицький за допомогою військової організації був сильний і грізний, не тільки у своїй внутрішній але й в зовнішньополітичній діяльності, тому галицька громада, змушена була терпіти його власний авторитет спадкового

володаря, замінити якого уже, за відсутністю законних спадкоємців вона не могла. Князя Ярослава і його реформи потрібно було терпіти і чекати кращих часів. Можна наголосити, що боротьба бідніших верств галицького суспільства не припинялася і в найвищій фазі абсолютизму князя Ярослава галицького. Князь Ярослав, вважав на всі претензії галицької політичної та економічної думки, однак робив так, як вважав за для користі свого політичного правління у розбудові Галицької держави[27,с.115-117].

Київський дослідник П.П.Толочко теж вважає, що протягом 60-70 років XII століття абсолютна влада князя Ярослава галицького дає право говорити про те, що в Галичині стабілізувався розвиток зовнішньої та внутрішньої торгівлі, ремесел та сільського господарства, що піднесло всенародний авторитет князя Ярослава "Осмомисла" далеко поза межами його Галицької держави [26,с.257].

При усіх перепетіях могутності влади князя Ярослава в Галичині незадоволення його владою було постійно, що правда воно не могли перерости у якісь повстання чи стихійні заворушення, оскільки князь Ярослав завжди в усіх випадках тримав в Галичі на поготові значну кількість свого війська, дружини і бояр. В час його правління бояри галицькі перебували в більшій мірі при особі князя складаючи цим послійно діючий Парламент: Раду, Думу, Senat - при галицькому князю[24,с.25-26].

Особливої уваги в епоху правління Галичиною Ярославом галицьким заслуговує "берладницький рух", який то спалахував та затухав в південній Галичині та в Галицькому Подунав'ї. Проаналізувавши джерельний матеріал про "берладницький рух", автор даного дослідження прийшов до висновку, що він був сильно перебільшений радянською історичною наукою. Такі вчені, як С.В.Юшков, В.Т.Пашуто, М.М.Тіхоміров, Б.Д.Греков, Л.В.Черепнін, В.В.Мавродін вважали, що "берладницький рух" сильно підривав державу Ярослава галицького, що є не вірно [16,с.368-369].

"Берладницький рух" у Галицькому Пониuzzi, очолений племінником князя Ярослава галицького, князем Іваном берладником не завдав правлінню князю Ярослава будь-яких значних неприємностей. Як зазначає Руський літопис у Пониuzzi

з Галичини князем Ярославом були вислані добірні галицькі війська, які дуже швидко припинили всі крамоли. Князь Ярослав галицький навіть не повважав за потрібне самочинно приймати участь у цьому поході, віддавши вирішення цього питання в руки досвідчених і випробуваних у боях, воеводам - боярам. Російський дослідник В.М.Татіщев так зображує нам ці події: "Іван та половці зчинили в у дунайських градах грабежі, однак сюди прийшло військо Ярослава, яке навело порядок..."[25,с.65].

Як бачимо швидка реакція князя Ярослава галицького на виступ князя Івана берладника у Понищі наступила миттєво. В Подунав'я, як наголошував Руський літопис, вступила "засада Ярославова", яка вигнала Іван в степ і відновила добросусідські відносини між Галичиною та Візантією. Ряд дослідників вважає, що набіги князя Івана Ростиславовича проходили за мовчазною згодою візантійського імператора Мануїла I Комнина, який тиснув на галицького володаря, за причин того, що князь Ярослав галицький дав політичний притулок його брату, царевичу Андроніку Комнину і призначив йому в "утримання" Подунайські міста звідкіля той міг впливати на події, що проходили в Костянтинополі. Сам факт урочистості прийому царевича Андроніка Комнина галицьким князем Ярославом став відомий в Костянтинополі. Однак небезпечним візантійському імператору Мануїлу I його брат Андронік став тоді, коли князь Ярослав галицький надав йому ряд Дунайських міст "для підтримки". Руський літопис так розповідає про ці події: "Прибіг із Цесаргорода братан цесарів кир Андронік до Ярослава до Володимировича в Галич. І прийняв його Ярослав з великою приязню і дав йому Ярослав декілька міст для підтримки. Але потім прислав цесар грецький Мануїл Комнин двох митрополитів кличучи його до себе. І Ярослав одпустив Андроніка з великою честю, приставивши до нього Андроніка єпископа свого Кузьму і двох мужів своїх найзнатніших"[22,с.286].

Якщо ретельно розглянути і проаналізувати джерела, то ми побачимо, що Андронік Комнин був був і двоюрідним братом Ярославу галицькому, оскільки тітка князя Ярослава галицького, княжна Ірина, була дружиною Іссака Комнина. Звичайно, що Андронік займав видне становище в імператорській фамілії і звичано претендував на імператорський трон, за що був

ув'язнений імператором Мануїлом I Комнином. Андроніку вдалося втекти і він, як наголошує Руський літопис: "Прибіг до Ярослава, кир Андронік, якого він прийняв з великою честю". Російський дослідник В.М.Татищев так описує нам ці події:" Прибіг до Ярослава в Галич кир Андронік зі скаргами на царя і прийняв його Ярослав з великою любов'ю і дав йому декілька градів біля Дунаю. Імператор просив Ярослава, щоб той повернув Андроніка додому, Ярослав не слухав його. Однак цар прислав митрополитів. І взяв у митрополитів на учиненому договорі клятку, тоді Ярослав відпустив Андроніка з великою честю. Приставив до нього єпископа свого Кузьму і вельмож і велів його проводити і імператора і просити, щоби дана від імператора обіцянка була потверджена і зберігалась. Цар же прийняв послів і синівця свого з честю і утвердивши договір обіцяний, послів Ярославових обдарував, назад з подякою до Ярослава відпустив" [25,с.80].

Як бачимо із політичних взаємовідносин Візантійської імперії з Галицькою державою, вони були врегульовані, імператор Мануїл I за допомогу у поверненні брата Андроніка на батьківщину склав велику подяку князю Ярославу галицькому. На нашу думку в цей же час було врегульоване і питання подунайських міст Галицької держави, які Візантійська імперія визгала за Галичиною[14,с.31-62; с.5-60].

Таким чином із політичних подій, що проходили у 60 роках у Центрально-Східній та Південній Європі, бачимо, що князь Ярослав Галицький мав до укладення угоди досить напружені відносини з Візантійською імперією із-за свого утвердження в дунайських містах. В зв'язку з цим він уклав союзний договір з Угорщиною, яка теж мала свої інтереси на Дунаї проти Візантії. Прийом Андроніка з честю, яскраво підкреслює протистояння між Галичиною та Візантією. Як бачимо майбутній імператор Андронік, як засвічує візантійський літописець Микита Хоніат, настільки подружився з галицьким князем, що приймав участь у всіх галицьких святах, забавах і ловах, особливо у небезпечному полюванні на звірів. Він засідав у князівській думі разом з усіма галицькими боярами. Усе це було відомо в Візантії, тому імператору нічого не залишалось, як окремою угодою, віддавши Подунайські міста Галичині, врегулювати політичні

взаємовідносини з Галичиною і відірвати могутнього галицького князя Ярослава від союзу з Угорщиною. Угода передбачала і примирення з братом Андроніком. Внаслідок довготривалих переговорів компроміс був досягнутий. Подунав'я утверджувалося Візантією за Галичиною, де остання знову перетворювалася в союзника Візантії. Така політична комбінація візантійського імператора Мануїла I пов'язана тим, що він готувався до війни з Угорщиною, яку оголосив Угорщині зимою 1165 року і запросив як союзника до участі князя Ярослава галицького. За свідченнями візантійського літописця Кіннама: " в Тавро-Скіфію відправився посол Мануїл, що виводив свій рід від Комнінів, він повинен був нагадати правителю русів про укладений ним з імператором договір. Посол докоряв правителю русів за недотримання галицьким князем союзного договору. Посол зауважував, що правитель Галичини прийняв у себе з честю втікшого із тюрми Андроніка. Тоді в Києві князував Ростислав Мстиславович, який сам опирався на могутнього князя Ярослава галицького. В Візантії знали, що київський володар слабкий правитель і сам шукає дружби у галицького володаря, тому одночасно, як наголошує Кіннам, було відправлене посольство з листами і до князя Ярослава галицького в яких імператор призивав його прийняти участь у війні проти Угорщини". Руський літопис не знає про переговори в Києві з візантійським послом. Візантійський літописець Кіннам наголошує: " що візантійський імператор добився від правителя русів того чого хотів і вважав, що його посольство мало великий успіх"[9,с.21-22].

Аналіз джерел дає право наголосити, що візантійський посол направлений в Київ скаржився київському князю на галицького і одночасно призивав київського і галицького князів воювати в союзі з Візантійською імперією, з Угорщиною. Російський дослідник В.М.Татищев натякає на якусь військову допомогу грекам, та у такій абстрактній формі, що не ясно в який час проти кого і якому імператору така військова допомога від Русі була надана. Взнавши про таку дводушність візантійського імператора, очевидно від київського князя Ростислава Мстиславовича, князь Ярослав Галицький у 1167 році розриває союзний договір з Візантією і укладає угоду з Угорщиною.

Союзний договір з Угорщиною був скріплений шлюбом дочки князя Ярослава галицького з угорським королем Стефаном III. Другу свою дочку галицький князь Ярослав видає за познанського князя Одона, чим скріплював союз з Польщею і забезпечив недоторканість кордонів Галицької держави з заходу [16,с.370].

Як засвідчують джерела, польські князі самі шукали союзу з могутнім галицьким князем, оскільки у останнього був союз з німецьким імператором Фрідріхом Барбаросою. Це підтверджують нам і німецькі джерела під 1157 роком, за якими німецький імператор Фрідріх Барбаросса добився перемоги над польськими князями завдяки допомозі противника Польщі, Руського народу. Дослідник С.Кучинський вважає, що допомогу німецькому імператору Фрідріху Барбароссі надав галицький князь Ярослав Володимирович, оскільки між ним імператором Фрідріхом Барбаросою був укладений військово-політичний союз. Допомога князя галицького Ярослава імператору Фрідріху Барбароссі і війна з Польщею є цілком реальною. За війною, як вважає дослідник А.Б.Головко, настав мир, який і був Ярославом галицьким укладений з Польщею. Мир і союз був підкріплений шлюбом дочки князя Ярослава Галицького з познанським князем Одоном. Все це підтвержує подальший хід історичних подій, оскільки уже в 1159, 1169 роках польські феодалі надавали військову підтримку князю Ярославу Володимировичу галицькому у його політичній діяльності у Русі[1,с.80-81].

В цей же час в політичні стосунки між Галичиною і Угорщиною знову втручається Візантійська імперія, яка не була зацікавлена в добросусідських і союзних відносинах між обидвома державами. Російський дослідник М.М.Карамзін вважав, що в цей час Візантія знаходилася з Угорщиною на стадії війни. Візантійське посольство в Київ та Галич було зроблене з метою розірвати союз між Руссю та Угорщиною. Взнавши про намір князя Ярослава галицького видати заміж свою дочку за угорського короля Стефана III, візантійський імператор писав в листі до князя Ярослава галицького: ”цей король є ізверг віроломний і що дочка і дружина такого чоловіка без сумніву буде нещаслива. Лист візантійського імператора Мануїла I мав великий вплив на князя Ярослава і тому галицький князь Ярослав розірвав цей шлюб і

одночасно союз між Галичиною і Угорщиною, відізвав дочку з Угорщини і уклав наступальний союз з Візантією проти Угорщини. Союз з Візантією остаточно визнавав останньою Дунайські території за Галичиною”[8,с.330].

Галицький дослідник І.Шараневич теж вважав, що після того як питання з Андроніком Комніном було успішно розв’язане, князь Ярослав галицький, розірвавши союз з Угорщиною і надавши військову допомогу Візантії, тим самим зближив політичні взаємовідносини між Галичиною і Візантією. На думку дослідника, зближення Візантії і Галичини сприяло визнанням Візантією Дунайських територій за Галичиною. Велике значення у складанні візантійсько-галицького союзу, цього часу, на думку дослідника, відіграло православне духовенство Візантії та Галичини[28,с.17-18].

При усій сприятливій політичній ситуації на півдні, та заході князь Ярослав галицький споглядав і за політичними подіями, що проходили на сході де теж вважав за потрібне зміцнити своє становище військово-політичними союзами з могутніми володарями. У 1167 році князь Ярослав галицький скріплює військово-політичний союз Галичини і Чернігівщини династичним шлюбом свого сина Володимира з дочкою чернігівського князя Святослава Всеволодовича, Болеславою. Руський літопис в 1167 році наголошував: ” У тім же році взяв Ярослав Володимирович, галицький князь за сина свого за Володимира дочку Святослава Всеволодовича, Болеславу [22,с.287].

Дещо пізніше князь Ярослав видасть заміж дочку Євфросинію за Путивльського князя Ігоря Святославовича. Київський дослідник П.П.Толочко вважав, що обидва шлюби князь Ярослав галицький вчинив виключно з політичних розрахунків, які передбачали зближення з родом Ольговичів, представники якого претендували на владу в Києві. Всього через шість років після одруження своєї дочки Болеслави за Володимира Ярославовича, князь Святослав Всеволодович заявив свої права на Київ і став київським князем. Як розумний володар Галицької держави, наголошує київський дослідник П.П.Толочко, князь Ярослав галицький такий хід подій міг передбачити, тому зробив правильний політичний розрахунок і в першу чергу на користь своєї Галицької держави[26,с.253-254].

В 1166-1167 роках князь Ярослав галицький приймає активну участь в політичному житті Русі. В цей час в Києві помирає великий київський князь Ростислав, і зразу на його місце почало претендувати декілька князів. Князь Ярослав галицький підтримав волинського князя Мстислава. Руський літопис так описує ці події: "Мстислав тоді послав послів до своїх спільників до Ярослава Володимировича в Галич до ляхів і до двох Всеволодовичів, Мстислава та Бориса... І зібрались Мстислав Із'яславович з ляхами із Ярославом Володимировичем галицьким і пішов Мстислав до Києва. І п'ять галицьких полків дав йому Ярослав. І бившись Мстислав з Ярополком увійшов в Київ" [22,с.290-291].

Російський дослідник В.М.Татищев доповнює: " Мстислав Із'яславович вокняжився в Києві за допомогою полків галицьких та польських совокупивши берендичів та торків. Ввійшов він в Київ 15 травня 1167 року"[25,с.84]. Скоро князь Ярослав галицький схаменувся і зрозумів, що зробив помилку допомігши Мстиславу вокняжитися в Києві і хоча князь Ярослав галицький був у цей час у зеніті своєї політичної могутності і слави, однак злучення в одних руках землі Київської і Волинської було для його Галицької держави певною загрозою зі сходу, тому коли князь Мстислав організував до походу в 1168 році проти половців мало не всіх руських князів, то князь Ярослав у поході участі не взяв. Не підтримав князь Ярослав галицький князя Мстислава київського і в 1169 році коли проти нього вирушив, совокупивши сили 20-ти князів Андрій боголюбський. І тільки коли у 1170 році князь Мстислав вигнаний із Києва став знову волинським князем і тоді союз між князями Ярославом галицьким і Мстиславом волинським, відновився[26,с.254]. Власне в цей час князь Ярослав знову підтримує князя Мстислава в заволодінні Пересопницьким князівством, оскільки пересопницький князь передчано помер і за таких обставин місто Дорогобуж діствся князю Володимирі Мстилавовичу[28,с.52].

Руський літопис так зображує нам ці події: "Мстислав же Із'яславович із братом Ярославом із галичанами пішов до города Дорогобужа на Володимира Андрійовича і стали вони довкола города б'ючись. Але Володимир був вельми не здоров і тому через недугу він не дав їм бою. Мстиславу тим часом городи

здалися. І багато городів розривши, а інших спаливши він вернувся до себе”[22,с.296].

Російський дослідник В.М.Татіщев так доповнює картину розгрому Дорогобужської землі: ” Мстислав же Із’яславович утікший з Києва разом з братом Ярославом не хотючи образи своєї zostавити безнаказаною зібравшись на головного свого ближнього ворога князя Володимира Андрійовича, який найбільше на Мстислава князів підбурював. Міста же почувши про його прихід самі піддалися, щоб уникнути розорення і дарунки дали. Утвердившись на Волині він взявши полки галицькі знову пішов на Київ з метою його зайняття. Зайнявши Київ він пішов на Вишгород, та Костянтин Сірославич, один з найвпливовіших галицьких вельмож, що очолював галицьке військо відмовився даліше допомагати, засвідчивши фальшивою грамотою, що князь Ярослав велить повертатися в Галичину. Князь Мстислав побачив, що без галицьких полків не зможе втримати Київ залишив його і повернувся на Волинь розхворівся і помер”[25,с.93].

Дослідник І.Шараневич вважає, що похід на Київ у якому галицькі війська, що допомагали князю Мстиславу, відмовились допомагати останньому отримавши вість, що в Галичі пройшли незадоволення князем Ярославом у відсутність галицького війська. Покинувши облогу галицький воєвода Костянтин Сірославич виступив з усім військом швидким маршем виступив на допомогу своєму князю[28,с.53].

Після того, як князь Мстислав знову заволодів Києвом галичани перелякались могутності волинського князя Мстислава, вони зрозуміли, що своїми ж руками підривають незалежність Галичини, не змогли навіть переконання Мстислава: ” Ярослав же віддав тебе з військом у мою волю і мені велів вас утримувати допоки з братією мир не учиню”, однак “владна поведінка князя Мстислава налякала гордовитих галицьких бояр. Однак не виключно, як наголошує татіщевське джерело, що громада міста Вишгород вдалася до таємних переговорів з галичанами. Вишгородці, наголошує В.М.Татіщев: ”улегли воєводу галицького Костянтина, обласкали дарами і послали послів до князя Ярослава галицького, щоби полки свої забрав додому. Так Костянтин Сірославич, великий галицький боярин, найблищий

дорадник князя Ярослава галицького, за власним бажанням схилився на бік вишгородців, отримав великі дари і пішов геть в Галичину”[25,с.94-95].

Політична ситуація, що склалася після поразки князя Мстислава в Київській землі, цілком влаштувала галицького князя Ярослава, оскільки на Волині після смерті князя Мстислава залишалися слабкі в політичному розумінні Мстиславовичі й брат - князь Ярослав луцький, все це давало можливість енергійно займатися господарюванням не зволікаючи на сусідів. Особливо в час господарських реформ наблизився до князя Ярослава боярський рід Чагрів, який своєю значимістю в галицькому суспільстві почав особливо виділятися. Вивищення боярського роду Чагрів сталося тому, що князь Ярослав галицький мав позашлюбні відносини з бояринею Анастасією Чагровою, яку фактично утримував, як позашлюбну дружину. Джерела досить туманно розповідають про позашлюбні стосунки князя Ярослава галицького з ”Настаською Чагровою“. Якщо проаналізувати всі дійшовші до нас свідчення, і зважаючи на той факт, що князь Ярослав Володимирович галицький був як для свого часу висоосвічений володар, то бояриня Анастасія Чагорова теж окрім вродливості повинна була бути розумною і освіченою жінкою. Не слід виключати, що боярський рід Анастасії був якимось торгово-економічно зв’язаний з Візантією, чи був у сфері культурного впливу цієї держави, оскільки ім’я Анастасія, грецьке і у XII столітті було широко вживане в Костянтинополі. Можна припускати, що боярський рід Чагрів був якимось пов’язаний з реформаторською діяльністю князя Ярослава галицького, про що нам наголошує літопис: ” Земля ж його усім багатіла, процвітала і множилася в людях, звідусіль учені хитриці і ремісники із всіх країн до нього приходили і гради населяли якими збагачувалася земля Галицька усім. По Дунаю міста укріпив, купцями населив, торгуючи через море у греки і ремесла влаштував, від свого майна помагав. Він щедрий був, милостливим і правосуден, тому багато іноземців служило йому Галичину”[25,с.143].

Без сумніву, створити всі ці достатки без соратників та однодумців було неможливо. На нашу думку, бояри Чагри були тими соратниками Ярославових реформ. Не слід виключати, що побудова Успенського собору в 60-70 роках, який став

найприкраснішим витвором галицького релігійного мистецтва XII століття слід пов'язувати з господарською діяльністю боярського роду Чагрів. Наближення боярського роду Чагрів та фактичне “подружне життя з Анастасією Чагровою”, визвало незадоволення не тільки дружини, княгині Ольги, але й всіх галицьких бояр. На думку академіка І.П.Крип'якевича, бояри Чагри були не просто знаттю та боярами, які внаслідок заслуг отримали певні матеріальні надбання, а знаттю яка була безпосередньо пов'язана економічними та політичними стосунками з Візантійською імперією. Своєю освіченістю та візантійською вишуканістю вони покорили князя Ярослава галицького і тим самим стали загрозою могутнім галицьким феодалам[10,с.79; 11,с.52-55].

Однак власне з бояринею Анастасією Чагровою пов'язане в князя Ярослава галицького позашлюбне народження княжича Олега, якому в майбутньому і було передано галицький престол. В тіні цих стосунків залишались, галицькі бояри. Власне ці взаємини князя Ярослава з Анастасією та боярами Чаграми, викликали велику смуту в Галицькій деражаві, яку очолили галицькі бояри. За свідченнями джерел, які використав В.М.Татіщев, князь Ярослав Галицький вже давно перестав кохати свою дружину Ольгу Юрьівну і намагався примусити її покинути Галич і примушував її усякими методами іти в монастир, та вона підбурена галицькими боярами, що вороже були розположені до нових приятелів князя Ярослава, бояр Чагрів, відмовили її іти в монастир”[25,с.143].

Київський дослідник П.П.Толочко вважав, що князь Ярослав галицький змушений був до певного часу її терпіти із-за міжнародної політичної ситуації. Він виявив обачну кмітливість, розсудливість і обережність не хотів рвати дружніх стосунків з володимирсько-суздальськими князями Андрієм та Глібом. Однак після зруйнування князем Андрієм боголюбським, братом Ольги, Києва, в князя Ярослава галицького виникла відраза до всього Юрьового роду, в тому числі до своєї дружини, Ольги. В цей же час палке кохання князя Ярослава до Анастасії почало хвилювати галицьких бояр в їх середовищі зріла змова, якій князь Ярослав не надавав ніякого значення. Конфлікт розростався, особливо він загострився після смерті київського князя Гліба Юрьовича в 1173 році. В цей же час, він за порадою Анастасії вирішив насильно

запроторити княгиню Ольгу в монастир. Взнавши про це вона, вона втекла в Польщу, разом із нею туди подався і син Володимир і боярин-воєвона Костянтин Сірославич і другі бояри прибічники Ольжиної патії[25,с.258].

Руський літопис так нам передає ці події: ”У тім же році (1171р.) утекла Ольга, княгиня Ярославова з Галича в ляхи із сином Володимиром і воєвода Коснятин Сірославич і многі бояри з нею були там вісім місяців. І стали слати до неї послів князь Святополк і інша дружина просячи її назад. “А князя твого ми візьмемо”. Володимир тим часом послав послів до Святослава до Мстиславовича, просячи у нього города Червена: ”Хай там сидячи буде мені добре слати в Галич, то Бужськ твій поверну і три города придам до нього. Святослав тоді дав йому Червен і хреста йому цілував, що буде помагати йому. І пішов Володимир до Червена з матір’ю і встріла його вість од Святополка із Галича: ” Поїдь у борзі, отця твого ми схопили і приятелів його Чагрових людей побили. А ось твій ворог Настаська. І галичани розіклавши вогонь спалили її а сина Олега в заслання вигнали, а князя Ярослава Осмомисла водили до хреста, що буде він по правді жити з княгиною. І так вони уладилися”[22,с.305].

Дослідник В.М.Татіщев так доповнює на основі свідчень інших джерел картину галицької драми: ”Ярослав, князь галицький, хоча давно жінку свою розлюбив і наложницю тримав, та побоюючись братів її Гліба і других не осмілювався виганяти. Та як тільки по смерті Гліба зразу ж знайшов її провини і захотів її постригти. Вона ж учинила раду з боярами взявши сина Володимира і Костянтина і відсутність Ярослава в Галичі утекла в Польщу 8 березня. З нею же багато бояр від’їхали. Ярослав же боячись сорому і шкоди просив Святослава Із’яславовича щоб її вговорили. Останній з декількома боярами був посланий щоб її вговорити і пообіцяти замиритися з Ярославом. Та вона не послушалась. І послав Володимир Ярославович до Святослава Мстиславовича у Володимир просити у нього Червен, щоб у ньому перебувати ради примирення. Володимир говорив, що коли він буде на Галицькому князівстві то віддасть йому Бужськ. Це було утверджено договором і Володимиру було передано Червен. Як тільки в Галичі взнали, що Володимир в Червені люблячи всі княгиню Ольгу і її дітей учинили незадоволення проти князя

свого Ярослава. І прийшовши в дім його поставили варту міцну, щоб не зміг вийти, а наложницю його Настасію, що посварила його з княгиною і дітьми возвели на вогонь великий і спалили і декілька бояр приятелів її побили. Тоді прибув тут князь Ярополк, який з тисяцьким галицьким, які змогли людей заледве заспокоїти і не дали більше побивати. У Ярослава вже взяли роту, що йому з княгиною своєю жити порядочно, так як належить. Сина же від наложниці родженого послали у вигнання. Із цим послали до княгині і до дітей її сказати. Вона почувши це повернулась до Галича і Ярослав послав від себе бояр. Другі ж зустріли княгиню на шляху у Червен і об'явили їй, що князь Ярослав утримується під вартою, а неприємелька її наложниця спалена, а син її засланий у вигнання і що “князь ротою утвердився жити з нею порядочно”. Після цього Ольга приїхала в Галич і прийнята була князем і людьми з честю. За таких обставин князь Ярослав став з нею жити як потрібно страх від народу маючи та не по любові іскренній...”[25,с.97].

Дослідник О.М.Рапов проаналізувавши свідчення використаних В.М.Татіщевим, не дійшовших до нас джерел та Руського літопису наголошував, що бояри у цьому випадку максимально використали внутрішньосімну драму князя Ярослава галицького, вони зробили все, щоби повернути свій вплив, як у внутрішні так і зовнішні справи Галицької держави. Сам князь Ярослав галицький не міг повітити, що його сімейне життя стане такою широкою подією в Галичі. Наляканий таким ходом подій він змушений був дати клятву на вірність своїй дружині Ользі, щоб заспокоїти місто[19,с.78].

Як бачимо із сукупності джерел, наголошували російські вчені ХІХ століття І.Лінніченко та А.Лонгінов, сімейні відносини князя Ярослава галицького, однак не вплинули на дружні відносини з сусідніми західними державами Польщею та Угорщиною, однак на сході, волинському князю із-за підтримки Володимира, та укладення поза спиною князя Ярослав галицького угоди з волинським князем, прийшлося розплачуватися за такий проступок, оскільки княжич Володимир розпоряджався галицькими містами не по волі батька. Князь Ярослав галицький отримавши про це вість спалахнув великою ненавистю до сина [12,с.112- 157;с.52-78].

Як бачимо із джерел, князь Ярослав галицький зробив серйозні висновки із учиненого галичанами бунту і після цього в Галичі постійно стояли вірні йому полки. Поступово внаслідок наявності в Галичі могутньої військової сили, князь Ярослав галицький, почав бути жорстоким і свавільним. Галичани, як зауважує літописець, “перелякалися Ярославової сили і не сміли нічого сказати. Боялися, що Ярослав поступить з ними як отець його Володимир”. Особливо князь Ярослав галицький розгнівався на сина Володимира, як зауважує літопис: ” У цьому ж році (1173р.) утік Володимир син Ярослава галицького князя до Ярослава Із’яславовича в Луцьк, бо той узявся був йому волость добути. А Ярослав галицький пославши послів, привів ляхів на підмогу собі і дав їм триста гривень срібла, спалив два городи і став слати послів до Ярослава Із’яславовича: ” Пусти сина мого до мене, а то піду на тебе раттю! І він убоявшись, що попалять волость його одіслав Володимира з матір’ю до Михалка Юрьевича в Торчиський, бо Михалко був братом Ользі. А звідти покликав його тесть його Святослав Всеволодович, тесть його у Чернігів маючи намір одіслати його в Суздаль до Андрія, але не одіслав”[22,с.308].

Російський дослідник В.М.Татищев так доповнює нам свідчення Руського літопису: ” Того ж року, Володимир син Ярослава галицького побачивши, що батько його любив більше сина побічного, розсердився і виїхав в Луцьк з матір’ю та жінкою до Ярослава Із’яславовича, який йому обіцяв дістати від отця його володіння. Ярослав же галицький послав же в Польшу просити війська і як воно прийшло дав їм 300 гривень срібла і пішов із ними на луцького князя Ярослава, пославши наперед послів сказати, щоби віддав сина його, а якщо не віддаси, то він змушений проти нього війну почати. І так оскільки луцький князь не хотів того учинити, то галицький князь прийшов у його волость і два міста його спалив. Князь Ярослав Із’яславович бачучи, що боротися проти нього не мав сил і віддати Володимира не міг відпустив його в Торчиськ до вуй його Михалка і сам заледве зміг миру Ярослава випросити. Михалко Юрьевич хоча і прийняв сестру і племінника, та довго їх в себе не тримав, бо боявся Ярослава галицького і по просьбі тестя Святослава Всеволодовича відпустив їх у Чернігів, який обіцяв їх відпустити

в Суздаль до Андрія суздальського та не пустив бо хотів совокупити полки з Андрієм і піти на Ярослава галицького. Андрій же знаючи “безнадійність”, “безпутність” Володимира відрікся від нього, а сестру свою Ольгу, матір Володимирову, взяв до себе”[25,с.100].

Як бачимо, сімейна драма князя Ярослава мала перерости в великий конфлікт, однак князь Ярослав був сильний його боялися як волинські так і київські князі. Слід зауважити, що конфлікту не сталося із-за того, що Володимир у середовищі князів, як виразився його дядько, князь Андрій боголюбський був “чоловік “безнадійний, безпутний до князівського правління”, тому відмовив всіх князів від походу на Галич. Однак, галицька громада, вважають дослідники І.Я.Фроянов і А.Ю. Дворніченко, яка бачила все що проходило на її очах залишалася пасивною, оскільки вірні полки князя Ярославові стояли в Галичі і по першій його волі могли виконати наказ розсерджененого князя. Галичани боялися, щоби князь Ярослав не покарав їх за недавнє втручання в його сімейні справи. Власне більше із боязні перед князем ніж по причині втрати Бужська, галичани прийняли участь в поході на Луцьк[27,с.139].

Таким чином князь Ярослав галицький внаслідок жорстокого розгрому Волинської землі заставив волинських князів відмовитися від підтримки його сина Володимира, як і від зазіхань на місто Бужськ. Коли галичани взнали, що Володимир ще при житті батька Ярослава віддав Бужськ та інші міста то зразу ж стали на сторну свого володаря князя Ярослава, оскільки інтереси Галицької держави стояли вище ніж інтереси його безпутного сина, від якого навіть відрікся його могутній дядько Андрій суздальський. За таку злуку з Володимиром волинські князі були сильно покарані галичанами. Дослідник В.М.Татіщев наголошував, що: ” погром Волоні був великий. Було повністю спалено два міста, сплюндруванню була піддана вся Луцька земля. В.М.Татіщев наголошував, що луцький князь заледве випросив у грізого князя Ярослава галицького собі мир. Він клятвою на хресті відмовився від Бужська і Погорині і пообіцяв, що ніколи не буде на них зазіхати і при таких умовах князь Ярослав галицький учинив з ним мир”[25,с.100].

Таким чином Володимир Ярославович появляється на шпальтах літопису, як князь політично близькорукій “безпутній”, як виразився, відмовляючись від нього його дядько, князь Андрій боголюбський. Однак із-за Володимира виник конфлікт між київськими і чернігівськими князями. У цьому конфлікті князь Ярослав галицький зайняв сторону київських Ростиславовичів і з усіма своїми полками вирушив на допомогу Ростиславовичам, одночасно вимагаючи від чернігівських князів, щоб відпустили сина Володимира додому. Війна розпочалась і князі чернігівські та суздальський зайняли Київ, а Ростиславичі відступили в сторону Галичини, та князь Андрій суздальський не пішов у слід за ними. В.М.Татищев наголошує, що князь Ярослав галицький виступив на війну з усіма своїми полками, побачивши силу галицького князя, чернігівський та суздальський розійшлися не добившись нічого. Разом із князем Андрієм у Суздаль відійшла і княгиня Ольга, що може говорити, що вигнання князем Ярославом галицької своєї дружини Ольги, мало і політичний характер. Із проаналізованих джерел, можна зробити висновок, що князь Ярослав галицький не підтримав і засудив розграбування Києва князем Андрієм боголюбським й тому вигнав княгиню Ольгу з Галича, розірвавши тим самим у 1179 році гацько-суздальський. До війни не дійшло, бо князь Ярослав був могутній та й у союзі з поляками, візантійцями і угорцями, тому Андрій суздальський не виступив походом на Ярослава галицького і відійшов у Володимир на Клязьмі, забравши свою сестру Ольгу. У Володимирі на Клязьмі у 1179 році вона хрестила четверту дочку брата Всеволода, Палагею-Збиславу. У Володимирі на Клязьмі вона зробила те, що вимагав від неї її чоловік, князь Ярослав у Галичі - постриглась у черниці під іменем Єфросинії. У 1183 році вона померла і була похована у головному кафедральному соборі у Володимирі[25,с.102-103].

Таким чином особисте життя князя Ярослава галицького з Ольгою суздальською закінчилося трагічно. Ольга не стала Ярославу коханою дружиною, хоча за 23 роки подружнього життя вона народила йому єдиного сина Володимира та чотири дочки. Перша стала дружиною угорського короля, друга великопольською княгинею, третя чернігівською княгинею, четверта Ярослава - новгород-сіверською княгинею. Таким чином

старшому сину Ярославла Володимировича Галицького, Володимиру у 1183 році було приблизно 32-33 роки. Другий син від боярині Анастасії Чагрової, Олег був трохи молодший в цей час теж не був уже юнаком, бо тоді його б віддали пестуну “кормильчичу”, боярину, що відповідав за виховання князівських дітей. Джерела зазначають властолюбивість та нерозсудливість княжича Володимира. Щоб утвердитись негайно він готовий був віддати території так важко здобуті його дідом і утримані його батьком, чим привів ненависть до себе, батька князя Ярослава галицького. При усій складності політичних процесів в Галичині, нездатність Володимира управляти великою державою, сильно відбилась на політичному та економічному житті Галичини[3,с.114-118].

В той час, коли Володимир поза спиною батька намагався роздавати галицькі міста, втік до родичів в Торчиськ, Чернігів. За таких обставин старший син Володимир був усунутий від виконання функцій князя, не приймав участь у господарських діяннях батька Ярослав Володимирович, і останній не мав допомоги у вирішенні складних політичних питань і усе змушений був робити сам, а з часом за участю молодшого сина Олега Ярославовича, якого активно готував на галицький трон [14,с.31-62; с.5-60].

Так коли у 1174 році між князями спалахнула війна між Ольговичами Ростиславовичами і Юрьовичами за київський престол, могутній князь Ярослав галицький підтримав Давида київського, який попросив в нього допомоги. За умов надання допомоги галицьким князем напад суздальців на Київ був успішно відбитий. Весь після цього військового походу час князь Ярослав галицький займався розбудовою власної землі. У 1183 році галицькі полки взяли участь у великому поході на половців, як зауважує літописець: ” із Галича від Ярослава поміч прийшла”. Похід, як наголошує руський літописець закінчився блискучою перемогою. Було взято в полон 12 половецьких ханів. Галицькі полки повернулися зі славою в Галич. Ця перемога відбита і в “Слові о полку Ігоревім”, яке наголошувало: ”Ярослав Осмомисл стріляє з отчого золотокованого стола салтанів за землями” [26,с.262-263].

В цей же час в Галичі у 1181-1183 роках знову розгортаються князівські чвари, оскільки князь Ярослав галицький, втративши надію на сина Володимира, почав готувати на галицький трон, молодшого свого сина, молодого князя Олега. Це викликало незадоволення в певній частині галицького боярства і торгово-ремісничої знаті, яке підтримувало з княжичем, старшим сином Ярослава галицького, Володимиром, таємні стосунки. Що стосується князя Олега, то галицькі бояри боялися, що коли він займе князівський трон, то помститься їм за спалення його матері Анастасії. Коли про Володимира ми маємо певну картину, як особистість і політика, яка виражена в вислові його дядька, князя Андрія суздальського - "безпутній", то про княжича Олега Ярославовича у нас обмаль джерельних свідчень, однак можна поспробувати реконструювати політичний портрет цього князя. Галицький князь Ярослав "Осмомисл" готував його на місце князя Галичини, а це може означати, що це повинен був бути розумний високоосвічений володар досвідчений як і військовому мистецтві так і в господарській діяльності. Досвідченість князя Олега в управлінні Галицькою державою, цілком влаштовувала батька Ярослава і лякала галицьких бояр. Нерозумний "безпутній" Володимир був цілковитим зняряддям в руках галицького боярства. Дослідники І.Я.Фроянов і А.Ю.Дворніченко вважають, що після спалення матері Олега, Анастасії, за язичницьким обрядом, заява князя Ярослава, що Олег буде галицьким князем налякала галичан, особливо перелякалися ті бояри, які активно приймали участь у цьому процесі, зокрема Костянтин Сірославич та інші, які, як і князь Олег Ярославович бажали зберігати всю повноту влади. В боротьбі за владу зіткнулися інтереси князя Олега Ярославовича і галицького боярства. Князь Олег бажав помсти і влади, боярство необтяжливого правителя і повного контролю над Галичиною [27,с.140]. При усіх тайних інтригах галицького двору, наголошував дослідник І.Шараневич, Володимир не був тим галицьким володарем, який би міг продовжувати політичну діяльність свого розумного діда Володимира Володаровича і батька Ярослава Володимировича. Володимир не мав того таланту до правління, який мав Олег і це бачив як князь Ярослав так і галицькі бояри. Володимир же був розбещена, княгиною

Ольгою, людина, з багаточисельними вадами. Він, як засвідчує Руський літопис: “був жонолюбець, п’яниця, чванливий егоїст підступний і хитрий”. Князь Олег же на думку дослідника І.Шараневича був господар, енергійний упрравитель, полководець і воїн вмючий очолити військову організацію та владне політичне життя в Галицькій державі. За властолюбство бояри не бажали розумного Олега, а ”безпутного” Володимира. Вся їх діяльність в користь Володимира вела до розбрату в Галицькій державі. Тому князь Ярославу нічого не залишалось зробити, як вигнати ”безпутного” Володимира з Галичини [28,с.55].

Київський дослідник П.П.Голочко вважає, що недружелюбність галицького володаря Ярослава до старшого сина Володимира полягала в тому, що він все своє свідоме життя був під впливом матері Ольги, яку князь Ярослав не любив і з якою був насильно одружений[14,с.31-62; с.5-60].

Син Володимир не брав участі у політичному житті Галичини, як військовий та полководець, теж ніяк себе не проявив. Вся його поведінка сильно дратувала князя Ярослава. Апогея досягла тоді, коли Володимир за спиною батька вирішив передати волинському князю “за підтримку” Бужську землю[26,с.260-261].

Характерно, як зауважує літописець “Володимир бачив, що батько більше любить Олега і не його”. Безсумнівно, що в Олегу він бачив потенційного суперника. Як засвідчують джерела, Володимир не мав авторитету і серед боярства. Він, як зауважують джерела, вів розгульне життя з вином і жінками любив багато випивати і думати з мужами своїми не бажав. Апогеєм Володимира було те, що він відібрав в попа жінку і взяв собі за жону. Галицькі бояри скаржились: ”де зобачить жінку чи дочку візьме насиллям”[22,с.307-308].

Княжич Володимир не займався державними справами не дорожив надбаннями своїх дідів та батьків. Наголошуючи на цьому ми скажемо, що він з такою легкістю віддав Бужськ та інші міста за які з такою завзятістю боролися його дід Володимир та юний ще тоді батько, Ярослав, що це роздратувало у Галичині всіх, навіть ворогів Ярослава галицького. Володимиру було байдуже, скільки галичан полягли в битві за ці міста біля Тербовля і “який плач стояв в Галицькій землі за погинувшими”,

щоб утримати в сфері політичного впливу Галичини, Бужську землю[14,с.31-62; с.5-60]. Інша постать князь Олег доля якого з самого дитинства була тяжкою. Спалення на вогнищі матері Анастасії, вигнання “Настишича” з Галича, все це повинно було відбитися у свідомості Олега. Та поряд був сильний та досвідчений батько, князь Ярослав, який був йому радником в усіх справах управління Галицькою державою. В той час коли Володимир тинявся по Русі, наголошував галицький дослідник Д.Зубрицький, Олег Ярославович реально готувався стати галицьким володарем[3,с.119-120].

Руський літопис так відтворює ці події: ” У той час Володимир Ярославович галицький, шурина Ігорів, перебував у Ігоря Святославовича, тому що він був вигнаний отцем своїм із Галича. Той бо Володимир прийшов був спершу в город Володимир до Романа Мстиславича, але Роман остерегаючись отця його, не дав йому одпочити у себе. Тоді звідтіля він пішов до Інгваря Ярославовича в Дорогобуж і той остерегаючись отця його не прийняв його і він звідти поїхав до Святослава Юр’евича в Турів і той так само одіслав його до Давида Ростиславовича в Смоленськ. Давид же одіслав його до Всеволода Юр’евича в Суздаль, але Володимир Галицький і там не знайшов спокою. Він прийшов в Путивль до свого зятя Ігоря Святославовича і той прийняв його з любов’ю і склав йому честь велику і два роки держав його в себе, а на третій помирих його з отцем його і послав із ним сина свого, зятя Рюрикового, Святослава і онука Ярослава галицького”[22,с.334].

Дослідник В.М.Татішев доповнює ці свідчення: ” Володимир побував і у тестя свого Святослава, та Святослав та Святослав раніше учинив був роту Рюрику Київському і Ярославу Галицькому, що не буде в себе Володимира тримати і також відпустив його від себе... І тільки у Путивлі його прийняв Ігор Святославович з любов’ю і честю і через два роки через князів руських заледве примирих його з батьком випросячи йому в усьому пробачення. Ярослав прийняв сина і наказав його словами і дав йому Звенигород та проживати велів у Галичі, щоби він не зміг знову якесь зло зчинити”[25,с.133].

Із цих двох джерел можемо зрозуміти, що ведучи боротьбу з сином Володимиром, князь Ярослав галицький фактично вів

боротьбу з боярством, яке розпочало яке безборонно втручання в його січмені справи. Однак князь Ярослав був володар мудрий і робив завжди так, що бояри залишалися в своїх стремліннях, без опори. Їм потрібен був князь, бо що вони без князя, як заявляли вони самі “стадо без пастиря”. Це розумів і князь Ярослав галицький, тому впевнено готував їм майбутнього галицького князя в якому він вбачав свого молодшого сина, Олега Ярославовча. Санкт-петербургські дослідники І.Я.Фроянов та А.Ю.Дворніченко, вважають, що власне протидію князю Ярославу постійно складала не знать боярська, а міська громада, яка любила княгиню. Власне громада заставляла князя Ярослава вернутися в сім'ю і поставила варту біля його князівського дому. Власне громада галицька влаштувала спалення стародавнім язичним обрядом боярині Настаськи, побила бояр Чагрів, так що служилий князь Святополк та воєвода галицький, що перебували поза містом заледве встигли прибувши з військом, втихомирити місто. Власне галицька громада була налякана, що князь Ярослав сказав, що помститься за зчинене проти нього і Анастасії зло, як його батько Володимир за зраду галичан. Особливо боялась галицька громада вокняження в Галичі Олега Ярославовча “Настасича”, розуміючи, що він помститься за спалення матері. Бояри у цій драмі залишались вірні князю Ярославу. Після того, як князь Ярослав тримав у Галичі великий рицарський полк з регіональних бояр, заворушень в Галичі більше було. Князь Ярослав був мудрий і врахував свою помилку він зрозумів, що недооцінив міську громаду. В цей же час міська громада принишкла, оскільки велика військова сила стояла в місті і була в його повній волі князя Ярослава і хоча князь не мстив галичанам, наголошують дослідники, однак недовіряв їм[27,с.139-140].

Таким чином з поверненням княжича Володимира в Галич сімейний конфлікт закінчився і Володимир, як зазначає літописець “більше не піднімав крамоли і проживав у Галичі до смерті батька Ярослава Осмомисла”. Однак ми не можемо наголошувати чи приймав Володимир якусь участь в державних справах Галичини, оскільки джерела не говорять про це. Натомість слід вважати, що державними справами займався князь Олег, а отже відірваність Володимира від державних справ в Галичині мали пагубні наслідки для всієї країни. Невизначеність

становища зробила його п'яницею, заставила вести розгульне життя, кохати чужих жінок. В цей же час князь Ярослав готовив до державного життя свого улюбленого сина Олега. Дослідник Б.О.Рибаков вважає, що князь Ярослав галицький підтримуючи князя Рюрика київського вислав йому у 1180 році військо, яке міг очолювати князь Олег Ярославович. В цей же час князь Олег встановлює з князем Рюриком київським дружні відносини, це пояснюється в майбутньому його втечею з Галича власне до Рюрика в Київ і надання князю Олегу в управління Овруча. Незгадуючи Олега Настасича, київський літописець, однак почерпнувши від нього детальну інформацію про багатогранну діяльність князя Ярослава галицького, його господарську, військову, економічну та міжнародну політичну діяльність в Галицькій державі. Такі дрібниці багатосторонньої діяльності князя Ярослава галицького міг знати чоловік повністю посвячений в усі його плани. Власне князь Олег Ярославович знав про будівництво храмів, міст, судочинство, торгівлю на Дунаї, взаємовідносини з Візантією, Угорщиною, Польщею та Німецькою імперією. На нашу думку, таким інформатором, про що засвідчує Київський літопис, був прибувший на допомогу Рюрику Київському, молодий галицький князь Олег Ярославович [21,с.130]. Як бачимо із свідчень джерел, що Олег Ярославович виховувався князем Ярославом як державець і полководець. Джерела засвідчують, що в 1170-1180 роках Ярослав сам полків не водив, однак це не виключає, що ці полки не видав його син Олег Ярославович[14,с.31-62; с.5-60].

Як бачимо із сукупності письмових та археологічних джерел, в 1160-1180 роках в Галичині проводились великі будівельні роботи, перебудовувались укріплення міст, будувались нові фортеці, замки, як в середині країни та великих центрах, так і в Галицькому Подунав'ї. Що стосується Подунав'я то московський дослідник А.М.Насонов наголошував, що Подунав'я уже у час князювання Володимира Володаровича в Галичі, галичани вважали Теревовль та Дністро-Дунайське пониззя з центром у Берладі, своєю добреулаштованою, за галицьким зразком, волостю[13,с.136-137].

Особливо, зауважують археологи, привертає увагу високий рівень галицької культури другої половини XII століття. В цей час

інтенсивно розвивається сільське господарство. Свідченням цього є знахідки досконалих знарядь праці: лемехи, чересла, наральники, коси, серпи. Виявлені чисельні предмети міського побуту, леварного, гончарного виробництва, залізобробного виробництва, говорять про високий рівень технологій, який був розвинений в галицькому суспільстві. Він, на думку київського дослідника П.П.Толочка, носить суміш західноєвропейських і візантійських технологій з місцевими особливостями[26,с.257].

Все це підтверджує свідчення Руського літопису, що у 60-70 роках XII століття князь Ярослав розбудовував Галицьку державу. Такого роду діяльність потребувала його безпосередньої участі. Така можливість в нього була за рахунок існування в Галичині високопрофесійного війська. Галицькі полки були добре укмплектовані професійними воїнами, літописець називає їх “залізними”, що може говорити, Ярославове військо було на зразок рицарського війська центральної та західної Європи. Сама внутрішньополітична діяльність при могутній військовій організації, відсутності військових кампаній в середині Галицької держави, давала можливість впроваджувати такі потрібні торгово-економічні і господарські реформи. Це засвідчує нам і “Слово про похід Ігорів”, яке малює нам князя Ярослава “Осмомисла” суверенним монархом, який сидить на золотокованім троні і по відношенні до сусідів зберігає повну незалежність: “Підпер гори угорські своїми залізними полками”. Важливе місце, очевидно в цей час, князь Ярослав галицький приділяв своїм Дунайським володінням, які зв’язували Галичину з могутніми торгово-економічними центрами Центрально-Південної та Західної Європи. Власне через ці землі Галичина включалась в систему міжнародної політики та торгівлі. Слід зауважити, що міста Берлад, Білгород, Текучий, Келія та інші являли собою великі торговельні центри європейської торгівлі. Свідчення нам про це дає, як і грамота Івана князя Берладського від 1134 року так і свідчення Руського літопису часу грабунків Іваном Галицького Подунав’я. Контроль Галичем Дунайської торгівлі висувало його на визначне місце в Європі[21,с.128-129].

Все це розумів князь Ярослав “Осмомисл“ і його наступник на трон князь Олег Ярославович. Є усі підстави вважати, що усі важливі політичні справи в Подунав’ї вирішував молодший син

галицького князя Ярослава, Олег, який знав про всі плани свого батька у цьому регіоні. Власне усі свідчення, які приводить як Руський літопис, так і свідчення джерел В.М.Татищева, на нашу думку, виходили з уст любячого сина князя Ярослава галицького, Олега. Дослідник В.М.Татишев, свідченнями недійшовших джерел, наголошував: ”грекам, уграм, полякам, чехам помагав, міста по Дунаю розбудував, через море з греками торгуючи...” Сам Ярослав галицький розумів, ”безпуність Володимира”, як виразився князь Андрій боголюбський, він розумів, що продовжити його як внутрішню так і зовнішньополітичну діяльність зможе тільки його молодший син, Олег Ярославович. Власне йому, як називає його Руський літопис “Олегу Насьчину”, Ярослав Осмомисл повважав ввірити після своєї смерті, політичне і екомічне управління Галицькою державою. Щоб утвердити своє рішення, яке на його думку повинно було б виконуватися всім суспільством, князь Ярослав галицький вирішив через “Собор”. Власне так князь Ярослав галицький вважав, що забезпечить всю повноту влади князя Олега в Галичі. Свою волю він побажав утвердити актом всенародної згоди. Недійшовший до нас Галицький літопис говорить: ” Ярослав Осмомисл з цією метою скликав мужів своїх і усю Галицьку землю покликав на Собор і монастирі і бідних і сильних і поганих”. Князь звернувся до зібраних з палкою промовою у якій переконував галичан, які отримували від нього милостині і пільги, що по його смерті прийняли на княжіння в Галичі Олега, який буде підтримувати їх і помагати і захищати місто. Він наголошував: ” Я ось однією своєю головою правлячи держу усю Галицьку землю і наказую і залишаю місце своє Олегові, сину моему меншому, а Володимирі даю Перемишль, бо він не сповняв волю його і тому він не дав йому Галича”[22,с.345].

Собор закінчився “Рядом” - договором, тобто утвердженням князівського розпорядження. Князь Ярослав галицький урядив і привів до “хрестоцілування” - присяги Володимира і мужів галицьких, щоби він не шукав під братом Галича. Цілком очевидно, що Собор і розпорядження князя Ярослава галицького була надзвичайною подією в тогочасному галицькому суспільстві. Могутній володар Галицької держави утверджував свою волю перед всією своєю державою “Собором”, зібранням всього

галицького народу. В Соборі, за свідчення Руського літопису, який був соціально дуже широкий, брали участь князі союзні і васальні “брати і синове”, “мужі городські” знать галицьких міст, “мужі свої” - бояри, духовенство: єпископ, ігумени, священники, монахи, монахині, а також були і бідні верстви суспільства “убогі”. Та головне, наголошує Руський літопис, що тільки галицькі мужі були приведені до присяги. Намагаючись передати владу сину Олегу в обхід старшого Володимира, князь Ярослав Осмомисл повинен був враховувати клятвевідступництво, яке було поширене в тогочасному суспільстві. Тому, він заручився клятвою бояр “водив їх до хреста”, щоб бути впевненим, що вони по його смерті виконають його волю[17,с.67-68].

Дослідники І.Я.Фроянов і А.Ю.Дворніченко вважають, що князь Ярослав Осмомисл зібрав Собор не для того, щоб підкреслити феодалам Центрально-Східної Європи свою могутність, а щоби всенародно зафіксувати акт своєї волі. Князь виступив перед всім народом де виложив своє бачення подальшого розвитку Галицької держави. Її перспектива, на його думку, може бути щаслива, якщо нею буде управляти його молодший син, князь Олег. Суспільство було переконане князем Ярославом галицьким і присягнуло на вірність його рішенням. Цей Собор можна порівняти з стародавньою традицією Віча, на якому затверджувалися всі найголовніші рішення громадськості, які повинні були обов'язково виконуватись[14,с.31-62; с.5-60].

Саме таке велике зібрання, наголошують дослідники, говорить про велику роль народу в політичному житті Галичини, запоручитися підтримкою якого не засоромився навіть наймогутніший володар, яким був князь Ярослав Володимирович галицький. Сама роздача міст ще при житті, акт теж стародавній, князь Ярослав хоча визнавав молодшого сина головним князем Галичини, однак і старшого не залишав без княжіння. Таким чином, воля князя Ярослава була затверджена всім суспільством. Характерно, що всі верстви суспільства усвідомили без “кровопролиття”, що місце князя Ярослава на галицькому троні повинен замінити його молодший син, князь Олег і продовжити політику князя Ярослава, а тобто політичний і економічний розквіт Галицької держави[27,с.141-142].

Дослідник С.М.Соловійов зауважував, що князь Ярослав Осмомисл бачив у молодшому сині Олезі розумного і благородного володаря галицького і тому він заповів йому галицький трон. Старший син Володимир і бояри були вбивцями його кохання. Однак заради збереження миру в галицькому суспільстві та в Галицькій державі він не рішився на кровопролиття, обмежився клятвою бояр, давши зрозуміти їм що він простив їм гріх вбивства Анастасії Чагрової і що новий володар, князь Олег, всі надії на якого він подає, теж не буде їм мстити за скоєний ними вчинок. Таке толерантне христоцілування, було політичним компромісом з суспільством і його найвищою ланкою політичною складовою, боярством[23, с.546].

Руський літопис так відтворює нам цю подію: ”А перед кончиною своєю од недуги тяжкої, відчувши смерть скликав мужів своїх і всю Галицьку землю: позвав він також і все духовенство і монастирі і вбогих і багатих і простих”- і так говорив плачучи до всіх: ”Отці і браття і синове! Осе же я відхожу зі світу суетного і йду до творця свого. Хай согрішив я більше всіх, як ото більше не гришив, але отці і браття простіть і вибачте!” І так плакав він три дні перед всім духовенством і перед всіми людьми і повелів роздавати майно своє монастирям і вбогим і ото ж давали його повсьому Галичу три дні і не могли роздати. І се мовив він мужам своїм: ”Я ось однією простою головою правлячи вдержав усю Галицьку землю. А тепер я заповідаю місце своє Олегові, сину моєму меншому, а Володимирю даю Перемишль і урядивши їх, він привів Володимира до хреста і мужів галицьких на тім, що йому не домагатися од брата города Галича, бо Олег був від Анастасії і був йому милий, а Володимир не сповняв його волі і через те він не дав йому Галича”[22,с.345]. Дальше літописець наголошує: “В цьому ж році втік Олег з Галича у Київ до Рюрика Ростиславовича і той дав йому в утримання Овруч[14,с.31-62; с.5-60].

Зразу ж привертає увагу та ситуація, з якого джерела київський літописець взяв таку точну інформацію про події у Галичині у останні роки життя князя Ярослава Осмомисла. Із цього ж літопису ми знаємо, що князь Олег після смерті бать Ярослава

Осмомисла і після смути проти нього, втік в Київ[14,с.31-62; с.5-60].

На нашу думку, всі ці свідчення літописець отримав від проживаючого на правах гостя-зятя в Києві, князя Олега Ярославовича галицького. У цій інформації багато фактів, які князь Володимир Ярославович не хотів би, щоб вони попали на суд громадськості, оскільки він зламав хрестоцілування і присягу дану батьку князю Ярославу і всій Галицькій землі, ще при житті князя Ярослава Осмомисла. Таким чином в Руському літописі князь Олег Ярославович зображує нам віроломство і клятвовідступництво галицьких бояр, духовенства, міської громади, яким його батько Ярослав заради дотримання угоди роздав своє майно, і взяв присягу. Як бачимо, Володимир перемишльський присягу зламав, що не буде “домагатися Галича” і вигнав брата, законного князя Олега з Галича. Літописець детально зробив свій коментар цієї розповіді. Він, як бачимо всеціло на стороні князя Олега, зневажає Володимира за недотримання “хрестоцілування”. Однак він пояснює, чому власне сталося недотримання Володимиром хрестоцілування, бо “Олег був Настасич”, тобто народжений не від законного князівського шлубу[14,с.31-62; с.5-60].

Із розповіді князя Олега Ярославовича київському літописцю, бачимо, що це дійсно був розумний і талановитий князь, який стояв на стороні батькової ідеї єдності і міцності Галицької держави і бажав продовжувати його політичну і економічну діяльність. На те, що власне князь Олег Ярославович дав ці свідчення літописцю про Собор в Галичі, говорить той факт, що власне із-за нього князь Ярослав Осмомисл проводив цей Собор і власне він князь Олег Ярославович галицький був зацікавлений в дотриманні рішень цього Собору[4,с.178-195; 5,с.46-54].

Власне князь Олег Ярославович був зацікавлений подати якнайповніше всі перепетії подій, які відбувалися на Соборі, як і політичні та економічні досягнення свого батька - галицького князя Ярослава Осмомисла[26,с.260-261].

Свідчення київського літописця доповнюється в контексті дослідження, яке присвячене діяльності князя Ярослава Володимировича Галицького дуже цікавими свідченнями, які подавав у своїх наукових працях, опираючись на недійшовші

джерела, російський дослідник В.М.Татищев: ” З усіма князями він жив у злагоді і раді, особливо дбав про порядок своєї землі і тому усім сусідам був страшний. Ніхто не смів на нього нападати, тому, що воєводи його безперестанку грекам, уграм і чехам помагаючи були умілі в ратних справах і хоробрі у битві. Земля ж його була повна у всьому в достатку процвітала і множилася в людях, тому що вчені умільці і ремісники з усіх країн до нього приходили і городи населяли, котрими збагачувалася земля Галицька в усьому. По Дунаю він городи укріпив, купцями населив, тим які торгували через море в греках і ремесла налагоджували, він зі своїх маєностей допомагав. Він був щедрим, милостливим і правосудним, через те безліч іноземців йому служило. Навчений був мов, багато книг читав у церковному чині багато що виправляв і клір влаштовуючи і навчаючи, зловір'я скоріняв, а мудрості й правдивої віри навчав і вчити спонукав. Монахів же із своїх прибутків призначав для навчання дітей” [25,с.143].

В такому контексті засвідчує могутність князя Ярослава Володимировича галицького, яке називає його “Осмомислом” і “Слово о полку Ігоревім”:

“Галицький Осмомисле Ярославе
Високо сидиш на своїм золотокованім престолі
Підперши гори Угорські своїми залізними
полками
Заступивши королеві шлях, затворивши
Дунаю ворота
Мечучи бремена через хмари, суди рядячи до
Дунаю.
Грози твої по землях течуть.
Відкриваєш ворота Києву.
Стріляєш з отчого золотого стола салтанів за
землями.
Стріляй господине, Кончака, поганого кощея.

За землю Руську, за рани Ігореві, буйного Святославовича” [15,с.61-64].

Про діяльність князя Ярослава галицького розповідає і візантійський літописець Микита Хоніат в контексті взаємовідносин візантійського імператора Андроніка Комнина і

князя Ярослава галицького: ”Він був прийнятий правителем Галичини немов рідним братом, пробув у нього досить довго і до того прив’язав його до себе, що разом з ним полював і засідав у думі і жив в одному з ним палаці і разом обідав. Коли ж Андронік у 1183 році став імператором, він побудував розкішні палати, де були розписані сюжети його полювання в Галичині на турів-зубрів. Живопис уявляв собою кінну їзду Ярослава Осмомисла і Андроніка з собаками, крик птахів, гавкання собак, полювання на оленів, забитого списом кабана і ранення зубра”[29,с.167, с.420].

Князь же Ярослав Осмомисл, наголошує літописне джерело використане істориком В.М.Татіщевим, наголошує: ”Був же він князь мудрий і красномовний і багатий і поважаний в всіх землях і славен військами, бо де була йому обіда він сам з полками не ходив, а посилав їх з воєводами. Він бо навів лад в землі своїй...” [25,с.143].

У 1187 році князь Ярослав Володимирович галицький помирає і залишає, згідно заповіту, Галицьку державу, молодшому сину і спадкоємцю, новому галицькому князю, Олегу Ярославовичу, що означає уже новий історичний розвток подій, які потребують подальше дослідження[14,с.31-62; с.5-60].

У висновок наголосимо, що у розділі “Ярослав, князь Галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег (1153-1187рр.)” у поступальному історичному екскурсі синхронно викладені джерела, факти, що поетапно, опираючись на праці та висновки вчених, характеризують діяльність князя Ярослава Володимировича галицького, як визначого галицького господаря, політика, дипломата, полководця та державного стратега, який все своє життя поклав на вівтар розбудови Галицької держави, яку, як сам він висловився на Галицькому Соборі: ”однією своєю головою утримував і розбудовував” під час свого правління у 1153-1187 роках, вся подальша історична доля якої, після його смерті у 1187 році, потребує подальшого дослідження...[6,с.71-87; 14,с.31-62; с.5-60].

Список використаних джерел та літератури:

1. Головка А.Б. Древняя Русь и Польша. - К., 1988.
2. Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкого по русским и иностранным известиям. - К., 1873.
3. Зубрицкий Д. История Галицко-Русского княжества. - Львов, 1852. - Ч. II.
4. Ідзьо Віктор. Галицька держава-процеси етнотворення і становлення(III-XII ст). - Львів "Камула", 2005.
5. Ідзьо В.С. Роль боярства в Українській державі в XIII ст. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1998. - №6.
6. Ідзьо В.С. Ярослав Осмомисл-князь Галицький. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2004. - Т.V.
- Ідзьо Віктор. Ярослав, князь Галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег(1153-1178рр.). - Івано-Франківськ "Сімік", 2012р. - ббс.
7. История Украинской ССР.- К., 1981. - Т. I.
8. Карамзин М.Н. История государства Российского. - М., 1993. - Т. I. - II.
9. Котляр Н.Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси IX-XIII вв. - К., 1985.
10. Крипякевич І.П. Галицько-Волинське князівство. - К., 1984.
11. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. Видання друге. - Львів, 1991.
12. Линниченко И. Взаимные отношения Руси и Польши до начала пол. XIV столетия. - К., 1884.
- Лонгинов А.В. Червенские города. - Варшава, 1885.
13. Насонов А.Н. "Русская земля" и образования территории Древнерусского государства. - М., Изд - во АН СССР, 1950.
14. Никоновская летопись. Полное Собрание Русских Летописей (ПСРЛ). - М., 1968. - Т. X.
- Хлебников Н. Общество и государство в домонгольский период русской истории. - Спб., 1872.
15. Махновець Л. Про автора Слова о полку Ігоревім. - К., 1989.
16. Очерки истории СССР IX-XIII вв. - М., 1953.
17. Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко - Волынской Руси. - М., 1950.

- 18.Пашин С.С. Боярство и зависимое население Галицкой (Червоной) Руси XI-XV вв. Автореферат диссертации на соискание кандидата исторических наук. - Ленинград, 1986.
- 19.Рапов О.М. Княжеские владения на Руси в X - первой половине XIII века. - М., 1977.
- 20.Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества XII-XIII вв. - М., 1982.
- 21.Рыбаков Б.А. Пётр Бориславич.” Поиск автора Слова о полку Игореве”. - М., 1991.
22. Руський літопис. - К., 1989.
23. Соловьёв С.М. Сочинения. - М.,1988. - Т.II-III.
- 24.Софроненко К.А. Общественно - политический строй Галицко - Волынской Руси. - М., 1955.
- 25.Татищев В.Н.История Российская. М., 1963. - Т.III.
26. Толочко П.П. Историчні портрети. - К., 1990.
- 27.Фроянов И.Я., Дворниченко А.Ю. Города - государства древней Руси. - Л., 1988.
- 28.Шараневич И. История Галицко-Волынской Руси. - Львов, 1863.
- 29.Хониат Никита. История: в 2 - х томах. - Спб., 1860. - Т.I.

Розділ III

Олег Ярославович, князь галицький - автор “Слова о полку Ігоревім”.

Згідно свідчень “Повісті минулих літ” та інших середньовічних джерел, привертає увагу особа галицького князя Олега Ярославовича. Який хоча і був молодшим сином князя Ярослава галицького, однак, по заповіту могутнього батька, успадкував галицький трон. Слід наголосити, що до аналізу джерел, політична діяльність, як і сама особа князя Олега Ярославовича галицького не з’ясовувалася вченими[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Дане дослідження вперше в контексті з’ясування особи автора “Слова о полку Ігоревім” з’ясує і особу князя Олега Ярославовича галицького, як творця цього геніального твору XII століття[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Новизна нашого дослідження, полягає в тому, що на сукупності джерел, аргументів і фактів буде доказано, що князь Олег Ярославович галицький ”Настасич”, позашлюбний син галицького князя Ярослава “Осмомисла” є автором знаменитого твору XII століття - “Слова о полку Ігоревім”[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Сукупність джерельного матеріалу, та висновків вчених XIX-XX століть, дає право наголошувати, що автор “Слова о полку Ігоревім” повинен був бути дуже близькою особою-князем до політичних, економічних планів та рішень князя Ярослава Володимировича галицького[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Ця особа, князь, водночас і автор цього знаменитого твору, на нашу думку, повинен був бути його соратником та одnodумцем.

Сукупність проаналізованих нами джерел дають право опротестувати гіпотезу київського дослідника Леоніда Махновця, що князь Володимир, старший син Ярослава галицького, є автором знаменитого “Слова полку Ігоревім”. Як бачимо із сукупності проаналізованої джерельної бази та висновків досліджень вчених, князь Володимир не міг бути в числі

висоосвічених осіб такого рангу, оскільки він, як наголошує літописець "несповняв батькову волю" і не був любий князю Ярославу галицькому і він про це знав. Князь Володимир Ярославович, за свідченнями джерел вів розпутний спосіб життя і особливим інтелектом не відзначався. На нашу думку, "Похвалу за державну діяльність в честь батька Ярослава Осмомисла", а тобто "Слово о полку Ігоревім" міг скласти підступно вигнаний з Галича і втікший в Київ, молодший син Ярослава Осмомисла, князь Олег Ярославович[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Із свідчень Київського літопису можемо зробити висновок про князя Олега, що це була молода, розумна, талановита і вчена людина, дуже близька до князя Ярослава галицького. Власне на бажання князя Олега Ярославовича, щоб забезпечити йому свій трон після смерті і зібрав "Собор" галицький князь Ярослав. З під пера літописця проглядається Олегове "незадоволення галичанами: " і майно батька взяли і хреста цілували, що будуть його Олега за князя в Галичі мати", і як наголошував літописець: "вигнали Олега з Галича"[28,с.345].

Таким чином, по смерті могутнього галицького князя Ярослава, його син князь Олег, з яким він пов'язував прекрасне майбутнє Галичини, змушений був втечею спасати своє життя з Галича. Галицький трон зайняв нікчемний володар, роль якого в політичному житті, як засвідчують джерела Галичини, була незначна. Смерть князя Ярослава галицького, втеча його сина Олега Ярославовича в Київ, зайняття Володимиром Галича дуже сильно позначилося на політичному житті Галицької держави [8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Руський літопис так засвідчує нам це під 1187 роком: " Того ж року преставився галицький князь Ярослав, син Володимира, місяця жовтня у перший день, а в другий день покладений був у церкві святої Богородиці. Був же він князь мудрий і красномовний і боголюбивий і поважаний в усіх землях і славен військами, бо де була йому обіда, то сам він не ходив з полками своїми, а посилав їх з воєводами. Він бо навів лад у землі своїй і милостиню щедру роздавав мирян люблячи і убогих годуючи, чорноризчий чин люблячи і честь їм роздаючи від могутності своєї, він в усьому

сповняв закон божий, до церковників сам приходячи і дбаючи добре про них[28, с.345].

Як бачимо оцінка діяльності князя Ярослава “Осмомисла” літописцем висока, а це говорить, що при ньому Галицька держава займала значне місце серед держав Центрально-Східної Європи. Це засвідчує нам і “Слово про похід Ігорів”, що “галицький Ярослав Осмомисл високо сидить на своєму золотокованому престолі, підперши гори Угорські своїми залізними полками”. Як бачимо в “Слові о полку Ігоревім” князь Ярослав як суверенний володар Галицької держави, подібно угорському чи польському, в якій ведеться широкомаштабна міжнародна торгівля, яка захищена законом і могутньою військовою організацією. Особливе місце в цій системі займає дбаючий за майбутнє своєї держави сам князь, який ставить наступником не старшого “безнадійного” сина Володимира, а молодшого сина Олега з яким пов’язував майбутнє Галичини. Це він зробив, як засвідчує В.М.Татищев, без страху перед всім галицьким суспільством. На нашу думку ці достовірні свідчення можна назвати як прекрасне “Поучення Ярослава своїх синів, та Галицького суспільства” чи “Сповіддю Ярослава Осмомисла”: ”Отці, брати і сини, це уже відходжу із цього суєтного світу. Відомо, що бог нас поставив князів володіти людьми і управляти, то я намагався не тільки владу тримати, скільки більше служити людям. Я повинен був щодень служити людям. Я повинен був щодень усім служити, щоденно у суді і розбудові брати участь, бідним помагати, обіжених обороняти винних змирювати і наказувати, щоби зло безстрашшям не виросло. Найперше від донощиків найвірніших мені оберігався, щоби кого невинного не образити і недостойного не вихвалити, від яких державі багато вреда причиняється.

Військо устроювати так, щоби земля і піддані в небезпеці від неприятелів були, і його так утримувати, щоби у мирі будучи, посад своїх не забувати і народу тягот і образ не чинити. Та й усе зберігати, щоби усякий хліб службою чи купецтвом, ремеслом чи роботою мати міг і ніхто голодний не був.

Податки так розподіляти, щоби на всяку потребу невичерпно було, а даючи без плачу і сум’яття приносили. І це скільки мені можливо було, добре зберігав крамольників і наклепників не

слухав, а брехунів перед усіми, чи якщо вони були заслужені, то тайно на одинці, розкривав і у подальшому так робити забороняв.

То я, як чоловік, теж багато вад мав і при бажанні моєму з усім упоратися не міг. Бог же яко серцебачець є знає, що я бажав та через слабість не виконав. Вас же прошу від усіх прощення, якщо ж кого образив, не було у мене часу кожного задовільняти, однак ж, якщо хтось щось на мене має, об'явіть, постараюсь, що зможу зробити..."[31,с.143].

Як бачимо Ярославове звернення до своїх синів та усього галицького суспільства цілком можна порівняти з "Поученням Володимира Мономаха своїм синам". У своєму "Поученні" князь Ярослав галицький дає поради, як потрібно добре управляти Галицькою державою, він наголошує: "Батьки, брати і синове... синові моєму меншому даю Галич, а Володимире, Перемишль". Промова князя Ярослава галицького передана київським літописцем, очевидно була записана без змін, особою, яка була на Соборі. Ця промова була настільки дорога цій людині, яка як нам здається була настільки високоосвіченою, що змогла повністю без змін передати її літописцю. Ця особа, на нашу думку, князь Олег Ярославович галицький. Промова князя Ярослава галицького показує політичну і адміністративну систему Галицької держави. Вона яскраво розкриває роль галицького князя в державному управлінні і як бачимо вона була велика. Із свідчення цього джерела ми можемо зрозуміти, що князь приділяв увагу всім складовим ланкам суспільства, був обережним у швидких діях. Можемо наголосити, що "Сповідь Ярослава Осмомисла" являється ще маловивченим джерелом XII століття, вона вперше аналізується автором даного дослідження, як високоінтелектуальний витвір галицького словесного мистецтва XII століття. Оданак, можна наголосити, що використана "Сповідь Ярослава Осмомисла" з невідомих джерел В.М.Татіщевом, являється твором достовірним і потребує подальшого дослідження філологічною наукою. Вводячи "Сповідь Ярослава Осмомисла" в науковий обіхід, наголосимо, що російський історик Б.О.Рибаків, вважає, що свідчення ці співпадають з іншими джерелами про діяльність галицького князя, зокрема з "Словом о полку Ігоревім", яке наголошує: "Грози твої по землях течуть". В.М.Татіщев наголошував: "І тако

всім сусідам був грізний”, Слово: ”Суди рядить до Дунаю. Меча бремені через облаки”. В.М.Татішев: ”По Дунаю гради укріпив. Дунайські городи купцями населив”... Оформлення цих текстів проходило у 1187-1188 роках, це співпадає з часом втечі князя Олега Ярославовича з Галича і перебуванням його в цей час в Києві. Проросійський вчений Б.О.Рибаків наголошував, що свідчення про діяльність князя Ярослава галицького зроблені після 1 жовтня 1178 року. В цей же час, на нашу думку, появляється і пісня “Слово про похід Ігорів”, яке орієнтовно датується 1180-1190 роками[26,с.286].

Якщо прийняти істину, що свідчення про діяльність князя Ярослава Осмомисла, київський літописець записав в 1187-1188 роках з уст втікшого з Галича князя Олега Ярославовича, то цілком можна наголошувати, що саме “Слово о полку Ігоревім” теж має якесь відношення цього приватного князівського створення. Не можна виключати і його галицького походження і пов’язувати його з особою князя Олега Ярославовича, який в цей час був в Києві та Овручі[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Ретельно розглянувши “Слово о полку Ігоревім” ми знаходимо в ньому багато слів, словосполучень, які притаманні для Галицької Русі, що дає права наголошувати, що автор “Слова о полку Ігоревім” галицького походження. У “Слові ополку Ігоревім” звернення до князя Ярослава галицького найбільш насичене інформацією із всіх призивів до князів. Воно настільки конкретне і точне, що його по точності можна порівняти тільки з “Сповіддю князя Ярослава Осмомисла”. Тут у “Слові о полку Ігоревім” князь Ярослав теж постає перед нами, як суверенний, могутній володар, що опирається у зовнішньополітичній діяльності на залізні полки, якими він стримує агресію угорського короля Бели III. З другої сторони він веде з Угорщиною інтенсивну торгівлю ”мечучи бремені (вози з покладом) через облаки”. Висота гір в районі “Руської брами” “Нижніх воріт” 2-2,5 тис. м., що дало київському літописцю право говорити, що вози рухаються через хмари. Тут же князь Ярослав галицький показаний, як могутній володар володінь по Дунаю, як наголошує літописець “суди рядить до Дунаю”. Як сказано в “Слові о полку Ігоревім” князь відкриває ворота Києву,

що відповідає істині, оскільки князь Ярослав галицький, як переможець був в Києві в 1172 і 1180 році посилав свої полки. Тому фраза “відчиняє ворота Києву”, вірна. Відношення у князя Ярослава до половців вороже, він у 1184 році посилав на них свої полки на допомогу князям Святославу і Рюрику прити половецького хана Кончака, які вже тоді міг очолювати Олег Ярославович. Тому фраза “Стріляє з отчого стола салтанів за землями” теж відповідає істині. Як засвідчують джерела і це відбито в “Слові о полку Ігоревім”, князь Ярослав у 1180 році підтримував київського князя Рюрика Ростиславовича. У 1184 році така ж допомога йому була дана в поході на половецького хана Кобяка. Всі ці військові виправи галичан згадані в “Слові о полку Ігоревім”, що може говорити, що вони були відомі князю Олегу Ярославовичу. У 1187 році князь Олег Ярославович втікає з Галича власне до князя Рюрика Ростиславовича київського і той як старий знайомий дає йому в утримання Овруч, а це може говорити, що князь Олег Ярославович міг очолювати військову допомогу князя Ярослава галицького київському князю, ще в 1180, 1184 роках. Слід наголосити, що сама дружба князя Ярослава галицького і Рюрика київського, очевидно розповсюджувалася і на князя Олега. В “Слові о полку Ігоревім” автором до речі вперше робиться спроба подати історичний розвиток Галицької держави від часів “Троянових до часів Ярослава Осмомисла”. Автор говорить про “Часи Троянові” тобто часи торгово-економічних та політичних відносин Галичини з Римською рабовласницькою державою, “Злі Часи Хінові” тобто часи нападу гунів та аварів на стародавню Галичину. Закінчує автор Слова огляд старогалицької історії “благодатними часами Ярославовими, немов би перелистує історію стародавньої Галичини впродовж цілого тисячоліття, тобто починаючи її з Часів Троянових (I-II ст. н. е.) часи Хінові IV-VI (гунів, аварів), пропускає мирний розвиток в час Великої чи білої Хорватії (VI - X ст. н. е.) і закінчує розквітом Галичини час рюриковичів - ростиславовичів у XI-XII століттях. Концентруючи на часі Ярослава Осмомисла, тобто “Часами Ярославовими”. Часи Ярослава, зображуються найповніше, оскільки на думку автора “Слова о полку Ігоревім”, власне у “Часи Ярославові” вдалося зупинити напади степовиків на

Галичину. В цей час, “Ярослав закрив ворота Дунаю...суди рядячи до Дунаю“ [8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

В цей час відзначаються добросусідські відносини Галичини з Угорським королівством, як зазначають угорські джерела, угорці і галичани отримали велику перемогу над половцями. Ця перемога сприяла заключенню угоди “добросусідства” між Галичиною і Угорщиною в спільній боротьбі проти степовиків [8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

З Дунаєм Галицьким пов’язується і “Плач Ярославни”, “Заклинання Ярославни” до всемогутніх сил природи: ” На Дунаї Ярославни голос чути. Полечу зигзицею по Дунаю...””її звернення до сил природи: ” Світле і трисвітле сонце, всім тепло і красно еси. Чому господине простер скорботну на лада вої...””. Таке звернення яскраво говорить про живучість стародавнього обряду, по якому Ярославна звертається до сонця. Як відомо в язичницькій Галичині хорс-сонце був головним божеством. До речі саме слово Хорс-сонце, згадує автор Слова о полку Ігоревім”: “... великому Хорсу перебіг дорогу”. Як бачимо свідченнями про князя Ярослава Осмомисла, та історією Галичини у продовж тисячоліття, автор “Слова о полку Ігоревім” не обмежує себе. Він явно володіє у написанні “Слова о полку Ігоревім” галицькими лексизмами, архаїзмами, термінами притаманними тільки для висоосвіченого галичанина. Автор прекрасно знає про Ярославові землі на Дунаї, показує Ярославну: ” її голос, як “крик сумуючої чайки чутний”. Привертає увагу бездоганне знання автором “Слова” стародавньої історії Галичини. В своєму екскурсі в Історію він відображає реальні історичні особи, які в тій чи іншій мірі мали відношення до регіонів стародавньої Галичини. Це Марк Ульпій Траян, 97-117 роки н. е., римський імператор, війська якого дійшли майже до Нижнього-Подністров’я; рекс Антів Бус-Бож, 370 роки н. е. Говорить про “Часи Бусові”, “Хінові”, ”Часи Ярославові”. З цього приводу російський вчений Б.О.Рибаків наголошує, що автор “Слова о полку Ігоревім” досконало знає галицькі стародавні повір’я, фольклор, культуру, історію, стародавніх галицько - слов’янських богів: ”Хорс”- Сонце. Він хронологічно передає нам історію Галичини від часів

римського імператора Траяна до галицького князя Ярослава Осмомисла, а це значить наголошував дослідник, він повинен був бути галичанином, князем, або довгий час проживати в Галичині. Однак, саме проживання якийсь короткий час не могло би дати автору такі глибокі знання про Галичину, він повинен був би належати до найвищого боярсько-князівського галицького культурного етномасиву, бути народженим в галицькому суспільстві довгий час проживати серед панівного класу цього суспільства, інакше не можна зрозуміти звідкіля він почерпнув такі глибокі знання про Галичину її історію, культуру, мову. Тимчасовий дипломат, чи вигнанець-князь не опанував би за короткий час такими глибокими суто галицькими термінами, широтою масштабністю мислення. Цей автор мусів бути князем і не просто князем, володарем якийсь час Галицької держави [26,с.281].

На нашу думку, це князь Олег Ярославович галицький. Характерно, що в “Слові о полку Ігоревім” не згадується старший син Ярослава галицького “узурпатор влади князь Володимир”, що може говорити, що “п’яниця, гультай і бабник Володимир”, як його зображає київський літописець, не міг бути автором “Слова о полку Ігоревім” і водночас особою, яка би прославляла свого батька князя Ярослава, який не любив Володимира “за безпутство” і виганяв з Галичини. Автор “Слова о полку Ігоревім”, якщо вважати його князем-галичанином, був і автор свідчень “про Галицький Собор”, ”автор свідчень Татіщевських джерел, він же і був автором “Слова о полку Ігоревім” - це князь Олег Ярославович галицький. Характерно, що одного характеру свідчення, включаючи “Слово о полку Ігоревім” дійсно датуються вченими після 1187 року, тобто після смерті князя Ярослава Осмомисла і часом вигнання князя Олега Ярославовича з Галича. Опісля, такого роду свідчень джерела не подають. Немає другого аналогу і “Слова о полку Ігоревім”, а це може говорити, що автор один і той же, високоосвічений князь галицький - Олег Ярославович галицький. Як знаємо із джерел, князь Ярослав “Осмомисл” подавав надію на “сина свого молодшого Олега” і не бажав допускати до влади, як виразився князь Андрій боголюбський “непутного Володимира”. Характерно, що галицький автор “Слова о полку Ігоревім” добре знав про

ситуацію в Путивлі і тут нічого дивного не має, оскільки його сестра була дружиною путивльського князя Ігоря. Гості від князя Ігоря були частими в князя Ярослава галицького. Відомо, що син Ігоря уже в зрілому віці приїжджав до діда Ярослава в Галич і звичайно, що спілкувався з наслідником галицького княжого стола князем Олегом Ярославовичем. Від нього він міг отримати всю повноту інформації про невдалий похід князя Ігоря на полоців. Й сам князь Ігор міг через послів дати повну інформацію про свою трагедію, оскільки із джерел відомо, що князь Ігор довго вів переговори з Ярославом галицьким відносно повернення Володимира в Галич. Татіщевський літопис наголошує, що князь Ярослав Осмомисл по певному часі обдарував Святослава і відпустив додому. Як бачимо Святослав перебував у діда довгий час і в цей час при усіх розмовах був Олег Ярославович, тому нічого дивного немає, що галицький автор “Слова о полку ігоревім” так добре знає ситуацію у Путивлі у сестри і зятя свого батька Ярослава Осмомисла. Не слід виключати, що і княжич Володимир надав всеоб’ємлючу інформацію про своє перебування у Путивлі. Російський дослідник Д.А.Ліхачов звернув увагу, що автор “Слова о полку Ігровім” оспівує “Бусових воронів, воронових птахів”, яких він також називає “галиці”. У автора Слова :”галиці говорять, розмову ведуть”, “розмови галиць розбудили”. У автора “Слова о полку Ігровім”, наголошував, Д.А.Ліхачов: ” галиці якісь обожнені, вони і мовчать і свою розмову ведуть і стадами біжать. Часте звернення до воронів Галич - є теж своєрідна, язичницька галицька архаїчність”[15,с.80-81].

Російський історик М.М.Карамзін вважав, що багато слів і висловів в “Слові о полку Ігровім” він знайшов порівнюючи його з Галицьким літописом XIII століття. Слід відмітити, слова і словосполучення: деряждьє, ведень, рикс. Він зауважив, що форма рицарського посвячення галицьких дітей теж відчутна в “Слові о полку Ігровім”, вона суто галицька[10,с.332-333].

Починаючи з М.М.Карамзіна, наголошував дослідник А.С.Орлов і багато інших дослідників вважали, що автор “Слова о полку Ігровім” - галичанин. В “Слові о полку Ігровім” дуже багато суто галицьких термінів, які схожі і в образах, метафорах в виборі елементів композиції. В “Слові о полку Ігровім”,

наголошував А.С.Орлов, суто галицькі розроблені теми. Слід зауважити, що розроблений і галицький історичний матеріал. Проаналізувавши “Слово о полку Ігоревім” А.С.Орлов прийшов до висновку, що його автор добре знав свою давню галицьку історію, яка була відома в Галичині ще навіть в XI-XII століттях [17,с.29-31].

Визначний російський мовознавець О.О.Шахматов вважав, що існував Галицький літопис, який розповідав про стародавні племінні княжіння на території Галичини. Можна переконливо наголошувати, що в Галичині була особлива манера історико-поетичного творення повістей, яка близька до західного і південно слов'янського аналога. “Слово о полку Ігоревім”, це яскравий приклад галицького історико-поетичного мислення. Можна вважати, наголошував О.О.Шахматов, що “Слово о поку Ігоревім” написане в стародавній галицькій манері його бойова картинність з лицарською лірикою і навіть з західними елементами в лексиці, говорить про високоосвіченість галицького автора, який володів не тільки мовою але й поетикою[36,с.33-35].

Не дарма, наголошував дослідник А.С.Орлов так величаво та поетично поданий князь Ярослав Осмомисл та Ярославна, згадуються території Ярослава галицького на Дунаї, Карпати. Все це говорить, що поет був з найвищого класу давньогалицького суспільства, був високоосвіченою людиною, знав про Галицьку державу, якою він повинен був правити, все: історію, культуру, літературу, поетику. Складається враження, що цього всього його навчили прекрасні вчителі. Такі вчителі вчили князів, які повинні були володіти народом. Він безсумнівно, наголошував А.С.Орлов був галичанином, князем[17,с.29-31].

У пізнішій своїй праці, розширеній і доповненій в 1938 році А.С.Орлов зауважує ряд притаманних суто Галичині етно-релігійних термінів: ”Великий Хорс-Сонце”, відмічаючи, що вони притаманні для Галицької Русі. Дальше дослідник відмічає суто галицький фольклор: ”Ярославна зигзицею кречет на Дунаї”. Такий епічний і літературний вислів міг виразити тільки високоосвічений поет, історик, який проживав в Галичині, що переконливо, наголошує А.С.Орлов, говорить про галицьке походження, автора “Слова о полку Ігоревім”[18,с.131-133]. Автору, наголошував дослідник, притаманна суто галицька

поетичність, а цьому треба було вчитися, а щоб навчитися такого мистецтва, треба було належати до найвищого тогочасного феодального суспільства. Автор безсумнівно князь, або боярин, або придворний галицький “книжник Тимофій” тощо[18,с.131-133, с.138].

В той час, наголошує М.Ф.Сумцов у Галицько-Волинському літописі і “Слові о полку Ігоревім” приміняються одні і тіж галицькі словосполучення: ” зегзицію рано кречет”. Такі словосполучення є і в сербо-хорватських літописах. Автор ”Слова о полку Ігоревім”, повинен був добре знати сербо-ховатську мову, його народну культуру, історію. Він повинен був вирости серед цієї культури, вона з малого дитинства повинна була оточувати його[30,с.2-6].

З другої сторони в його творчості присутні чіткі рими, чіткі вивчені прийоми словотворення тогочасної поезики, а це говорить, що автор повинен був бути представник найвищого феодального класу, князь, боярин. Оскільки такого мистецтва навчали тільки найвищий прошарок феодалів, навіть правителів, князів. Цілком очевидно, що автор повинен був бути молодим високоосвіченим енергійним князем і водночас пов’язаним з народом. Він повинен був бути близьким до сестри княжни Ярославни, знати старогалицький фольклор, оскільки знав старогалицьку назву Сонця - якого називав Великим Хорсом [9,с.92-93]. Ця назва скоріше старогалицька, а вірніше вона належить племінному об’єднанню хорватів, з якого й виводяться галичани. Сонце-Хорс, гори Хрби, Горби, Хрипи все це старогалицькі лексими, означення. Уся лексима “Слова о полку Ігоревім” старогалицька, автор її теж галичанин, який ще у XII столітті добре знав її стародавню історію[29,с.6-17].

Російський вчений XIX століття Осип Гонсіорський вважав, що “Слово о полку Ігоревім” написано на карпатській мові зі сильним впливом галицького культурно-князівського поетичного центру, який літературно в XII ст. обтесав цю стародавню слов’янську мову[5,с.4-9].

При усіх перепитях, як ми встановили по сукупності джерел та висновках вчених XIX-XX ст., автор “Слова о полку Ігоревім” високоосвічений галичанин, він знає “віка Троянові”, “часи Бусові”, “Стріли Хінові” про які не знав навіть київський

літописець Нестор і всю цю славу історію він в його пору, вважаючи сучасне передісторією минулого, яку пов'язує з князем Ярославом Осмомислом. Освіченість автора цілком очевидна, не виключно, наголошував Б.О.Рибаков, що він і був тим автором “Слова о полку Ігоревім” водночас і інформатором для написання про Галицьку Русь в Київському літописі. Особливо багато точних свідчень описав літописець починаючи з епохи вигнання з Галича князя Олега Ярославовича. Ці свідчення відрізняються від попередніх своєю точністю і конкретністю. Їх запис можна точно датувати 1187-1188 роками. Цими ж роками можна датувати і написання і “Слова о полку Ігоревім”[23,с.34-38].

Досить, як на нашу точку зору, теорію, у захист галицького походження “Слова о полку Ігоревім” висунув В.Д.Карпов. Згідно його висновків автор “Слова о полку Ігоревім” походить із галицького князівського середовища. Він розглянув всю галицьку історію починаючи з вокняження Ростислава в Перемишлі. На його думку галицький князівський дім був дуже високоосвічений. Про це свідчать і літописи. Володимир галицький був зятем одного із найосвіченіших монархів Європи, угорського короля Кальмана книжника. Його дружина Софія, дочка угорського короля Кальмана I була дуже високоосвіченою. Вона створила в Галицькому князівському домі досить солідну бібліотеку, на книгах якої виховувала свого єдиного сина Ярослава Осмомисла. Відомо, що Ярослав вважався в Україні-Русі само книжним князем свого часу, мав велику бібліотеку, тримав при своєму дворі поетів, утримував школу, де навчав дітей. Тому не випадково Володимир Володарович був такий талановитий політик, полководець і дипломат. Про його високоосвіченість говорить той факт, що знаходячись в обложеному Перемишлі він написав листа угорському королеві та архієпископові на угорській мові, яку він знав оскільки не раз, як зять угорського короля, бував на всіх офіційних прийомах і святах в Угорщині, його дружина Софія, була сестрою правлячого короля Гейзи II. Князь Ярослав Осмомисл теж виріс на цій прекрасній галицькій науковій школі. Принцеса Софія, галицька княгиня, що виховувала свого єдиного сина, очевидно зробила все, щоб її син Ярослав був володарем на зразок Угорського королівства. І все це так і сталося. ”Яросав однією своє головою держав всю Галицьку землю”. Вже дружина

Ярослава, Ольга, була меш освічена, вlane вона княжна далекої Суздальської землі виховала сина Володимира так, що він став п'яницею, гультьєм, як виразився її брат князь Андрій боголюбський - "безпутнім". Інша справа, наголошує В.Д.Карпов, князь Олег Ярославович, майбутнє князя Ярослава галицького, особа якого потребує дослідження[11,с.143-158].

В той час, коли ряд дослідників, наголошував А.С.Орлов, вважають, вважають автора "Слова о полку Ігоревім" придворним поетом Ярослава галицького, оскільки "Слово о полку Ігоревім" відповідає певній схемі твору, які використовувалася в середньовіччі при написанні фольклорно-архіїчних белин. Однак ці вчені забувають, що "Слово о полку Ігоревім", це високолітературний твір, який має уже певні літературні традиції, які приміняли при написанні високосвічені феодали другої половини XII століття. Цілком можна припускати, що в центрі подій описаних в "Слові о полку Ігоревім" стоїть сам автор, який висловлює свої історичні та політичні симпатії та антипатії, притаманними для того часу літературними прийомами. Типовими для того часу є епічна форма-плач-моління Ярославни. Уся сукупність плачів Ярославни історична, політична, релігійна говорить, що людина яка їх записувала була в свій час всесторонньоосвіченою людиною як для того часу. Ця людина повинна була знати всі атрибути тогочасного вищого князівсько-королівського світу. Якщо взяти за основу, що це князь Олег Ярославович галицький, який сам особисто бачив і спілкувався з майбутнім візантійським імператором Андроніком Комніном, який довгий час проживав в Галичі, угорським королем, польськими князями. Без сумніву, що наступник галицького престолу окрім високоаристократичної освіти засвоїв і глибоку історичну, міфологічну і культурну та народну традицію. Його батько князь Ярослав Осмомисл безумовно знав всю стародавню історію Галичини, країни якою управляв. Хороше знання галицького етносу пояснюється тим, що князь Ярослав галицький оримує місцеве прізвисьце "Осьмомисл". Автор знає багатівкові традиції Галичини, суспільства, внутішні традиції, судочинство, суто галицькі похоронні обряди - "плачі". Все це подає ключ до подальшого вивчення стародавньої галицької культури, фольклору[1,с.159-163]. Додавимо до вищеозначеного нами, що

автор “Слова о полку Ігоревім” дійсно знав всі стародавні галицькі релігійно-епічні сказання. Характерно, що Руський літопис у слід за “Словом о полку Ігоревім” теж наголошує, що коли кийвський князь повбивав під Теревовлем полонених галичан, то був “великий плач по всій Галицькій землі”. Сучасна московська дослідниця Н.И.Велецкая вважає, що “плачі” - пісенний похоронний ритуал входить в структуру культури жителів Капратського і Прикарпатського регіонів. Такі “плачі” виконувалися під час похоронів, або народних трагедій. У поховальних плачах галичан закладені глибокі стародавні традиції Прикарпатських слов’ян, архаїчні пісенні обряди в бойків, лемків використовувалися і при складанні балад, сказань, повістей. Приблизно такі самі ритуальні “плачі” зафіксовані в Східній Словаччині, Хорватії. Поховальні псалми “плачі” носять в собі дуже стародавні ритуальні традиції і притаманні для слов’янського етносу Прикарпатського і Карпатського регіонів [3,с.72-73].

Характерно, що саме “Слово о полку Ігоревім” вплітається в хід історичних подій, що проходили в Галичині починаючи з 1181 року. Вище ми наголошували, що в 1181 році князь Ярослав Осмомисл остаточно виганяє сина Володимира з Галича і Олег Ярославович стає основним претендем на галицький престол. Очевидно в цей час він готується як військовий та політичний діяч. Його могли готувати батько Ярослав Осмомисл, бабка угорська принцеса Софія.

Внаслідок такого двійного виховання княжич, що уособлював собою через Анастасію з боярського роду Чагрів галицький етнос і через королівсько-князівський рід Ярослава Осмомисла панівну суспільну верству центрально-східної Європи.

В такому контексті виховання він засвоїв рицарську середньовічну літературну та поетично-культурну традицію, яку сумістив з історико-культурною спадщиною Галичини.

Водночас він відобразив в “Слові о полку Ігоревім” панівну князівську верству суспільства, а з другої сторони пов’язав її з місцевою історичною та культурно-релігійною традицією.

Є підстави твердити, що у зверненні до діяльності батька, Ярослава Осмомисла, його улюблений син, Олег Ярославович так висловлюється:

“Галицький Осмомисле Ярославе
Високо сидиш на своїм золотокованім престолі
Підперши гори Угорські своїми залізними полками
Заступивши королеві шлях, затворивши Дунаю ворота
Мечучи бремена через хмари, суди рядячи до Дунаю.
Грози твої по землях течуть. Відкриваш ворота Києву.
Стріляєш з отчого золотого стола салтанів за землями.
Стріляй господине, Кончака, поганого кощея.

За землю Руську, за рани Ігореві, буйного Святославовича”.

Івано-Франківський дослідник В.В.Грабовецький аналізуючи свідчення “Слова о полку Ігоревім” концентрує увагу на цікавому вислові автора Слова :” Стріляєш ти з батьківського золотого престолу в султанів”. На думку В.В.Грабовецького, тут очевидно натяк на третій похід німецького імператора Фрідріха Барбаросси проти султана Саладіна, який відбувся в 1186-1187 роках і в кому брали участь полки Ярослава галицького, які, на нашу думку, очолював Олег Ярославович[7,с.72-74].

Як бачимо, автор “Слова о полку Ігоревім” в урочистій формі в не великому віршованому творі зумів точно відобразити весь життєвий і політичний шлях знаменитого галицького князя Ярослава. Складається враження, що автор особисто брав участь в політичному житті знаменитого галицького князя Ярослава Осмомисла. Так точно передати у короткому вірші всі досягнення князя Ярослава галицького могла дуже близька йому людина, яку з ним зв’язували тісні зв’язки співраці або родинні стосунки. Автор “Слова о полку Ігоревім” вірно описує всі аспекти які привели до могутності Галицької держави, жалкує, що справа князя Ярослав Осмомисла не продовжується. Складається враження, що сам автор готовий до добродіяння, як галичанин, та князь...[22,с.16-17].

Попробуємо умовно реконструювати портрет автора “Слова о полку Ігоревім”, за умови, що гіпотетично ми визначили його особу як князя Олега Ярославовича “Настасича”. Як бачимо князь автор “Слова о полку Ігоревім” тонкий знаток давньої історії Галичини, її стародавньої культури, мови, народних традицій. Автор князь Олег Ярославович, виростав в галицькому культурному середовищі, вдихав його стародавні, як народні так і аристократичні та історико-літературні надбання. Не дивлячись

на те, що автор був глибоким християнином, однак це не забороняло йому ознайомлюватися і досконало знати стародавні народні язичницькі традиції[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Як наголошує Б.О.Тимошук, двоєвір'я в стародавній галицькій культурі співіснувало до кінця XIII століття[32,с.56-65].

Народні мотиви автора "Слова о полку Ігоревім" цілком нам зрозумілі, Олег Ярославович по батьку князь, по матері, яка спочатку виховувала його на стародавніх народних традиціях, боярин, чи представник багатой частини торгово - ремісничої знаті. Така сукупність відчутна у творі, що яскраво пов'язується з князем Олегом[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Приблизно така сама сукупність прослідковується і в Галицькому літописанні в XIII століття, як наголошує київський дослідник С.П.Пінчук, який немов би продовжує галицьку традицію написання, яка відображена автором "Слова о полку Ігоревім"[21,с.22, с.46].

За таких обставин, "Слово о полку Ігоревім" не зовсім князівський твір. Як бачимо і з його історичної епопеї автор знає історію від Троянових часів до часів Ярославових, з яким автор пов'язує відновлення бувалої могутності Галицької держави. Князь Ярослав галицький, як наголошує автор, сидить високо на своїм золотокованім престолі, утримуючи в безпеці свої західні кордони і в одночас по Дунай суд рядячи. В одночас автор змальовує міжнародні відносини Ярослава галицького з країнами Західної, Центральної, Південної та Східної Європи. М.М.Тіхоміров вірно наголошував, що автор зображує князя Ярослава Осмомисла галицького в zenіті його могутності. Складається враження, що автор "Слова о полку Ігоревім" теж якось причетний до торжества галицького володаря. Стремління автора показати, що князь Ярослав галицький був найбільше за інших князів був зацікавлений в благополуччі своєї Галицької держави і Русі взагалі. Автор "Слова о полку Ігоревім" змальовує також напружені відносини Галичини і Угорщини: " Підперши гори Угорські своїми залізними полками. Заступивши королеві шлях..." Ці події дійсно мали місце, оскільки із-за Дунайських володінь у князя Ярослава галицького виникли суперечки з

Візантійським імператором Іссаком Ангелом, який повважав, що настав час відновити своє панування над Болгарією і Дунайськими володіннями Галичини. За для цього він врегулює всі спірні питання з Угорщиною, одружуючись з малолітньою угорською принцесою. У 1186 році цей союз стає дієвим і угорський король займає загрозливу позицію до Болгарії і Галичини. Як бачимо, князь Олег Ярославович знав про це, як і про допомогу Галичини Болгарському царству, не виключно, що велике галицьке військо, яке прийшло на допомогу болгарам очолював князь Олег Ярославович[33,с.33-34].

У противагу візантійсько-угорському союзу, Ярослав Осмомисл встановлює союзні відносини з Фрідріхом Барбаросою, імператором Німецької імперії і як союзник останньої його війська беруть участь у третьому хрестовому поході[7,с.74].

Все це, як ми наголошували вище, знає автор “Слова о полку Ігоревім”. Автор “Слова о полку Ігоревім”, як бачимо, радив князю Ярославу Осмомислу, вислати галицькі війська на допомогу путивльському князю Ігору: ” Стріляй господине, Кончака, поганого кощя. За землю Руську, за рани Ігореві”. Не слід виключати, що такі переговори в Галичі з внуком Ярослава, сином Ігоря, від імені Ігоря велись, та Ярослав вирішив не втручатись у стосунки Ігоря з половецькими ханами. При цьому всьому був присутній наступник галицького престолу князь Олег Ярославович[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Таким чином, як ми наголошували вище, автор “Слова о полку Ігоревім” складає собою синтез: з однієї сторони він представник правлячої еліти однієї з найблагополучніших держав Центрально-Східної Європи, з другої він представник культурних народних верств, боярства чи торгово-ремісничої знаті. Як бачимо, автор князь Олег голова галицької рицаської знаті, що засвідчено відповідними висловами в “Слові о полку Ігоревім”: ”списа приломити”, ”слід правити”, ”ударити списом”, “стріли хінові”,”стріляєш далеких салтанів”. Водночас автор застосовує стародавні галицькі народні архаїзми, фольклор, балади, легенди, вислови, приказки, словосполучення, які вживалися при його дворі в його час. Все це дає нам право наголошувати, що автором

“Слова о полку Ігоревім” є перший рицар Галицької держави - князь Олег Ярославович “Настасич”[21,с.22, с.46].

Академік А.С.Орлов вважав, що Галицький рицарський літопис XIII століття походить по рицарській термінології з “Словом о полку Ігоревім”. Дослідник наголошував, що літературні вислови “Слова о полку Ігоревім”: “Ізломати списа”, “вступити в бій”, “взяти місто на щит”, “соколи стрільці” та багато інших мають галицьке рицарське походження, термінологія якого продовжується і в XIII столітті[19,с.4-5, с.46].

Стосовно мови “Слова о полку Ігоревім”, то російський історик Б.О.Рибаків зауважував, що автор використовував у своїй мові старогалицькі діалекти: іменник “Побіда” і значенні поразка, іменник “год” у значенні час. Вживаючи слово “год” вважає дослідник автор Галичанин засвідчує велику начитаність і знання стародавніх слов’янських текстів, тому його мова постійно наповнена галицькими архаїзмами, які бере з прикладів міфології, релігії, історії[25,с.171-176].

Дослідник В.Ю.Франчук приходять до висновку про тотожність слів “Слова о полку Ігоревім” і Галицько-Волинського літопису. Таким чином, зауважує В.Ю.Франчук, автор “Слова”- галичанин був високоосвіченою людиною, начитаною, знавцем давніх мов яким він читав літописи, сказання, билини яку розповідали йому про глибоку історичну минулість Галичини[34,с.48-49].

Знання історії та міфології народу дають можливість автору порівнювати минуле з сучасним. Його знання відходять в глибину століть в час сусідства “Галичан” з Римською імперією. Саме правління імператора Траяна перегукується в автора з самовласним правлінням Ярослава, який сидить на своїм золотокованім престолі підперши гори Угорські своїми залізними полками. Далше автор розповідає “Про часи Бусові”, що сьогоднішньою історичною наукою цілком утотожнюється з державою Антів. Далше автор згадає гунське, та очевидно аварське нашестя “часи хінові”. Всі ці історичні події, які знає автор “Слова о полку Ігоревім”, на думку Б.О.Рибаків, проходили у більшій мірі на території історичної Галичини і суміжної з нею, території Волині, оскільки київський автор навіть в XII столітті про ці події не знав[24,с.15-22].

Дослідниця В.П.Адріанова-Перетц теж відзначала народно-поетичний стиль “Слова о полку Ігоревім”. Тотожність “Слова о полку Ігоревім” з народним галицьким епосом на її думку проглядається по фольклору, який автор знав бездоганно. Історично точно відбиті всі історичні події у продовж тисячоліття, як і портрет Ярослава Осмомисла галицького, що дає право говорити, що автор близький водночас як до народу, так і до самого князя. Реалістичні картини минулого і сучасного говорить про високоосвідченість автора, знання як вищого феодального суспільства Русі та Європи, так і народного життя[2,с.99-118].

Події, які описані в “Слові о полку Ігоревім” в своєму історичному ракурсі від “Траяна до Ярослава Осмомисла” цілком зрозумілі для галичанина XII століття, тому вважав дослідник А.С.Орлов, якщо до цього долучити і галицький епос, галицький фольклор, то цілком яскраво вимальовується його галицьке походження[19,с.92-133].

Дослідник не вважає себе першовідкривачем цієї істини, уже російський вчений XIX, С.Шевірев (1845)[37,с.294-305], а услід за ним і його сучасник М.Головін(1848)[4,с.28-30], наголошували на галицькому походженню “Слова о полку Ігоревім”. На думку галицького дослідника XIX століття, автор “Слова о полку Ігоревім” отримав прекрасну західно-руську освіту рицарського гатунку, яка була притаманна для Центральної Європи і яку в північно-східній Русі було отримати не можливо[20,с.30-32].

На народно-рицарському гатунку “Слова о полку Ігоревім” наголошує і Л.Кулаковський, на його думку “Слово о полку Ігоревім” і Галицький літопис XIII століття є рицарською методологією написання творів і їх слід віднести до одного і того ж галицького писемного джерела[13, с.12].

Дослідник Д.С.Ліхачов наголошував, що сюжети “Слова о полку Ігоревім” окремими пісненими циклами, такими, як “Плач Ярославни”, ”Похвали в Руській землі” нагадують західноєвропейські пісні, зокрема “Пісню про Роланда”. Якщо взяти перегук епох в “Слові о полку Ігоревім” то воно за формою та написаннями повністю тотожне з “Піснею про Роланда”[14,с.18-19]. Їх близькість зауважили ще російські вчені XIX століття: Погодін, Буслаєв, Майков, Дашкевич, Дікінс.

Сьогодні цієї точки зору притримується російський мовознавець Робінзон[27,с.104-112].

Таким чином “Слово о полку Ігоревім” є зразком європейського рицарського середньовіччя, його вищої еліти князів. Якщо врахувати ті обставини, що Галичина в XII столітті була на стадії феодального розвитку в тому й числі науковому і те що очевидно молодого княжича виховувала мати Ярослава Осмомисла угорська принцеса Софія, яка прищепила юному княжичу любов до культури сереньовічної Європи, рицарської поезії і зокрема до “Пісні про Роланда”[14,с.20-29].

Рицарська доба розвинула історико-літературні сказання відлік яким слід починати з III-IV століть. Власне з цього часу в Європі починається формуватися пісенна рицарська література та культура. “Слово о полку Ігоревім невід’ємна частина цього процесу”, що може говорити, що воно написане в Галичині, оскільки остання була тісно зв’язана з історією та культурою Центральної Європи починаючи з найдавніших часів і до часу написання “Слова о полку Ігоревім”[12,с.95-105].

Дослідник А.А.Горський вважає, що з’ясувавши галицьке походження “Слова о полку Ігоревім” нам необхідно з’ясувати питання часу його написання. Якщо датувати написання “Слова о полку Ігоревім” у 1187 році, тобто в рік смерті галицького князя Ярослава Осмомисла це буде не вірно, оскільки в Слові звернення до Ярослава, як до живого, однак враховуючи моду галицького літературного твору, приходимо до висновку, що “Слово о полку Ігоревім” було написане рік після смерті Ярослава і звернення до князя Ярослава в “Слові о полку Ігоревім”, це своєрідна форма віддання річниці по смерті князя Ярослава. Така форма літературних творів притаманна для Галичини, що може говорити, що “Слово о полку Ігоревім” було написане в 1188 році[6,с.31-32]. Якщо врахувати вищеописані нами історичні події у Галичині 1187-1188 року і пов’язати з ними вигнання з Галича Олега Ярославовича в Київ, а опісля в Овруч, то можемо зрозуміти суть самого писання “Слова о полку Ігоревім” князем Олегом у вигнанні в Києві в кінці 1187-1188 років[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Звертає увагу, що “Слово о полку Ігоревім” являється єдиним такого роду твором і не має аналогів. І це можна пояснити, якщо врахувати те, що його у вигнанні написав князь Олег Ярославович[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Постає логічне запитання, чому раніше він не писав схожих творів. У цьому очевидно не було часу, оскільки був постійно в розпорядженні батька, виконував його доручення у питаннях гоподарювання в Галичині. Тільки у перебіг часу 1187-1188 років будучи вигнанцем знаходячись у стані власної печалі і горя в Києві після клятвовідступництва галицького боярства він створює цю прекасну поему, на жаль тільки одну. Смерть Олега Ярославовича, підступно отравленого боярами в 1188-1189 роках перервала творчість цього талановитого співця-князя. Той факт, що автором не створено більше схожих поем і реальна смерть Олега Ярославовича в час коли майже всі вчені вважають часом її написання, яскраво доказує, що її автором був князь Олег Ярославович[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Якщо сторожко реконструювати хід історичних подій, то можна наголошувати, що слава його поеми, яка стала олюбленою в Києві докотилася і до Галича і тому, щоб не розпалювати феодальної війни, Володимир підіслав в Києві до Олега підступних галицьких бояр, своїх сторонників які і отруїли Олега Ярославовича. Цим і пояснюється сам факт, що більше атором не було створено ніяких творів, що переконливо доказує вірність нашої гіпотези[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Аналізуючи “Слово о полку Ігоревім” ми прийшли до висновку, що автору, князю Олегу Ярославовичу галицькому можна дати таку, нами реконструйовану, характеристику: ”людина з широким історичним і політичним світоглядом, добре розуміюча складні політичні реалії часу, великий патріот своєї країни, зумівший у вигнанні піднятися над проблемою Галицького князівства, до проблеми єдності Русі. Він талановитий письменник, знаток слов’янського епосу, історії, культури, народного епосу, сказань, белін, релігії її давньослов’янської фольклорної традиції. Автор, як виходець з боярського

середовища Чагрів знав і народні традиції свого роду, які привила з дитинства йому його мати Анастасія Чагрова. З другої сторони він князь, син одного з наймогутніших володарів Центрально-Східної Європи в жилах якого текла кров, угорських королів, польських князів, князівський рід, яких найблище був у зв'язках, втому числі й з правлячою імператорською фамілією Комнінів Візантійської імперії. Все це видно із величавості “Слова”. Всі ці риси яскраво малюють нам портрет князя Олега Ярославовича Галицького”[8,с.48-51;с.104-112;с.137-145;с.78-85; с.31-57;с.123-136;с.4-29].

Окрім всього вище сказаного, як зазначав визначний галицький дослідник “Слова о полку Ігоревім” А.С.Петрушевич авторство “Слова” для галичан має особливу важність по тій причині, що воно розкриває древню історію від зародження Дністро-Карпатського слов'янства до централізованої Галицької держави Ярослава Осмомисла. Близьке розположення автора до Ярослава Володимировича галицького, якого автор називає Осмомислом, знання історії Галичини, якої не знають Руські літописи, безапелючно говорять, що автор був особою з князівського середовища, отримав блискучу західно-руську освіту, яку в південно-східній Русі отримати було неможливо[20,с.31-32].

Що стосується самого князя Олега Ярославовича галицького, позашлюбного сина князя Ярослава галицького і Анастасії з боярського роду Чагрів, то він згадується в Київському літописі перший раз під 1171 роком і при цьому навіть безіменно, коли бояри спалили його маму Анастасію, сина її (Олега) вигнали в заслання. У друге Олег Ярославович згадується в Руському літописі у 1187 році, коли Ярослав Осмомисл помираю чи сказав: ”Заповідаю місце своє (галицький престол) Олегові, синові моему меншому, бо пояснює літописець, Олег був Насташин і був йому милий. Але після смерті Ярослава Осмомисла в Галичі стався заколот і галицькі мужі вигнали Олега з Галича і він втік у місто Овруч до Рюрика Ростиславовича, де й незабаром помер”[28,с.230].

Як бачимо після смерті Ярослава Осмомисла в нього залишилося двоє синів Олег Ярославович, князь галицький (1187р.), та Володимир Ярославович, князь перемишльський. Як можна вважати у 1187 році старшому Володимирові було приблизно 35-

38 років, молодшому Олегу 27-28. Обидва, як вважають дослідники, були дорослими та одруженими князями, Володимир на дочці чернігівського князя, Олег на дочці київського князя Рюрика Ростиславовича, що пояснюється втечею Олега до Рюрика і надання останньому Овруча. Попробуємо з'ясувати назви синів. Зрозуміло, що старший Володимир був названий в честь заміненого князя Володимира Володаровича, засновника Галицької держави. Володимиру в 1187 році було 35-38 років.

Князь Олег в честь – великого київського князя Олега віщого, який був тою надією стремління князя Ярослава Осмомисла. Вигнання князя Олега Ярославовича з Галича зовсім не говорить про його смерть. Є свідчення, що він ще довго був князем Овруцьким. Оскільки невідоме народження князя Олега галицького попробує гіпотетично з'ясувати час народження Олега. Він міг народитися десь після смерті Юрія довгорукого, оскільки до цього часу Ярослав добре жив з княгинею Ольгою від якої в неї народилося чотири дочки і син Володимир. Олег міг народитися десь між 1158-1160 роками, тобто після смерті Юрія Довгорукого, коли політичний союз з Юрійовичами вичерпав себе і був Ярославу не потрібний, як і сама дружина Ольга. В час спалення Анастасії та вигнання в 1171 йому було 11-13 років, тобто він уже був юнаком. В 1187 році князю Олегу Ярославовичу було 27-28 років, вік в якому він цілком міг продовжувати реалізовувати плани свого батька Ярослава галицького. Власне в такому віці він втік в Овруч, а Володимир в віці 35-38 років, посів галицький престол.

Привертає увагу особа Олега Ярославовича, як князя. Навіть короткий час його князювання потребує ретельного дослідження. Все життя поряд з батьком повинно було сформувати Олега Ярославовича як властолюбивого володаря, який намагався правити без втручання в державні справи громадськості та бояр. Він зразу намагався бути могутнім галицьким володарем, що не сподобалося як боярам так і міщанам, власне це і спричинило повстання і вигнання князя Олега. Очевидно бояри не могли князя Олега зробити іграшкою в своїх руках, оскільки Олег Ярославович був сильною вольовою людиною водночасно князем, полководцем і господарем Галицької держави[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Власне його свідчення записані Київським літописцем яскраво нам підтверджують це. Із свідчень проглядаються риси князя і це зрозуміло, оскільки батько Олега, князь Ярослав галицький вчив сина всім примудростям правління Галицькою державою, боярами громадськістю. Все це проглядається і в “Слові о полку Ігоревім”[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Руський літопис твердить: “що олюбимий син Ярослава, Олег, що ходив у волі отця повинен був як батько: ”знати багато мов, багато читати, надавати багато уваги навчанню, навіть спонукати до навчання молодь”. Літопис також зауважує, що князь Ярослав галицький був “Осьмомисл”[28,с.63], а Татіщевські джерела наголошують, що княжич відрізнявся від всіх інших освіченістю. Він мав можливість зустрічатися в Галичі з майбутнім імператором Андроніком Комнином, з князями і послами, що прибували до двору галицького князя, не виключено, що і сам неодноразово був послом в сусідніх з Галичиною країнах. Про одного такого прибульця родича, який приїхав в Галичину до князя Ярослава Осмомисла розповідає Микита Хоніат: ”Він був прийнятий правителем Галичини з приязню подружився з ним. Разом проживав у одному палаці, засідав в думі-сенаті, полював з Ярославом на зубрів - турів . Коли він прибув в Константинополь і став імператором то наказав відобразити своє життя в Галичині. Живопис уявляв собою кінну їзду Ярослава Осмомисла і Андроніка з собаками, крик птахів, гавкання собак, полювання на оленів, забитого списом кабана і ранення зубра”[35,с.420].

Київський дослідник Л.Махновець вважав дійсною дружбу Олега галицького і його батька з Андроніком Комнином. Не слід виключати, що царевич Андронік очарував своєю особою і молодого княжича Олега, оскільки останній перебував в Галичі довго. Будучи при батьку і Андроніку, майбутній автор “Слова о полку Ігоревім” вивчив очевидно грецьку мову, і оскільки Андронік був з найвищої еліти Візантійської імперії, Олег міг перебрати і традиції візантійської державної трації, літератури, культури, як і інформацію про Візантію її історію культуру. Андронік Комнин був претендент на імператорський трон, тому

володів, очевидно, колосальними знаннями і був особою високої юридиції в області державних справ[16,с.61-64].

Не слід виключати, що навчання Олега проходило за безпосередньою участю дядька Андроніка. Не слід виключати, що Андронік і Олег були причетні і до реорганізації за візантійською системою галицьких полків. Візантійський літописець Микита Хоніат, наголосує, “що в Костянтинополі ходили слухи, що Андронік збирає багаточисельну скіфську кінноту з метою вторгнення в візантійські володіння”[35,с.167].

Таким чином юність Олега Ярославовича проходила серед послів, купців, духовенства і навіть серед присутнього в Галичині майбутнього візантійського імператора. Все це було відомо йому від князя Олега і автору Руського літопису, з яким очевидно був знайомий князь Олег після втечі з Галича і який записав від нього всі свідчення вищеописані нами, які сам не знав. Як бачимо Олег Ярославович, як автор “Слова о полку Ігоревім” добре знав історію розвитку Галичини від часів Траянових, тобто сусідство римлян в I-II століть нашої ери з Галичиною до часу Ярослава Осмомисла XII століття з державою якого правопріємниця Римської, Візантійська імперія теж межувала і знаходилась в дружніх, союзних відносинах. Власне під таким ракурсом історичного розвитку Галицької держави формувався історико-політичний світогляд князя Олега Ярославовича галицького наступного володаря Галицької держави, автора “Слова о полку Ігоревім”, який, як правопріємник бажав розвивати тисячолітні наукові, культурні і політичні надбання Галицької держави свого батька князя Ярослава Осмомисла. Як наголошує літописець: ”Ярослав, однією своєю простою головою держав усю Галицьку землю”. Все це галицький князь Ярослав бажав передати сину Олегу, бо, як наголошує літописець: ”Олег був йому милий”. “Олегу сину моему молодшому даю Галич, а Володиміру Перемишль”. Князь же Ярослав Осмомисл, наголошує Татіщевське джерело :”Був же він князь мудрий і красномовний і багатий і поважаний в всіх землях і славен військами, бо де була йому обіда він сам з полками не ходив, а посилав їх з воєводами. Він бо навів лад в землі своїй...”. Могутня самовладня влада очевидно була притаманна і князю Олегу Ярославовичу. Очевидно цим і були незадоволені галицькі

бояри які намагалися самі заправляти всіма економічними і політичними процесами в Галицькій державі. Тому, як наголошує літопис: ” По сметрі ж Ярославовій був заколот великий у Галицькій землі, бо галицькі мужі передумали з Володимиром і переступили хресне цілування, вигнали князя Олега з Галича. І втік Олег звідти в город Овруч до Рюрика Ростиславовича...” [28,с.230-231].

Сама втеча і князювання Олега Ярославовича в Оручі викликало страх у галицьких бояр і князя Володимира, що заставило їх підступно його отруїти, а одже припинити творення подальх творів типу “Слова у полку Ігоревім”[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

У висновок нашого дослідження, наголосимо, що особа князя Олега Ярославовича галицького нами проаналізована в повному об’ємі по всіх наявних джерелах та висновках історичної та філологічної науки, що дає право зробити висновок, що власне він і є автором “Слова о полку Ігоревім”[8,с.48-51; с.104-112; с.137-145; с.78-85; с.31-57; с.123-136; с.4-29].

Список джерел та використаної літератури:

- 1.Абрамов М.А. К проблеме авторства Слова о полку Игореве. В кн.: Слово о полку Игореве и мировоззрение его эпохи. - К.,1990.
- 2.Адрианова - Перетц В.П. Слово о полку Игореве и устная народная поэзия. В кн.: Древнерусская литература и фольклор. - Л.,1974.
- 3.Велецкая Н.И. Рудименты язычества в похоронных играх карпатских горцев. В кн.: Культура та побут населення Українських Карпат. - Ужгород, 1972.
- 4.Головин Н. Примечания на Слово о полку Игореве. - М.,1946.
- 5.Гонсорский О. Заметки о Слове о полку Игреве. - Спб.,1884.
- 6.Горский А.А. Проблема даты создания “Слова о полку Игореве”. - Л.,1986.
- 7.Грабовецкий В. Нариси історії Галича. - Галич, 1997.
- 8.Ідзьо В.С.Угорські джерела епохи династії Арпадів про Україну-Русь (IX-XIIIст.). Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2002. - Т.П.
- Ідзьо В.С. Олег Ярославович Галицький (Настасич) - автор “Слова о полку Ігоревім”. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2004. - Т.IX.
- Ідзьо Віктор. Олег Ярославович галицький (Настасич) - автор “Слова о полку Ігоревім”. - Перевал.- Івано - Франківськ, 2004. - №2.
- Ідзьо Віктор. Олег Ярославович Галицький (Настасич) – автор “Слова о полку Ігоревім”. Українознавець - Львів 2008. - Випуск VII.
- Ідзьо Віктор. Олег Галицький. - Література. Фольклор. Проблеми поетики. Збірник наукових праць. Інститут Філософії Київського національно університету ім. Т.Шевченка. - К., “Твім інтер”-Випуск 31. - Частина 2., 2008.
- Ідзьо Віктор. Олег Ярославович Галицький (Настасич) - автор “Слова о полку Ігоревім”. Наукові Вісник Інституту Народознавства НАН України, Івано - Франківського Краєзнавчого музею. - Івано - Франківськ. Видавництво “Лілея НВ”. - Випуск 11 - 12, 2010.
- Ідзьо Віктор. Князь Олег Ярославович Галицький - автор “Слова о полку Ігоревім”. - Івано-Франківськ ”Сімік”, 2012р. - 32с.

- 9.Исаевич Я.Д. Культура Галицко-Волынской Руси. Вопросы Истории. - М.,1971. - №1.
- 10.Карамзин М.Н. История государства Российского. - М.,1993. - Т. I-II.
- 11.Карпов В.Д.Герой Слова о полку Игореве и его автор. - К.,1990.
- 12.Конрад М. О всемирной литературе в средние века. Вопросы истории. - М., 1972. - №8.
- 13.Кулаковский Л.Песнь о полку Игореве. Опыт воссоздания модели древнего мелоса. - М.,1977.
- 14.Лихачев Д.С.Слово о полку Игореве и культура его времени. - Л.,1978.
- 15.Лихачёв Д.А. Слово о полку Игореве. 800 лет. - М.,1986.
- 16.Махновец Л. Про автора Слова о полку Игоревім.- К.,1989.
- 17.Орлов А.С. Слово О полку Игореве. - М.,1923.
- 18.Орлов А.С. Слово О полку Игореве. - М.,1938.
- 19.Ордов А.С. Слово о полку Игореве. - М-Л.,1946.
- 20.Петрушевич А.С. Слово о полку Игореве. Древнерусские эпиграммы, стихотворения конца XII вв. - Львов,1887.
- 21.Пінчук С.П. Слово о полку Игоревім. - К.,1973.
- 22.Пушик С. Україна. - К.,1985. - №35.
- 23.Рыбаков Б.А. Русские летописцы и автор Слова о полку Игореве. - М.,1972.
- 24.Рыбаков Б.А. Древняя Русь. Сказания. Былины. Летописи. - М.,1963.
- 25.Рыбаков Б.А. Слово о полку Игореве и его современники. - М.,1971.
- 26.Рыбаков Б.А. Пётр Борислович. Поиск автора “Слова о полку Игореве”. - М.,1991.
- 27.Робинсон А.Н. ”Слово о полку Игореве и героический эпос средневековья”. - Вестник АН СССР. - М.,1976. - №4.
- 28.Руський літопис. - К.,1989.
- 29.Сребрянский И.В. Мифология Слова о полку Игореве. - Нежин, 1895.
- 30.Сумцов Н.Ф. Некоторые черты сходства “Слова о полку Игореве” с южно-славянскими старинными песнями. - Киев, 1893.
- 31.Татищев В.Н. История Российская. - М.,1963. - Т. III.

32. Тимошук Б.О. Двоєвір'я в стародавній Русі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1998. - Т. II. - №1.
33. Тихомиров М.Н. Древняя Русь. - М., 1975.
34. Франчук В.Ю. Літописні оповіді про похід князя Ігоря. - К., 1988.
35. Хониат Никита. История: в 2-х томах. - Спб., 1860. - Т. I.
36. Шахматов А.А. Древнейшие судьбы русской истории. - Пг., 1919.
37. Шевирев С. История русской словестности. - М., 1859. - Т. II.

Висновок

В монографії доктора історичних наук, професора, академіка Віктора Ідзя «Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег» розглянуті проблеми будівничих Галицької держави князів: Володимира, Яолсада та Олега на основі письмових, археологічних, лінгвістичних, топографічних та картографічних джерел, більшість яких під таким кутом зору, аналізувалися та апробувалися вперше на підставі свідчень античних, римських, арабських, вітчизняних джерел.

Зокрема у першому розділі монографії “Володимир, князь галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег(1141-1153pp.)” вивчені процеси зародження становлення та розвитку Галицької держави в час та епоху її засновника, енергійного князя Володимира Володаровича Галицького(1141-1153pp.).

У другому розділі монографії “Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег” - “Ярослав, князь галицький: господар, політик, дипломат, полководець, державний стратег (1153-1178pp.)” досліджено подальший розвиток господарства, політичних інститутів, державного ладу Галицької держави у час одного з наймогутніших володарів Галичини, князя Ярослава Володимировича Галицького відомого у галицькому народі, за свідченнями літописів, як “Осмомисл”.

У третьому розділі монографії «Будівничі Галицької держави, князі: Володимир, Ярослав, Олег» - «Олег Ярославович, князь галицький - автор “Слова о полку Ігоревім” досліджувалася діяльність галицького князя Олега Ярославовича, продовжувача справи свого батька, князя Ярослава Осмомисла, в контексті дослідження пам’ятника української середньовічної літератури XII століття «Слова о полку Ігоревім», автором якого, за науковим дослідженням цього розділу, є князь Олег Ярославович Галицький.

Наукове видання

Віктор Ідзьо

**Будівничі Галицької держави,
князі: Володимир, Ярослав, Олег**

Подано до друку 3.09.15 р. Підписано до друку 13.09.15 р.
Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний. Умовн.друк.арк.10,25
Зам.55. Тираж 300 шт.

Видання III, 2015р.

На обкладинці:

1. Уявні портрети князів художників ХХ століття.
2. Плитка з Галицького кафедрального собору XII століття з Львівського історичного музею.
3. Сучасна реконструкція дитинця стародавнього Галича XII століття з Галича.

Видавництво «Сімик»

76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цьоклера, 9а
тел. (0342) 78-91-26, 78-91-29

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи серія ІФ №11 від 27.03.2001 року.

Віддруковано в друкарні видавництва ПП «Сімик»
76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цьоклера, 9а, тел. (0342) 78-91-29

Віктор Ідзьо

Будівничі Галицької держави,
князі: Володимир, Ярослав, Олег

